नं० ७९८ – घ

हरविजयटीका

नं० ७९८ – घ

पत्राणि १६६ (संपूर्णम्)

नं० ७९८-ध   हरविजय काव्य टीका

हरविजयकाव्यटीका प० १९९ (काव्यम्)

पत्राणि १९९ (सम्पूर्णम्)

नं० ७९८ध
हरविजय टीका
१९९ पत्राणि
काव्य — अपूर्ण
कर्ता — रत्नाकर

ह॰ १
वि॰ टी॰
१

ॐ श्रीगणेशाय नमः ॥ ओं नृसिंह नत्वेभिर्नयाम कपिरवचर्चं वत्तइवगगनमितिभिन्न
क्रमोयमितिशाब्दः लोपः पूर्वपदप्रकृतिस्वरत्वं चेति समासस्य नित्यविधानादस्येति क्र
मतो नानुपपद्यत इति चेन्न सेवमसामर्थ्यमसत्यसमासे भवत्यनतव्य अतः पदं तैवशाब्दः ।
कृतो नन्तो नाम्य सामर्थ्यसत्त्वयाभावात् यद्येवं वत्तशब्दादन्येन समस्य प्रयोगस्तन्नव
सहसमासः प्राप्नोतितस्यैवास्य समस्तानित्याधिकारे वचवत्वेनेन विग्रहस्य निराशात्
एवं तान्यिच्छंदोविषयत्वादस्य वाक्यस्यत्र दोषः अस्मतितत्र छंदोग्रहणे कथं नेदिष्यपत्
निश्चिनमइतिचेन्न अस्येवत्तन्निश्चयानिवंधनेतत्र भवतो भाष्यकारस्य व्यवहारः यदा
सौविषयोऽछंदोयवत्तत्वादोजहावकमेयएववासमीपवेत्यत्र च लौकिकप्रयोगे भिन्नक्र
मसिवशाब्दप्रयुक्ते सिंहरूपमिवनिग्रहचसिंहोवरूपमित्यर्थो विवक्षितो न तद्द्वया
मिवसिंहीतियस्तद्भूयात् छांदसएवायंप्रयोगः छंदस्यापितथादर्शनादितिनक्र
मेन छंदसि नित्यसमासावेदनेपूर्वपदप्रकृतिस्वरत्वमुपलभ्यत इति कथंभिन्नक्रम १
त्वमिवशाब्दस्यछंदस्युक्तं स्यात् लौकिके तु प्रयोगे न कश्चिद्दोषः इत्यलं वाचालत्व

यास्फटिकमणयः तदस्मान्गृहांगनम् उग्यस्मित्त्वविलयत्रस्फुरत्कैरोर्मितयोह्लसति
भ्रान्तेश्रुत्वेत्यत्वाद्धूवयनेक्यविंबसंदर्शनादिवेति स्त्रियेषितावदनेंदुसमेपश्यन्तिस
चेत ------ जालमार्गावलम्बितः मध्येंद्रजालिकत्वाद्वगयमपिकिंचिद्धथापयन्नव
भासते श्रुध्वनाकरौपैणयोजालेब्याजोमार्गः स्त्रणांप्रपंचोवातत्तन्त्रूपनेप्रत्युज्जी
वर्धनितमः प्राक्षिकापिदर्शनाकालत्वात्रपिह्मींत्रिसरिकासैरंध्रीइतिप्रसिद्धावी
णाविशेषः प्रियस्यपत्युनेत्वानामग्रकोणैप्रांतभागेरवमध्यविदारणम् प्रियस्य
रुधिरत्वाहृतिकृदितानत्वानामग्रेस्थितोयःकोणोवादनकाष्ठिकातेनावमर्षोति
त्रघैणतभोगवपार्श्वेतमयपार्श्वेउभयशब्दः समानार्थेउभयपार्श्वेहस्तावेववयत्रवभूतो
गेउत्तविशतिविम्बितेपाशिकल ·· ब्यकचितसचिह्नेलांछनसहितम् अतपवगुणा।
किणशवलंयत्तलेप्रकोष्ठाभूतत्सटशसक्थमणिःस्फटिकान्यासोनितेपः ज्योती।
चसमयीभिरिष्टकाभिः चतुरश्रचटितैलोष्टैकैः वितोघः रष्टकेशकपलानोचिबद्
लभारिषितिञ्कसः वप्रः प्रकारोनिभोव्याजः रूपकेतनस्यमकरध्वजस्यकेलयावाय।

हर
वि टी
२

भोऽङ्गविशेषाः विजयतामृषपतष्ठवमटशार्चाकारिणः श्रृगुटष्टूपयोधूमेनः ``` नत्वादिङ्क
रदङ्क्षेयत्रश्लिष्यतोः गत्वाविष्णुपिधानपुस्तमानयोपिधानफलकयोः निक्षेपेणाकि
लषुक्रपिवषेणाभाव्राजतिकिणस्फनालब्बात् श्रासनैोयः शाश्विकेरेभ्याभेगः लयस्त्र
``हस्तात्रवनिसिरस्यभूपदंडः प्र``दीर्घेशिखिवेत्रवांगल्पः दीर्घोशिपाकोटिर्यामातथा
यिथा```` मरणम् नवेयावदृश्यजरेण्ठः पल्लवापोन्नणानत```ज्ञवेषोनरुगइनोमा
र्गः पुरङ्गयामवृथेयोषितः ड्डवहवशारासन्मानिथन्नेषिमन्मथ्यपवमतेगजः करी
तस्यदेंतप्रतिमा मांसविभाणानियत्नोत्पलानिमृक्तालि तान्यपिरुचानादरिद्दतिन
ह्रीयेनेयग्रश्चदेशसेभाग्यद्देत्तर्भिन्नतीतिवानशेसकसेतिनम् कुवेरोरथः कुवेरस्या
द्युगंधरम् वनमालापुष्पापत्रमयीस्रक् लवाणमहिन्नाकांतिरेवाहतप्रवाहः श्र
हालमपरिपुष्टस्नानम् तस्यपानस्थालः पुरीप्रकारः तस्यवलयदूपत्वादालवा
लान्तकरणम् व्यक्तीकृतावयवाः प्रकटीकृतांगप्रत्यंगकलावस्थरुचिरस्यास् २
गीदृशायत्रहृदयामावर्जयन्ति हृवभावाननवप्ननेमस्यवैस्मायेयवत्नहर्म्यम् ॥

विश्रान्तिविषयतयाह्लासोयामोह्लादोवारस्त्वंगसंभवः चेष्टाविशेषस्तुजृंभश्च तत्रास्ति।
क्रविकाराख्यः शृंगाराकारसूचकाः स्त्रीग्रीवारेचकोनेयोहावोरात्यंगसंभवइति
भावोभिलाषः निकेतोगृहम् लोहितपद्मवाप्रियवधूलोहितोकाः स्फटिकाक
कैलोहितादीककम्रमंदरुचः स्वयंस्वप्रियायायदनगृहान्गृहीतमहानैरस्माभि
वरानयोवष्टम्भानीतावाइतीष्टं निवेदयितुंकचिदेशान्तरचिरविरतिपादः तत्रप्रियाय
तेषामेवहितसाधनैरविणावमोक्तः प्राशिकरायेक्षितिपाजं अपिनिशेष
निरांत्रोविभज्जैर्थेश्चयीभावोविभावयोविकारोवैभावरनेषा--- अन्यत्राविकारे
श्रीविधेयः भावादेरन्तकालाद्दमितिनिठमेवस्यात् आक्रीडउद्यामध्यमंमन्तनमाक
ल्पितवंतः देशांतरेपितत्सदृशनायेतमेवाम्बवसंति तत्करस्मितमितपादेविधृतपत्त
जातिक्रियाविशेषितास्वभावोक्तिरुक्ताश्वशमगर्भमरकतेहरिमणिरितिमर्यादावं पदि।
हीपरिणतांगेषुसंक्रान्तः चिरंवद्धकालमुपभुक्तानिपीतः हर्म्याग्रमतमागावंप्रतिदि
शेदिशिदिशिप्रव्ययीभावोप्रारब्धत्वात्रिभः इतिणव तदविंदवोजलकणाः मंथोद

ह. र.
वि. टी.
२
3

रेस्यादिनोरकस्याहृमोरभावः यत्रशशीतिरस्कृतकविनास्यानालोतरसिवमवशा-
तिवैलक्ष्यादितिभावः कल्पत्ताकलंककलंकेमालिन्यनिर्वेदस्मरत्वदयेमपेमनस्यकंहि
साग्रादिहृतिमोनिपयोगानिरस्राः करारश्रमयः करस्यपाणिस्तदाहृतनपातनस्पयोय
गपत्तात् पत्युरीश्वरस्यसमवधिनामालिंगानांमृकजविशेषणोनादेनकविनाश्रिति
यंत्रतारपणीयाव्यकचत् नानाप्रकारेण्ववनहृजोतेः त्रिपुरस्य रेवाघसिद्धायमाङ्कः
मत्रोककालिंगकसंतकोष्ठोश्रुत्यत्यापाचोर्धकनामधेयः तस्मात्स्वनाथिकवप्रती
तयन्येपिशियस्यालिंगनविषयेनादरेणविनाव्यामास्मिन्नियस्याउत्पपियोजनानिमा
णदेहोदेशकालयवच्छिन्नमिच्छानिर्मितंशरीरंतदृष्टनागृहीतायेनसात्तपितमरी
णावक्रंसमूहोयेनतपितारिवक्रंस्वदर्शनेनायमस्मैसोधोसीयोऽवश्यपवलाःसेना
श्रवद्रूलेविद्रूम प्रपन्नावेशनगताः साह्रायकेत्रिपुरदाहोमहायुतायोपयावि
तिवृत् प्रथंकः शान्तस्तोडविनमात्पृथम चापेनस्तीषशिरोवेष्टनम् प्रतिपद्यः २
स्रोगा.... श्रभिहलीवक्रोयवेषात्.... दपरायावशिष्टामेवमरणागतास्य

तेकपालेभ्रमान्निपतितोमणिबंधनम् बंधपरिग्रहः शशीयस्यकरेणतेनाविदधेति

तितलेमस्तेयिष्टेनिरीयबालकइवमत्तीलेवंदीकृतत्वष्टृः तथाविधस्यचशशांकःकरे

णधारणमचितोवात्सल्यात् पलायनभयाद्वापरमेष्ठीब्रह्मातोडवमुद्दंतेनत्वम् उ

त्तरेषांचः परिक्रमःपादसंचारः यस्यगुल्फेवरितामंडलपूर्वलोपापविसेलयथा

नामंडलस्यवाविम्बस्यपूर्वाप्रथमार्कलायस्यतादृशः शशीणाशिरस्थितावापरयंसमेनेन

विसीर्यमाणमणेः पादकटकस्यशोभांव्रजतिश्रवकरोत्यत्वम् रुद्रपादोदंडाकारत

याचर्यगतः चरणः वार्धपकपादप्रचारत्रूपास्य आकाशस्यसमपदातिक्रांताघः प

कृपादप्रचारोयासम्बाशेत्युभिधीयते पादाभ्यांक्रमणंयतकरणंनामनटवेत् काल

कूटस्थायेवराविदितिवाकेवर्थेत्रूपके किरीटस्यमौलेऊर्ध्वस्थानम् यदेशाकिरीटेक्ति

यतेकलिकाकलेवाद्वलनंभस्मनाविलेपनम् ऊर्णितेसंकोचितेप्रेमास्सत्तेनपरि

ततादत्रहृदयेसमावकाशः स्थानंनविद्यतेप्रसरतमन्निधौचविषस्यावकाशःप्रसरनो

भवति संधुक्षितेदीपितेयस्मामेरावनयात्ततीयकांतिंमंस्यलीबमवबद्धिमानेनेम

पृ र

विजे·

४

५

स्यविनेयभूतस्य विभागविस्थितिः तस्यपन्नगः होभोषिमर्दः लक्षितमलसितंलउह्रासनोह्ना
वः गुंजारेस्थिका ‥ मधुरः लेचनेपवगाकुमयूरपिंछविनोशिरोशोकेरैयामादिशेशा ‥
तथाहतनाकेरेणपस्यार्जनकोपप्रभावोप्यमौम्वकाणनिचयः स्विमः हृविलेपेगल्ह ‥ गुणः
श्रवभागेगडचेप्रतिविम्व ‥‥ वीणावादनसमयेपस्या ‥‥ पुरोदेशस्थितिः कांडवीणेन्यपि
पाटेयमेवार्थः पोलेस्तनायामुखेदुविमस्यदर्शनेनलोजलोप्रतिविम्बनत्वात् तस्यसंब
धेः परीत्तासितारथकामनयनेवेयस्यवेगानितियात् यस्यसमंधिनो ‥‥ पुगला
स्यागुलीनां नखाश्रुभिविषदीकृतपुरोदेशणवद्भिशिखाभिश्चकपिशः प्रणतिपराणां
रुद्राणांटशः पादांबुरमूलस्यकमलस्यशोभांधारयंतिसिद्धसाध्यनागानामसमरांगणसमू
हूह्नेदेवस्यपवेरुर्व्वसिवतेचरणयोः सपर्याश्रजनतयावंधरामनोहरिणपतयवावाध्यासफ
लासख्यायेयांपर्यंतेप्रतिसर्गेरव्रपदंमयमतः प्रयुक्तवतानिजजनाः मोकेकविनाविर
चितामितन्मेह्मकाव्ये ॥ इतिराजानकजयानकस्यनैरलकस्यकृतौपृथ्वीराजविजयविष
मपदोद्योतनेप्रथमः सर्गः ॥ श्रेयमथाश्रीनगरस्यसानुनिमदीवालीलागृहसमंउपवन॥ ४

प्रविश्य भगवत्प्रणामासनमस्मिन् प्रथमकृतश्चिलोपयोगद्धिसवान् रसेनदिग्धाकृत्रिमताव

समयीन्तर्थः प्रमदापिभवः हराधिपः प्रमीसहेन्द्राः हरादेवंदद्रणुः ॥ इति निर्वर्णयन्नभः स्रोतके ः

कुलकंजटामण्डलमेवेशलालनायमः कपालमेवेद्रेमः सप्रवन्दुंसोपमः कोणवन्तेसा

र्थंचदितः सयोजितः दंद्रशूकसर्पः शिखिनः कणविस्फुलिंगः तमिकैरेसलन्वकृत

त्वात् परित्यश्यामयाविलोकितान्तां प्रग्रथ्यापितमभिनवाक्रियमाणम् तेनैत्वाप्रवि

वेतनेवेतिग्रामादितवताजउटीतिदितिर्यमांशुरथं विमंशुनः परित्यसुयं ... चलः श्रगालि

कगगनेकविमेनदाकाशेवहनालेखामीति ... निपतितकामेनेवशिशिरनाधिष्ठितल

लाटनिकनम् स्तंभेरमादन्ति ... नेपात्तायाः शेमयाविमलमममस्ताकाशेवसंनचभ

गवतोदिशांतेऊर्वीणमणयपवर्णांवामणयश्चशांवक्षेतिड्वः मणीनोवांवडः पकटे

प्रगः मेत्पराः कुटिलः विशंकटोविशालः वेशालक्ष्यद्वतावैकूटनिक्षितोराशिप्रभाप्र

करपवकमशृहंसमदः परपुष्टः कोकिलस्तस्यपुंकान्तकपालः कलापः कूटंशिखि

रेऊर्मिमालीसमुद्रः पुनरेवकालीकृतसामप्रभावतः किलपैलकन्यास्यामलयवपुस्त

ह र टी ५

मोमहिम्नानन्तयागौरीव्यपदेशानिबंधनं गौरांगतन्मयगत्वमित्याशयोनात्रपुनः स्फुतिरू
पयानंगेऽरुकम् कञ्जमानूहरवाषभः नात्राप्यव शाशिनलेखांप्रकारैः प्रकृतेरंगभिरूप
लत्तितं चरणाग्रगलेविघ्नाणेकरिवक्त्रमूर्तिर्विनायकः करिवक्त्रामूर्तिर्यस्येति कृत्वा पि
हे सिन्दूरे शिलादस्यमुनेरपत्ये शैलादिर्नंदीनेनमरुजाग्नांकिकादयः पुष्करादयाजा
त्रिरेपहताः विटंकतन्नतोदेशः तत्कोटिरेवघासकम् रवैः षड्जादिभिर्मार्जनप्रसंगेवि
षेशेषकृतास्त्राम्नास्थितिर्यांगुमऽनेपुपऽन्नम् गांधारो वामके कार्याः षड्जो दक्षिण
करे ऊर्ध्वके पंचमश्चैव मा… येलक्षणाःस्मृताः इत्यादिमार्गादयोवाद्यस्थापनभेदास्तत्रमा
र्गः शालिप्ताः… एविततल्लकाः हस्तानिगृहीतोवनिगृह्णीतामञ्जश्चेति प्रहार शाहा
वाद्यतेनप्रसिद्धाः समहस्तिखल्लिकादयाइत्यन्ये समप्रचारे विषमप्रचार इति प्रचाराः
समाः प्रोतोमखंवेगापुष्ठाकृति… कटतवर्गामनलहाश्च नेऽङ्गं चमनिनाभारता
नकटवर्हाऽस्ल दक्षिणामवगहमाश्चवामकैः रनियताः वद्कारोवाद्यं एवढकढला
स्मरणलिंगे ग्रग्रारइ उपऊग्रग्रइति स्वराव्यंजनैः सहसंयुयोगं योगं गच्छंतीति ॥ ५

आघस्रतीयो यथवन्तर्थको ...वर्गास्त्रयोमीटणैनैविगुक्तः रेफेहस्वलोलसकारसंस्रोवाघे
घुघुङ्क्रदशघह्नवर्णा इति चवङ्कलाः अथं भरभतो देशाः षोडशान्तरसंपत्रेचवतन्मार्गेतत्थैः।
वचविलोमषंकारणके त्रियतित्रिलयं तथा त्रिरति त्रिप्रकारो चत्रिमेयोगे त्रिपाणिकम्
प्रभिप्रकारैसंयुक्तं वाद्ये पुष्करजे भवेदिति पंचविधा च भेदा वङ्कनाग्रेथेन लिखिताभंवती
हिंहंतसमग्रलत्तमानेतेनहिहलेकिंचित् अत्रैवचोभियंस्मनचणकेनतनमाख्यानम् प
घामतः स्वरूपं तन्नपत्र यथावदवधार्यम् तेन नामा प्रथमतालाङ्गं च नाम गीतकमात्मयो
क्रमभृगयत् अभिनवं गीतवान् पुष्करे संविभज्य संस्थमराविधभेदेन द्विविधम् आ
मातितेपुञ्जेष्टसंस्विमकनिष्टपूर्वे षड्विकल्पितानाम सङ्ग्रावापनिष्क्रामसन्नविक्षेपविधा वे
ष्टाशा...... सत्रयातालाख्यभेदाः नैरन्तर्यं तत्कृविरम् आमातितेपुञ्जभिस्तताषिपुसप्रभेदेति
केचित्पठंतितत्राभिसृते परिसृते परिवेदिनासिनिश्रीणा अभिसृतादीनि अप्रैसा तत्पठिभरता
नुसारेणाग्रसमेजनसहवलत्पेतन्तदेषासप्रभेदानामनवकेकोडीकृतेगभीकृते.. शृंगारसमि
तोह्रासस्वकीर्तितः कपोतः करणश्चैव रङ्गारोडः प्रकीर्तितः इत्यादिपरिसृते नमणिः

ह वि
टी
८
6

तेरंगस्यशीर्षंशिरःपीठमित्यर्थः अविशीर्षइत्यादौतद्धितेशिरसः शीर्षादेशविधाना
त् तद्धितद्विरस्कारादिहतस्ययोगेनशीर्षाप्नोतीतिचेत् नैतत्क्वोसादिषुशीर्षशान् नान्तइतिपा
ठादवसितेप्रातिपदिकमस्यकारान्तः शीर्षशब्दोस्तीतिनहिप्रत्ययामविद्योगेतनेस्मी।
र्षादेशोविधेयः तस्मादविशीर्षइत्यनेनैवसिद्धत्वात् प्रत्ययविधानंतन्नतएवशीर्षादिनि।
यनाविनिनियमार्थम् तेविस्मयास्पकीर्णासमन्त्रतावाहूसंस्तूर्यः दुर्दिनेवप्रकटतिमि
रेहेमावलिर्णा विघ्नेलयंतेसिंदूरस्यमस्त्रोपिवर्तनाश्रंगुलीनामभिनयः आवेष्टितोद्वेष्टित
व्यावर्तितपरिवर्तितनाख्यः शिखिनोमयूराः भास्कररुचाधिः शैलोलोकालोकाः श्रे
ङ्कहाराः स्थिरहस्तादयोद्वात्रिंशिदिशिष्टकरणानिष्पाद्याः करणानिचरीस्थानका
न्तहस्तनिष्पादिनीनांमात्रकाणांसमायोगः उत्प्लुष्टमस्तादिकमष्टोत्तरंशतम् उक्तं
चपादनिस्थानानियस्मायोन्तहस्तनयोवाचाः सामार्थ्येकेतिविज्ञेयातद्योगात्करणम्
भवेदितिसर्वेषांसङ्कहाराणांनिष्पत्तिःकरणैर्यस्मादितिच वीलपङ्कः आतपपवतिः ६
रस्कारिणीजवनिकान्तामग्रेप्यनयनानलतेजोभिर्निरात् निश्चितेपग्रसतेस्पक ॥

ग्रालिप्यमानः प्रसृयमानः रेचकेणम् हस्तपादकटिग्रीवासंचितयावन्नप्रकारः प्र
त्रेहस्तरेचकोशून्यतेवाङ्कमेणैनसिवेसंभवान्तन्त्वनहस्ता ... प्रतिरूपनामा रत्नेभुवनेमे
वारविंदेनदंभ्यनरत्रपराललमावेरितम् तद्रूपनयावस्थानानमशीचिमानमानुःभस्म
...दोर्दंडमाभुजनतरवासेदेहितांकिमेनेः स्पर्धेदुंमास्तु रितिसंशयविषयतोनीतायेस्ता
दृष्टाःस्तरंगभंगाः क्षीरोदमथनमसिणशुभ्रश्रियैवातावहत्वेनादर्वतेन नकलिकास्तरंगानन
एतास्त्रमणिनेवंयत्केकरप्रकोष्ठयोसंघिदेशाः जिह्माः कुटिलाकेयूकंकनवकनक्वाणिपातनभी
नद्यारिकजनेरेविषेदेहविष्ण्वसम प्रकृलीकटारतत्काववक्त्रपिशाग्रान्मदर्पोदर्पणः तस्य से
वेयिनोदंडपादस्यांगुलीशांतस्थायुक्तोरविः शुभ्रमेमणिमयः कमंडलरिवसोपितैलोकाले
यनसमयेयविसोःदंडपादांगुलीकोटिभिः रुपाश्लिष्टः भजनंदंडस्तस्यदिककमाल्तरोषत।
स्य...मासः तत्रलिंगिवरेशमनोषपदंब्वितीर्दनसप्तानीतिदीर्घः लोकाभुवनानिजना
स्रस्रनुकारोल्तनम् नीहारोहिमम् श्रीवायांभवोलेकारोग्रैवीयक ऊत्तऊदिग्रीवाभ्यां
स्रुसलंकारेषतिष्ठकाज मणयपवोहूनिनत्तत्राणानस्यभजनतरुचानेननिपीडितागि

ह
वि टी.

वयः रङ्कमिवोद्ववनम् यानवीयागैरिकादिधातुसम्बंधिनी विधायिष्येत विहिताः
स्त्रामिश्रीगुविन्यादिनानानाङ्गनङ्गवः प्रकोष्ठमेतवेविद्यादरश्मिमणिवन्ध्ययोः कस्तवः क
दाका श्रांकिकोहरीनकिमस्तश्रेणामृहरजः उक्तंच हरीउक्ताक्रमिति स्कंकोयवमध्यस्त
योवुकः श्रांकिकश्चेवगोपुच्छश्राकृत्यासम्मीकीर्तितइति लघुस्तत्परतामेव कगलोनी
लकंटः शिवोमयूरश्चवेदकन्यश्चड्डो मयिनामनोत्तगुथवाप्रियतमावाश्वरत्यादयोर
साभावः रसस्यचशृङ्गारस्यवभावः हस्ताः पतालकादयो ज्ञैस्तावकौरोहष्टायकोन्ता
यः दृष्टीचनयनेः कर्परंकटः श्रावाश्रुभिसेधिनाकलनम् .... भुजगा
रिः मयूरः तनउजः ऊमागः विहङ्गकाः ख्यसनर्मसहृदोभ्रूममिकाममभिः न
यन्निंदुकलमेवदएाकृतिः काष्ठामकरोतस्पदंएकाष्टहस्तनात् वासेपृष्ठः
पद्वेपोर्ध्वेयादोग्रतलसेचरः तथावमन्नतमपार्श्वेमतलपृष्ठपपटोभवेत् स्थि
रहस्तोमुखेः प्रथमोयेषांतेहः ह्मरविधयोविधीयमानाश्रुग ह्मरा ह्मराः प्रसार्योत्तिष्य
च कर्णसमपादेप्रयोजयेत् वंसितानापहस्तेसंवृहस्तमूर्ध्वप्रसारयेत प्रणालीदंततः ऊर्ध्वो

तथैवचनिःकंटकम् अत्रहेतुनैनतः कुर्यान्मस्तिकोन्तिममेवच नितम्बेहरिहस्तेचकटी

स्थितंचयोगतः स्थिरहस्तोभवेदंगुष्ठोगहस्तोहरप्रियः त्रिपताकस्ततोऽवसिष्ठभेदात्रिवि

धस्थानकरणान्तंसंक्रांतिनयत् अत्रकरणशब्दः ''आपनेनतः आविष्कृताअन्नकृतिः।

भिनेयेनात्मस्मित्यर्थान्तरम् हृत्रयोभारतीप्रमनयोवस्याविशेषः उक्तंचभारतीसात्वती

वैवकैशिकारभटीनत्यावतस्मोहतयोहेतास्तास्मृहेतनस्मतिष्ठितमिति ग्राहः पणः इत्याद

हेयूतम् अष्टापदंसुवर्णम् अष्टवामणिमणिमौलिरेवविपुलत्वादष्टापदंवत्तरंगफल।

कम् ॥ इतिहरविजयेविषमपदोद्योतेद्वितीयःसर्गः २॥ सदेवोमन्दराचलोगिरिजयाव

लस्थितयुगपदेवसर्वैस्तैरभिरसेव्यतमस्सवाः ऋतुमानित्रश्रीणांविजेतृत्वादनन्यास्वपिच्छन्नचारि

णोप्रतिहतावाभ्यन्तरवोयस्समस्मयभ्यानोरागिनिभिःपराजितमनस्विनीसमसः समनसः

पुष्पाणितन्त्रतारहैरान्नगन्धारभेदैःसंततस्पष्टाभामवहृत् समनोभिस्सारभिः सामोदंजगच्छि।

यंदच्छेदइतिवायोजननाविस्मेवावायः स्फुटितानिभिन्नैनि''त्यादिनात्रोनकारस्तनकारःयमेन

मेविनादिग्दक्षिणानामपसरविपउवितोयनयः आश्रयापतिर्यस्मात्सादिमामस्ममरम् आ

ह
रि वि
ली
ह
८

पिात्ध्रियत सेवितवान् ततक्ष्णरता नगागले नैवनक्षकोद्दिकामीनपायसनैव केनचि
दपि ष्टिंतायुवतिमनस्कप्रणवि दर्षोश्वरस्परमणीं प्रतिपद्यते श्रुस्थसन्तापाणिनास्वमनाय
तीवशीतोस्मयोरभवादत्वंतदृचितात् तिलकस्तरुमेदे रुत्तत्नलपत्राभिश्चलताभिः
सहवर्तमाना गिरिभुवोरम्याक्षितिमधारयत् वनानिकाननानि जनानि वा तिलक
श्चित्रकः पत्रलताः पत्रभंगाः तस्मन्हिताश्च काग्रेसन्योमनोहररश्चितयः वनानामधि
कामिनाप्रतीयतेसमासोक्तिवशात् रुचिरभिलाषः कांतिश्च मधुः पुष्परसो मधु
श्च वसंतः अवतीर्णमनोभवलाम्बरवतीः पतंत्रा मधुलिहो भ्रमराः तेषांसहतिरह
रयायतनामुरवमनुभूत स्तवोदितिभः कन्तवेदनायकाद् ऊस्म्मीपधिसम्बंधिनोरसस्य ‥ स
ग्रहः पानंतेनासुस्थितापि शोभनमासितत्रकंच मनेकरसाव्यवहारोरसाय ‥ जामातावक्र
सुमितारजस्वलाः श्रुपिप्रियः प्रीतिहेतवः मदनस्य कामः पदमतः परेणपोषितास्थमूर्जर
श्रुपिमरेननव्यमुखरीकृतः मधुरेत्यादिविशेषकं इतिरसेनविसृष्टायास्तवयसोवसने
नागतेप्रियतमेविषयेश्रुतेमानमत्वेतियास्तथाविधायोषितोवभूवुः पोषितावभूः॥

माधवीयूथिलतानामङ्कुलतामलीसमोपेताः स्मरस्यसमाः सन्नद्धविताः नरुणीरित्यर्थः पद्मा-
भिः केसरैः करालतात्याम्निर्भास्वरत्वेवाशुविनयाद्युपलक्षितयोदोषः वाकस्तापयतितद
युक्तंविषदात्मत्वात् परोपतापनाभावात् वितयायस्वन्दयापङ्क्ष्माणिनेत्रलोमान्यपिक
रालंभीषणमपिमधुमधमपितत्वतस्मात्तत्वङ्कविधमुक्ताभेदयितेसब्वरसानयनवयेका
लेतेपमद्धिसवध्रुति भावः पंकजवीजेपघातः वावधिराछादनम् स्त्रियाविरहेसनिवृध
योगहननोद्यातकः सोहननस्त्रमध्यपानमागलस्मसलिनान्मानेनाद्विजानांमाद्रसंकियन्त
जडतयामैनतेनत्यक्ताः वालिग्रातयावमेमापेनननसंछिन्नइतिविशेषः जडतयाशेतेना-
नपाक्रान्तः नवानिचतानिग्रुलिशातानितैरन्विताः शिलाङ्क्षियर्थस्माः इतिचार्थद्वारेणवि
शेषणम् चरमः पश्चिमः संध्याः वयम ब्रह्मगिरे गिरिसमीपेगिरेश्वमेनकस्येतिनम् र
सेमधुनिमनोपसमस्तमनादेनलाघनिंकृत्वा ऊष्ममेमेवकोशाः वधकेनमेवतरोनायकभू
तस्यार्पयितेलिनाविवलितासंमुखेपरिहृतामधुमकरर्थः स्वरावबलीहलधरः तापःका
मन्वरोपिकसराणिवकुलान्येवकेनत्वनांधुजानांशातानियस्मिन् मधोवसंतस्यमेरमव्रिणः

ह॰
विरी॰
४
9

यास्मविग्रारंभेकलक्षणानपिनग्राम्यितदादिष्टाःसन्तिसमयेनवैशम्पातस्थानिष्ठाम् सदायापित
मतिवाहितेमानम् देर्घ्यम्यथावसंतीरात्रीणांतानवत्यातेः कामिनीद्वितीयकामि
न्याह्लतस्यमनविघ्नतात् चिरेणापिसमागतेप्रियेप्रेयसिनवदनेकालक्षमाक्रान्तिस्
ग्रंसंपर्कात् मधुमद्यमपिमानोभिमानोपिसरस्सिज्जानास्सरक्षिमध्येभ्रमरैः चोषमवस्था
ते सत्वेनविश्रांतमञ्जरास्वंदः प्रच्छदपटः मध्यानिभिस्सभार्यैः जायापानिद्र ऊढाशिरा
क्षिनचेष्टितेनमनः कांतस्यवक्षस्वलनसमावर्जयत् प्राणेश्वरागाढभुजपाशनिपीडितानाम्
द्राम्यहर्षभरनिर्भरमानमानामीह्रेडः त्वयस्यलघुलंदढसंसूढवोकेसेोख्यपिडः त्वरवऊ
टुमितेवदेनिमनवतीयुवति सासमरसंसोसावितिवसंतस्यसंस्थितिमिवसममीमहत्त्
संमानयामासयुतानवोयसंगावयवपकदेशेंऊरपवाभरणयत्रताटंकश्रीश्रियंधारयंती
श्रुह्रएवगिरियस्तेषांभवस्यप्राक्तंरूपचयंऊर्वतः तथापथिकानांद्रुतनंणाऊर्वीणासऊ
स्रमेषोस्मशक्तिः पोषणाप्रतिमहत्कारितामहायवमदवहन् महत्कारिणोहिप्रस्तयः प्र
क्रियांतरस्योपादानभूतस्यकार्यप्रतिशक्तिमयचिनंतिवीजस्येवाजलादयोनवमः श्रेष्ठामा

पवेनावसंतः जनानवतिक्रीडारसेन व्याकुला बभूवुः कुटुंकिनेसमंजीहि... किंजल्कास्वादनेन
कलेमधुपैः रसकलैः चाव्यक्तक्रतिभिरलिनां रवैः चंपकास्यैर्कुसुमैः समदनमदनयोषित
प्रकारभमानरामधुकरापवीजनमयंवशीकरणप्रकारः निजाभिर्वधूभिः जवेनप्र
तस्थिरस्तनःशरीरस्यमेयेषांशोवलेनशेवलेनमतीक्ष्णमनाप्तैवैः चशिवमंकेर्लस।
नीश्रीर्यस्याः वनेतिविस्मायेश्वतिमेत्यकवततयोगाश्रुणश्रीयोमांतादृशानभवन् संवि
स्तीर्णेगुणाश्रीयोगावभूवुरित्यर्थः प्रकटपद्मालताः शाखावामरणेनोणाज्वलानरसा
पञ्जलतामभिरामवर्णेभ्यस्तज्जलाविततगुणशोभाश्रयोषितोभवंति कांतेसतिस्त्वविश्वेदद
रान् विभेदश्चात्म...स्पर्शासितभ्यासकार्यमरत्नादेष्णः रागान्वरक्तिरपिकरः
पाणीरपिपलाशःकिंशुकः तत्रभ्रमरणेसंहूतिचपलत्वामभिधामाविरभेभवेत् प्रकटी
वकारविभ्रमःसदृशः अभवःचिरमद्भुदः स्वामेयेषांतेमुनयःकामस्यवशेयमुः अनिमि
षैरलिमीलद्भिः अक्षिभिरालोकितावीणांपतितेणांभ्रमराणांभ्रमोयस्याम् अनिमिषः चत
दर्शनस्यविलासोयस्यामनवमालिकः ममलः नवमेवोत्कृष्टमलिकेललाटेयस्याःभीर

कू
वि टी
१०
10

वोयोषितस्तस्मोज ~~ समदन्नादमस्संदोलनविभ्रमेवदोलाविस्तालासंनानभुवन्नापिवे
नम्रूतभूवानेवपरिष्टष्टंस्पष्टम् अदीदीपदितितीपनेमवोधनेदस्नेनवशिखीवह्निस्तत्र
नेनेनवपिंगलेकपिशेवभ्रूकपिनारेकामकेचकमितांकेनप्राप्तानामेवलभो॥ ~~ ॥
सवर्णिस्त्रंखेलोवद्धोनानारत्नविभूषितः ललाटम्भलंकारस्तद्दुलासिलकस्तना:।
रसोमः करंदेजलंवानरमनलान् सर्वजनमनोरमाः सुविराघाकोमासः स्राप्तति
स्तानेवपूंस्मितानाशाखरीक्रतामल्लकाङ्भमभेदोभिः यामीवावषितागुरुरलोपमवा
पोरुपसर्गयोर्विन्यवघाकाशकारलोपकराः पाणयोः पितापः खेदोपिमानंदेस्थेमपिमा
नस्त्रदिशशायीनिदिनानिशेशिकावामरः अत्रतिगमरुचेः ककुभाचकामितामनीयतेसिं
द्रूविशेषणपादनात् यस्यामरलेसद्वासरश्रियानिभ्रतेकापिगतससभास्करः वदनेनविना
क्लिनीकथंत्तणदासत्यनतोगिनेघ्यनीतिपवेवदिनश्रियोपिनायिकानमतियत्नोयथा
क्रोडेन्नसम्भवनोनिदयितयोः स्तपमात्रपदमनुयष्टार्थमितिसहृदयः प्रियतमसहिता १०
पिक्रशोगीविरहिणाणास्मितिमिनाप्राप्तान्नलार्द्जलक्रान्तेवहम् अतिमितानतासलवर्णी

टंकनिकृष्टनेन शाणस्यकाहन्याच्चदिनलोचनम् रविः किलस्वराशियतमानरोधेन तुःस
ह्नेयामनुष्टुष्टेकेनघ्राणतयाप्सामनननाङ्कमसितवतीगतादीपिकालोह्लादिमयीदीपा
यारभूतायष्टिरपिमलिकातालभाजननमपिचनेनानचमनिर्दोषानादः क्वणितोयेषांवे
णुरोरुहविरसमौरैभ्रमप्रमरोयस्यनदावः प्रसरतः वातेनस्ततः पटकस्यमूढः पाटलः पु
ष्पभेदः सपुटमङ्कलाइनीवप्रतिकतेमिश्चः कामेशिरीषेनामकस्यममोतिलमदा।
लोकितेमत् शुचमलमयात् प्रापयामासमनसः प्रत्यग्रोह्लासः तद्द्रोयेषां रिस्व
रिशेणहरः गिरैरिसिच्छेदसौतिप्रत्ययद्वारेणच्छेदसिनियमितनाश्रिविशिखाघ्राणभाषा
यांमयोगप्रेमादजः रसस्यलिलोरागश्चतन्मयः पर्यायराणांयेमर्गाणेयिः किमपविरा
जोनाशमयदितिनारुद्रमामर्घ्यलभ्यः मेवननेषीकरणेनश्रुतनत्कामः स्ववासिषुर्वेवुः
सनिनादः पर्यायवायवतमिकालेमपूरेणान्ततव्यसनवनाश्मितनम् नवैस्वंदेकेपा।
तैर्नीक्ष्णितालतितचेदस्यचकलयाग्रोक्षितासेगतांश्रतरमार्गेगगरतः प्रदेशः तन्न
नाप्रियंवनमपवबोहन् नातिमालतीनयाशरीरतुर्कस्वरूपशोभासाराप्रकरयामो।।

ह॰
विटी॰
११

तथाजातनयः शुद्धिविकृतिभेदेनाष्टादशधाजीवस्तनमध्यमाः अमृतयः तन्त्रह्रु
पस्येवबहुण्णामाम् तामसेवचविषेशेषात्तरमागेभवतिद्विश्रितपथिकयोनिषादगा
यरयोर्यथाक्रमेकाकलंतरस्वरसंज्ञातकलत्वात् कवलनाग्रामस्तद्दर्थम् वल
नापरिभ्रमणाम् सेकलोविंध्यस्तनगर्यविंध्यस्समासमसितवर्णत्वात् शुचिरार्विसो
दामनीग्रानतयाः पुनाः पुनरत्नासनेनदाक्षित्वमस्सामनजनयितत्वमित्याशयेः
नप्रहूया अलकान्तोताडविकेतनैः शाङ्कयन्तमनोहरेणगवलस्तवमहिषंश्रृग
स्पशणामतयाशोभांशृहृत्ताचचनानोचयोनम्भ्रमनेवचनरेखकत्वापेनवशीकृतास्त
करवजनानकेचित् राजाप्तनरनयेनरत्नयोगेनस्फुरितेनहारस्तवरत् वनरंगस्य
चवलस्यहस्तस्वरथ्यपतितलत्ताणस्सेस्तस्यशेनभोकलयन्तोहरिगोपाईद्विगोपाख्याणिनः
हरिगोपाङ्गोपाङ्गोपस्वपाशोविसः गोमागवानिवासः प्रेष्टालांगलिकाउंषपिविशेषायात्राग्रेवि
नस्वरूजितोलांगलीहलधरोपदग्रवचीरणाविरेसंवितेरजः अततोकामस्वहूलापः भिपद्यात ११
यतेकलयताशृहृत्ताकूटाजात्युकुस्सनिवयेनतत्त्वग्रहणवदाचरितं नमस्त्रिवाण

त्वरितैर्वचैङ्गाकावेरैर्दलैः पल्लवैर्व्येष्ठदस्यवदलेन खंडेन रुचिरेशोज्ज्वलेन विवारिविकरज्जलैर्वि।
किरेत्यादिकमाचरजजलदेविद्युतोवियोगिनीननवशामपितापलामेवचकारविकि
रेत्यादेरासमस्यैत्यनंतरस्यामितिलोट्हिरादेशाश्चाचरन्निति मासान्यवचनस्मादुपयोग
समस्यैसामान्यवचनस्येति निशृह्नेनस्थितिमतरवितानिहूसिवरैवैः नरुणान
मुखोभ्युपात् अभिमतोतीवाभिप्रेतसमार्गमकारणवात् अलातमल्लकोनत्तरशी
तद्विदाविरभवन्नकरीवमूवसमवतीयामः श्रमणैः तरुभेदैः कंदलैः चलनाविशेषैः
स्मितोशेणाभनाग्रमतेस्यकंदैविसरैर्वाम्लैः लसंती श्रीर्यासाम् गिरिमल्लिकाकूट।
जेनसवलितदालभ्रमरैर्वलिनावेष्टिताः नवैपूर्गनस्यपरपाराणापिहृक्वः कामायासात
प्याविधावधूरघ्रुपवनस्यकारवोकुरज्जाः वार्षिकाः कुसुमविविशेषाः मालतीकुसुमा।
मेवसुन्दरः प्रहरणविशेषः सपवस्मृतिभुवः मकाशादागतेनापश्यिमेनमहारानुशाप
त्तिणाप्रहरेणमूर्छितायोषितस्याकारमालतीकुसुममेवकामस्यमुद्गरइति तनयुक्तम
मरपाहस्यात्रमापेतनयासमासमापगेगात् मदरसेनमदजनकस्यादरसमस्यमोयेषांतथा

हू॰ विटी॰ १२

विधास्मारवाश्च भ्रमरा यस्मिन् श्रागते भ्रजलतां नरं प्रियतमम् मा कामी प्सितं प्रियेनानयत्
सर्वमेवा निजा वाप्नुयो रिष्वग्जे हृविरस्थः रदोदेतः कालिकामेचयंभिः ग्रीष्मेनावयोवि
ज्ञाविक्षेव------ नमोमामालितों नवात् योजनस्तनं तरां दमस्य श्रामसलेचनम करोत् प्र
पचनामेचरहिता प्रपचनाश्चांगानि हृदयहारिशोभोनवः पक्षत्रस्य पुंजो यस्मां हृदयन।
न्नस्य शोभमना वेषो वेषयस्य वेषो वेषश्राकल्पश्च पर्थनथोंतरम् कमलानां कोरकः ऊह्
लं जननानां हृत्सेयत्र तत्रावेदयतो प्रियं शिरद्दिवमादयिनादधल्लरे गायवेतेरपि कमल।
हस्तौ श्रीउरूसने तन्म निधो प्रियस्यानात् कंजलेशिरस्थधारयंतो निकन्यराजल भ्रतः
ग्रीवास्य संस्तायाव मन्दव्व हजिथा विसद्भितश्रिदमरुतिलिव्व नदारयामृदयुहासितीवविंत
यत्जलजमातयमेवासमस्थहम व्याक्रमत वेद्वैकेराजिताशोभिना सैः स्थि
त्रैः शिववाद्भिर्मधूरे कृषिवाकृचिवालभ्रतविद्धश्रितोवाद्रन स्मसमरघयः ने
स्थेइकेरे रेजितो रथिनिशियगमेनदो प्यतेई यिवत् गतमस्तमभि हृयाः यो नः पुएयम १२
प्रविकलं समग्रम् तापविचानस्य विपर्ययोमन्यथात्वमतिपरियातः तन्निमित्तलिलना

पुष्करादयस्तत्रवर्णाः तेषां काननरूपकत्वं दानेनावगमनेनैतैर्दुर्विरसमसह्यासंक्रमानियतम्।
मृदाम्भुह्यासिषत्तावयमानेनानामोपचान्तपदेवानस्तूयमितीव विकलत्वेनेन हसिता
हृष्टधः ह्रासोविकासमस्य हृष्मनेववशात्मनेपदविषयतास्थिएपञ्जावासस्संगाख्यतस्मा
दाननकार्तिकोत्समोह्याख्यापवनतथा कृत्वामुह्यमामिषतेवैतत्पथः चेह्रोशमोभ्रमरा।
णांकुमुदेषुदलयंत्राणिविभिदुः ॥ दवथुसंतापः ॥ तिरस्कृतिनिर्वृतयानंपवनेनस्यायार।
दिनदैततैः जवनकान्तिरोत्रतापाक्रिनयाववगः नच्छसन्मधुमकरंदेपत्रशृङ्गान्तवतो
भ्रमराणांमलमनाकुविनामीत् कुसुममपुच्छसन् विकसरंमधुकरीभिस्सरवित।
क्षितिकृतावस्थानम् अन्तप्राप्तोत्सार्तवम् अन्तेनास्मिन्पत् लसन्तांकीउअंतोविनि
यानिषफलाश्राव्याप्रतीतितिर्यग्घांतङ्गावोवाणाख्यकुसुमसोपेनपारनकुसुमसवत्पिन
नपृतोवियोगिनीमनोभेदनात् वाणाधाराद्धत्वशरत्वभेदकावितत्यप्रतीतयोन
भवंतिधाराश्रुसनाख्यतरुभेदः धारासनेवपनः श्लवप्रम्टंतत्तापंकरोतियस्तेनरसः
परंततोक्रियापातवादः तयेवशिरक्षियाक्षितिरवापिपदंनिबद्धम् आगमः पत्र

गी॰
टी॰
१२

त्रिः शाभमंभदायस्यतारानतत्राणितारंवउष्यमकलिकाकलेकोव्यजस्य दिक्कृतः
वंदशाशीवंद्गमवर्णाम् कमलानिपद्मानिकमलाचलक्ष्मीः कणिशोभिलेकल।
मः शालिभेदः कलोमनोहरोमंदस्य संगमयोरहस्तेनाकुलंकृतानवेसभोविलोडय
तेहेमानांगणोस्यावरमः प्रसंगस्थिरादभूतकुटंविन्यः प्रयाहंसः निष्कुटजाकुट।
जरहितांकुटजानांवार्षिकत्वात् निष्कुटागृहारामाः तेभ्यस्थजातात्रससमोनन्यसदृशः
शोशिप्रभायोषितापिशाशिनः प्रभायासामितिपाटः ॥ प्रनुरागभरेण।
पूरितायासारासालक्ष्मणाहोमेविपरितेसरोभ्रमराणांक्वणितासरमतमकरोत् र
सोरागस्तालः करयोः परस्परमभिघातः तेषांलयः शोभास्त्रेषांवागीतमेवगीतके
मद्दकादिविप्राष्टेगीतांप्रकरतालंलयंभवन्तितत्रतालाः वक्ष्यप्रदयावश्यतादयः
तेषांलयोद्रुतमध्यमविलम्बितभेदेनत्रिधाकालान्तरानुवृत्तिः उक्तं च तालाकालांत
रस्थायीद्रुतमध्यविलम्बितः त्रिधालयइतिशेषाक्षार्थदशामलविलवदितिप्रचुरेसमे १२
रसोयस्मिजगन्नातत्स्वदेवांतमिश्रतः समदः प्रतिगजोत्रेतिशोभमानात्त्वमितनातोम

13

मलयावायमानिलः कुंभस्मानकरोत् हिमस्रुतावितिऊरुत्पक इतिः प्रकृतिः कर्णिक
वीजकोशः कर्णाभरणं च कर्णाभ्यां त्रैविमल्लिनामरदिताथवल्लितावश्च नयवाल्लिनाता
पकृत् प्रीतवायभयेनान्वयावलनयामालिंगनः कृतह्लरुः शुभ्रभे वत्सरयायो॥
ध्यारनेलालमारुविः नालिकरणान्वसिमासंतापोपसनाहशोगोपतिरस्थया
नार्दवनसारंकर्ष्टरंमल्लानिवदनान्यपिश्रवाः वरः श्रेष्ठः हेमंतह्निनसंबंधिकमाल
कारः श्रीप्रदोपिश्रापदिमलिनः कोनामसकर्षेण कृतोपकारमपिनमेवतिप्रणयप्र
कृतिमितिपाठे स्वेहकारणमित्यर्थः कृणांतो भ्रमराणां पेख्याभिव्याप्तवादित्यमिवकुं
दंतपसिमाच्चेभ्यथात् हसत् विकसत् हिमेनोरुदयः श्रुशोनेरसर्दसंगनाउदकेटिख
तमोकंटाश्रभवन् लवंगपुष्पभेदः श्रुनशाउः प्रीतवशान्मोल्लताश्रम्यैः फलिनीप्रियं
गुलतासाधुःश्रेष्ठः मधुव्रतः भ्रमराः गिरिगहनेषुसंचरालवंगसपल्लवमाश्रितस्तपमा
माचसफलेनपसस्तात् गिरिगहनसपसुम्नानिलपसोऽवनसफलेवेदेमहिस्नुनादि
समनभवतिप्रसवोगन्मापिसौरभंयशोपितगणदासात्रिलसणाहरतोन्मवेहमंदीचेत

ह॰
वि॰ टी॰
१४
14

रत्नात् रजतेवचात्तसीतयावकायोषितानावचाखादिरे सर्वीयवग्रस्ताः खादिरेश
ल्यखदिरदारुमयः कीलकः नाभिलवः छेदोयस्यास्त्राःपेशालीलायस्यता
ङ्गावोयोषितामासीत् ग्रसमहासमसाधारणाहसितेरतेनिपुणवनेयस्यासामधु
नापुष्परसेरमरताः प्रवृत्ताः कृताः षट्पदीवोरसंमहेराठोन्मयायोवोययघा
सालवलीनाममलताचम्पुशुभे दयितेप्रतिचकोयोगुमक्रमानयनेमित्याश
येनयोषिदनवसंश्लेषेमंदरस्यसानन्यालिंगनामगीजगामनवमपूर्वमसंदल
तासावद्धलान्नरागान्नतीतिस्मप्रार्थनायत्रतथाकृतायतेनालिंगनायतिष्ठजमाते
नसाप्रसादितास्थलीष्वविकसितानाप्रमलाः केसररागावकुलतरवोयस्यतेगिरिश्रेष्ठे
रागमलकेगोरीस्पर्शात्रीस्वरोयिविनिर्ययोललितेकुटिलेकृते ॥ इतिहरविजये
विषमपदोद्योतेतृतीयः सर्गः ॥ रोविस्तभ्राजनशीलेश्वलेकृतादिसूत्रेण स्पृच नि
कृतमसंमूढः ग्रहयोमकरास्यप्राणिभेदः ग्रहिमकरस्यसूर्यः नारावतस्यलोयेषां
तेनारामक्रमाणायस्यनकरालीकोरणनाराप्रस्तारस्यचनारेणदीप्तिमित्ताकरालकोणरंतरा १४

हृसंतीसमग्रतावानाकिरणस्मितांशुस्तस्य चोद्गतैरंशुभिरितिवानकेपद्येयोज्यम् ॥
सिंधुमथनायास्मिन्पृष्ठास्थिसमारोपितेकूर्मराजेवराहघादंष्ट्रास्मारत् मंदरस्यत
न्मसदृशाकारत्वात्सदृशावस्तुसंदर्शनेस्मृतिमुपस्थापयतिउक्तं चसदृशादृष्टचिंताद्याः
स्मृतिबीजस्यबोधकाइतिभावनैसेवसदृशावम् नोघंधनोवाडवः परिवेशोमंडलम्
गंडगमहोपलाश्रेणिभेदावागेशैवकपोलौवदनमग्रमाननेवकमठः कूर्मः स्रा
डुलः सभयेस्मरागेवपुरुषायितेविपरीतेस्मरेतयत्रयोषपुरुषवधाचरतिनितंबोम
ध्यभागः श्रोणिस्तंभहेमन्मथस्यशोक्षित्वयेपादांतेनयस्यस्मरस्यरिदिवापवेष्टितलि
तवतीनिर्मोकपट्टवपटोशुभमेदः तेनपरिवेष्टः परिवलनेयस्यतज्जावेनवेत्नेनपादाः
पर्यंतशैलाः पादोवरंगेणडुगपसिंधुरवशीनांशुविभसपपरिणाहः परिमांडलेन
त्रमस्गपवावद्धलाविडूतरूपस्मरगेोणेयोविलोकितः मगोपिमध्यमिंदेशवलोकरो
तिभोगीवासुकिरीवनेत्रमाकर्षणरज्जुः तस्यासमंतादाभोगेनस्थविस्तारयोनेत्रयोस्त्व
ग्राः परिवर्तनेपरिभ्रमणेनिनमवः श्रोणिरपितनक्तलिकावीवयतनकएटाश्रपदृश्लि

नोभिभूतः न्यासीचकारेनितिप्रवात् गोलमालाभ्रमराः वलयः समूहः सिंधवः स्म
कु॰ रिताः नक्षः शाड्वः हरिणारण्यः स्निग्धः अनविवर्तनेनपश्चाद्गमनम् नदेवविसृतोवा।
द्वि॰टी॰ याः तालगहनमभ्यंतरेच यस्यखदिरादयश्चउत्तानिविशांतास्येनवारसकिनामथुन
१५ खदिरादपायिघनपीनारामनजिह्वानीलाश्चेद्दवीलामन्यांतराणीतिकेचित् गंडशै
15 लाश्मशुपलः कर्दमाकमः पत्रपुत्रप्रवालवालमेकसलिलाधारः नपत्यकापर्वत
स्यासन्नभागाउपायिभ्योत्यकन्नासन्नानूढयोः कटकोमध्यदेशः श्रादिकोलः
सूकरः सीमावधिः गृहेषुविमृग्यगृह्णायतेस्महरितिविमलम्ममतोयस्यसवा (
पस्तडुपरिचितोलोकानिश्रयोत्पादनायमेचारयेवहंशाकरोतियत्नेमान।
णायइतिगतावेवरहित्स्मिसर्पयत्यन्यस्यविशासस्याभावारित्यर्थः वातस्यपातना।
भिगत्याभ्रमोभ्रांतस्तलवलितेजेलदत्यजनेः स्यंमिवसमास्थासयत्राभातिप्रतिभास
ने ऊरुविंदाः पद्मरागभेदः विसानत्वावमानमपिरविमत्नसिमेततः कपत्राक्षायमाण ५
नात् कृष्णाणमत्रदमेनूक्षायमाणः वाष्पाक्षयाम्नदमितितिकाउ. ऊशादर्भः ऊशश्वमोत्ता
मृतः

नवभिपत्तिभिराहृतात्तृणासमुचितत्वात् नात्विवर्त्यारूतंशील-सोपयस्यामुनिनिके
तैसंस्मकेतैर्हतः आस्पदानां गृहाणां समन्विर्यस्याम् मुनिनिकेतेचवाल्मीकिगृहे।
कृता आस्पदस्पर्शिनेशेणभायया भाखंतोकोलानानिकोचाकउत्तृणपलवायत्रभा
खत्यंकेचेलपलवः स्तनस्तंड्रावेन श्रंकोटेत्रनिकोचरन्यभियानेषु घाटादेकोलप्रा
हसेहृयपुक्तरपुक्तलत्वतेयुसौत्रकारस्यालादेशोकृतेप्राकृतपववप्रयोगमहेति
तथावर्वाहरवेमूत्रमेकेटोलइत्तिउलेन्दपसिंति सैारम्यस्यभरद्वजमितेस्तहूपेयेषाम्
सेक्रीडतः ऊजतः समोक्कजनइतिकृतनेप्रतिषेधान्क्रीडेनपुंसपरिभ्रष्ठेन्त्यात्मने
पदाभावः कूवरीरथः वालखिल्यामहर्षयः ब्रह्मणःपुत्राकोटिशिखास्तेषांगणे
पुष्पमरूलःपाषिणराशयः इंदमऊसेरहः स्तननिर्जलजलत्वाद्यापमुक्तेन स्यावे
येनरूचिरइवकसवेविवलयः गोपाभावेननवतः निर्वापयन् शीतलीकुर्वन् मुव
वदनमपिविस्पष्टादंतेषुपाषशेणषशिखामेत्रिकृष्टेषु वह्निर्निर्गतप्रदालतेषु बुनि
येषांगंडशैलागकांगडावेवष्टालोकदिनेनिबवनात् वेशेवेणः पृष्टनारीवऊंनोहरु

कु·
वि·टी·
२८
16

रपिसङ्क्रितैः नानांशुलानां वासमूहैः वीकोणाक विशेषैस्तरणभेदो वाहिताः
प्रीतिहेतवास्तान्वाहितान् गतः स्त्रिगैतास्वैदावरत्नभयैर्वीनां विभयप्राहिताः कृतोपा
कृतयः गजपृष्ठपापामस्त्राराजाः खलीताकविनानिरर्गलोनिष्ठतिवं यः मेचकेकृ
सम् लोकपरिवर्तनदशाकृत्यानः कुलायोनोऽस्म् श्यामलाद्यास्तभलतामेदाक-
राश्मयः करास्वहस्तः श्रमैकशानभस्यकसर्वंकुलाभुकरीकाराइतिखिद् मा-
लतरीतिरुष्टकोप्रीकामालानामिति कृस्ममीविपुलाप्रभयाविपुलैर्हारैः।
स्त्रिनैः कामानोस्वस्वहेतुभिः श्रभाविनावपुलकाहाकेनसनिनारहितेः स्त्रि·
भिः वलीनाम् तन्माकाचांनामखिरैग्रैशलाद्याः तेषांमनोहरत्वात् स्त्राद्य
स्वाश्रितोमम्रुतियेषाम् वलिः सौविस्यपरिणामवशाद्वलीवदैतैः मध्यमद
रमभंमतरेच ततत्संगासंगीमध्यलग्नेस्मगोयस्तनज्ञावस्थशंकस्यागमिकतमे
वि श्राश्रापदेशाद्वगम्यतेश्रागमोस्यामीतिश्रागमिकः श्रुतइतिटेनाग्रवगतेष्ठस्ततमे
पुसानलषतेषांस्वमणाद्वविपेषांतमेस्त्रिश्चाषेविहंगमभेदैकांतेकृतारचितस्थितयः केसरोऽवः १८

संहृतयोर्येषाम् विनाशात्मायपलाशाः किंशुकाः पल्लवानिव प्राशंकरुविकृतेनसं।
कोचेन विच्छिन्नमलिनाशाभावनत्वयोर्यस्य शाख्यः परिभ्रमनकरोत् प्रपामाग्रमानद्रं
द्रनीलः स्फटिकिनी पद्मिनी ॥ इति हरविजये विषमपदोद्योते चतुर्थः सर्गः ॥ श्लो।
सादित्वेदीपष्ठगिरिप्रकर्षेसमारयपयोमहूसारसेनसरः सरूपैनुवर्तनेसमारसः स
हश्रराभिः वर्तनेसारः सारसस्यासौ मारश्चेति विशेषणसमासः पदिवासइति लोकप्र
सिद्धः स्फटिकानुभूततावाभिभूतासारसः सरः समन्वीसौ रतक्षोयस्मिन्नितियोज्य
पीनवासः हरिस्लनत्वलितापकर्षगत्वासदृशीकृत्तापीयूषं हरिणसमयेवपरिच्छि
त्राश्रीर्यस्य हेमरसवीनराहकमहश्रैरेशृंगेर्वर्ततइतिसारः रसेनवामस्तेरनसारः सा।
मकृष्टः प्रनलसमस्तरावान् सारसानांलत्वणांसारोगतिर्यत्रसहूसानेणदोप्मानायो
भेदेनवावर्तमानः समारः कलरीवादत्रभेदः वेयुरतांरमणीयकेलातिशृंहे वियास्ता
ल्पसलडभेदस्तत्रभवतियत्रभ्रमराः सान्तिकान हरन्तिसयानेवावर्जयंति प्रनासा
दितासामालतालीभूतिप्रततिपंक्तियारिणपम् तालाश्रतास्येतिततनप्रोक्तसरूप

दू॰
वि टी॰
१०
17

नादेकशेषप्रसंगात् पौरैरन्यैर्विपणिस्थपान्थसमानेनेतनस्थतुस्थावारिवृस्थदृस्थरिपुच्या
तीनरवारिरायभेदायस्यप्रजासंसदा हरयोवानरः सिंहवानरगास्थष्टष्टमृगपरिभूः प
स्थाङ्गागस्थकटकेनतरेषुसदानयागोदक्षिणाच्च कतरसावनोगोनयागजनयाह्वसि
मदंन्यासदाभृगतेगजानांसमूहेगजनता गजाश्चेतिवक्रव्यमितिनल् नयानक
तमेषेवसारभ्ययामयोगयाग्रनिमेषामर्यादेवास्वकक् कांतिलेखाभिलाषाहृत्र
सिकतिलाउन्नमास्रवनिर्यत्नतन्द्रावेनरसिकाचसश्चंगरातिलोलमाख्यावनितायस्या
समतिंप्रहेयः अप्रसन्नोवाप्राणिनः सकलकलाभंगुराः प्रहरणशीलावेगाय
सनद्धावेनसकलभंगजमकसहितंगुरवेनसेहने अगतयानितिसन्निहितयाकिमि
वनप्रमदायसकलमेवप्रमोदयन्तिसकलमंगजपतोकेशितितम् गुरुवेसहेतप्र
गतयानित्यसन्निहितया अप्रसक्तनवजुराः प्रेयान्कामकोपितपकं एदसमीपेकेर
सचसमीपम् नलदस्यगंधमासस्यविदलनमुद्भेदः अतिवलफलवतीतिनिदे।
घपवपाठः ॥ अतिवलानिमहाप्रभावानिफलानिमेतियस्मिन् अमरभृविपुंगे १०

विभ्रमिरिङ्गाः कर्णेष्वेवतालेष्वजनेष्वर्ण्णामार्ष्टीवाद्वतालशाहूः यात्रत्रसिंहरम्

मदनदीदानजलकुल्यापरागोरजसिंहरम् मदनदीपस्फुरन्तदीपाः तमसणाः

प्रभामतीनानापद्मभिर्यसतङ्गावेनभ्रमरोवनमिदंननमोसिदीर्घसल्लकीकं

शाष्पवेनाः समवर्जयन्ति ततस्खलतांसेउपाभेनतेषुरविसत्तासनिहिताग्रांतपह्र

तियस्मतङ्गावेनतमांसिनिरमितेनसमर्थः पद्मानामलेह्यपतन्तिः पद्मातिः सो

सिशाहूईकारेनोत्रस्फुरिताहिराजाकटकानितस्येस्याहिराजापर्वकटकावलपा

निकुंजराजिनेकुंजेद्राजनशीलेकुंजरणचगजस्मजिनेहृतिः तालीलतानांपंख्यप

वावनेसेयस्मसारावामसवरस्मरेचगतैस्मा उनिभिमादैवाविहितैः पतितेणायत्र

मातास्त्रलिनसंतियत्रनलास्त्रत्तरवसेतियस्मिन् सातपेः हेत्रम्भूमिसहितेसमानभि

रुस्मादिनशोभाः करपाणयोपिश्रीमतोसिगिरेश्चटपिनोपेत्यिः फलैरतिशयेन

नमितास्त्रसकच्छरूपाः इहचरतिशायनेस्हरतशाख्यामितात्रास्त्रवभिर्यजनम्

नरमयानिसकृतस्त्रीडःखवाल्मनाः सविशेषाकांतात्रतिउविनम् अलिभिः

तीक्ष्णतीक्ष्णवीर्यस्य पाटलाः पुष्पभेदस्तोधारयति यत् तदारदर्शनमनुभवे वलोकनी
रः यत् आह चिभिः सर्वतोभाग्रैरित्येके पुष्पशेषाभैरुपशोभितम् वदनेन विशेषस्तिल
टि तयैकदेशोपयस्तत प्रशस्तो वा विशेषको विशेषकान्तः अत्र तस्य उपशोभावत्तरः
१८ यथा भूमेन सत्यार्जितमाई भावेके शोनतमतः ऊहमेनदीयमिति अलिके ललाटे मम
18 तालास्तीक्ष्णवीर्यस्य स्फुटपाटलाति लोहितोधरो यस्य तदोऽर्दर्शनेन यस्य तत् वाह।
णा च विद्रुपे केनाधारस्याधोभागेनोपशोभितम् नापिकेन मालेन दम्भेचकनमाग्र
तिपण्माग्रन्तु अस्यावेडितानानाकरिणि यस्य तद्भावोस्य कस्य प्रीतिमुत्पादयति अत्र
हूयतत् समाधिभूमिस्थवनाश्रुविंवगनाकतमानप्रामेनिर्मितन्दयितानत्समात् सैव
वप्रयत्नं दैदाश्रानन्तापन्निति भगवन्तं सेवोपयति अत्र नकारस्य णकारेपरतः श्रितत्त
गितित्वक पाच्छोटस्य शिकारस्य छकारस्तो तुना अविनितकारस्य चकारः नकारस्य
त्रस्यारपरस्य वर्णे यथेव सहित्वकारस्याभिधिकस्य अवण्णात्त्वस्यानित्वमपिड्ड इमित १८
यमकतानुप्रायोतिसंयोगान्तलोपस्य ··· कारस्य सिद्धत्वात् सत्यमेतत् किं तु वोजा।

एणाङ्ककारङ्ककारसन्निधौतच्छायाक्रान्तपूर्वोपलभ्यमानः परभागेना— यतीतित्व
ल्पायामन्तरश्चैनोपमकव्यवहृतिरघान्वेपार्दितैवेतिनाखिरः सीरीहलधरः स्फुटा
नलरलावेगलतागात्रयष्टिलत्रस्फुटतरेलोगहलेयस्यतन्नुभावेनचभेदः स्वर्गस
म्पदोकुमवनिंजरणाजितेसन्तनेकरूपंतेश्चसंपणालमवलोकयन्तेच्छावैस्त्वैणः।
पावनानिभवेतियानिजपावनानितैर्नैसंकुलमप्यलज्जणावनैतैरेवतर्योग्मम् अ
नयवङ्कनेश्वराजितेजपाङ्कस्यमभेदः मधुकरोतिपविवीतेतिमधुस्कन्दमरः मान
प्रवसारः सर्वसंयस्यात्वेमनस्विनीनाजननम्रकटयंतीविहगपंक्तरेच्छकृणातिश्चारेज
नमावर्त्तनम् हेरन्तभिमुखोकारीरेलीलयाहेतनसतानश्चभिधीनारेममयेष्ठवतो
लीघलयः सेष्वेषायस्यः स्तनयोनाभेड्डविस्यवस्तनतनेवगाजंतेभिः मुखोश्रीः श्री
भामतिजवनेसज्जेष्ठवसत्रेष्ठवलस्विनीशास्यायासांश्चामांधारयेतिवा नाइतिसू।
वाणाभूताः तथैववचवरनोवलतान्भामधुर्यष्टिः स्फुनाश्रस्फुताकरेणनासितानां
कैरालितान्भूतपद्दनाभ्यश्राकृष्टाभ्यांवास्तवकानांचेरावनोकरालितान्भांश्री

ह॰
वि॰टी॰
१८
19

जिताभ्रः ज्ञातोभोगः भूतादिभ्योभयंचक्रेकस्यास्समीपवर्तिनः वलाक्षयेनोत्संगमुज्ञा
ति वत्सलतायाइतिहेतौविभाषागुणइतियोगविभागात्पंचमीस्त्रंभीभुविनानोविभा
गोरश्मिपुंजः व्यपदेशेनव्याजरः तद्दकानामत्रकमलेविंनानववर्तनमतएवालिहं
देविनोदकानाम् श्रावर्जनपराएवदिवौकसांमेगनाभि श्रपरोभिश्यतार्थः शुष्य
वेभ्राजतेक्रूरंगनाभिः स्फटिकास्तत्रास्प्राणिभेदाः नतत्राणिवकिलाकिंवितेवे
ष्टाविशेषः उक्तंचपृष्ठंतणाग्रकृदितेतृणमसेपातः क्रोधसहहृहंस्मितमाश्रुघनस्वगो
ते स्वामिभ्रूस्पमिहहर्षवशात्प्रगल्भंके जनैःकृतिभिः किलकिंचितारव्या इतिस्र
ताविभीतकास्तत्पाकेनरविंतोतत्पाकरेणारविः व्यामांविद्धिंतोता ऊंभदलेनस्या
नमलेनदास्मन्काश्रावरपेक्षिरत्रराजते मंथ्याभस्वभावरुचिरुरास्तमेथ्याभसमास्त्रा।
स्यायस्याः कालीकृलाश्रीविषयेवंउपयंवेव्याक्रारंभंकत्वारक्रायसक्राग्रव्यतीका
गोत्रस्तवत्लिनाघपरायभूत्वा स्फटास्थितिस्य प्रणामालारकाकनीनिकायेषुतादृशावि
लासायेषां मधुकरास्त्रस्पृष्टंक्षितयः नारपवनारकः चोड्रटोविभ्रमोयेषांतेनथाक्रास्त्रेका १८
ता।

क्रकचाननक्रांताः पतांतैरेवसमग्रश्रयेकोरकांतेमऊलेकदेशाः श्रणलताभिः।
कौटिल्यैः कृतस्थितिमेवशृंगनिकरंकुरंगाशूबंयंतेश्चत्रासमानसंनिर्भयचित्तम् अदभ्र
प्रभूतैश्चैश्चममानलोकान्तरसमदाभ्रमरायत्रताटश्रीमधुभरस्पर्शस्थितिरत्नलताभिश्च
प्राप्तानेत्राणिमूलानिनयनानिवपेचतरवः तितितलविस्तारिमहाजालंतेषामधो
लिपिभिरवपुंपभवितव्यमित्तत्रेतितेंहष्टिपदात्तक्रेनिर्थीनिवात्तमश्तिवापीतांक्षि
येविभूतीभूमिरभ्रभाजनेमत्स्योदेवविशेषः रजःयाहरपिसऊसमेषुवसनाग्रसा।
क्षिः नेभंववासनाधिवासः मतिन्नटारत्नमान्निसस्वल्पानिमनितानिचरतिक्षि
त्वजनेनिपुवनेवहस्तापिरूढकेहस्तापिरोहणमालिंगनभेरश्च उक्तंच आक्रम्य
पादंपवरेणानपत्यरूढंद्वितीयेनसमास्वजेती नन्दष्टसंक्रैकम्भज्ञापरेणदोसांसम
स्पस्फुटमेवयंतीम् किंविस्माविन्नक्विन्नश्चमित्तंकृतानिविवित्रनतीधाम्बनलालेसे
वायेहूंनयहस्तमिकपिरूढंहस्तापिरूढंद्वितयामनीतीति असेवनालीवपुवि
वयेसरागजनननाहरंतीरजोभिन्नवभूसराश्चागास्तरवायसाभ्रमरश्चनोप्तनालो।

हू. वि टी. २० 20

ष्ठस्याश्रपिकृष्णमपंक्तीः यावयन्ति ॐभूमिंश्रुत्रवल्गंतितालीभिस्तत्रभेदैः गह्वनोसं।
पुष्पमपिकृत्ताः लीभिः प्रासपेत्स्त्रियाभिः गह्वनोसेकदेशस्थिताः परिपाकस्फुटनतया स्फुटः
नीत्यणास्त्रफलानांकवलानांग्रामः फलकानांचोवटकानांवलनम् चालनम्
नानाफलकवादित्रसंरोपेतायाघस्तिम्भायेवलम् पिष्टनम् हृदयोग्रस्थाग्रपिञ्जलेः
स्थिलीमृत्वस्याकर्षयोगः सोभवशादाहरणसुर्धिसेनमधुरस्यभ्रमणस्यावनिमा
स्पंदनलिनीमर्षपतेघोदिवंभ्रमघोरसागत्यनाकर्षयोनारदाघास्तरर्षयः स्वरर्ष
यः रक्तचंदनष्टजांमंत्रमाणोहृर्येग्रयः अस्तवन्नेवायुनित्यामत्रमाम् नाडीकव
णाभरणभेदाः नालीनउस्थयंगंडैकपोलैगंडास्थमहांतोमेस्यपाङ्गाणाः स्तनयो।
डयेनस्मितावदास्तत्रवाचेदंनेनयवलापलोनतेरस्तनेचयमिकृवजनस्तणोनिगि
विविशेषणम् ताइतिप्रकृष्टाः अस्यापरिग्रहानावतिष्ठेनेयतोनिर्गततत्वनेना।
गिरेकच्छायेणापायोविशिष्टिनायेघातङ्गावेनोत्स्थिताः तत्रतिवर्षाउपरिभागाद
येनाङ्कनश्यः तत्रमितिभायेर्षः निरुद्धसंलापंआसारिकेंद्रः लेयैरपरिग्रहामेस्यसंगः उद्गतार २०

इति मन्थौदनेत्यादिनोदकशब्दस्योदभावः बर्हिणां मयूराणां फलबर्हं भासि नव विट्-
रोवाबालवायगिरिः एकमलोपग्रजोनिरञ्जोल सतिमधुपेनगायता सौगौलास।
हृदुल्लासमजननीरतिः सौख्येसमम्हृतिथीयते कामलीलारतिक्रीडाश्रुनन्तरानन्द।
ग्राप्रनेनोहृलणारागोयस्मात्र्याप्रगुतादीर्घान्दुरविदेत्यादिनाब्वतेनिवेकल्पिकोनक-
रः एवमुदिजाह्नवीसलिलवेगैः स्नपितइति सहेलसवहेलया क्लिलोकयुवाकया।
शिस्याकर्मवम रम्भकदस्यः अलमत्यंथमहे भरत्तमे चटितमृत्यन्नमर्पितंतेवग्र-
र्जेनावाणाख्यानेइ विशेषः अर्जुनेन च पार्थेन बाणाः शराश्चेनेमृक्तेभंक्तितैः सच्छाया
किराः स्कराः नेरेतानामभिरामांवचनसच्छायोमिचवौणायः किरउशाबरस्तज्ञावे
नरस्यांवस्त्रियांपदंगविभ्रमोप्रयमानसम्प्रसर्पकाकामिनीनरतासर्वेवक्रीडिताः
प्रथमोमाभिन्नवाः प्रटनवाभ्रनंगविकारेणः सरतोभेणयस्तापसंदयपतियः पा।
ग्राकरपवकामस्यजयगजः नसङ्कयलमेवदंतः तकोशलग्रसलिवलयंसम्।
रः कटकस्यकरिणोहिदंतप्रतिमायाकटकेनोपरिकांतिरिन्दुनाभवितव्यम्॥

हृ॰
विटी॰
२१

पद्माकरस्य वर्णकाऽऽरम्यानोपमानाऽऽस्थितत्वात्तन्नाटकम् तत्र स्वर्गसंहतिकृतोऽकांद
सिद्धिपानादयं प्रयोगः प्रसादजन्यत्वाद्भूः अन्ये पुनर्ह्रदसलिलदह्रदस्य भयमेति सार्वथा
नकवानरूढिवदभिदेशकोनरूढिविश्वतथाविधेन किंनाभिमितलहृसिद्धेकातवि॰
किकरणमनर्थकमिति तत्सामर्थ्येन स्वभाषायामपि प्रयोगादृष्टप्रसादेतज्जातीय
कस्य कासरणेवमसेतविशेषकं प्रतिपादितं उक्तं च हेमत्रमलादेनिमिलालेक्वाराभ्रम
गनास्तिमं रंभाक्रोधरक्षोपसतारशेवितम्रद्धहेतीकाग्रवति क्लवभस्यहृद्यस्य
मिह्ननाथ्यात् ॥ नोत्पादितवान् हेलयामनेसमारब्धमरतम् यथाः हह्नम
ह्रीकानस्वराणांस्वविदामवैः वल्लवयंनीत्यर्थैः फलानोरसैः रहीनकामा
समानाधायमानापविशृण्णेमनोहरथ्यावासनाचफलेष्वेवप्रसक्तिः केशानोमसर
कलानेनानेहचलतिः अलयक्षोभ्रमरामेषामिह्नरणनोक्वणनोल्लसितैः पलाधूपाप्य
स्वकूसमस्पकलिकाकरोतितश्चसमन्ततशाकलितोमनस्यभेदः उक्ताणनंववहज्ज्ञि
हृदकैः रात्रकपिमेनाक्रीडतिउष्मापलाचपलनवगुल्मापलीनोपक्करोम् हेस्त्रीमन ॥ २१

नानाकांतैर्विविचित्ररसानीयैरपारैश्चऊहसमोरभैस्तदृणोघन्निरत्ननासिकामलिपत्त
ऊरित्रवर्तीनव्यानूतनानाम्रानाकांतैराश्रितनभाभागैर्वलिनांपतनत्रलत्तोणैः आपा
रैश्चनमितशाखोसतीभ्राजमानानामाश्च्याग्रेषुलग्नद्विरेफास्मारस्त्रवसन्तविशे
षावायत्रनाटशंसमभ्रपगिरिविषेरतयोभ्रूजगानकश्चित् विरेफमाणीरवघयाग्र
लमन्यर्थम् ऊसमैवितानेश्रूनैनेत ---- यसतञ्जावोत्रमधुमासेलताभिर्न्नरत:
स्राभिस्त्रकामिनीभिर्व्रतलतास्तनटभ्रूमिषुनिश्चितमासेवितासतीसमानतामा
नवत्रेविनहेत्योमोचियस्मादमसंश्रेः स्मणावलभैः श्रियैराननाभिः कृतप्रा।
णस्माभिः उद्दस्त्रहस्तेवायनयास्यागितोयैस्तैरणास्त्र्यस्तताप्योगस्त्रैनभासमसं।
त्वनस्त्रायतयामलिनेनवमेकामसायारणीश्रियमिस्त्रायाति पुत्रशासनेनिरति
शायोपयोगताकमलोपंथिकामलनतिविमंत्रुतिकनकोवित् नदतरणीताप
तूऊणीरनाश्लिरवैणाविताः रतिः यस्मात्स्त्राटश्रीविहूगसेहृनिरत्ननकृतास्य।
दापित्वसन्ततमेवसमाणाव ---- यषवरऊर्ग्रेयिषुष्माकमनश्रियैर्विहरनिद

दातियोविहारवान् विहरणशरणतः अलिभिर्व्याप्तिर्नेत्रांतः कुसेनानवसवसंतमा
सस्यावानित्यस्यास्पदभूपलरणेलतानांवगुल्मभ्यस्थपतनाचपुष्पात्करेणावसंतमवि
भ्रमसमाविंशेविराजतेनानित्यइत्यइपवपभासेनतियस्मिन्निति विशृंखयस्त्रकरणेऽस्मा
न्नेभ्योपीतितियप् संतनेनतमसंसतसमस् अवसमेध्यभूसतमसाइत्यवीरहविपिने।
भूषिताभ्रमरपंथिकेनाक्षिपेत् सर्वमेवावर्जयेत् पीतः कमलोदरदलन्मधुरा
पिन्मकरन्दसमृद्धयायाघ्रातप्रवालसमीपजनतामधुराकलक्वणितापिरोषदला
नोसंगेननोषिताप्रमोदिता इहमल्लिकाकेनमदनायदीपितसमर्पयति सर्व
मेवदत्तदायत्नेकरोनीत्यर्थः यत्नोरतेप्रविविधदेविसनेमानेसददाति याविशा
तावमानोमदामदोवसततहोवैनायवैकारेमनीनवनाटयारतिशृङ्गमत्रभा
जतेयारमणीरसादिभरतापसङ्गामात्राविरतिनिरंतरेकुवाकणरातिविलसि
तेयतारामः सीतकृतम नरवधारेणश्रद्धेसोदमविडडोरागः मसारः स्थितोय
स्याभावः प्रियेप्रतिलेहः इवमहेलाः स्त्रियः कानमानहीनः सत्योरमणेनसंवेयमितायामा २२

मन्दाराख्याः स्मरतरवः मत्तामहेभा हताः तारमाणा यश्च भटादार्द्रैश्च शिलादिभिर्गमि
ताः सेनाः कश्चिद्वाति पार्श्वेण भयानगतः अत्रैताः इति प्रहृतमनुष्यन्यतेऽप्रतिशायि।
दार्द्रैश्च वलत्या ततागसिता इति वा योऽस्य म हेनासेनास्य संभावनामहतीलाभूमि
येषु वतिषाते मितास्मिन्नस्तिनकाचित् सर्वं मामदनेसततमवदयितः सन्निदिष्ट।
तद्भृत्यर्थैः नवरसासारमंतोदनरंताः दृशामगायत्रतस्मिन्विहरसेनदेशपवनितम
भूमेरागत्य सेविभेमहिषैः सरसीषु सहासर स्नसनेहक्रतास्थितेतत्र सेतापविगमा।
न तत्रैव हंसैरिभैर्वानगजैर्नेनसखे स्नातमेवेह अससंमांसपीवरतनरकंयग्रालिरत्रलं
गलीनां ऊरुमयूखानभितस्समन्नानर्वतितेषांविनिद्रवात् मांसलयवनैर्गलीना
तडितेविप्रदम्भुदक्षाभिमतस्नानगर्जितवान् तानितिसमृतिवसर्वनामप्रकर्षमा।
त्रावनति श्रमपर्णवंतिनिकटस्मिन्उविभाभमणिप्रभाभिराश्रयत्रयस्यमप्योजनत
याश्रितसेवितः समयुस्सकिन्नरः रततयाक्रीडतया श्रमपर्णवेसमन्दाभिसंवेदिति
गमनेयस्मितादृशमाश्रितोयेयारासजलेविभूत समभूतरयामस्परयोगेनाहित

हृ.
वि वि.
टी.
२३
23

श्रीतन्वादिनिप्रेमाभो अद्भुतवेदेयत्नैः सहितेन देवेन वायकैलासेनामसदं कृतम् अ
मृनालत्वविनिवात् अधिकवलसेव्ययोनिक्रुटीनांसे स्रतिर्यत्रगिरीशेष्टरसेनामसाहि
तेन प्रीतिं हेतुनायेनेति निपातो वा कार्थ्यपरस्रषति अत्र यनः कोनविश्वाकंटहत्वा
नृत्तरतां सेकोतरत्वेति विधृतत्र भ्रमरसिक्थमिवासहृदोषैः हैत्वभिः रभियतेत यणा
लोगत्वानवरजपवासंरवसनेतत्र वानलाभ्रत्वर्थ्यं मकरंदवा -- मधुः प्राह्वषिः
प्राह्वषीष्टपरिददात्वविरहिणप्रवत्तभूरहोहस्तास्तेषां दाहकत्वात् दवानलं कषते
केतनत्वादिष्टमकरेचकामंदिघात्तमत्वहीपयांति अनतमनपाकृतं वंतयथाता
हृष्टीक्षियमवियोगेदयितसन्निधौमत्वयन् यतोरसकृतत्र अनेगग्राहेतुविशोका
श्वनिस्मनेहृष्टंकंधामायस्सः अणोस्तत्वभावतातोवतरणामार्गः सोपानमा
लयामोनाताहृष्टीस्तटीरपांसलतावेन सूसरा -- कचंतीः रत्नकृत्वश्वविभदमोसोर
भशालिभिः कुसुमैरेलिभिश्चदशादिशः स्यागयत्नप्रशोभते सरागरामोनकुर
माणीकाः स्यानंसमचितोदोषस्तगृहणानच्यसमभ्रवंडितस्याचनस्मनादेविषये २३

नाल्पा स्मागएपता यस्मात्तस्माट्गजेन्द्रा स्वभ्रः प्रियतमालाभे सति गर्जितोऽप्यस्मादविभे
त् मृगा नानाविधाः स्थाप्याः स्वरविशेषाः तेषां भावतः आरामे वयसि पिकाः कोकि
लाश्च कपयश्च वानराः तेषां तपः शरीरडिकं प्रथिमानमीपीडितया द्धासीनिरसनेया।
स्मात्तथाविधा यावत्तथा यस्य मासस्तावद्वयति अनस्तः सीत्कृतो नितम्बस्य भारो गौरि
वयया तत्र तथा त्रयोविंशतावियोगे वा यपशीकैरेरसुदा नोपेंध्यिरनुक्रियते याजलेन्द्रत
रसतोस्तनितां वभार तथाविधायाः स्पर्शवात् अनवमा श्रेष्ठा अनेनोमानः प्रजायेनेति
भगवत्स्मबोधनम् अथ बाहूत्थेन न मे सर्वातिशायि न् यावनपंध्यिरनृत्तमाशृङ्गीतल
ल्पीः स्तनितेन वभारस्यास्त्रियानुक्रियते तन्मा विरहो वा निरोधात् अलिनष्टपट्पदत्रगा
मया तन्मण्डली नासिहृदर्शने विरहजिनं वेदयति अज्ञातो निश्चिनः अङ्गुलीनां वला
एकाधिपिनीविभक्तस्मृतमादग्रसनभमौ तरेगास्तरवोयस्तनाटशाम् चानरीसत्रकि
किरणासहीतिरालिपत् करिभवनी भूमिं सधानयस्तास्तासामिरूस्मलिलं वर्षाभिरभि
वर्धितं कस्मिन्नतारणा कश्चित् सिकता स्तूपलेषु वसज्जनेत्रउनेनतायदेवेदकरम्

हं.
वि. दी.
२४
25

रसिकनयापारमेनोपससंन्यायजननतयः यदंविहरणंस्यानमिहकेनकीवनंवोकलि
काः हहहहिकाः उंडुकाः घ्राकलिकाः प्रतनोतिसेननतास्थिराः हेम्नामसवर्णानम
मोरेखममर्णामेदैः मारामकषवनीवसधायत्रनाहषीकटकलक्ष्मीसम्रनववा
नलयेनापिकेमतिनिनामेषभूभृद्धिमर्तिराजापिश्रिविरषेणाभामेहषीमेववति
हेम्नसमनिरहंकाराद्रावापिकामतिनिपथ्यन्यंसारमः षेणान्तरणेकर्णगोचरे
रवमधंपाविडनामरणप्रापयंतितामितिप्रकृष्टममानानतनश्चभाविलापितावितेला
वेतस्याविविपिवमूरत्रमसरसिकोमदंऊलंकमदवनंवीहादयितेषमीरतकालखंजहा
तिश्रवचात्रवसंनासेतांसतावेववर्तमानोनानाविलामेषुरसिकोवकातैमसंतसममदंनसरंभजत
कोतमकांततनकषेवः वेधुरागसंदरोतनहंवनेयदिहूऊसमेवजयिनंमधूराणकेकारव
सघुमनीपारतनयतनेतेनापिरमनीवंयैविषेरागमवशावर्गादनीयतमपिता।
नवाततनाचमालतीजातिमलत्ररसिकतांरसमदभेवहूलसितयाभ्रमहासिनूना २८
रवधुघावभ्रमरेणासहिस्थितम पषावरंतोमरतकालेषीनलमडुमहिताननदो॥

स्तद्दृष्टाननन्निषेध्यन्ते निषेध्यन्ते एवमालनीरसिकत्वात्समदीनत्तीविनष्टमेवातितया
स्तद्धारे च वपुर्यस्मान यावनेति विस्मये स्रस्यावनो सन्तीः प्र्याली ऋतसंपाप्रावनीः तौ
रवनेष्यात्वतसर्पीनमीनस्खलनरभूमिः सरसीनतटमार्गेति तेसनिविकासयित्न
मीहूते शारदिसल्पजलत्वात् सतिश्रेष्ठेनपक्षीवनेवकश्चिद्दपिः सोथिकः सिंहादि
स्तमलस्वलगजादिमर्दनमीनातिवाधतेमहाप्रहसन्निधेयो विरोधिनामापिविरो
धाभावात् उक्तं च ततसन्निधौ वैरत्यागः इति हेऽद्भुजवनानि तद्दृष्टुहेमंते रागेनमो।
ह्नितत्वाद्रमन्यं थ्येकेनारसतत्सर्वं पूर्वापि विक्रीडरनि किलसंपदापतनंतरमिश्रागमः
परित्तानमागमनेवातेनोद्दिनारागमोद्दिनाइतितानः हेमन्तेति हीमेतशाहादिद
मेथे सर्वं चाश्चतलोपश्चैत्यातलोपो विरलमकलिंनपपत् कलहंहृतताकांतविषये
रागमवलमस्तोकं गतपारमन्यं सेविते हृकाननततले शोभाविभांति विरलेति भि
घमाननिकलिकांनगाणि नवनमास्कूलः तेषामग्रेमार्गेषु तादृश्यालवेगायत्रत
त्रावेन हेलना रहूसाश्चीरत्नूनिनानि केनविदस्यपरिभूनानि मेरोस्तटानि हूसंतिः

रू॰
वि टी॰
२५
95

सखेरुष्टतयाऽऽज्ञप्तामरसान्मानूरवेरूपततरुणीशुभ्रेद्दमवद्भिः परिवृतद्भिः स्मरैः श्रि
तयाश्रिसेवितस्थाने स्मरमादः कामजनितामलानिस्त्वद्भिरिताम् अवलम्बितवान् स
निश्रामने अत्रकोनामरस्मटवीथ्यवलयतश्चितो रूवाणा स्पर्के दारूमस्मसामोदाल
वस्त्राणामालिम्पति चनलान् नारतिवातेषां प्रकृष्टतो ज्ञा मवलयतः श्रियत
माश्लेषाद्रवमस्त्वथैरुछावकोनामहरतं प्रतिकानामोदाल्लितादस्य मवलम्बतो
श्रुसावनिरणीयशपिस्वल्पतरस्यापि कुंदेदयती हुरत्वावर्जयति उग्यामस्रारम
नयावशीकृतस्वगशिशिरस्मसारं सर्वस्वभूतं कुंदस्य शेशिरनादि तस्थो यामसराशिः
प्रवृत्ततेनः पुंजमणीनिकरोशारमाविधदमावदिविराजतेरमणीयामीनादिति
यस्मः अविप्रमेत्यादि विकपोषः वेपुरागे हेदरतो वनं यदि कुस्हमोवाणा ।
दिविशेषकम् हेरंपुराइरुवनभूमिरे वेवियामस्त्वात्सत्मानेस्फुरद्रुपतो विभ्रा ।
तीमेप्रियत्वमायातिप्रीतितत्वतेनालिविप्रसावरेवाविरूमसमदानां तत्पंजाना २५
तिपः ऽसमत्कृष्टम् दतस्मयन्तेनाशयतिवामंत्राणि विशेषते रहकोरस्थानाशनो ।

मेखीरशिखिंनि नमस्कृता वेवनिरन्नवंधके ननयाह्नेनात्रसस्प्तनेतिसमासः तथावि।
याभ्यांश्रनवासनो हारिणिनाकरासः स्वर्गयोषितोयत्रता हर्षेनास्तिविसश्रासगंधो
येषाम् नैस्त्रवल्लभिस्तोरेमसलहृष्टेवनभूस्त्रिजपयाश्रादानमुस्त्रयोयेभ्यस्तथाविधा
स्तनाश्राकराउन्यत्रिदेशायसंसासागिषिामरमानिशीनलजलानिसंसांसियत्रारा।
विताः सशाहावनाः पतितोयत्रममेरः शुकपतिषनिः सविघनेपस्याः श्रकारोभ्र
मनवथीयाः श्रवाहूरतपवादमानोकामिनोसतरननारानुत्पेनरुविनारानिभि
जेयत्स्तुत्कर्षणेनवंततेराजिजत् पंक्तिभिः ललितेक्षत्रिविष्टन्यर्थः सनोसरसंसू
हस्तस्याश्राश्रागमनेयस्याम हूमेवनयत्तेनस्वानेननवावस्ननावपनेनवनेजसावावतेः
नेयेस्रारास्तिषांश्रारामाविरूरणेनत्रसपवेसतायमानोधराः कनस्तरामानिशूरस्त्राति
याश्रथवाहराणामाशमाउपवनभूतामधुपुराः सोमयागास्तानारातियागमा
नाशतियामूलविभुज्जादितालकाः ननलसंतः कौडेनादराशमानिभयषनयायेस
नः प्रातिनस्नेषांतरांकीउस्वानंयेशतिदशतियास्तषांवानरयाश्रारोगनिर्यसा

स्त॰
वि॰ टी॰
२६
26

ॐदंतोयमकरंदोविद्यते यस्मात्हृविद्युत्नमाघ्रात्मवतोहृत्तिनामिदंमकरंमो
ष्वमितिॐपरोभूमिंसापत्रम नापेतपोभिः सलभेदावाग्निनाश्रुतिप्रायेनसं
नभेश्रुतिपानिनोनंवनेचत्रंतस्मारवानदायत्रताटंश्रीयेनटीभ्राजतेश्रभिद्वेतो
दानवानोरामस्मिंहूनादोयनेतिभगावन्समोयनेश्यंचगजमें हूतिस्मायूथम
निपातिस्ततोंयरित्ततिश्रुविरत्तिनामंततेनदानेनवराश्रेष्ठासाराश्रियावेनदृश्यते
रहतियारेद्र रतेणेश्रवनेवरत्तेणंददातिवनानिवाघतिंविडयतियाश्रयेपापमिद्
रोरिद्रमतत्वतोजनानतस्मिन्नगेतद्रूणंपस्थिरवतिज्ञायतेश्रवश्यंफलंयसाह्ला
ह्यीनकिंतहिंसेकत्सितवस्तसंपादनेनस्मायतफलाफलममीष्टलाभः।
सदाननागेसमदंदंतितिनि सदाननासम्मवीरूसपंक्तिश्वनवेनप्राफानोयादे
कदेशानोलाचवेनवरतिविसारिविस्तीर्णेमविलनापिवसर्वगतातंपेश्रिविः
रेमंतरुवेफुरेतस्यस्वर्गोनकिंचिदस्मनापरागेणचवृष्यरजस्माकपिशात्तिनिवृत्तउरु २९
भिपिकानामालीः पंक्तीस्तन्मादयन्तिकालीपुष्पामलाभेगेनाविडनयाहृनापरभागउपदृतान्य॥

तरवः कपयो यास्तत्थाविधाः प्राणिनां लतानाश्च यस्यां वारिसलिलं ताञ्छालिनाने
न कारमाभूमिर्नराजिताश्रमवेमथुपानेतिवासनायस्तितिषेषां नाटप्राश्रलिनोय
त्रतथाविधाश्चारिवाडोषविधिविशेषायस्मासारभामस्मारवेतद्धनेलिमायेषां ता
हृष्टान्यभ्रानि मलतेधारयति याविभाविपकोनिसासतः नातश्चउडविशेषाः न
न्मयानि काननानि यस्यालनाश्चलमग्रालसे किंचिज्ञातवापि यतवयस्याम् इ
त्यतद्वैकपाहैलताभिर्वालमालमेतोपरामसकृच्छाडशापयावश्रियाश्रितान्यजि
राणिाश्रगनानि यस्योस्सावपुषमित्यादिविशेषकम् अयचितान्यप्रतिहतानि याना
निविमानानि मंतियस्यतथाविमथमरवद्धंकर्तसङ्गिरामोदैः राजितेयमधिवसति
सोयं गिरिरात्मानं धारयति कीदृशाम् सर्वाः कृतवस्त्रान्यलापादितं गजनकवेन
पुस्नातियस्मादृशा तत्कारम्नन्मपांवहाटकेयत्रग्रततनतिः विभीनकप्रचयः निपाद्
विहाश्रसनाभिधाश्चचारस्तरवाः नात्यस्तरुविशेषाः अस्मसर्वसमवनस्तन्यादकम्
सकलितामग्राग्रतनुः रमाः अभूतनिषेदायवास्तद्भेदाषेननाटशामसदोनव

हृ· वि· टी· २२

अनागो करी यत्र नरया वाजिता सत्वा प्राणिनो यत्र तथा महूवगुछादेवनारूपन्नाजं।
गमेनाकारेणावंतमाणाम् तत्कृताकंरहाराख्योः कुसुमाविशेषायत्रकवंयस्मा
सानः अन्तानिशुखेविडितानि निशानामोषधिशेषाणामनुगानांपुनागतरुमा।
ह्निताने नालीमानांतरुभेदानांवनानियत्रमदनवशाः स्मरपरतंत्राः अतएवा।
कलितानंतरमागृहीतवहलसंगारायेयंवनगाः शुकषवेष्टालैलसहूवतेमाने यवना
गतिहूंदारकनागकुसुमैः शून्यमानमिति मसामः तन्मतकारंजाख्योस्तरवोयत्रराज्ञितं
सवमोरंयेनहृतंयत्रगृथत्रयाणांविशेषणासमासः विवर्धमानेनदासोदरेणाहरि
णाभ्यन्ननादजितम् चिंतयेवयमार्थकामलक्षणत्रिवर्गेन्द्रत्तामयकारकत्वादन
वद्यदोषरहितम् मधुकरमादिपुगलेकालभानाराज्ञः महर्ये स्मरसाभूमिम
नया श्रुतैः तालैः सालैः समहूर्वतमानं गिरिमिमं विलोक्य कस्याश्चिदंगना
याः सखी कांतं उदीयमेवदयितं प्रभु पेतिशिरसानतना सेव्यवमभिदयानिमकला २२
समयेभरतस्तदीयस्यकार्यसेवरद्वनं अस्यावालमनस्येतत्तालसमातिरिक्तास्तस्याकिंवरसी
मा ३३

कितवकानानां कुलेभ्यः समूहेभ्यः स्पृहयंति स्पृहां करोति कुलेभ्य इति स्पृहेरीप्सित
इति संप्रदानसंज्ञामापन्नभागं कृता स्तवकिनावकुला येषु नाकाननानां रमणीय
तया स्वर्गस्य स्ववैभूना नाम्रतपवनत्रावस्तकृदमभूतनां समागमस्वत्नानस्या
स्तादिवपास्य स्यापदिवाउलेभेभवं नं ग्रवधार्य उन्नतत्वं दरपदार्थदर्शनेनात्मनो मः
नुमभिः मन्यमाना काननानि न थाविधान्यभिलषतीत्यभिप्रायः यथोक्तं यतेव
त्तमं कुलिनिकरा कोकिलेवाल त्रैतेमार्गमायं ग्रेतिपति वकुला मोदगर्भस्तवायोः
तावपेस्सा सरसि विलसिनी पद्मसंक्रांतरायस्या स्तामूनक त्रितिश्वश्रयति वकुप्रेमास्त्येवाः
वेदमदानिति हेहरस्त्रमीभाजाजलेनिसज्याहस्तवेष्टाकराणां कुंडलीकरणानिरया
उतेस्वयं त्वर्थांपयंति ग्रन्तनमनिराकृतं भयं जन्ममरणादिजनीतं त्रासमहरहः प्रत्या
हूतिरयतो रयनोभिभवतस्तवेष्टांग्रसमाधिभाजो निरीत्याश्रमनः प्रमोदति प्रीतिम
पायनेवेमस्त्यवा व्रजति मदेन नीवतयाविषदः स्पृष्टोनवेरतोरमोयस्यास्मपिंजराजन
नास्मरसमूहः समुदेकनारमव्यवधानेन विहरति हेत्रुनवरसर्वात्ममइहवनरमावे

छू॰ वि॰ २८ 28

गेनसतितिनिह्नुतंचेतः कर्मभूते किमिववल्कनाविशत् सर्वमेवरस्यन्तयाविवेशविग

ताजराश्रासन्यानाश्चव्यापयोयेषोत्तैः ह्यौः एनन्नुनागनेनरसेनातिमांरंसैवोरूपेछ्र

नावतः ``` पवचववंतदारिह्निवसाहूमाहूतनेयस्मनास्त्रिसततसहूवयात्रियमा

राविरविघावायसतालहपाहेरंपाह्रगविभूर्मायांस्थितिंविभ्रतीजनसंहृतिरए

जतमास्थितिः ह्रगैर्पिग्रह्रीनांदानवानांचवरिनगर्योसहूसानहलभामनोराभ्य

नैरपिरेश्रनवरातारादीनिभ्रिमंतोमणिमयीनांमिष्टकानांमंतायषुताटश्रेः स

वर्णाहूंपेरिवहूमेरोरपिमाश्रीवनितापरिभूतेत्यर्थः श्रुञवरहूसिरमणोभिरि

ष्टैः मेनोह्राविभिः कोनैस्वरमोणरत्विवदैः नत्वैरेरेवलीलाश्राभामाखून्नुतमा

नुगाणानिभाप्राभ्रिनवरनाचाश्र्वसूरनाविघुनाः पतमानाश्नाउनूणांमाला

यत्रतथाहूतनाभ्रमलायवानसंहृतिंवहूतिसादरंकामिनात्मनाश्चावमादप्रपंव

भूनांमदपिमानविषयंथेर्यजयेनीत्यकऊवीणावातनांमभूह्रोवाभ्यापष्पादिभ्रोयःश्र

त्रेतनसावियुनपनसमावेद्दः कसदपीमोहवसादेरसपयत्रेमजपत्पनुमंदयानाल २८

मन्वंथेमनुनिसेद्धूतिरंसोभ्रान्तते श्रातकाश्वमरलतयालता स्ताभिर्लोक्षितमिह्न किं
त्रशीणांतलाटेसेदकणांइरविरुम्रैः किरोणेः कर्तामायुकतिमायुकिरिणात्तण
शामोचाश्रमत्वीनिसियल्लेयनेः कलेश्चमयुरेस्तालैः कारयोरन्योन्यमभिघातेनेरव्हि।
तेक्कनायाममभिदंगीतंविरह्निणांजनस्यगात्रयष्टिरीणांकिंनविपन्नेकरोन्यवद्ध
वेलाम्रत्रकालाद्वादशाववधोक्ताश्चतविंशतिरेववतारिंशानष्याष्टोचनत्याषस्त
वत्तिकलाइत्येवंववरिगणितन्नूपागीतधूणासेवनिमेषपंचकमाणपरितयाप्रसिद्ध
कलाश्रायवाकलः ताम्रविरलायत्रातष्याकुवातालैस्वघ्टवाघडटाशिभिरंव्हि
तेनिवंधंगीतमित्यध्ययोज्यम श्रस्वरावश्लोकेनभगवतोविश्रातिनिमित्तंमध्याह्न
समयः सूचितइत्याङुः॥ इतिहरविजयेविषमपदोद्योतेपंचमः सर्गः ॥ निकारा
पविभवः श्रभिराइमसन्नम उपधाकोकुनिका श्रून्यतानिसारवेशुष्मिणासेजसि
न इतिकुत्तूनांसंवोधने शालेषुःखम मरुत्पतिसरेशाः कमलासनो ब्रह्मलोकम
मलमासनमस्येतिकमलमेवमावनमस्रयाः पत्याससवार्षाः पतत्राणिचभवनमे

हे॰ विटी॰ २५ 29

वाः जनस्य कोशः कर्णिकापानेऽरतिलेऽश्रस्वादहितेवकुड्मिणो ब्रह्मतस्य सर्गगोचरं
दृष्टिविषयमेतद्भुवनेकामामिवयुष्माभिरवगिन्तुंप्रोवितन्वेतेनत्वकामोल्पस्यामो
नात् कावेनसर्गो खिडलकभेदाः विचानानाविधाः विवेचवचक्रवेयादिहन्नयोज
वह्नारः पड्षेपनागतिकाग्राम्याश्चान्वप्रासजातयः कविः प्रजापतिरपिश्रितः।
वतीन्यादिकलापम् गांधर्वं श्रीश्रुतिग्रीष्मः स्वप्ववोपवाः तत्त्वयकारिणिहृ
रोधूनयनेस्वस्वदया इवनिमीलिते त्वाणानात् श्रीकरकाणाविंडलेषुः पु
रः पूर्वम् ह्रियमाण इवेति वयमेवतदन्वयायिनोवित्तापयासेनपुङ्कमस्य
त्वन्नियोस्वयमेवविभोरभिधानमित्यभिप्रायः प्रतिचः प्रतिबन्धकोहेतुः त
त्कृतेनव्यपायेनवाधयारहितास्ते विदिज्ञानेयस्यनाहश्यस्यत्वमेवेतिन
त्वयत्नविदितेनदिहनात्रिभवतः सर्वज्ञानात् अतएवजगताशुभाशुभेष्वकर्म
हृतवानेकपवसातीविष्टरमासनेतवेत्तक्रमस्यवर्तमान इतिषष्ठी संविदादिविज्ञानेष्व २५
येवैराग्यमेलक्षणेनवागुणाचवत्तुपयेनतयाप्रथियेथतस्यप्रकर्षवर्तस्मितिमात्र ॥

स्यमनोन किंचिदपरं भारतस्यच भागानिश्रायं भजते श्रस्येव सातिशयत्वात् श्रस्येत्यता
द्वेषष्टीसकलसार्थज्ञानस्य सतत्वं परिमार्थस्तद्देदिता ते शाह्मयागतानवटास्येपे
तिष्ठाह्नेन संकेतेन त्याणनिनगुज्यते श्रन्यासह्नशैत्तमप्प्रपूर्वादिशाह्स्वैनेव प्रति
पद्यते देवः पुनरप्रतिहतज्ञानत्वात् नित्वात्मणपिपारदर्शी समग्रमागमानपेतये
वसात्ताकरोतिपरेषक्रूष्टेत्रेहेत्यर्थः श्रविशेषाषहृज्ञिः समानाविभादौ त्रिविस्तर
समूहः प्रधानमव्यक्तमविवक्षितानामितिप्रधानेवावशाद्दइतिनवमः प्रासिः चूलिक
स्पंचशिखाव्याख्यासह्नुनेरर्थः श्रस्मिन्नमेकत्तमथार्थं वत्तंपावावाराकामन्यत्वमथो
निहृतिः योगीपीयागीरहवः पुमांसक्तिनिः शरीरस्यच शेषहतिविज्ञिदृशापवादर्थः
उवचोभिस्त्वामेवपंचविशेषकः पुरुषोनिरूपमतिः शेषप्रतिपादमेसहुरिशरीर
तसितवाचिवचनेनाभिधीयमेप्रकृतिरविकृतिर्महदाद्याः प्रकृतिविकृतयः सप्तषो
डशाकस्तु विकारोनप्रकृतिर्नविकृतिः पुरुषइति नित्यत्वाख्यनिसिद्धावस्तुगतवाथमो
जायते स्तु विपरिणामते विवर्यते प्रतीयते किन्नप्रतीतिगृज्ञावविकारयेननचावि

ह्. वि. टी. ३०

30

यौनिष्क्रियात्वोदासीनत्वात् अह्नोविविशत्वंप्रकृतेः कामकसदृशाः पुरुषस्य च का
मकत्वं प्रकृतिः मद्भुञ्जीयेतिकामनात् नस्य पुनरत्र रूप्यमिदृशोपद्वात्वेन विपरीत
त्तत्त्वणाया प्रतितिष्ठते न थ्याहि पुरुषः प्रथितः प्रपंचे च विलीनेता यस्य ताट्टशे न ये
नणगेणाभावेन च जन्मनारहिता किंचिदपि केनत्वमहत्त्वमः निष्क्रियत्वात् ग्रपयुनग्र
नभिव्यक्तपदः करणस्य च तत्पदि ज्ञेया दृष्ट्वा विषये सेंद्रियस्य हृत्वा विषयग्रहणेन
शून्यः प्रकृतिपुनरेतत् दिसदृशा रूपेति कथ्यमन्यो यास्मात्स्यम् योपिरमेन श्रृंगारा
दिनाभिवनच हात्तिकायिवद्धविधेनरहिता पुनर्वै कल्पस्य किंचिदपि कर्त्वं समो
ह वपुः चन्द्रूपरहितः करणेन कामग्रासप्रसिद्धेनात्मफलकादिना हत्वा च यत्नाजे
नोपायेन शून्यस्य पुरुषः सोगानां काममपि कामयन्निति विभ्रमदः सांख्येष्वसा
कपिलमहर्षिमेतं विशेषस्याकृतिनः सांख्योतेनावकंपरंपदं बुद्धेलोकिकमनिरू
तिनाक्तिनिवृत्तिः पुरुषेसारगोमायस्मात्रात्दृशं प्रतिपादयति दृष्टान्तेन वीतावीता ३.
भ्याः तत्र भेदानां परिमाणात्समन्वयाच्छक्तितः प्रवृत्तेश्च कारणकार्यविभागादविभागा

दैश्वररूपस्यकारणमस्मत्प्रत्यक्षमितिप्रकृतिसाधनायोग्यंतिस्रः पञ्चहेतवोवीताः ता
वंतएवतेपुरुषस्यापकाश्रवीतातद्यथासंख्यानपरमनन्वतिगुणादिविपर्ययादधिष्ठा
नात् पुरुषोस्तिभोक्तृभावात्कैवल्यार्थंप्रवृत्तेश्चेतिएतदाश्रयेणनिरस्तोविस्तरोना
स्तिकवादोयैरतएवविशुद्धस्तदया नास्तिशून्याविषयेयस्तत्रथाकृतावयिपुरुष
विशेषत्वेविभूतिस्मितमीश्वरइतिनामविपर्यवंशातिविद्वांसः कर्मणाशुभाशुभस्य
फलेस्वतद्वःखरूपोविपाकस्तदनभवशून्येनिराशंसत्वात् सर्वार्थतत्त्वदर्शनि
वक्षेशुणगयैरपरामर्शात् उक्तंवक्लेशकर्मणाविपाकाशयैरपरामृष्टःपुरुषविशे
षईश्वरइति वज्रकोटिः प्रकृत्यादिवंधनपाशानन्तरऐश्वर्यानकराथिनमेश्वर्यमनुयो
गिनांप्रागनुभूतसमारत्वात् तत्त्वतमवदेवमुक्तस्यानित्यकरूपतयाभावाभाव
भ्यांशून्यमतएवानवसातिशयपशालितयाविषदमेतत्तानेतिसङ्गाधिषणाः उक्तंच
तत्रनिरतिशयंसर्वज्ञबीजमितिभुवनानिर्मितसमुद्धरिणसतस्मादेवयाः
पूर्वेषदमुनन्तप्रणवशैंकारस्तत्ववेवाचकस्तेननमभिधीयमेयदुक्तं तस्यवाचक

हृं वि टी॰ ३१

31

कः प्रणवा इति महत्पंचभिर्लक्षितोऽकारोकारमकारार्धचंद्रबिंदुभिः अवयवैर्ब्रह्मा
विष्णुरुद्रेश्वरसदाशिवाः पंचधा पंचदैवत्यप्राणजराशोकप्रतिपा-
दनाय पूर्ववत् हृषीकाणींद्रियाणि आनीनाम्भाभिति अनयेनानस्य प्रभावि-
स्वनाच्छन्यते यस्य शस्यमाणीयते स्वर्वर्णे गच्छति वैणिकाप्रवाहः वासेनेतिन-
दातस्य व्यापारानुपपत्तेः अपनेत्यादिना स्वनियमविधायित्वे पोद्भाते तस्य हृत्रु-
ऽनुस्मितानाम् अनेन भ्रामरतामेव योच्यति अनंतरः प्रायाणो पत्त्रच्छमियः आ-
गच्छन्नेत्यादौ वक्त्रत्वनिर्देशेनादत्पवास्याः प्रासंगेने अधोन्मादावेवेविधैः तदं-
गेरागविनं नाम डरां विलोकयन्नृशाङ्गिष्यक्त्यागारमपस्यदितिमस्वेयः वनाश्रुज्जाः
द्रीनिर्देशेषाणाम् आनां नामानि श्वाणे विन्यादिवर्णविशेषवर्णनम् श्रोणाः पा-
द्याहणः सत्ताः पिंजरेरीडुक्कपिलैहरिगुक्णीभावणाः तिन्निरः पत्तभेदः न
इक्ष्वैस्मितानां स्वयमवाजिनः प्राफासमेमत्तकंस्त्वं समंपचभद्दनामकोन्नपसया ३१
ज्योत्पेस्माच्छेदः अक्रूपर्यंतेषु असनन्तरकेनयनेयेषांतेमल्लिकाक्षाउक्षचष्टचुः क्षि

ग्यासिमावैवमल्लिकाकुसुमप्रभा रामीयस्यतपर्यन्तेपरिस्थित्येतलोचनेसह्रायोम
लिकाख्येल्लरष्टपवेतमानकइति नारकाकदम्बककल्पानेकविंडकल्माषतन
वः क्रुतिकः नाभिः पिंजरालेरायन्त्यंत्यादितङक्रंसुंलविंतन्वायनतेनवनरश्रेसमाह्रि
तम् उरनवैवापरिग्येवपरिश्लीवशासते इतिक्रुसेनाप्युक्रम् तत्राग्रतंगाग्रंधे
णोसंमेवाह्रिरालश्रधंश्रणमितिश्रनकरोद्रूसः केशेनमध्यंशिरसोग्रीवायास्त्र ।
यन्मध्यमचंद्रिकावंधकाः योनिगालइमृतस्येतेतस्यस्तहततत्वादिशम्पते यदा
रू ग्रीवाश्रितेनतश्लिष्टोदीर्घवृत्तिसमाश्रितः नोदतोनाप्रतोनातिदुर्मेद्रोतिविधा
नगः सदिग्धोन्नपदिग्धश्चनिगालोगालितश्चभवतिस्वेपायत्नाचिह्नतंसेवान्नक्ष्वी
यस्यातथापक्रायतातरगयानतुरा ग्रीवायेषांतदुक्तम् ग्रीवास्तन्नविशीर्णासन्नादी ।
र्घाचसममुन्नताग्गलेवशाविदोह्न्नातथापिरसिचोपघतानिगलेस्यास्त्वनमिसंयं
हौमांकुविंतामप्रशान् स्निग्धमांसांगवद्वावनरयस्यप्रशास्यता इत्यपचवयेत्यादितच
ते स्कंधस्यपरिश्रीर्णास्याप्युक्तमांसहष्टवितिकः वक्तुमेसांगसंसितवश्यिनमांसस्य

ह्रू॰
वि टी॰
३२
32

रितिनश्तिनिम्नमम् स्थलत्वाद्दह्निस्सनम् उक्तंचस्थलास्लिमसह्रस्थिरंपथ्या।
लेयस्त्र निर्वलितरः ईहत्वपाश्वेतिस्थलक्रोइंसेहत्वरसितितनिम्नग्रमत्वग्रह्रोणि
कस्मितिकेवित् ग्रस्थलपगुणप्रस्त्रैतेनिर्मोसक्रजत्नैगैः उक्तंजेचहनेदीहेनि।
मैंसेपगुणेनिगूढशिरेइतिमेडलशाहेनहतवमस्यतेतडक्रम् धुगास्लरेगेह
ताश्वेह्रसाश्वसटरुचेनाइतितथामिलतलतिभैः त्रिरैविति उदगाणीतितडुक्त
नदारेहत्वमगुरुस्वगस्रोपचितंतथाश्रक्लिह्रद्रुस्वविनालसमस्कृत्विचश्जितमि
त्रिडेणीशेणाभाविशेषः यदारूपेष्टारकदिपार्श्वस्यसामोकषेणिनिर्मिता ड्रोणेकेति
ग्रेश्रासेतिश्रेणाभावातितिपंचमीति वालपवपलवातभयइतिश्रम्यदामवेगववात्
तत्रपत्रपापावैपः गंपकोभूषणफरफवितः पुनः पुनरीषत्केपिनः काष्टपटक्का
दितभूः चेडालोश्रपालः प्रस्टिः प्रमार्जनम् विनानकेरङ्केरेवताउरेवतश्रा
श्रारविनोभूषितो ह्रस्तवामस्पष्टाभाष्यहृतापष्कोवामह्रसमागेइत्थेवङ्केल
त्यादिनाशाशास्तमेवपोषयतितडुक्तं मालातिसडूपेनागमऊतोपमर्जेरमम् ॥ ३२

शनैपिपासामनुसरन् शं मंदं चेष्टेनेत्यशीतलमिति श्लेषिकादानलक्षणं पवेवचवर्मा।
लक्षणं पिन्नप्रकोपश्च समयेपि तथाविधमथवर्णनपाङ्क्षेक्षम मस्तविवमेवप्रकाश।
यनिश्चयमस्कृतिकं श्लेष्टभवजातितथैवेचेतिवर्षासहकृतानादर्शनम्। थिल्लंमा
एउपः ओपवासः क्रीडाहंसीयस्मात्केचनमज्ञासाकेविन्नद्वजातीयाः तमय
स्वभावाभवंतिकरिणः अस्मचयघपिविक्रमक्रीडासस्पदित्यनेनदर्पस्थानंइ।
तियथार्थनामवारणपरिरित्यनेनचमानाप्रवमेवोक्तम् तथाप्यापवासइति
कथ्यथैवबद्धपिपायोगपसात् भद्रजातीयत्वस्पनिश्चीयतेजेतरितोविनीयोजाति
हस्तिहस्तपाशात्मायथेवमितियपसत्वंदर्पस्थानायोयम् अनोटोबोवेतिवाप्राह्नः चोर्थ
घदिघनदोषउत्पर्थः यनोरसदनादिभयेनकेनविद्धेनलभ्यते ऊर्ध्वस्हलेतपर
वाऊर्ध्वस्हलायतः गतेत्यादेराहराखेवदर्पस्थानमयपपदितिसमन्वयः गर्जितेहं।
हितम् चातकस्तोकाकनीलकंमयूरः केकामयूरनानिमेवकालमितिमेव
कालस्यचातककलकलकंदककमोरभवादिसंज्ञः अविरलः घनः येम

हूं॰
वि॰ री॰
२२
33

पुविंदवश्तिमधुविड्वोमातिककणासेनङ्कतिगेलानिपघजालकानिसंज्ञाना
नियस्यापघविड्क्रान्तलेस्याद्भविकेकवणामितियथापघस्वस्थिकसंस्थानोविड्भिः
वकैवस्त्वथास्वकिनोगस्त्वपाराभयावः पुर्तिः करककीन्युक्तम् स्वन्येमधुविंदवो
मकरंदकाणास्तेः पिगलानेनिव्याप्यायम मङ्गलसरःसरसीग्रस्थवगाप्डामिनिप
रिणतादपणाकलावस्याववनथ्यामितिवनथ्यासवगाग्रप्डायोलेखाविड्मराविना।
इस्त्रक्रं सपाविशाह्नेरित्यर्थः कणान्यादिकणोवड्नह्मिधुविनोकणोकविःका
यकारिणेसंप्रवेशसितावितिपेवमीतिदशात्रपदीपकपादेकेपेपादत्रयावा।
स्थितिः लयोलीलाग्राह्नवसंग्रमः व्रजसंभोव्रस्रोडम् करपत्रवक्रवंसल
निशितदंतमभवतित्स्वभेदयति संमग्रस्तातेमववंतमानेलेशिखिकेः।
ह्रोसिकैराथोरजोराजारोहेः वलयाकारवलिवलयम् स्रगेलयनत्रम् स
नाटकम् ऊर्वीणम् ऊमदवानरीन्वन्येतयावणीश्राशास्यमाङ्घपयः ऊम्र
ऊरभेकेतनकीऊमम्यतीमसोगकिरणालाकैकाकीर्तिकलानकाराकाविस्तानाम् २२

कु॰
वि॰ टी॰
३४
34

मेमद्रुमस्कंधेष्वनानिलचलेश्वसप्तकम् । नावाग्रेनातिहृष्टेनेविनानावग्रहेम्रवि
त्निदंतावेवतदवस्थानसमवितनात्पर्यकायकावदंतमयेपर्यंकस्थास्ते इति श्लो।
कः प्रयतनवेशेनवक्रवेषः प्रावेशेनवालतंवेषाश्चेति चत्वारो वषालेषु स्ववालतं
वेषप्रायतपवषाहक्रताः स्वभिस्तेनिः तथावयतवन्तूर्विनपार्श्वंवेषाश्चपल
त्रक्रतिः शुभोत्तेयावर्जेद्धाणसायतः ऊरुतेस्थलामिति उरुक्रम् प्रायता।
वेषा उरुक्रमेणगोपृष्ठवदायतोयतइतिविग्रहः समानाह्नोह्निवलाभिः पृग
ककरोति यउक्रम् व ऊंसस्थलेवक्षस्थवपृष्ठेकचविवर्जिते समान ह्निना
गस्यमतः प्रोक्तकरसत्रमिति वेषाहृष्टनातिः ऊलेषाक्रमराजहृष्टैवेपरसर्यैवद्वा
लधिः पुष्ठोलज्जसालमितिपश्चलजतेसभूमिंलिखितिदर्पचोत्ततिश्रागुलोकरि
कारागावयवः करणाखावतेदीर्घालसम् गाढनिद्रावावलंतमित्याधिद
पीरिकारणसमवितानाक्रियप्रतिपादनमाभिप्रायंव्याख्येयंस्निग्धमिति उक्ते ३४
व नखास्निग्धाःस्मितः प्रालइतिपुरुषंनिष्ठुरपयश्चस्निग्धाः प्रतिमानकंवेशरूषः

प्रीतिश्रमो भवतीति विरोधः एवमन्तरम्भृगुरूर्विस्तीर्णाः स्थावार्यश्चविनयन्ति उक्तं
च विनेयमनिभिलप्याः कृपानागाश्वरालसः निस्त्रिंशस्यापि कनाश्वशस्त्रेनाग
मद्रूपते रितिसक्तं पर्वपंद्रीवामूलेदरिद्रः कृशोदुर्गं कर्त्वाश्चारानेमदवारिविनश्रेण
ववलभद्रो हलधरः सदा दानं स्ततां कृत श्चनागकरिणसर्पाश्च कुलिहो नाणापिश्र
विदितशाकैमोत्ये पानो वाग्मिथः मकरंकूर्मम वाहिनीसेनानदीवदशानकर्म।
वरेन व्यापार दशाहृपाश्चक्रियाहृत्लपवपाशः प्रशांसि हृत्सेनाहृत्सपाशः इति हृ
त्सेवपाशगवाग्रजनालिपविगणानिषुंरनविश्वरणकर्मसकालेयमसः शुभशुभादि
कर्मविपाकेऽवकालमहरात्रिरूपम् नीतोऽत्र कृतां वाकरेण हृत्सेन गृहृणं र विः शानी
तण कालो ह्नि गोगारकः वक्रं ऽकुटिलपश्चाश्च माउला कृत्वा भानेभ्रमणस्य विह्ना
नानि कोपालः निशारगतिः गोमूत्रिकामेउवथै नित्रिविधा हि गतिः नन्नालनवक्र
मसकवक्रं भ्रमाणं करोति मनोरथ्यसंपादनमिति निषेधषष्ठे समासः कर्मेणापति
तिवाश्राणि कृते नाणपेक्षः दंते मन्त्राशेलसमस्तेन पापानां समकैं सत्वं भाविवेय

ह.
वि टी.
३५
35

स्पृशन्नत्रवर्दंतसमकपोलान्तोवतंसभायत्रप्रतिमादेनकोशादेवताकृतिश्चमहाकी
र्तेनम् स्थापुदेवगृहम् गंडावेवशैलान्तत्रप्रस्रवणोदाननिर्यासः सहनेनवर्तनेनिर्जर
प्रसरतोमुञ्चयापाषाणोगण्डपोलाव्यवततेवैचारीन्नेगमः यदाहकौटिल्यः हस्तिनो
ह्निंजेगमेऽर्गनकुलः कैलीनेनरापवादः प्रतितगतोदेष्टविसंभस्यावस्यद्रविणा-
स्यपुनस्मनमेनः परिहृतमस्य ॥ इतिरुष्टवविनेसकेनेदितीयः उच्छ्वासः निर्जी-
त्यादिनिजश्रान्यायावर्षालोकहृष्टिस्वर्षम् वर्षमपिनिजसमवितकालयापमर
हेतुः पीतिरारतावभक्ताग्रवरक्ताद्देनेवभक्तम् भक्तरूपाणांभूभृतोसकालना
वयमताष्ठुल्पेहेतः अनेनचमहाभावेषुभूतेनाहवणानामुविनासाधूनोमित्यादि-
नापिभैरवावर्यापकारकरणाहर्षलत्मीदर्शनेविद्याघरागसेनभैरवाचर्यसम
हात्मविवितश्रवणात्केमकुतहलंवनितन्ग्रानदीनोसविनम् अथैषत्यादावेवंविधे
शरत्समयारंभेवंपूर्दहेवाणेतत्रलाणापिवामसमगादितिसंबंधः विरलितानष्ठु ३५
नेरंकेननापगताबलाहकःमेघः चातकास्तोककाख्याःपतिणः कदंबः कु

सहेमः उद्दामद्रुकः हेमः पयःप्रसादिकमहार्थासंलेषो निर्मलजलदानादिना स्यान्स
वानिश्चित्वंशुविते निर्मलः श्वनामा सरीसृपसौदमनी विद्यात्दामोदरह्लीमग्रस्नानिद्राय
झांम्बिपल्लास्मिन् नदाकिलह्लार विवप्तनश्तिवौर्णानलंडूर्णमाणभ्रमतीयामिद्दिका
शिह्लारः उत्पलचवस्तक्षाः येमेघालेमोवोनिष्फलोमचवानिंझोयत्रतस्मिन्सषाभवादि
द्वस्प इंद्रादेशानमेवाह्रिर्वर्षन्निमेचवद्वर्जिनमित्यन्येनीपाः ऊरजाकंदलास्वत्ता।
भेदाः कल्याणि सौगंधिकापरानामानि ~ निजलजस्तमपाविकालवन्येशेफालिका
पुष्पभेदो दोषाराञः वेववकसतिशूथिकाहरणकामादमराणिविकसंतिसप्तच्छदः
सप्तपर्णाख्याहस्तभेदाः वेडआलयवेधूकावंधुजीवाधाहस्तभेदानीराजिनाः स्कलणा
निविधानाः तीवाणीबोलकाः निंदानसमूहायत्रतस्मिंश्चकवालसमूहः वालंत
लणास्कमलसंसिंधुवोनघाः शणमिकाःप्रयंगुः ञूहिभेदः त्रिषुसंलाउकम् सभ्रांतःस
स्वरः मकारंश्जाकष्टिदोतिएमश्रमत्स्रोविघ्नः सम्यक्करणायथाशास्त्रंसपाद
भेत्तृणायत्तानामिनांयक्षानवीग्रधीयमरइनिवेदपाटोवालःनासिवोदितःसमा

सू. वि टी. ३५ 36

एतेनकर्कविद्यामीमांसाव्यवस्थापनंदर्शितम् अतएवश्रवणदृष्टतिरस्तइतिनानेतिपञ्जावचने
वैतानः क्रतवः कोसौदृष्टालम्बनिभूयप्रेक्षत्वार्थः अर्थान्यादेशमृगदृशिः पुस्तकवाच
कः नगामेनिसंबंधः उच्छूलेनिपतकस्मादरूलपटादीपौच्छिन्नाशृङ्गोनेष्णिावेज्ञ।
पोडवेनकावकपपमपिदर्शितम् पंक्तेरूपत्रादेशज्ञेगोरोवोनारस्तद्व्यभेदः मौल
यः केशाग्रवृक्षेतिप्रदीर्घंतयाक्रमेमापीडकस्यश्रोत्रियत्वेविनीतत्वेचस्पष्टद्विः।
ते निविडेनसंश्लिनशुभ्रेणेरुविनेमौल्यभोजनेभक्रमविरंभक्तोपसमः अनेन।
तएनवलिम्रवमनुक्रम आसंख्योवेत्रपीठिकायांस्थितेनत्वादेशपुराणेपटतेनि।
संबंधः सनीनेसमीपेप्रणाटकवाचकः प्रपटनंवानस्तत्रवाच्छेदः इयन्मात्र
वाचिननाघनितेनविश्रीकृतंगमयेतिरागमहद्रूपसितिगमाकाः असाधारण।
नि----निमीलनानियेलस्पेत्तेपेषुतेरं मार्गः इतिप्रसिद्धसंः गमकैः स्वरये
निविशेषैः पवमानोवायुः नेदीस्त्वतिघाटकः इच्छुरादिन्यपोपिपवमानेवा ३५
पुष्पोक्रमपिगीतपत्तेवेष्टानवेणानास्त्रनगमोयपोसेनाविवादिनामौदिक्रमेनेरा॥

गांधारनिषादौ दोषैरीयत्र तत्कारणमपदः मतालक्षणाविद्धः स्वरसन्निवेशः तस्मात्कारणस्मा
णेवाभारतेभरतस्मुनिकृतो ग्रंथः श्रीकंठः श्रीगुरुः कंठेनैवस्वपदिदोषाभावात् य
त्रा श्रीकंठहृदयएवसत्वविधानोपततपवोन्यतेः हर्षराज्ञाः सहस्रमेवतथावंगुरु
लेमनगच्छत्यनुसरतियत्वंप्राणगम् तथाश्रुविधामानाविवानिदोनयत्रनद
विवादिसौराज्येनकेचित्तत्रविवदंतेकरणमथिकरणंयत्रविधापरीतायमेतिणं
योवाक्रियतेव्यापारोवाभारतोनामसर्वराजस्मृत् श्रीकंटादेशाभेदः गीतस्सपिह
र्षस्य प्रमोदस्यराज्यमिवतस्यैवविजितस्मणितात् उक्तेत्यादौवाणस्यवत्वारः प
रस्परस्परभावानित्यलोकयत्रितिमहकृतः उक्तेनेत्यादिनामस्यकरणस्यमहत्वा।
नगुणत्वंदर्शितं तेषांचप्रस्तावदेदितंमस्वोपयाश्रपिचत्वारःसामवेदभेदः सो
वचमत्वमारस्योपिमसत्राभुत्वास्वैवाधावबन्निर्वतनंस्वत्रविवरणंवगृहीतमाहते
त्तानांथैववाकेविवाणेवाकावंचयत्काररणाकात्याधनोवाकाकारउयातेकृतो
गुरूणांसंबंधिनिपदेस्थाणेसर्वेणपदोस्थापितेइत्यर्थः यद्वाततोगुरुनिपदोन्या

ह्रः
वि टी
२०
37

सोयेमहृतिपुटेष्विनष्टन्यर्थः अन्यत्रहृत्कोमस्तोगुरुपदेशवैयर्थ्याद्योन्यासोह
त्रिः विवरणैर्यैः व्याख्यायुक्तं उपपन्नमुपपत्तिविचारस्तस्मिन्कृते पुंगणेष्वष्टविद्वि
तं चस्तेग्रहस्मेवयोव्याकरणव्याडिकृतोग्रंथः गुरुवो महान्तउपाध्यायस्तस्मा।
प्रुपाहृसाधुवादः साधुवेदूपावासामाथवेसंस्कृताः शाच्चाक्षपाडिन्नप्रकटने।
नानेनउश्मिश्स्यवतेश्नोच्यते सकलेन्याद्विविशेषणत्रयेणविन्नराजादि
हृतंतेत्सातोच्यतेमहागुरुषोन्यादिहृषेवरितशुस्पषयाहृतः अभाषितेत्या
दिसकाव्यप्रशंसासूवनपरमरस्मिभायोसंगानेसकंतेः कनीयानित्य
नेनप्रियवचनत्वमस्यदर्शितम् शुद्धिरितिदन्तसंज्ञाः नानवाणेत्यादिनाष्ट
वेराजदोषोज्ञावणप्रारेणाहृषेस्यगरीयस्त्वाद्व्यापयतिग्रन्त्रकविक्षुह्रद्वारेणउक्तः।
विश्वार्थव्वारेणयथायोगंदोषतज्ञाव्यः वंशादिशाह्वाभिधानेनराजनयनीतिनमादि २२
तिविज्ञानेनाराजेत्युक्तं गुरुर्हहस्पतिः पित्राद्यागुरुवा अत्रकथ्यापुराणेवेदस्मविं।
तेवीत्यकामायमानागुरुपत्नीनाराव्याममभगच्छत नरसहमानेनहृहस्पतिना।

परेह्यापावत्सक्लिलासक्तदानयनाय तदायंदुनाशुक्रं शरणमाश्रितः तत्र दैत्येषु सहि
तेषामन्योन्यं दिव्यं वर्षसहस्रं युद्ध मासीत् तारापि नारदेवोपिता सगर्भा सती
पुनर्गृहमेवाभिगतेति तदा पितेन ताप्रष्टा प्रियेणजीवितेन पुत्रेणत्रा पुस्ता कथावक्र
पुत्रं वावसूर्यादिशं नेतं गच्छन्केनास्याहूतस्तथाभूनन विप्रेणायहेतोनि मंत्रितो लो
भातिसलमृदुनंनिजदीर्घः तच्छापानेष्टाः तस्मिन्नसतेमविप्रोन्रपेविनाप्रजानिव
तेनेतितातातदाप्रष्टाराजर्षिमामुः भयान्नेमन्त्रीजनन्दितिभुञ्जेगोविंदोपिपु
राज्ञ्येद्यत्वाब्रह्महत्ययाशक्रपोलाप्समत्वाल्लक्ष्मीहीनंतेरेयदेतिश्रुतदानञ्जुषो।
यज्ञस्यैश्चेतिद्विवेरिंइत्वंनीतोदर्पोक्षेत्रावीप्रार्थ्यमानोसहस्रमुपदेशानत्येयाक्रो
पपाप्यानेनपूर्वेणगच्छन्तितेवाब्रह्मर्षीत्वाह्नीकस्यव्रजनामवशात्ररमाणःपा
देनावावावस्पर्शसर्पत्वोभवन्तिगत्वैनसर्पोभवेन्निशामः सर्पोभवपपातेलिनरका
गामीवभूवसाचारभ्रष्टत्वान्न्यत्तिनष्टाभूत् हषपर्वणोस्तनराजस्यइहित्राववस्त्रा
सक्रः ऊप्राणानापानितानाश्रुकस्यवांदेवयानांतानात्यापातिवनविहारोपाणिग्र

हं.
वि सौ.
२८
28

रौ नाज ह्रारगतो ययातापतिर्भवो हिग्रावनप्वास्तग्रयनारदायथाहितंत्ता
त्वाग्रार्थ्यमभ्ययात् संदिष्टाऊस्तसौपृतंतवारयतिमेदास्यकरोतितदागच्छामीति
शुक्रःप्रागमेतनेनवस्तपर्वणणसेवादितमनोरथादेवयानोपिनरपितामाभूत
येमंदिष्टयामहृवनीक्रीडंतेययातिमायावेदृष्टविभाषकापी--पाणिग्रहे
सद्भावनभावोगतोभूदितितनोययातिर्वाल्प-- न्मपितुशेणाकाविपुरणाश
क्रमापायमेस्त्रक्रियतामयविधिविनितपुत्रातामेवकेकालननवासोपपन्नेति
मृपुत्रोरत्नाशेणामनेपुत्रोवनेपसितिवस्तोमहोमोहितोक्रतिकाणवरक्षयोपाज्ञाना
यत्नुपयोत्तनिसखीनमापानस्यनि इतिभगवताभवाम्भुक्तिनेनभवनेशाम्भासनस
पीनानोयेमबन्धोमरगयाविहारोसौमयोभूदितिजेननामेसामकस्यराजतः पुत्राजेनेव
प्राणिनश्चसामम्बरातोनेननामेकपत्रोभूत सवैकपुत्रवान्पुत्रनमेवराभितिजानत्र
द्विष्ठ्रशेयोमसकियायभानोष्ठिदिक्कमितरस्तनस्ववयस्माहोमः क्रियतेतनोयावेताप्त २८
समाजिज्ञोनितः पुत्रेपुंसनं इतिमर्वापिहत्तामपहायनथाकारितवानितिमार्गनेयाशु :

सराख्यमार्गेणमार्गेणोञ्जमनेगुप्ताद्यमनेरसातलमगमादथसाजगामविनष्ट
इत्यर्थः रसातलेपातालेचमान्यानानतकामिन्नं सर्ये नेत्रेगतः शङ्केनोक्रपातालं
निवागतस्यतवदास्यं यास्यामिगतस्लिरुह्रस्यप्रमादत्सादितित्रिस्थलेनलवणाना श्रा
स्तानवेनसस्ततसैस्यैःनमणीयपतइति मेलककान्यकानन्मेसाधुरूकमधुरातपश्च
रत्नर्मदाधास्याने ऊर्ध्वं कामध्येगनामतोल्लकामावि ष्ठानीनि मत्तस्मसमैत्तिभुजंगावि
हृपायुपिशुसुतरकन्यावज्रवामपि ऊवलपाथोराजामगव्याक्रीडाष्टसंगेनचर्मान
रोत्तानभमेनसरसीविलीर्णा रसातलं खनराभिवाननारीकन्यामूढवानितिशय
मस्राध्य प्रधानस्त्रऊत्सितः पुरुषः पुरुषकः शत्रुपुरादित्यपाभूपरीक्षान्तासर्वोगावि
लोकस्यापकेत्साविरीभवः पर्यन्तेषु विवेपथवणाकारणभूतभूमृत्यरिभुवान्ग्वेवो
विभवः अतएवासपुरुषत्वं विस्मयराणिवाकृष्टकान्मकेष्टपुनादेहिमेमर्त्यंव्यभर
णायाशमित्यान्नवाध्यमानानिभूर्भुवनानिवधासंततस्त्वरणासलध्यासाम्प्रस
वोस्मस्मसम्पदोजनपदितिवर्णानम् एतस्मात्परिभूतामूदितिकलिः सम्पा

हृ. वि. टी. ३५
39

रिता मेरः न ज्ञावेपि तस्यां दृष्टायां अपि किं पुत्रे राज्यस्य स्यैनि प्रस्थ्येकस्यावि हिंस्रस
मेवं यिं नीगामविस्त्रायै वरिन्नाय ददौ कदाचिच्च तस्या गोसं मी नांगो परिस्त्राय
नो यथा वेन वने स्या ज्ञां लेभेन नसैला ज्ञावापि राजद्वारे रुणत्तापनाय गतैर्ग्रामस्य
क्षभोगा सत्क्र राज्ञ दर्शनमलभन मनाचो क्रोधात्किंकलासो भवेति राजस्थाप
दत्वा केसोचि ज्ञो वितेर्य यथागते प्रतिजगमतु वितिनरान्तणो नैतिन्नवत्तितेन रति
नानपालिता वसदासैन सुराजा मृगयाय यत्रः पथि गच्छन्कदाचिच्च निशाक्ळनामानं मा
गे मध्ये स्थितं तं प्रथमर्षं त्वं वरं नेस्यं स्यादि यो ब्राह्मणायेति वचनान्यायमनुवर्तमानो
पावक्र बलिनस्त्वा वराला कथयाभिहतन्नत्र पारोषा वेणा कृष्णमनत्त्व भेतारत्तमा भव
तितं शाशाप प्रवधां प्रतं ते प्रतस्य दयं प्रतस्तां प्रत्ताणि द्विपाणि सवयं चेत्तस्यने लो
नाम राजा पुत्र व्यमनीत भूणनाभिस्ताश्च कालि नाभिभूत इति प्रसिद्धम् पत्नस्मि श्री
रविः सहस्रा मित्रे नपत्नी नाम मिन्नस्य रवैः दुहिता भूत् तस्या सेव रणो नाम राजा वास ३५
नी वनवारे मादश्चार स्थ स्वतः स्त्रीव रामा दस्यार थ्यो मृगया सक्तो वट ग्रामरक्षे स्त्र नाः

हैहितिशंकयाघ्राह्वयातिनाशरेणाम्रनिशुभं ख्यवधेन तनयमो हितोन्वयः पुत्रस्तमीप।
ते निनाय तेन दारुणाक्ष्मास संवर्तिन्स्पेशिशुस्तनः अथ वमदारेणाहूवनापमेन
पुत्राद दूमिव वासव्यपि प्राप्यन्तेनं तमिनिशाम्रामविघोगान्त्वाएणस्त्वात्मजेनिमोनि
मितेव्रब्रह्माणस्यज्जरधेरनिपीडनम् नियनमथासौजामदग्न्येन हतनश्यपर्थः कार्तवी
र्योगवाकोटिरप्यथिकनरामपियेन मथहृरेवमदग्निर्व्यापादितवान् अथ तत्त्वते
नरामेण क्रोधान्वरभुच्छिन्नभुजसहस्रो सोमवतित्रयैसहस्रसंयुतेभेरथः कृतः अभि
मतस्थदेवद्विजो ब्रह्मसतिः अन्यत्रदेवास्य विजाश्चेतिदंयः मरुत्तो नाम राजा वङ्क्ष स्व
र्णिकाख्येन कृतनाययितमाणिरेव पृथ्वोयसंयज्ञयेतियावमानेस्तनमनुष्ठायमे
वेहबृहस्पतिसवोपहस्तितोयिषणानारदेनोक्तः यथागच्छमेवधाता संवर्तको नाम।
गृह्यदृष्टीतव — नावाराणस्यांस्थितः तेयायोयसेतत्क्राचनारेदाग्निविवेशमचना
रदोक्तविद्वैसंस्तमगवत्स्वणामेकृत्वा निर्यान्तपरितनायवङ्केशोगालीददनमपिअन
विजमानोयजननायपाथयामास संवर्तकेनकथितवन्नेदनयोक्तम् यावेनेव।

ह्र॰ वि॰ टी॰ ष॰ 40.

स्यामिदेवेभ्यस्य यत्तभागोनदानस्य इति राजा यथोक्तमनुतिष्ठंस्तेनयोगिनादेवे
द्विजस्य नाभिमतो भवदिति श्रुतिश्च मनादन्येनरागमात् वाहिनीनदीसीनावमा
ह्नाभिषक्ताष्ठुराञ्चलमदमिगंगा या श्चमरग्राहिणा यतश्चलतिनवामसोगदर्शना।
त्सितस्तदया शृंगारपदानि वदन्तु लक्षणश्चाम्नः पतिशृद्धेष्वानतनवाम्रसाभूत् गंगापि
नमक्तनीयदिमांदर्शाप्ताम्नामितिनिमतामामेद मवेतीयेनदूरणाकुपितवशिष्टसम
त्रमनुष्ठलोकावतर उक्तितैः वेदाभिर्विदितव्यानांतैर भ्यथायततोन्व… तवशी
तिस्तदषेत्वयावत्यात्स्सामहे जातमात्राश्चवर्षेतयासजलेदेप्रव्या इतिमातृतत्थे
त्वगीकृतवनेविहरन्तेनप्रार्थ्यमानेनशान्तनुमवोचत् यदहंकरोमितत्तत्वयानिवेधन
वियेयानवाहवेतितत्थेतिचतीनांगेकृतवतावक्रनरेकालेम्नरस्तग्रथयः कश्चित्त
नकपदादिमर्वेस्तया सजलेक्षिप्रः पवेसमस्तीनेष्ठ गंगा मामेस्य निशान्तनोनायंसा
भूदितितस्नानसमभिरवेवसुभिः कृतात्मसन्निधिभीष्मा जातः ततस्तमप्तिजले ४०
क्षिपन्ते वंतनुना निषिद्धा सा पराङ्गोभवानितृक्ता सा प्रतिजगामनततस्तवियोगा

विग्रहोर्वंद्रविलक्षापेपिव्यसननिमित्तकस्तेनयावियोगेनचविलापोविजिगीषो
रनविततपववनेतोयंपिपिनेवमदनकामः फलविशेषस्यमदनम् पाण्डवेनमगध
पयावत्स्मएपसद्भस्तनकर्मासक्रेस्मगन्तूयंकर्तमाख्यानेस्मनिश्शेरणजगाणतेनव
प्रियस्यारणेनसौसंभोगस्यापरिष्वसीतिसमीपमासद्भसरातः कौडन्विपयः र
तिगुरोद्रोणाचार्यस्यभवनेनगुरूणामद्भुतावत्रासेनयुधिष्ठिरोवलानिदग्धस्य
हूतेद्रोणाचार्यरणस्यव्यस्यथीसाद्भुतरत्नक्राधवशोकाकुलस्सस्येनाद्भुतन्त्या
नयदिति इत्यमितिइत्यमितिइत्यंकृतनयुवादारम्भकलिमारभपर्यन्तरात्तान
स्यपकलंकेराज्ञनमितिवलजिस्वनापतिस्सवाशाहतान्तियथार्थावेदितव्याः व
लेसैन्यंवलाख्यस्यासङ्गाः निखिलोइतिमद्भायभवाङ्क्षक्षुपानानविदादेतिष्यव
स्यावरेलेवतः पतासद्भायापनगाणिवतितोश्वतोराजानोगिरयस्यप्रजापतिनार
सत्रवणाचशेषस्यावशिष्टभागेमंडलस्यजराजसमूहस्यापरिविषयेसंतोतिस्कुता
स्वन्यत्रशेषाख्यस्याभोगिनोनागस्यमंडलपाभोगमलात्पृष्ठनभूमिनिर्हतापृहषो।

कृ॰
वि टी
५१

नृसिंहो नरोत्कृष्टो राजा हरिश्च सिंहराजा सिंधुदेशाधिपतिः हीरो यस्य लक्ष्मीश्च त्र
मावरादिरूपा देवता कृतिश्च बलिनावलं वेतालस्येश्वरेण वभ्रभृद्राजा श्रीकुमारा
ख्यः श्रीकुमारो नाम राजा किल दर्पशातनोपज्ञातमदेन हस्तिनः वेष्टितस्ततः श्री
हर्षेण कृष्णाखेटाय नस्मान्नेभावितो मे हस्तीव यो बाहुनेव पीतस्तु कृत्स इति बोना भूभृच्छ्र
समे मा चिरम्भूभृद्विष्टपर्वतो नामंदराख्यः सह्यनागो दर्पःशातो वा समस्तं मथना
ने कुमारः कुमारगुप्ताख्यः कुमारो वयसा दर्पशातनात्माचितः शूद्रस्य सामी प्रभु कु
मारस्य सूरातः शात्रवः तारकाम्रस्य सारातिशक्तिसामर्थ्यसाग्रु योभरः नरसिंहदेवमो
नरो नरसिंहरूपो हरिश्च सहस्रेणैवेति नन्तसायवलेन ग्रामदत्त नन्तवज्राद्विनिजाग्रुपेन परमेश्वरे
ण सार्वभौममेव नवमंडलमात्रस्य भोक्तृत्वे एव दुर्गायाः दुर्गमयाचार्याख्यकरो दंडपाणि
श्चलेनाख्यो राजा हरिश्चन्द्रः सिंहस्वेव भीमसतीकनाख्याः सीमापतनपरेंद्राद्याद्रि
तालाश्चकोशागेने मर्धां ग्रंथमेदस्य सग्रज नमनो द्विजाः श्राद्धिन्यपाश्च वणा श्च पवना
रयः स्तिनिनैवनावं तपवमध्यमकृतस्युगसेवेतिनत्राह्रिपवतः पतशातनोरयोऽह मानाः ५१

प्रभवन् माणयद्वेति माणिशाङ्गो नोपमेयानां गुणानां रत्नत्वम् क्रम् लोह्रा त्यपि श्री
रसविष्टणाणां त्वङ्कः खेलावाला इत्यत्र प्राविष्टा माख्यातभार्गव इति भृगुगोत्रव
प्रविकल्पयापित न निश्चितो सि शङ्कस्तिदामित्येवं वृपणाप विंसाख्यानेन --याख्या
ध्येनबगोवाः स्मृतः शाकाशाखाविवेकं चपवोनजानेतीत्यर्थः नटविजनशिष्यः
वल्लरूभं जगत् पुरुषायुषेत्यादिना योगे पिमपवर्णोपि तदिवर्णेनायस्य त्वम् ॥
अल्पीयाल्लाम्रापुषस्मास्मनवर्णेनेनवचटत इति प्रतिपादिते अत एवाह एकदेशः
इति संख्यावर्णेनेभिमुखेइति वसेन न इति नत्वयाटषाटशाहर्षवरिक्रमितयर
वकिंचित् समंतपंचवकं ऊरुत्तेवेनध्येतिपवसस्त्विति प्रतिपघतश्रीगीकृतवेत्तः श्र
धेत्यादावस्मिनस्मिन्नतिवाणस्तथ्येवेगाहातिसमंथः गपः लकामलोगंडस
टपाः ऊर्वीरेजरहहं मक्कलितेपाप्रमेकाचेपटलंबादनेक्केदाशुवारभेदहतः वि
ह्रारोवह्विस्नुतणामग्निहोत्रार्थम् पलकाः वकंडः पतिमाणाभटः नत्नूनपाद
द्भिः विष्टरमासनम् तालावनिरंगलिनः शाहः अंतेवासिनः शिष्याः आस्येपा

ह:
वि टी
५२
52

वेदोपाख्योयः तरद्वसतेनसखोसमयारयन्तिवर्द्दमानेष्वग्रगाबाढ्लेलिनिविसरंतेग्रं
थगणेमुद्गाणे तद्गतितयस्तस्मिन् वटराभूर्द्धोः निर्विवेकत्वात् वर्यंस्वतप्थेः श्रिकं
श्रृष्टकपीस्मिथिः द्राघयित्वा दोर्वैरीहृत्वाविटाभुजयायः वटवोधोलक्ष्यशृङ्गोत्रियको
लोसंध्यावंधनायप्रवर्त्ततेग्राम्प्रेणानमितः कंटोपसनत्कवितारसिग्रामण्यहत्वाधू
म्राधूमराग्रतानेस्याप्रतिसोयः प्रमाणमपरोक्षमध्य वक्कासेवदेनतंउमावनेलप
नेमुखम् नद्दिनमवध्यापः कषायमापिंगलेनेगस्थकोणे यंते तत्वालाकप्था
प्रलवः अलेपन्यादेशश्रीकंटेनाप्रजनपदेशस्तीतिसभ्रयंपः देवाश्रपिश्रयिवासावस
निवामवावसहार्गः योचनमनस्तिरासक्रोडादीपमार्गेणसायारणमवासस्वा
र्गः योयन्नलस्त्वेवततस्याश्रुतिसाधुर्यतवेदोदैत्यादितस्यैसाघावनरोनिर्विवा
दः तदैवकस्मिन्नवादप्रवेनम् वेलयानयामभिः वेलयलेनस्नातस्रारव
दः अम्नानानूटसमूहः उद्वेगासर्वसमस्यामभूवर्यपानिरुद्धनोरः श्रालेयेशाल
तैत्रः ध्रुगयत्याकंसमभवाद्विशारारुत्वम् किंदोरैशवले कोणशंभिकागोपनस ८२

ततश्छत्राकोटमंभवश्रवः ग्रीवाचेटाः वटरीचेटावटीश्राशयोच्चूर्णम् इरहा-
ष्टभेनपितें संतमजीर्णं सेभावनायावङ्कधाविभक्तम् वाष्पकेशैनिसोङ्कमार्यक
यानपरं विविविनंगरूनं मत्रैः पतितैः लावनात्मपिङ्क्स्लशाराणिसरसंस्व्यानिव
ह्नस्लप्रारगभेदास्त्रमस्तबागणाः प्रवेशैमार्गैः काश्यपीभूः करभपालीभिरिर्थ
भूनलतर्णीत्रनीयाकरभोयालोष्टः पीलवृत्तभेदः प्रपापानीयपशालिकाश्र
स्फाटितैनौराजीह्नतैरुपनिर्गमानिर्गमनमार्गाउघानानीतिकोचित् श्रुङ्गेनः
ऊकमवृदः कीलालं तोयं चरवंधास्तत्राकनिकरभोभ्योहिताः करभीयः डोष्ठके
रुष्टसम्मूढैः ह्नतम्रवायश्रास्वतः विशारकः वत्सः प्रभेदनवानम् वडवाश्वसः धृ
मांथकाष्ठहतेर्वीणैः विलितभवनमितिविरोधच्छायाहंसानामप्यंथकारहतन
म् तमसिप्रवारात्प्रहृतैः राविर्भूतैः ईंसपत्तेपलापितैहवं वरिंपरिवृत्तत्वम्
गुणैर्भिषार्यादिगणशुक्लैः समूढैस्त्रफलमेस्वर्यमपिश्रभिगमनीयसेव्यः स्मग
मदः कस्त्वरिकाम्रगरोमप्राहेननक्लंतवस्त्रमसेणायमसरोकिउसितैऊसत्तानथाव

नी॰
वि टी॰
५२
53

गंकवंमरगरोमने अन्यत्रमरगाणांरेमाणिपादाग्न्यायंनपर्वनामरुत्वैरेर्ह्वैः विंशलक्ष
मरूस्मपत्राणिपद्मानिविदिनोनमायोति श्रेष्ठब्रह्मावविनोनमः मध्येतंक्रोविलोति
नेवपयः तीरस्वभयत्रापिमथनमकेंतीरह्मस्पन्नेबेगोफाषशाहूस्वत्राशाश्रांशास
दिप्रास्वदतिणाग्निगांहूस्पत्याहूवनीयास्वप्रपः अग्निवयामिदंयोनेत्यमरसिंहः
अनेकार्थंवगैपित्रेनाग्निविनयेभगेत्रानाहूतोग्निविन्याग्निपकर्षांथेत्रेनापदम् अ
नयथापादप्रासतारशास्णाग्रेग्रहणांमसन्येतऊहपयः ॐनमस्तेनीलोकाय।
तादीनेवेरविहृदानिदर्षेनादीनि ॐनमस्तेस्वरूपयः यत्रनेतायोगयोहूये
नेतवतालितास्त्राविमेवाहर्षितिर्मलामवनिश्रापनेवित्यावशाग्निस्यानेर
वनायोरायोनोस्ववपूपमेकोणांवणांनीलाघनयनिवर्णास्वविप्राघः टंकापा
घाणापारणाः मत्रेमदानेमहानमेपाकस्यानेहषविविारः नीलहूषोनागेयत्र
वत्सरभिः गोभिसमहूदोनोरणांसैरविहारायपविनमनेवलवोषवेदक्षनिः ५२
अतिह्वर्षिननाहूर्षिमघकाशलभासया अन्यामनाघ्वरामानस्मरेनाईतयः

स्मृतः इतिवैनतेयोदोस्थानीयस्तत्र्याग्रोजनवविशेषइतिसंरम्भग्रोरंसोनवचना निरासा
स्वनाह्नाः गयस्यपरिमलस्यग्रामगन्धभावसंस्कारः मालननवर्तमानेसमा
लम्बनेवमरहूषीमन्युग्रोजायापिमहनोवानोदेवास्यशिविरसन्निवेशः कटकः।
वेपः क्रान्तेप्रतिसमाह्निनेयुगवर्वेसपत्तयरिनहृपंयेनमराजेोव्यते क्रान्त्युगंवाद्या
युगभेदः पद्मासनमासनभेदः पद्ममेवासनम् व्यन्धपजनमविनाः व्यल्पवासो
ऋषिस्तमाविनिश्चयद्वापद्मासनस्थक्षिनवचनावज्रसयश्चेतिवेदः वाह्निनोनवा
सेनाक्षपतोवलम् मेरुसमीपवासिनोजनः उत्तरकुरवः ईश्वरमार्गणाराजदेइ
स्मायनया---वहुनाकृणरः येश्वरमार्गनः संतापाभितोतिईश्वरशरणोहिसतो
केचिच्छरंदगयम् योवनजनमाम्रहिपुदेवदेवेहृनारन्याकः नीनात्रविजिगीषुः प्रथमे
क्रोस्तामन्तयोः मनपशाषिनीमवशेपितएोणामाभिहृरेपर्यायान्तरं लासेकनेटः
वेदेहकर्वाणिभिः अंनस्थानमितिसाधु---राक्षदीयनेभ्यइतिवाद्धिते परिणाम ता
वानेकेः विपणवोवोवः वारणाकृशीलवा वस्तुयायनस्रवारः मातंगेनगरेया

मू:
वि.टी.
५५

विरोधाभासे गोहं स्त्री चेडाल स्त्रयः प्रमदः वेडाल न पिगच्छेति नन्वकथं श्रीसत्त्ववत्या इति
विरोधः सञ्चत्रेत्येयः गैारागैाः रागयः विभवे चैत्रस्यैरक्तायत्र विगतो भवस्तत्र कथं गै
रीरनीतिविगतं भवरतं यस्या यति वाच्या मलाब्धिः पद्मरागिणिएफलो हृतमणिभ्र
ष्टाणाः पुण्यमाराद्भया कथं पद्मरागिणिएणरात्रौ पद्मानां संकोचात् विजैर्दातेश्रवि
वरनामदिरावत्सदिवचैववाग्नामोदी स्वमनोसुखामारुतो याम्सोपवल्लपितवश्च
डवालणावक्कुविवचनेतो कथं मदिरामोदिभ्रमनावंडवन्कोन वश्चयो मासाशिरीष
पुष्पवन्मृत्तमारीगपस्वे डकोनवासव युयोसातः कथं शिरीषकोमलांगपः भुजेमः वि
टाः कं तु कं स्त्रीणां वामोवारवानावयाभ्यकं तु किन्त्वः सर्पिणस्तः कथं भुजंगेगन
गमाकलत्रं नयनेनदरिद्रतामम मध्यस्तद्वेयस्याः कलत्रस्यापरिवारस्यष्टयोश्रीतः
कथं दरिद्राणां निर्धनानां मध्ये कलितः संख्यातान्मवंति लावण्ये सोधुर्यमधुर
ह्यंयं लावण्येरमवंतीतो मधुरभाषितं विभाव्यतेऽत्र प्रमदः प्रमदः स्मृत्यः मनो ७८
हरः नवरत्नेलामनोहारीप्रसन्न स्मरानयोर्वनेताभवरागो याम्सोतां कथं मसृणत्वकोटवः

अकालोकाः अलंकरणतो विकाह्लितानां हरिकरैकंकणोवबध्यन्ते हृद्यार्थं दर्भसिद्धार्थ
शिखिविषयोगवाचः कंकणोविषयपक्ष्मनि कैतनकाव्योः प्रकीर्त्तितास्तेडमाला हू ये
मेडने मेडुमालामेडनं मङ्गलमहशिवम् अनेककुवलयदललयदालयदामाभ्यासेनाक
र्थः नवकुवलयवारलयासमो भवेप्रतिनिधिरूपनापादनम् भारङ्गमेनेषप्रवा
र्थः प्रकाशितः एवमङ्किछन्यादौ बद्धोऽयं वस्तुरः स्फुटं ज्ञालिकाशिरेवसंभरः
षत्तरभ्ररस्या विभ्रमकारणमितिगुरूत्वात् न चैष्वादौ तनुप्रभृतेर्नामगणा
मोदितिसंबंधः वर्णाविमायायाः शुक्लाश्यकल्याणं श्रेयः सर्वांगं च मेदरेण श्रीकं
कण्ठामृतमस्यने प्रभृतिनाभैरवाचार्यवेतालमायनेमर्यादस्त्राचार्यः सीमानश
ह्वायशोपिप्राडभावः प्रकाशताकलागीतावाला स्वमुक्लतिमस्म न्यगुक्रोपेण
हेमायश्च इतिवैर्यथा गुणैःपार्थिवो राजा पृथ्वीवी समं व यो वरजेर्विकारणगा
घारो राकार्योणांव गुर्वित्वादिनावक्रोत्यागानांगुर्वेदिमयनेस्त्रचयतिगुरुरूपदो।
छायदा गुरुर्महान् गंभीरशाहृत्वात् हृदमनिश्चयपुत्रविभलस्याहिरानश्चक

हू:
विटी·
पत्र
45.

स्मिन् विशालो विशाला(ला)विशालाया नृपाश्चभवन् अथ च विशालो नामतो पितामह
प्रवेशानः शांतमनास्त्वपि प्रनीतिः रक्षिजनको नवयनो जनकः इति नृपश्चैव स्मया
नइति शेषाभनायात्रयस्य सेपिकनेद्या वधानम्(।)मे च सशेषाभेनायस्य निवव्रुयः पंडितो
ग्रहस्य स्वर्गनः शुक्रापि भीष्मा भयानको गांगेयस्य निषेधो दर्शनीयः कदिनो वान्
लक्ष्मव पितामिरिभेदो वा शूरो विक्रांत पाहरभाजा स्य दत्तसुतः प्रजापतिर्महिषी मह्ना
देवी मपि निम्नगेसभावः सौविराणि स्मवशा लेउ परशुभिवाः वधरवहन् होमाल
वालमश्रिकेंर सपर्या पञ्चान पायनेष्ठ कोनिका स्वयं नीयते मामनें कोशिलिका॥
सर्वाभिषेक्षीयते करदीकृतारंड्रदाक्रनः कोंसुंगय ज्ञव सत्पुष्पाणि हत्तेः क्रिय
ते सपुष्पघटः ज्वलमणिशिखरास्रर्णयष्टियष्टिप्रदीपः ज्ञसमूत्रे यज्ञोपवीते
स्वकेसूत्रः केशास्त्रवकेशाखे लिंगा योरिदीपते वलयेष्टिनाः वालेयः वृद्दे
रूपविवलेत्रक अथनशाखुषिस्त्रोग्रयनमिमिभा व्याम अभितस्थितमनु वनेते ४४
त्मनेनचिनान्नहतिः शुद्धा नानावर्णिनाभूवीतिभूषसनेपसत्तभवरनमेसाक्षे

शीलमेवद्स्यारिउस्माहश्मानिकपर्दिनि शिवेनविराध्येनयौरोमस्कारिएा सङ्गसीदि
तिसमंथः पांस्वादीर्घम् ज्ञानतपर्वउक्रैव नेत्रानभस्तनान्नानूरूपर्वाष्टीवुदरसि
यो पीवरांसस्तलमिलितगुर्यैनिश्रानवेललाटमलिकेगोथिगंयद्भूयोनेत्राहयोर्दे
घ्राणोघ्राणानासिकाग्रलावुतनत्वीउक्रैव तम्यलानूरूमेममनेरोगामथलादष्टा
नकः ग्रीवायरस्माविमत्कम् लपनेस्वले उत्तरसंगउपरिधावरण पुनरहंके
पानगुणपेनस्कृतम् मयहोरनातितनस्वालनोपरिपवनशादूवाह्यः कोष्ठेनगु
ह्देशउपाचारतराक्षारनेचावजूराल्पसहदस्पवमम्बयिः पृष्टेः स्फिष्टेःपत्रे
स्वमस्मन्नकः कपालभगरतयोः करूपनेदारवेकाष्टभावात्मभनिम्नगेव ``शाख्य
तइतिग्रहूणामस्कृतिपश्चावसंमारिएः नानत्रुग्रहोनाथितपाशंमवपातविधा
यस्थितश्न्यामर्थेहतत्कस्पनभवानग्रेनेतः सर्वरुद्रापिपस्तत्वावि` वमायांस
नादिगुणामयीग्रष्यमसतोभयत् ततस्तदादिमायातत्वसिन्नत्वमयसृशितं
राजस्त्वमोमयंचजगतपृथिवीपर्यन्तमस्त्रनदिभिरागमाघः पुरुषस्वतत्वंतः ३

क्रंच अनेनैतेभिनामाया प्रकृतिदेभो इति उपक्रमरक्षोजलं तेनोमयति गंधः वह
त्यिवीनेन इति शिवस्य शक्तयः वामाघोरेवतास्तद्रूपाः क्रियाज्ञानेनिताभिरेवकर
णभूताभिः क्रियाभिर्नैर्गुणेन देवनासामंत्रनायकस्तदिच्छया सृजनवान् उक्तंच शि
वशक्तिस्त्रियाप्रयुक्तः सर्वमेशाधिनायकः अनेनेतो विपर्येहकृत्तेजगद्गणवदीतिनइ
तिमंत्रनायकाश्च नेनेश्वरयो जगतां स्थितेर्महानायापलनादिनस्तदिच्छये
वनवर्णतिनस्थीतिनापवचरतादिहेनवाभवेनिविलिरः शक्तिविगमाथविके
विकरणानाक्रमाश्च कमलासनप्रभृतयस्तैरेवतान्तुनरूरः सैवोक्तं यथानेत्र
यमयमेवनमवरजस्तेमामयतयात्तुत्रिविधायाभुवनेसंहृतेतेन्मादिहेनवलसे
रितारेवसंभाननास्तरपेतयाममलायेष्वरूपवै उक्तंच ब्रह्मादयोपिदेवेशसंमान
ना''' स्थानन्तेष्वादितामेवत्मतेजगजन्मादिहेनवइतिनवाष्टमूर्तितमृणा
गतायोवह्निपवनरमयत्वेनभः स्थिताकलेषाश्याकरणे ज्योतिषाश्छंदसामित्रि ४६
तिःषट्स्वसंगानोमाष्टवेनमहितात्रयी मतलतणयथाक्रमम्रुपषादिपकरीभूना

उक्तं च अग्निवासख्यमंडली मध्यामध्ये मिच्छतः केनचिन्नश्चकारजवोन्न्यगृह्देवपेण।
शुंपते पंचयमाण: पंचगुणान् षडङ्गे केत्तु कश्चिनाथाविश्व केसेन कलितलथा।
नियतालिंगनस्थितिपंचयमे: पशुस्य तत्वनिप्राणेनांवैतनयशक्तिः स्वरूपतः स्वभेदेन
विप्रकाराविषयंनिवर्तितारोइइगोचरसर्वयस्तस्मन्यतिप्रपद्यते सर्वविज्ञानानि देशा।
दिव्यवह्निस्थापरिज्ञान् तेनानसकलाकलातत्वेनवेष्टितानवरोयासर्गापवर्गसाधा
केनेनोविप्रकारेववितिशक्तिरसमलिलव्यमारोनिष्कलावप्रवेवायतिविवह्नितवस्त्व
दर्शनयोगंयासंपद्यलियद्येनेरभिविद्धोदिषट्प्रकारसायुतमभिवाप्यास्थितोपिहृ
त्मः शरुषः स्वविषयाद्न्यदुपभोक्तुं न समर्थः कलाशक्त्यानियतिवित्तवात् यस्मनवि
षयेभावाविनिवंधनंनिभक्तभक्तिनसमायथानयाविद्धस्यतेपरिभूयतेनकुयानया।
न्याहृयामोहृपरमार्थस्यसंहृतिः मतोभावस्यसंस्थितिंमत्वाहृपासिवस्यानंप्रकाशा।
यतियेवचस्तुवितरूपमत्वाभूपमपिवस्यस्यगयतिहृपातोण अवभासयनिव्यामो
हृहृपवान् अपोहोनिरस्तः स्वरूपसंहृतिरेवास्तनदीजलानिनै प्रतास्यमानरू

द्रू॰
विवी॰
४८
47

पाश्वेन्नभवतिनोमलामायीयादयः सर्वेनोनिहन्तिमाभवेतितत्वदिक्षेयेवशायोविम
ग्यक्षोनोसहिमामग्यग्रोभङ्गावलम्बितोयेस्तद्वयाशमेत्रनानगृहीतिमेवन्मयह
ष्ट्येनवः स्वर्गादिक्षुधिपिपतिधामहजन्मस्थाणोष्वकर्मफलमुजोनभवतिभ
वेतियामक्तिमक्तनात अमहतेमुक्तिबीजंधर्मस्तत्ववणोङ्कर्ममेयतमाग
नेत्वयिमत्यात्मविन्दुः स्मृतिः शुचिमोक्षिकोममनामेतिववि वेवाकाख्यातेव
र्मेमेवसमाधिरितिधर्ममेवाभियममाधियतिरम्वान्तरकालश्रवमक्रमभाव
तोशतिपयतेगुरुस्वायेसतक्रहरवर्तिनिम्कुटाज्ञानातिकाघाक्तिरेवशुंस्थिः
प्राणिभेवस्वयास्तनसंस्कृतिविशारदीस्ततः अणुरेवबिन्दुस्तदाकारमात्र द
शीवर्तिनिचजलदेजलमुहत्ताकृतिमतिपाक्तादेरेणजलबिन्दुः अह्नम
कत्वाफलरूपत्वोयतिपयतेअमरनमलिमपिमुक्तिः प्रयोजनम् यस्यस
मोक्षिकः मस्येवेमोंधिकम पक्वप्रयोजनमितिशगवतीयहकठगपरावविन ४८
यादिपाशात् अन्यविशयः शाह्ह्मस्यसडपमेहारावनुपक्षेनेरनुदिक्षेसंघपलेशखान्

तदात्मभिन्नं तत्त्वैः कार्योऽस्मेनः प्रपत्तिभिरुदितास्थितिपदमायस्यतादृशः कृपाल
त्वामेव विविधोर्वे सकलार्थ्यहगतीनानागतादिवस्तु दर्शी भवति तदाश्चर्यं श्रात्मे
वसत्त्वतन्मार्माणास्तदाश्रयोमायी यादिमलवासनां तेवेवशाखिल्यपणेनद्वसा यथा
तामुस्यसवर्णस्यहृपत्वापनेताश्चनन्नेत्रास्तत्तानवदात्मवत्तस्पतरिक्षयामस्यैकृतस
पुनर्नमलवासनायोगः उक्तं च गगरस एष्वेयथातामनर्थयस्तामेवनेन एवं युक्तः शि
वत्वेनभूयः शिवतात्रनेन इति स्पृशतिच्छनति यथा कश्चिदुपरस्वतीकृपतां तारय
तितं च रसतत्त्वसमवहरति तथात्मप्रकृतिनततस्तुतमात्मानमेवाकारेणयदुक्तम् कृप
वत्तकृति विघातृटवतत्तरुधनतथारत्नवस्तुतथोंकारेशिवोरमलकर्षयति यस्त
वटादिसंस्थं कृपेनततनवरेतमोहिकारणासहितस्तत्तथानेतिविचित्रमदः श्रैलोक
लातत्वपरिणतरेतरेक्तं च वह्निरंगरूपत्वाविश्वाकारातत्रयदामयाकालरूपेणापरिण
सततदाकालात्रूपावस्थादितन्माययेवकलापरिणतिरिति श्रुते कलाचासौपरि
णतिश्चेति कृत्वात्तदावतस्यांनरंगमावः यदातत्कलायारागादिरूपेणाहतिस्वदा

श्रु. वि टी. ४२

48

सोऽनुरूपेणनैरन्तर्येणपरिणामैर्नीयमानापरिणामिनिरिन्धनमानावह्निरेवगाप्रधाचावनलोमिनीसृष्टि

क्रमेणप्रवर्तमानानामनन्तानांवासनानांतिरोधाननन्तरस्यवेयनीयोद्धारहेतुरित्यर्थः प्रसङ्गो।।

मेनपुनस्त्वयेवनिरस्यतेसर्वेनत्वानांक्रमेणानयेवलयान् रागादिनिरोधेनन

मेवास्तुसंस्थितिहेतुरित्यर्थः आपसीलसंसगतमविच्छिन्नतोथीभूतभाववज्ञावीनिवस्यनि

तज्ज्ञानविषयेणतत्त्वाभवतिवाननवाग्रयणात् नामवर्तमानपायकालत्रयगतेभा

वज्ञानेपश्यतीत्यर्थः अत्रभावार्थस्यानयपयोगतत्सर्वर्तमानपायकालत्रयंगतंभाव

ज्ञानेपश्यतीत्यर्थः अत्रभावार्थस्यानुपयोगान्नैयोगरुग्रायः नास्तिपदत्रयंज्ञातुमू

प्रवृत्तश्चाप्रवृत्तानिस्वावस्थायमध्युदीतेपदमासस्थायस्थितत्वात् गुणानिलिङ्गशून्यतात्तुरूप

त्वान्निर्गुणत्वमलिंगत्वेचनित्यत्वात्तुपञ्चगुणः प्रागस्यलिंगमुपरमापवर्यादिः तदितिसूरा

दिष्टरूपीलादव्ययेषुभावदर्थेहतिषष्ठ्यर्थमावबृहे पृथक्त्वंदेवेतनात् पृथक्त्वदस्त्वसमासे

नोपपद्यतेतवस्यारागद्धरूपरूपस्तिवरसामर्थ्यात् वस्तुषागुणादादर्शितातोमेसंवि ४८

प्रतताचरूपस्यगुणाविचित्तानेसर्वथंयमापिरूपः रक्षादिकानामपवत्यादमस्ता।

यः केवलायश्वसमर्थो यत्नयेन विकलो समर्थसहायरहितः वृद्धोपीस्वरोगमेदुश
दुर्गममपि मार्गं गच्छतीति निनाद्भुतम् अस्मनस्काविकल्पात्मकमनोव्यापाररहिता
अमंसस्तात्र तूणायोगदशोवी संशिनेतीत्तां व्रतयेषां तैर्योगिभिरमलात्मनिवावि
वलन्तूणाम विक्षिप्तं ऊर्वेत्म त्यदपमवाप्यते तत्वदन्तग्रहसनेनात रीयकामविनाभा
विते नैवतदवाप्यत इत्यर्थः योगेष्ववयमेसहकृतेतज्जनितानन्दग्राह्यादात्मनोऽम
नमस्कृष्णोयोव्यानिकरोवाह्याद्येपरित्यागेन मासरम्यं ततो योगी न कांत सत
स्वपरमात्मनवतिन्यात्मनि समम्ज्ञानेन तनोति यावन्नदिच्छया विषयारेतच्च तनेष्व
पि निक्षेप्त नान्यपि सचेतनाकरोतीत्यर्थः नभसिखदयाकाशभवं नेविलोक
योगिनोपवर्गसद्गुरुः मातमापन्नाः यत्रमोभिमानकायमितानाच्यत वा
स्वेणाकं शेषसहकृतेमस्नाम्नतो हकाररतिपरस्पर्येणाहकारजन्यमिति ततोस्ववि
श्लेषः उपसंहृतोपिनस्वयात्मीयोविभवोयस्मस्वरूपप्तः लवलस्ताव
जनितापरस्वपिपत्यसंपद्यने भवाभवावाविवि भावतिरोभावोवाविधिः क्रिया

स्व॰
वि॰टी॰
५९

कलायोगः शिवाख्येति सामान्यतः पदार्थाः पंच विज्ञेयाः परापरभेदेन विद्यामोत्तप्रदा
भागहेतवेत्यर्थः हेमवोद्भवद्वभवनस्याकाशादन्तशक्त्यन्तव्यक्तं किञ्चित्तल्लाना
दिभिरूपव्यक्तं मनोधिगम्यं च तत्तदर्थगोचरगतिर्भवति यमेत्यानवैराग्यस्पर्शाणि वला
दिविषयमनानिगच्छमीत्यर्थः भवाभवोसंसार ...... परास्पृष्टः परमेश्वरस्त्वः
नतयतितनोस्यविशेषः चटस्यम व्यतिरिक्तमिति ...... ॥ यमोयमिणोर
भेदयवसतिवृत्तिवर्तिमतोः इष्टयस्तेनालितयोरविधर्मधर्मिभूयत्वात् उक्तंच हृत्प्रभेद्
तिमतोत्तनतभेदः परमार्थिकरति एवं चेतसोहृतिमात्रविरोधोयोगाहृतिविरोधो
तस्यापिनिरोधात् तस्मादुपरुद्धप्रमाणादिवृत्तिकस्यचित्तस्याभावमेवयोगमपरेत्व
वते शून्यसमाधिभाविनः उक्तंच अभावंभावयेत्तावद्यावत्तन्मयतांव्रजेदिति यत
स्त्वयुक्तं यस्मादेवमभ्युपगमस्मात्मेसएवाभावभावनेनविनिरुद्धचित्तसमाधिभा
कास्संपद्यते योगीहत नचदृष्टत्वादिद्ध्यात्तस्ययोगिनोमायीयोगीमयीयादिमलविप्लुतो ५८
ऽक्लिंभजतेवत्तदिक्षाव्यतिकरेणमंत्रेश्वरपदेनकारणमित्यर्थः हेतुबगतेनेयेनेयाः परापर।

भेदाद्विप्रकारेणानवरतनुग्रहीणां विप्रियेकृतत्वात्कालः कलानवद्विनाशे यथाक्र
मेनवतत्वेनानुग्राह्यजनेन साधकेन मलीनरहितानां तन्मयप्राप्तिर्येषां तानाञ्जावेवयात्रय
स्थिरेस्वप्रज्ञितनवकेन चिरमभिमूनतनवब्रह्मप्रजापतीन्द्रपितृगन्धर्वनागरक्षःपिशा
चभेदादष्टविधानां देवयोनिस्थितानां वस्थापरिपछ्छ्यमनेनोर्ध्वाकाशमनोबु
ध्यहङ्कारेष्वयरणिमादिकमैश्वर्यमष्टप्रकारमनुग्रहीनं स्थितेन तदिष्वयथेवविज्ञ
भितम्। परमेष्ठिनिष्टं ब्रह्मपर्यन्तेपि श्चवानामैश्वर्यं श्रियिद्यामेवरातिमौनत्रश्रि
वीसलिलयोर्वृत्तिक्रमेणैकैकन्यूनाध्रवलोमास्वित्रकमिति यावत्। सर्वोभव
त्मकत्वमनुयगतेन तया समर्थितेन मयाप्रदिते विदात्मकं वैभवं ज्ञानशक्तिर्यस्माता।
टशमेवा रागद्वेषादिपाशानिकृन्तं सर्वकर्मनिरूपतत्वात्वेष्टते निर्गतं स्यमर
नत्वयानदयोगात्। तदात्मीयेन वैभवेन सर्वव्यापिनया प्रभूतपाय सर्वकर्तेवे
नशक्तिरप्रतिहतानेकविस्मानिहन्यते श्रात्मानपद्मसूक्ष्मवान्युग्रमाणावस्ते
एतापत्तात्मसन्तुक्तिभोगरूपेषु करणेषु वस्तुषु नववेलेनियदायपिष्टितापवमा।

स्व·
विदी·
५०
50

वैयं ग्रास्त्रराज्ञकः सर्वैवसत्रामेवरूपः तस्मान्मूर्धे स्वर्गात्रूपतयात्रिप्रकारेण त्वग
तिनदर्शितयार द्विवि ड्क्रूंच सर्वैमेग्राल्ककारेवाः सर्वैमग्राशिवात्मकः शिवात्म
कमिदं ज्ञाता शिवमेवानुचिंतयेदिति यतिशूरिताः समयदीयाभिसक्तथाविधास्त
वप्राक्रोयाभवनेषु कामयेन्नवः सर्वकामान्फलन्त्यर्थः अस्मन्नेविंत्ताने मरु
तद्रवीररुद्दस्य सप्ताषकोनतरशतपरिमाणा रुद्रनायकः शैवेवदंप्रविशत्तित
दिग्स्थेयेवकमलामनोद्यलानन्त्यप्रभृतीनेनागुणाः सर्गारम्भकवादयः तदन्नभवे।
योक्नेषीलेपषोश्वादिसंध्रोपिनन् तेद्विदशाम्रदित्वदशादशसर्वैकर्धेषवी
रभूत्रेभूत्वा त्रोस्ति शादीनोस्मितिमन्नभवेतः संततमासनेवीरपतिवीरभद्राख्यः स
कलसवस्त्वनोदक्रियादर्शनव्यापारशात्मभोवायसेभिमयज्ञापिपोज्यं हृषनेनानन
मायीयादिसलविग्रुक्रूज्ञानादिभिस्तत्रुणेकज्ञलितनसमग्रगुणः शुरुषोतमात्तिपमेव
हेसारपंतोरत्नयतिबराश्चयत्वेवग्रज्ञात्वमृपसविनाविशयतमनोधातात्रनतध्यान ५०
मेवेतिपवैतेपारुषमालः स्वदः पञ्चम नवशासनेनतदागमेषतिनः शिवंतोशिव।

स्वभावत्वे तदीयैः संविदंशभिस्थैतस्मिन्भग्नव्यासोऽहंसिसरैसन्निकृष्टालाः कलाशुह
घनतयो विवेकमधिगम्यावसमेव विमृश्यते यथा मालिन्यमुपगते मंथरे प्रतिबि
म्बसमुत्कटत्वयापि न लक्ष्यते तथा भवाब्धेतस्मिन्मलिनेऽहंहंमपरमात्मन् सकलेश्व
रत्वशुचिकारो विवर्तरूपाह्रपितिर्यत्नतथा विषयदात्मीयेषशक्तिमंडले तत्स्वभावे।
प्योधिकाः प्रकृष्टः त्वमेव भवबंधनं त्रणामात्मनो नत्वतः संतमसमप्यशाणोऽहंसिस
ह्रामाहं विनाशाय प्रज्ञाम्भिनिग्रहोमिति षष्ठी विनिर्दिष्टानि विद्वाने बिंदुजिरो प्रा
वैवा प्रतिमयाश्राकस्मिकत्वेन त्वन्यतिभासेन वा मनोभेषणापिष्टविषः संवित्पका
शावेषेता तादृशमनसि न स्वतादिकप्रधानमूर्ते अविमत्वं यदमाप्नुवति न तत्समये
स्थितत्वात् समयस्मिन्नंतः यद्यपि च वासाजेष्ठा उपायो हीकलौ कालात्मसारि।
णीकलाविकारिणी वैवबलप्रमथनीति तथा सर्वभूतप्रमथनीति तथा वैवर्ममनोन्मना
त्विवामायासंविदितेन तत्तथापि च वासात्रपरिवर्जिताः तस्मात्संसारेहत्वात् इयन्त
मित्यादि पंचभिः कुलकम् ब्रह्मात्मा भवेतमतिपद्यस्वावडः बाढिरहितेनैवतनः

ह:
वि भै:
५१
51

प्राकृतो वैकृतस्तारणश्चाहंकारकृपवच्च सात्विकोऽयं नसम्बंधेन नामसस्त्रयपरः स्मृतः य
मो यमात्मकश्चेति पद्धेत्रावेयाष्टके भवेदिति नेत्रमयेन पाशपात्मसा वंधनाष्टकेन च ।
रहितो भवानिति विभवतिनि स्थितमेवनिरावरणं देशकालादिभिरविच्छिन्नं संविदात्म
कत्वात्स्वं वनियमेन पारायणेनम् प्रयत्नकं भवित्वेया मम्यत्तं मोचा ईश्वरप्रणिधानं तथाध्या
यदेशस्त्र कारणकत्वा मात्मुकृतमितिवत् गुह्यापायैः उत्तरसंगणोपसंनादि
प्रभावी गुणोऽवस्थादीनां विग्रहः गुहायां प्रयोजनं यस्य स गाहूनिकः प्राकृतो विग्र।
हस्त्वाख्यस्य पंचकनिततत्त्वाधिकारिणः गोह्यमायेयपञ्चकतृत्वादीनां तेषां स्वात्म
कत्वात् मौलस्य मूलकारणत्वात् परमेश्वरात् प्रहृतमयपञ्चतृत्वादीनां गणनायकात्वा
तद्भावेन प्रतिपन्नाश्चिन्नोऽन्य पञ्चशक्तिरूपो विग्रहो यस्य तन्मेवंगौणगाहूणिकेगौ
हमौले वा विग्रहे विनाशक्तिभेदोपरत्नतत्त्वाधिकारं करोतीति कृत्तिसकली।
विश्वात्मकमकलं कलातत्त्वेन रहितं यस्य स कलः सकथा सकलरविविचविशेषः
स्नवेनगानारहितं सर्वंगलत्वात् निरुमवेरागादिभिरविसृतं अतएवोत्सवाह ५१

हिर्यन्तां संस्थरवाह्यास्थितिर्यस्य बहुहिमाणस्य तन्वादेरधन उपरिस्थितं नमतिक्र
मवर्तमाने अतएव बहुतिस्मन्नविश्वातीतेश्यां नैवनिशामयसे अरूढं निरवद्यं प्रस्फु
रं च शिवं कल्याणं क्षितिभावं नूतनेनोल्लेखेन प्रश्लिविस्तानें सहज्ञाहहमेरेनविवि
धानमतिकं मन्तेनदृगोचरस्थितियान् नास्तिमेयतनिर्देष्टनाविभिवान्मयोगेय
स्य ननपवनाष्टश्रणस्मनपवानुयाख्येस्त्रि वोश्रं श्रेणं स्वत्समात्मसूपनत् श्रनेनां
वस्येलेविश्वात्मकत्वात् अत्रापिविरोधः ह्र्वं वदेतत् सर्वतोमुखवानिसर्वेश्वरता
निमूर्धेदीनिपसतणाचपस्तेने घाविश्ववत्गतविश्वतोमुखोविश्वतोहस्तनेन
विश्वतस्मादितिनिरूपसवाक्षितिमेरकरूपमवक्षिनेनिजस्हेगेः पाणादिभिर्सर्व
त्रालरूपेवालदातिभिननीपिनस्मघोजानातिः पंचवक्त्रत्रमयीसरीरग्रहेरय
स्यप्रत्यतादिसकलप्रमाणानां विषयातिगानिवृषयोयास्थितिस्तनोहेहतः प्रति
पत्यासूत्यमपित्येयमतएवचरगहरने दक्षिणास्यस्दक्षिणाभागवक्त्रेवाराव्ये
अग्रुगमरोविसमाविः वदितग्रप्तस्मविमोसमखेयिनीत्रिपस्यघ्यादेहूहोशरी

हृ॰
विटी॰
५२
52

रात्मकत्वात् अन्यदा सुखनाशित्वाद्धेतयोऽखिलाः देहेन्द्रियस्वरूपत्वानसि त्वणिमा-
दित्वात्मपीत्यर्थः तितिक्षस्व थः प्रतिबद्धेन तत्त्वमार्गेणामलिनेसा ससंक्ष
विशेषमध्यस्थं यस्य संवेदकोऽमरस्वः निश्चासत्वन्यत्वनानन्त्यात्मनस्त्वात्मकतित्कयते
नह्यतिरिक्तस्यापरस्मान्न कार्यस्य भावावात्कारणार्थितल श्वस्य परोहीनिग्रहं का
गस्थिरहृत्स्वाघः प्रतिपत्तामसमाश्रिता नागोत्रेण कैलासगिरिणा तटनोपनपित्तस
घघघाने मातसेवाराध्यादिदेवताः यः प्रतिपत्रस्मगोदिगोत्रस्य जननेके च पि
त्वगृहेतिष्ठति सकथ्यसनादिवजः प्रवाणाम्बप्रतीयते इति चात्रविरोधाख्यस्यते
लक्षुक्तत्वात्मभिप्रायमवशात्मपिंडितकार्यः मङ्खन्नम्मनमनम् येनावेदवशात्नु
विभिन्नाः सत्वलक्षुरूपास्तेकथमक्षोतः स्यलाइति च विरोधाः अनेयवेभंगपा
न्तरत्रापि स्रसैयोज्यः श्राभ्ययितिणिः दरुनः सतेनिविकस्याकाविज्ञानस्पशाद्वृ ५२
विकल्पानोचगोचरत्वादतिक्रांतन्तरूपो विषयनमनामत्राः सक्तुष्टः सभावायस
प्रत्रभावप्रस्मयमतेरणाप्यनन्दर्थावगम्यते चकेयाविवचनेकवचनइति वत् ॥

ननु समनेरपि स्मितिशाह्लगीर्वरत्नान्यनिकारणिकाकल्पनां विकल्पां मोक्त्वापि च
हं नकुर्वेति नाभिरस्मिन् ग्रासस्तनस्तम्भुणलवं नाच मुक्किभसन्नसेनापिन वालो
कासे सनवसमारोहो विपर्ययस्य प्रसादः केन हेतुना प्रसरति तत्र योकारणं कथं येन
र्थः सताचस्तूलासविरोनिरावरणस्नानयोगिन स्तेषामपिन वेवेहितमास्वर्यप
हं हिमात्कालेविनाऽुगवतः समन्तात्नेपुरुषेषु सुमवयंक्कनवेतः प्रतिमलस
टशोयाधीशोयस्य भावः प्रकृष्टस्य तापः विभंगोविश्वलिः करदीक्षमाना
दंजप्रायेव न स्यापितानाभिंशादितो लक्षस्यास्मस्माक्रान्तेशलविराशनान स्त्रोर्यस
गुडक्रसानेषिरस्मान्नशिनवाव् वेदोहपक्षतायोषित केननेशहस्य यामका
लेयामावस्रयोगस्पस्तब कपश्चात् सवस्तपातास्य प्रवाक श्रयधग्रपक्षतिः पार्श्व
नोवेलाव् ऊर्मिकांगृहलीयका ॥ इति हरविजये षष्ठः सर्गः ॥ पतारहशिम
हिशिस्वकन्यायोसमभवति केविषेनेनामनेयनेवेविश्वविरुदाचरणाख्याष्टनाइति
होहस्थानयापीनवभित्पाशयेनस्तूराणां मां सस्थिविविरोहणनेरणांकरुहसभेरोण

ह. वि. टी. ५२ 53

वासक्रातीविनोमः प्राकारवेश्मकृतश्रणीविडम्बभयान्वलाथिनाकालमुसला
द्योगाणां श्रतिसरवेसंरणंर्थाविशेकालरनलनोमतमस्मासेद्धारकवान् श्रथि
मेरंभेगाशुष्कविषयः प्रातेपसेमैरवोयाद्धारसमुथिनीदिवासुरथिवेद्याविति रि
समस्संगकर्मकारश्चेतियातालगर्भापवनलिनीनामनलकराभिघातभि
नेयाभृतोविवरेणप्रविश्य समितमरुतोनिर्धूतशेषफणश्चेनपग्रां विदधुः
नइह्नवरोहसमरस्य दोदनयस्मस्तः हन्यामहेन्यानाकदेवतानिशेषाः
प्रतिसमरमेवसमस्तविलोउकनान्वेजरक्रापस्यनिसेनाः श्रेवलमिवाय
लदामस्पृशुभे कर्षणेविधारणम् भूमलेवासंवेथाकृतः कवेयोबलग्रहति
भूमायेननारशरविविम्बसमूर्तिरदंशाद्यदशायामासकंवथः पिशेरद्रि
नः प्रमानन्यातस्वचकः राहवितम्बे प्रकर्षतश्रीणियर्यस्तशोभः भूमिशिवे ५२
वक्षदाश्ववीकरवृत्तेपाणीस्थितयम् नालकेतस्मीत्रासलाणेपाः कारणाभूता
दकंपतश्रीसमालिंगनेस्ववाकादिवेमुत्रेताश्रालिंगितकमस्समदः कथा

नेभावशाड्भवति तत्र शाङ्कर्येवार्थमास्मनी शक्तिर्भस्मवर्वा इंद्रकारारूपवो
गैरागस्त्वारागमंत्र्यामाणये येषां नेष्टाश्च सेदोहितास्सदैर्दविषयीकृता येन ताट
शाविंद्रपटलं येषां नेतद्धि हिविडंबारकपवो केष्वकेषां यन ह्नासंदेहः शुक
पिपिक्कपेश्रोविते कृतम् वितो वनामेव सहस्ररूचस्तूपी स्मि उमकस्यातरि
वस्मिवद्दर्शना मूर्तिविदग्धः उमारस्यावषड्विना क्लिष्टो वना निरविवहाट
शैव शुक्रणा शिलापद्य रागादृष्टाम् ध्याने कांभस्मवर्णो ध्यात उमस्तलिपारे
तदेव कापोभीषणामवस्थान्तरमपि विकृतिप्रलापोपि त्रिमूर्धाकश्यगजः न
रोपाटशूपवषड्क्के त्रिपाद्यस्मय्रकरणा स्विष्टिरा उलावनइतिफणामाणि
कणवद्धलनेभास्वरेव क्रिचूर्णो स्फुलिंगः वल्मीकापिपीलककृतस्मवच्छि
नोमहाशिखाः विवलिता विनिसृता वभूवेति भवते रहस्यं नमभव भवतेरि
तिकर्तेनिरेषणा क्वे नरन्यवत कोरत्नोत्तो नदभावात् शुभेदेनरीषमतं ननो
भवितव्यमेवात्र भवते रवि रतिमव्वानाभम वेत्येव पटलि तस्माग्रस्मापवशे

दू॰
विटी॰
५४
54

ननमनलस्मंत्रलनेकेसंरेयस्मतारशंश्रेसक्रूटेयस्येतिवङ्गीहिगर्भोवङ्ग्रीहिः
विस्रमलाः शस्मानिद्धाकरालेविकटदंनमालेववदनमम्बशीषे भ्रासमिवविरु
विन् वक्लिपदंष्ट्रनः स्फुलिंगकेषरमपतीनि यादृग्भक्तह्रूपेदोणादिव्यवक्षिने
निपथ्यिप्रतिष्ठांवथ्यिहूपेणासन्निविष्टः विंडकिनोरंथ्यिकाशृवनिरन्तविभ्रि
निम्यवतारः भुवनानाम्प्रलयोयत्रावनरति नेकालस्मामन्त्रमेवासनन्दुरजाः॥
णानेनालोकाविभ्रमः शोभाकणाहूतिरूपाभ्रूनि कणाकारशाहूः ऊर्मिकावा
लकाः ऊंगस्मशकूटनाहेस्परिशणाग्रलयस्म पञ्चनस्तवना यत्रनयाक्रमा
विनेभमाणायश्रुकोडरूमंथ्याति श्रकोडनानिकूस्तमानेयभनारशीरवृदि
प्रेगादशानोभुयोगारकरोन् श्रतेग्रमिवम् पितिभृङ्गसावः पिङ्गीवंदडिम
प्रकल्काविमलासशीवयपवोल्काग्निः विह्रुप्टदीर्घोहकमा संहननमग्धोगो
मूर्तिनेवहेनिवृयुयम् ह्रदेनागभुवनम् नारस्ह्ऊमाणायः श्रलामीन् नग्रा ५४
हलादाग्रादानेपार्षदः गणाः नालम्बव्याम् भीरुसंग्रीकेपरमवचक्रेमंडलकृति

वात् नरनिपातस्वेदाः स्वस्मात्व्योमनिकनस्माविकमः पुनः पुनः प्रवृत्तिः प्रवाङ्क
लेयुद्दंप्रतिसंरंभः कंचकेवाराणांवेणे निष्क्रमक्रमेविशेषेवले कपोलभागेरिन्द्र
पलत्तोगाहनीया सत्त्वाप्राणिनाकरस्पर्शे करयोगः पुत्रनभोभ्राणिकमेवः प्र
स्त्राकेनवक्त्रनाकोपोनरवितास्थितिर्यत्रस्तोककेस्थातकेनपरिवितावश्यम
तयोमानतः प्रभातवेलाप्रियसंध्यारूपवात् प्रासोत्रासमस्थपतोग्रताहकृतिमा
हेमरेत्तणाकटाक्षमोत्तरदीपिप्रदीपावभूवप्रातिस्पर्द्धिणानपद्भिः वेसवीकराग्र
योविरभेसम्भ्रंतरेरविमात्रेतेवबभारकोपाटोपवशात् सरभलत्म्यः कोपलव
तेलाकमत्रूपमम्रविभङ्गकारीतानागमापतत्क्रोपनरादग्रानणामकरोत् रत्नराशिम
मुद्रस्यवेलाजलवेकृतिसोवहुरमभालोभणाविघ्नसातदानीसामीत् ॥ इति
हरविजयेसप्तमः सर्गः ॥ इत्थमित्यादितप्रविभिऊलकाम् गणाधिपतिप्राहेस्मा
मीश्ववाद्विपतीतिविद्विनायायषष्ठ्याप्रतिपदविदानावषष्ठीसमस्यतइतिसमा
सप्रातिषेधानवर्तते दायायंदायादइतिप्रकृतिस्वरेणेनतदनित्यत्वमप्यज्ञापितवात्

अपरोक्षतयावर्तते स्म समीकायिका मा भूदिति निशेषतत्त्वोपशान्तौ नेरपतिस्फुरणतद्रतिना
स्फितस्याः प्रतिपदं विधानमिति तिह्वाराचपवततनात्स्वदाकृतिवान कलारालेवञ्चल
प्रभः प्रालेवप्राप्यौपदीनोह्वाराः मालिाक्षकमेकपववियानपिंडः कतिभोज्ञा
नेकलवः प्रालानिनोनिवर्थः परीनापरिवीलनयाषामिन्त्यादिकमेकादप्रा
भिः ऊलकं येषां शाह्नविकल्पानां परस्य वै विकल्पस्य शाह्नानां शाह्नस्य विकल्पा
नां ऊनस्वरूपलाभः किमाव स्तु विषयेण वस्तु सेस्सधीप्रतीतेनाव स्तुगततानुपप्रति
रेकानन्वविधानादेवस्तवमानह्नत्रिरथवरिष्कृतनाउपरी ववस्तुनाश्रयण इत्थंव
विकल्पयोनयः शाह्नाविकल्पः शाह्नयेनयः नेषामन्यान्यसंबंधेनार्थे शाह्नास्संज्ञात
मीतिप्रतिपत्तिपिवस्तुन सकलविकल्पप्रति विषयाभावादीक्ष्वरसन्नस्ति सादनाय
काप्रेशोमतिवेनप्राहस्मितिसर्वात्मनेत्यर्थः अन्यूत्रपाधिमलेन प्रकारांनेरणवाके
विषकृद्वविकल्पे गोवरीक्रियते दावास्तु तेषां न कंथविदपि करावि ह्रिष्यः विकल्पः
रूपवानसंकल्परूपः अहंकारमूर्तिमवरमन्तु सो भिरमेकीर्णेरूपेनिर्गुणत्वान्

येनस्वंवसनमिभवर्मेवभर्ह्नतसयरस्विरमाकाशामिव मूंलकामलस्मायस्नदेशे
केंटस्थानेत्रत्रपरिवेतीसमंनानिष्टंमत्रुंरेन्नर्यमप्रुनपवाघापिकपालसनवोग्रच्छे
हसेभावना रतिसमयेगोयोमेडनाथेमपिंनातङ्ककरसोनवोयसतथाललो।
केटष्टः सीमेनयमाने द्वियाक्रियमाणाम् रेणलस्नावाश्च ग्रत्तोणाष्टवेौजेलोःल
त्तोनयोणांनावनगुणेनराश्रननगुणश्रविषोनलायस्सरलसेगननामेनहृ
यनेनत्मखेपिश्रुङ्कविवक्रालेभीषणाम् ग्रचवाणस्येणोपमानम् भास्वनेय
नमग्रेः यनषस्रश्रुकुटिः गुंजारक्तिकायस्याथवलैरेवोवानरोमकरधुंलकामा।
मत्ताणसमलमेवरदाहुरमस्यशृंगारहास्यारेसोयुर्यश्रमाणीयता शेवानसोपिम
करधुतमध्येिभस्नसादकरेंदेवगुणनादपूर्वमत्ताणाम् समकेरोहिलवणासरः
सुरास्वैः तोभितानमधुररसस्येषालोपुष्पितारमस्योयमपिसोयेवकवाटघ
टपट्टकचयम परतःशत्रोनिकारःपरिभवः तकाणिकासेभावनाप्यसिन्ध
वनयेस्योसत्यवतायङ्करुते नैवकरोतीतिकाकुप्रयोगः शाण्वाःसूक्ष्मास्फति

ह्रः
वि टी
५६
56

गाणपत्याः स्त्रीलिंगोपलक्षिकशेवाचकाः श्रीअरविंदवनकमलासनः पंचाननत्वं समुपा
जाताऽदित्यः पंचवक्त्रत्वसिंहत्वाद्वा सरसिंहः स्वरश्रेष्ठः सरसमस्तस्वरसिंहः केसरीश्रुलिकं
ललाटं संवर्तकालकस्यांतस्त्वयनिजनिशुक्रस्त्वान्संहारजननीनामांधकारस्यबीज
मिवदक्षिणादिगतमेतदीयमास्यमाचार्यास्त्यंप्रविश्यादिश्येप्रलयमतितीयते मा
वनिकाशब्देनन्मातृयः महदादयोविशेषानुग्रास्येयाविकारास्तन्महादर्के शीर्ण
पत्रापापत्रापाक्रमात्वनेश्वर्यनेनावलक्ष्मीमभिहरामीतिलिङ्गवेदार्गाङ्किः पुरुत
पंचभूर्भुवस्वः तत्त्वाणमपिवमूर्तिहृदासेनापतयः शिवास्वताप्रहारस्तत्वमेहसा।
नक्सरुपतक्सरुपात्वमात्वनक्सरूपशास्त्रत्रिविधेषुर्वश्रीयजेतः नाभ्यार्थनतनमंच
परमार्थमनिनार्थतम नामकिमुहूर्तामितिशुक्रोदनेकालम् मुमुला।
नाकरणात्रयत्रपदिवाज्ञाज्ञाविनवरागनेनवदतिसभगंशुरुषार्थस्यपोक
धतनकिंवाऽस्मितियोऽन्ये श्रधवकालस्यमम्बलताक्वाकालमबलश्लितस् ५६
रूपेनात्रः समासस्यार्थनतविभर्गीत्यर्के कालस्यमुमूलनाश्तस्येवं कालम् मूलइतिषष्ठी।

समासः वीराणां हंसः उपदिष्टानं लिपंना पार्श्वं सहस्रपतिते समे शैविनाशि
तौ दस्यानां संस्थास्थितिर्येणा दत्तिणा दिकाहतोपि अनन्ततायी रेणुः निस्त्रिंशः स
मेरुलाग्रः खङ्गः मंडलस्य विम्बस्याग्रम्भालम् अनेकपेषु गजेषु प्रवस्थिता या लो
कपालपंक्तिः कपोलपाटनेन छ्नतपलकपोलं विशुद्दं हृकम्याकुलीभवद् रिचंक्र
क्रमणिमिहिंनस्मिकन् हिंसायाम् करुणायः कृपाणोदविङः दयाविहितहृत्य
र्थः मत्केति समानकर्तृकत्वाभावात्प्रत्ययाश्चित्यप्रत्येवाङः मत्केति क्रान्तस
तिरूपकोयशापातोविनार्थः गुणान्सक्त्वाविनेत्यर्थः तयोगेचगुणानितिद्वि
तीया हायनतिथ्यादिषुवृद्धिशीतनृतिदृष्टिग्रहणात् यथा नमस्ते हारमलिखुवेवि
हंगमितिगुणाः शौर्यादयस्तेन वश्यकरलग्नमपयते हस्तपतितं ववह्यथवराः
स्नाताल्लामकुसवादवजितनमालयतिष मदीयेसमपतितेजः परिस्फुरतरवेः
रिवामिलनां संप्रतापस्यातपापि लक्ष्मीरक्षितायाः पयनपदनतिदयातत्तिथवव
कंटकाश्चारस्य वर्णाकारादयश्चणकोक्ताः यावमोऽमायांतकंटाकतनमपि।

मृ:
विदो·
५०
57

नमस्कृते त्वङ्गाधाराय शैवपदस्मर्पयति सावयवं विमृशेद्धेतुः अयोवारिम्बेशनपा
येरेणसमस्तगोगलणवेभावसिद्धपरमसद्व्यर्थे नामेनानिवेशानिश्चलतानपदपला
यननिरोधात् वारेवागेलावंधेवपदं कस्वयं निश्चलीक्रियतेनिर्वेरानन्तमदृशः
निर्गतोवरनन्तकृशेयस्मादिति कृत्वा समकरस्थिलोकं नामकरभूतं यदृशा
निवराद्याह्निदिसहितमनुष्याणवाराहसहिता नाचिन्नारजमैसविमलकरोतस्रमग्र
ह्णाविग्रहः समवर्तिनोयमस्समीमामार्गः कंटग्रहमालिंगनमपिक्रूटशाशा।
लिङ्गरकस्तंभवीनरूविशेषः यत्रवेपः प्रहरणविशेषः इत्यपितन्कंटाकव
तीत्वाणाग्रेणनिकर्तनात्वेज्ञानेनिक्रतिकंठाच्छिन्नशिरसः कंकाः पतिवि
शेषाः तन्मुविशारीवादाकृष्टाशास्पशाकसेलाद्याः शलाकास्तकाण्डफल
कानियेननस्याविधुमहैनैवास्तविद्रुगवन्तम् मानाप्यमपकारः पक्षोपका ५०
रमहतस्मुद्धःस्विनस्पंकंकमंविशालेवरणाभाउक्तलक्षणमेवशालेवरणेकरो
तिसमिति स्वगमः द्वेवरदवीणांभद्राजयहेतः उवांसनानिवर्षनामवलोकनताम

वारिगर्भोज्ज्वलदः खड्गाप्रवालमेकननलाशधारः शिलीमुखैः भ्रमरैः शराश्चफल
मार्गस्थमपि पुर्यां वलम्बने यथा नाश्रिते कार्ये यद्यप्येकैकस्य करणं तत्त्वं न यथाविहः
वहवः समुदिताः तत्कुलस्य त्वदीयस्य निवासस्य निवरवयः भूयांसः वित्तरागा
ग्रपिसंह्वारोरिप त्वयापि तदयतस्माहोपि मंदानि कृत्स्नाहः यरे सोदितिव्यात् प
रिम्भानमस्तनि शुष्केणेपरः वचनमेव वक्रकविदंमाणि शास्वादीणां स्वडेमनेद्वेषो ॥
इति श्रीकिरातार्जुनीये महाकाव्ये ष्टमः सर्गः ॥ अथाभ्यामघोनामगणाः शान्तमनल
णां येषां त्वादितस्यश्रभामयस्य दीतत्वभाम्नस्त्वं विविमृश्य सामेनिदशभिः कुलक
म् सम्मृलहत्वामम्लचातम् सम्मृलाकृतजीवेश्च हनुमत्कनगद्रुणां इतिणाम्यां
ल् परिसंदसनेमेषः येनवृणांभीतिनिंदद्दशेनानमुत्तानाविस्तरानितेपिदेशाविषु
च्छता पुरुषेणां किंचिदकलोकानेमतानास्यदेनेनविलोणं नयावसत्यप्यनुगेमगग
ने यत्र ह्येनसामंनयपोश्रन्यत्वदेशाचात् गगनेह्निश्रन्यं प्रपरह्नितम् स्तदयस्यस्य
त्वत्वप्रतिभाविरोहानास्तीनिनत्वयोमासां सत्वधीरवाचटकादिवप्राणि विस्तो।

रू॰
वि टी॰
५८
58

णानामौपशार्थे विश्लतानावश्यभियोगः शरावरूकेयः अनीकसैन्यम् जीवात्मा जीवस्थजी
वितम् सत्कारिणो वैरिणानावसंरंभतामतत्वेत् संरंभागमनेनाकार्यमित्यर्थः अवे
क्षेलोमनिषेधयोः माक्षोत्काकालविकस्वटकः कूलाद्वयो हिमवत्प्रभृतयः हि
मवान्हेमकूटश्च निषेधो मेरुरेव च श्वेतः कृष्णश्च शृङ्गी च सप्तैते कुलपर्वताः त्वा
कृष्टोत्वादियुगलकम् समाधिभंगेसति संरम्भवतः कडस्पयस्य तृतीयाद्वेष्ये
दनस्याविपर्क्केशीविनाशाकृष्टामीनाशेवसापित्तनीयाविपत्करीविपत्करीतिना
श्राप्रत्यवहारः प्रलयः पंचमेवक्रमीशानाभियानम् स्वर्वंतेनेदीः सर्वांगसं
थितुविस्तनेदीभिभंतिचेतिप्रसिवत्तरम् ॥ उक्तंचयस्यकेशेषु जीमूतानगा
सः सर्वांगसंधिषु कुक्षौ समुद्राश्चत्वारस्तस्मैतोयात्मनेनमः इति तंत्रेत्यादि
दशभिः संवत्सरैः कुलकम् भागानंतरे वेलेवा भागः जीमूतवलाहकाः अ
वंजिनाश्च सवर्णोत्वादप्रकटितोनुत्वणसमर्पणाभामयोसंस्थितिः यद्वपदपुटो ५८
त्मत्रपटितसंज्ञानेश्वरादिणोविकृतलेवंजिनइतिरूपेश्वेचतित्रजनिवत्तसंततेरसम्

प्रेवितप्रवेशानंतरं येन तां दृष्ट्वा सापि कैवल्यभस्मकरनिः करांगारीरभागे तद्भेतान
यातिप्रतिवद्धत्वात् शाम्भविप्लुत्वं टंकश्वशास्त्रम् तस्यैवैकम्भल्यभस्मा अपोतपी
तस्य मनस्भेताम्बुजस्य बीजकोशः कर्णिकाजलपितरंगालितैः वल्पते सम्पूर्णा ज्ञा
मिवह्निनाग्राभीह्रन्यत्यादिदशभिः कुलकम् एवमेषा चिवाकायसंगतिः यत्र
ध्याहृत्यैकाग्र्यापकोद्रुशान्ह्यः प्रकाशमात्रवचनः अनंतः शेषः वाडवः कपालं वे
डवाग्निः वडवेव वाग्निः वडवेव वाडवः वाडवः सदृशाः तस्य समीपे सर्वं ह्वे
लासमूर्हैर्विश्वस्य मूलमितम् सजातीयं विलयमानागतेन्यः कपालमिव
तच्छायया जगाति कुं नष्टकाष्ठानवह्वितेस्य विश्वमण्डलस्थातपः विभ्रमस्थाह्रत्य
भूतिवांपिंगिपाकिपद्मपमंदोहसमूहः सदृतोदेवाग्रपिपिघस्मारीकेसरः भस्म
मयतभस्मान्मकुवेलरसेत्यादोद्गयाहेतिक्रमद्दिनः कंटेस्मविषराणाडलेश
भाविभतीतिचतदेशभिकुलकम् स्रवंथरसाततम् हृदारेः शंकोधृतैर्मति
वलयेविंशीर्णामेदरशेलस्यभजनमय्ये भ्रमतः अनादरेर्वेधाघशीघ्रेशवानाद

ह्रं. वि. टी. ५९ 59

ररतिनदिति शैलस्य रामर्षेः ये पुनरनारदोश्चनतुल्याः ययतीन इति विश्रुतिमन्त्रात्सर्म
नैशैलसम्बेधियरोरंडपासंयोः विचेष्टनेनेनतियोऽज्य अनेनान्यविद्वांगुलीनान्येनेन
वनिरूपन्तः ककोटालोहस्तः उक्तेच श्रुगुल्यो यस्मद्दस्तसम्यत्वम्यो न्यानतरनिगो।
नः सकर्कटइति स्नेयइति गिरेमेंदरस्य भ्रमन्त्वति विभ्रव्याजेन स्थापात्म्यतयः म
ध्यमानाइवनतंरगावेडाश्रुपिराजेतेमध्यानिलोवदुः रदेश्लकः सपोवासुकि रिहश्रोणो
विषः सप्तवताय निधेहस्यिनो लक्ष्मीमा सिंगिन कामेनयोरिणामेदरपवालिंगयते
तन्कावेनैवनदालिंगनमदस्यभोङ्गनात् भुजेनापपीडभुजाभ्यामुपपीडसमम।
म्यावापपीडेनिणमूल वैकुंठेः हरिः केशोपघेउगृलादिस्येदरैवस्तेतनमुद्दा।
श्रोनिपतनन्निर्जरबलेयस्यानिलभ्यः श्रोणीपिपतिः मतसुरासुरैराणांश्रा।
भिमताल स्याम मन्नोगुणानाम् सेवादान अनपवसामूहतं ममन लाभस्य
गर्भे विस्तृम्बस्य संभावने प्राप्त विपल मा मम्न लाभेन विश्रुतस्मा इति श्रुतिमेतो ५५
दयतीनायकाचसंभाविनविसंभविरहमे विभ्रुतीदयितामनोज्ञाविणमन्ननस्यनान

विप्रलम्भो विरहः प्रवाला विद्रुमाः योग्याभ्यासः प्रवालवल्लकिसलयप्रयानाश्चा
त्वाविद्रुमः लतावाच्यालाने बंधने भिषेम्बेघः अंतरे विशेषः वक्रीभवदित्यादि दूशुभि
कुलकं रविशशिनोर्मंडलमंतः एष्ठुरेखनाद्रुयानके विभक्त्यातेन सूचकमिव सूर
धस्यैव तस्मात्स्यात सूचनात् ऊर्वीरथ्यः शिलोच्चयः नाप्रवाग्निज्वलाकाशः प्रक
षः विंध्याद्रिरेव वंशकेन वर्णास्तुपेयापुनः नागोत्रवा सुकिः एवं रंगप्रस्तावः देवे
द्रास्तारकान्तकमलात्तविद्युन्मालिनः देवेद्रस्यवलिः विपत्तिर्मरणासापद्य।
मागणाशरीयाचकस्यशरीरकृतस्यश्रीविरुद्रतः प्रथमकालमग्रदेशवाशिलि
यष्टालघीभवन्तिफलकनाप्रतिपद्येतोग्रणापद्याल्कपेयाषितोशल्यीभवति ३३।
लिहूयतोभवतेवऊरयाहूविधानात् मरुन्नलविपत्ताणांकर्मकेशन्यस्यशैलदये
सहूतान्यपिकमयतीत्यर्थः रंहोनवः प्राणतः ॐकारस्यवप्रनादः प्रेषणाको
यस्यवलणः समेरुरेवकेतुः धुजोयस्यविंध्यवरस्यापिकेतुनात् यदिवासमेरो।
रत्रधुजपदस्थेमस्थादवसीयतेतेनसमेरुकेतोयस्येतियोज्यं श्रमसूदसेत्यादि कला

स्तु॰
विटी॰
६॰
60

पंकोस्त्रार्चिः त्वलावीतिर्तेनपारितापिंगयाहृच्चारशिविज्ञानात् कामविषयस्यैको।
योऽयमन्वंभूतैवंयत्नानलेनदग्धत्वात् प्रशादस्यतथाविज्ञम्भितायथासमदेनोगनाना
सेगधुपदेववनाभयंविहायतत्रैवस्थितत्वात् संप्रेतात्यादिकलापकम् अकुलत
याविवर्त्तोविवलनम् एव प्राह्येत्यभिन्नक्रमोत्राष्टैरेवेतिमेकलोविन्यः प्रलयकाले
कवलितोकेषुपातालान्येवरंआणिनक्रतेनमसावाप्नगलसंबनस्यापिकवलत्वात्
कवलितेलोकैहृत्वभिन्नसमेवनिरुद्धकेटः पुनरपाश्चात्तोकानकवलनीयाःइत्या
प्रायेनस्थागित्वपुगवर्णाइतिव्याख्यानमासीत् अत्रनिर्द्दिष्टतयाभिहितानांनिरो।
धक्रिययेवानतयाभिमतत्वाभावातत्पानम् क्रियेयेवान्वयातत्त्वयोगस्यमायोगइति
नलोकतमः शाह्ययोमममामस्यप्रसंगोत्स्यमामर्थ्यात् अयोदृतमसोनिरस्ताज्ञा
नस्यत्वसम्बन्धिनीनामपिमतीनांकार्येषुवस्तुशाविशायेसंशयत्वरूपायाम्याहृत्स्या
वरतिनोनिस्माकेत्वविशेषेणागहनेत्तुर्विज्ञेयम् अस्यपुनरमलावृत्तयः संतिये ६॰
नामलत्वेननाशंगसतीनामपर्यंपरितोविवरंनिविविवद्दिशोषविषयत्वात् ॥

भगवन्नेवं सांप्रतिकं कार्यं नत्वं निश्चितमलेपस्यात्मनो वयमित्यर्थः किलेति व्य
तिरेके विघ्नरावभासः कर्त्ताश्चालोचयमाने विरक्षमाणम् निष्ठानियमप्रतिपादनम् क
र्णाकर्णारूढं दनकार्ष्टं कर्मणामारंभोपायः पुरुषद्रव्यसंपद्देशकालविभागो वि
निपातप्रतीकारः कार्यसिद्धिश्चेति पंचप्रकारः मंत्राः प्रकृत्यपिमाणेन समानव्या
नव्या नैष्ठैवदेवाहृष्टपर्वयात्रातिवाहनम् प्रनेनेत्यात्मानं निर्दिशति भगवं
नेवा ॥ इति हरविजये नवमः सर्गः ॥ निर्गत्य दिशि शिखिलितनागवंप्रत्नूटः कप
र्दैत्यसेनाहरशाशिशिविश्रयवह्निगर्भौनामगणोगिरिसुजनगोरन्याकारदर्शाभिः ऊले
कम् उच्छ्रसीनत्यादिकमसेघोनश्रेगतकम् करापवस्तूत्राणि ननवोपसस्तुपाम
मूलः शाखीनकैलेवभिमुखेउम् यवंमतोरंलानिगूहणनीनिपवलः स्वामन्नुया
यिनः श्रुभाष्यपतामस्त्रयाश्रृगुउरस्त्रश्रुमशिविरपवोपधानेगेउकंयस्मावस्तुमद्
णामलिलस्रः प्रकीर्णगणस्त्रामरोवः श्रुत्मंस्वरासरथोऊजरः शिलारघमयः
श्रुनरितेप्रमाविनाध्वलिरवमन्मेउलम् पद्मरागपवपीटपद्मरागाणांवपीटस्मात

९१
ह.वि.
३.

कि:
वि टी·
८१

नम् अशेषलोकेश्वरेश्वरं नमः अनेकरूपमार्गेष्वपि विग्रहयात्रादेर्भवनत्रयेषु सततिर्यस्मा
उज्ज्वलाश्चाश्वादिवर्णाद्धंसः अशोकान्नृपतराणि यस्मा उज्ज्वलवर्णा आश्रितकृष्णपोहंसः
पतिर्णायस्या अपरमप्रसादादाकारेक्रोधयक्षैः भयादयः भावस्थानोपलम्भेनेनत्
गाम्भीर्यमुदाहृत तदानमुद्दटम् प्राहायनेनाहंकरोतिप्राहैवेरकतल्हात्रक्षणमे।
येभ्यः करणइतिकाष प्रातञ्जेभवस्तितिप्राभगोस्मकश्चिद्दवसंसंतकाख्यानः प
राः अर्थाकार्यीर्णायटादयस्थभावः विशारदैर्सापेद्वितेनमवामहधोसयति
तथैवमोहंमोहजनकेशाक्रमेहलयति यद्रक्षेत्रुद्धेवोपक्रमल्लावतफलानिष्ठ
त्रयेमदाऊचिकल्याणमित्रस्पशास्पतेसिंहहविताविता नकिंचिद्रुचिरस्ताहवस्तह
स्रिमविपश्चितानाम् अयोभेद्यमपायेनदवबमपनीयनइति अथयतीतापन्यसा
न्यहेतत्रयीवानादेष्टनीनिरितिवविधाहिमानवः त्रय्याएवविभागोयेयेयसोधी
तिकोकिलेनितिस्ताविधाः ताअधीयतेविदंतिवात्रैविध्यास्तेषुमध्येहृदानिपुनर्षि
याहृहस्पतिमलिपतांतोनेरेतिस्पएवविधात्रैविध्यंवेरत्रयंतत्रहृदेशत्रलाप्यन्यत्र ॥

८१

त्वार्थैवान्नवैर्ण्यादि दर्शनात् हृतोपसंपद्दीप्तिसितोयः स्थिराविपत्ताक्रामक्रोधलो
भमानमरद्दृष्टीश्वरोन्नताश्चवः नमांसि वमेघलाग्र्यः खेचरः मेघलसवृन्दशोभावः
महतोऽल्पद्वयेषु शय्यामेगंभीरतो यतिसमाप्यततो निश्चितमग्राद्दिवृत्ता विधिविहि
तवान् नस्पष्टद्वयवर्त्तितो गांभीर्य्यत्वादेरेशाकपदेशाः नस्ययः परमोऽद्भुतपाल
वत्सतोवषिशित्वादयायप्रवेशोपायिकामामदानभेददण्डः उपायक्रत्सर्वेवेतिट
क शुचिद्रूर्वेनेषिभवति शुषेः श्रमहूनइतितद्रू तोलग्नासत्सममनयः कालः
शरत्समयः शायसस्यवविजिगीषूणां विजिगीषायोगः साधनपकरणाम
पातालेन्यादि श्रोपि हरिः कालक्रमेणेवदैत्यांजयाणेतिवन्नदेशाभिः जलकम्
जिह्लितामरीकृतो द्वितिनाथिपतिः द्विरण्यकशिपुः कोणाः प्राणनाः पोणाना
मिकाइमेपाद्विनातत उ तौनि नगृहणानन्सानीनि वैवेतस्मापरितोषात् वत्स
वागोपः शुषेनभः सिंधुकान्यालन्तौ शुनरंसरहसिश्रनवत्तशाहहमारस्यव् या
जोयोषः नवहृदयो गोपिकाः कंषायोमधुरमः मृदसपत्नीसत्तिधावशुद्धेवार

हृ॰
वि टी
९२
62

गपर्वते मा यस्मात् नाटकेतोऽथ तेयथाह्रामः स्मिते विकासस्य तत्स्वटनायोगविवे
वक्रं स्वदर्शनो यस्मैशेगाऽङ्गः प्रसङ्गः कार्येषु कृत्यव स्वभुजगाणां कालाघपेक्षणेनोपि
नात्यव स्थानियमो यस्मान्नाहृष्टशोषरूपमभ्येत्यव सन्तापितस्मोक्षिरेति हृतितस्मात्
वलेति प्रमषिताव्वाक्लिश्लिन्नानगृहीतविन्नमेवेतस्याकाशशष्पामयनेसलिलेनोभव
ति ऊरं गर्के शिशिराविस्मे नाक्रां यकस्य निर्देशाकरयवकालस्य हृप्सतो स्वक्र नरासि
नभवति अनुगमेनो यस्लेनहतिरेकेणव दृष्टोर्के षेषु कार्यविशेषु मारग्यरूपेषाम स्वा।
सत्वान विस्तवेतानेनोच्छ्वासस्वभवति हेत्वार्यसंरंभामोहेन कथं अन्यथारभमेन प्रवतिरवि
रुच्यकाविनातयारहितमित्र कार्येनयाणमराणामिदानीमिच्छामि यस्मादेधनान
यस्य योगे यतिकार्यस्य देवादसिद्धावपितकरावितावितयोगः उक्तंच येन सम्यग
पक्रान्तं कार्यमेति विपर्ययम् शमास्त्र शान्तपालेभ्यो देवं न रितविक्रतवृत्तिरुक्तं ९२
कः उक्तंटनपूर्णालाजस्यभिहनुक्तेति घाकन समयहार संख्येव पुरुषम शुष्कोते
नमीशामानायिकापि अस्याः स्मितिकिं यतिययेष्वव सरूजं स्यनयापिस्वयम

मस्यपार्थे सामभेदापतपावदाने दंडं यैतयाव भेदं परिहृत्य तस्य वदंडेवतर्थं उपा
येनाक्लिसिद्धिलक्षणक्रमप्रयोगस्ततान इत्येवंविधमिथ्याप्रवादाणगरमस्तुत्यतन इति हृदीनि
त्तः अस्य मांनायथावयथ्या प्रयुज्यमेसोपायिकं वलवर्णायिकमभ्युदयोपायः स्मृता
नः कस्यचिद्विख्यातस्य र्थां आत्मेत्यनेन भवति सिद्धि विलक्षणा नेदं डउत्पार्थः पथ्येवाश्रमः
क्रमोपसेविताः फलसिद्धेर्भवति नैषेवोपायइति यावत् परलोकः शत्रुज
नः प्रकृष्टलोकोमोहः त्वाः जिगीषाः परिभवोद्यमः प्रामीछ्राच्चयोगः अनु
क्रिसमाधिष्ठलोकोसोकः कृतम् नयलिनारत्नसगपत्रनयमाह्यनाः परिहृत्य
तदीयागिरमाविहृतिनिर्गलेसूनतास्तसंतीगणायतिलोकोभानेदंदर्शलोषीतत्प्र
यक्कारोमोहलमस्यः॥ इति हरविजये दशमः सर्गः ॥ अथ त्रिगर्भागणस्तानीगीति
गर्भागिरमा कर्णपतितिवल्गमाणानं येन त्वमिनवान् प्रमेगिनीमेखकुटिले शे
माणेपवलनास्लासुकुंडलितबाडालबालवकनमावरेतः कर्णायेषो नवंति
कुर्वाणानिर्धनमानोवध्यमानः प्रतिपन्नः संपन्नः पाहस्यामनसामेदायस्याः

हृ
वि टी
६३
63

हृन्मादेशाद्रागतो विहंगमपक्षनायकस्य स्मरस्य नोदमेदः । उक्तं च पुष्पभिन्नवल्लशारीरमा
द्रोमल्लिकाफेनकाचापमात्रपरिच्छेदः हृन्मादेशाः रागता कालाग्निविलक्षणाः । नड्
पदेशे नगोष्ठे वेशेव सापेपदात्मनखिनीपीठमेदः इति । रूपत्वयमिव भूमेरस्मै दशेव
सापत्यां मद्द्र हेष्णम् । नन्मायोग्यमलस्य दर्पडोदस्य यस्य । नवैवगिरानीतिमार्गो
मूषतनयनस्मारागुवीगाह्नताथीसमस्कृतसमपूजयन् । मेपर्युपेभ्यः करोत्तावि
तिभूषणाविद्भस्मो विलक्षणाः । नयस्यार्थनैनपरमार्थः । तद्वर्गंबाह्यकारेया
नगाकृतिश्रादीनवंभ्रमतिजातनव्येति कञ्चित्याहः । नज्ञादीनवं देवयानयति क
चिदिन्द्रार्थः मधुमातिके विलक्षणं तद्ज्ञा दन्याहृश्रम । उर्भगंचपुष्पभिसतितीनीति ।
मार्गो नवगाह्नमपूर्वं गिति स्थानयात्कृरूपमसारात्मकम् । स्वसंस्थास्वनिरूपयोगवा
च्चिनस्वे भूमावलव्यपदं वतलेकपांस्मनातीयञ्ज्ञालेन्याद्विकलापकम् । विवकि
ही विकीर्णाः न्यातिविंगुणाः स्वेयानाव ग्रुवकमंषेणानष्टि वज्रेमष्टकदाहता यदि । ६३
वावज्रमष्णात्वमायुधं यतिव त्वतीनाराधिसंततं च नवषम् । कोशेगाजः कार्णि

काबलक्ष्मी स्वर्णा विसंपदभिख्या च मालम्मग्रे वदनेच्च स्वर्थः पृथ्व्यापालनं लाभः।
स्यात्त्वतिपादकं प्रासमर्थं प्रासेदं इनीतिः नयमार्गमालिप्यवाक्संभवतः स्फुत्वा
निश्चिनसमराः विशेषेणाराणाभिलाषिणाः एवम्भवंनिरिपाश्च तथैणाप्य समाप्यना
त् समीकोसंग्रामः संरंभायुद्धविषयप्राप्तोपाः श्रवकमध्यकोपोनामयप्यार्थनामा
गताः वर्तिषितावाश्च ह्रराणापेद्ध्यतिदानवानेसमूढोयच्छति जाम्भिनिशहस्तोस्मा(
दिनाषष्ठीभूतलमाप्यपंवह्नि भिवग्भिवारयोरकुम्भिसमसलपंयति तसदेवतानाम
कत्वात् मषीदवद्भूपकज्ञले उर्गंरूत्वाउरासदंतंउरावगाहताव तपंसंश्रुषः कन्सः
समयोगाः राणारसिकानोकर्षकषणोडुमपवभंगापप्यसमदोदानमपिप्राक्रियाप्पु
युमपिभूपराः राज्ञानाः भूयाश्चगिरिः क्रौञ्चाराः कार्तिकेयः कुमारः जंरभमा
णावताविनोमदानवोघेष्वस्फुरनरिष्टस्वारिष्टवास्वरायेषु उंरतस्थविषमः शाल्व।
नामास्वरोयेषुनाहैशेरपिकालखेननास्वामस्वराणात्रिकैमेमं किंकिंशाकोतेवि
यातें नेहिवाततलंयावलवंतेवोतेमाश्रवंनीतिश्रेनचविनाशास्तवनीपसगैणाउं

कु.
वि टी.
६४
64

प्रालेयाद्रावभिभवादयः कालविज्ञाः कालवशेनैवैकत्वमुपागता इतिपद्मार्थीनामाभा-
नः ततः प्रारभिमपराः नृपानमूः किमितिनावगलसिंयैनैवेसक्रूजमर्पितेजः स
मन्तस्त्वयनेतिविषयमेवमविधानेविधीयतइत्यर्थः पत्राणिपत्रास्तपवमकराप्रा
णिभेदात्तिमत्वग्रायणाप्रत्यग्रपत्राश्मकवाश्वयस्मात्क्षृंगानि हूस्व स्वरथ्यपनयोमृणा
दीनिच प्रथमारापलायनानिनरन्तविशेषाश्रयायानलमेदोपिपद्मायाराश्रितेनो।
श्रामर्थ्यान्तरत्वेभवेनरोगमभविनतेकीपदेकवोतितथायाराश्रितेनैवैशार्यमिविभ्रवे
नरणभ्रवैनाज्ञयश्रीः करोतिइत्यर्थः मुक्ताफलेरुपलालित्विनेसितिनलस्मालद
नोविलोकनताम् पद्माणिकेसरानलाटपदयमोदकबिंदुवर्षाणिसंबंवरिवर्भूः
नावाष्पटेरेषहृतेपिबिंदुवर्षाणिमुक्तेनमानमस्याभावोमानेमलदयरहितनमश्र
ण्याभावेच्यर्थीभावः नमतेत्रमासदेश्रहरचकेकर्णेचगजगौडनलदामनजनवा
र्षेमुंचनवमरमुत्वात् वनाश्रपिश्रसानसपरिमिंतसस्यनारदशंतेत्रमायानेवष ६४
मजेनिसिफेटसग्रामः श्रविरडकेलोदामणीनूणनजर्यतिनाणिकायनृर्थनः वि

कर्णाधारा कूटसमूहः विधिरेकतोमि कूटं मिलितम् क्रियातोरणाक्षेगमृताः संदर्शी
नप्रार्थनाव्यवसायोस्तांसां समभिद्रवः यौनिःसृतेव विभरमवतीविलासिनीहृप
णाश्च किं विकाराः समद्राभारेरणाश्रसानिवेशानोपि स्मृभत्ते भारायणं भविष्य
ति हरेरिवदंष्ट्राग्रभागेऽलिनि निवेशः कालस्तकारः रत्नवतीभूः इभ्यनृ यारणाइत्वस्य
वरिहभारः त्वभरणाइत्यस्यनमपिभरः कुंभापवपीरानितानिमृदूत्तियपीटमर
स्वप्नैर्वा क्रोनायकमर्थित् सनयमराक्षो पिकलाविवर्तणनयेवनारीसमभिम
लीकरोतिनि यस्मात् नणामपिस्त्रैरारणाभूमिरेघैवप्रजानां संपृक्तैः कृतांलत्नीमे
नश्रवेवनः तलिरह्निनावसवोदैवविश्रोषायस्यां स्वैरंदारुणाविषमाहूारिभ्यामिं
द्रोपेन्द्राभ्याम् श्रद्धितासहितापृथुवैशाभेज्जातिशुक्लनया विश्वस्तष्टनाडीका
न् कतिणाई रंयंतिये याधास्तेतां रशायो यस्यामितिगमकत्वाधिकरणाद्रूपावज्ञबी
हिः मावहिमादेमानुष्यलोवमात् नानाविधेभ्यो धुम्यः पृथिभ्यो नानात्रकै स्वक्रांता
लत्नीमे निरुदारुणादेवदारुद्रमेणतथा खेडानां नवानां चरणानांतणविशेषाणां ।

हूं
वि टी०
६५
65

वाराणसेयणसंलातारश्मीचणुस्वैवहुदोषोदोषेवहुलामतगुनिभिन्नमालवे रेवाहिनमे।
यकमेकवचवरणेननिष्ठीऽप्तनवलीलामतनकारोपित्वमपिहिवऊदोषेविश्राति
भुजमस्हितेरावलेणांचिगणकेवलपवानिष्ठीडितवान् सदर्शनेवचसहरूपत्वात्स्य।
रूपत्वात्सदर्शनरूत्पभिधानेव नेभक्तिस्फुरनानेनराह्नेश्चिरसाकिं नकिंचित्कार्यमि
त्यर्थः पनस्वशिरस्वात्मेडयामासमन्त्रतत्किमितिपार्णेमंडनविधीयतेमंडकरण
पवयोगत्वात् चेडस्थंयोल्लकवलनमङ्गमुपहासायैवतस्याभिनिहितेः मंडं
श्रिवशिरीरस्यशेभम् कंचनाद्योह्रिरण्यतः डैबोनेलावडवायामुलेकथमपि
वमेरपिशयेनतस्यानुचितत्वात् उचितस्यमावडेविनोस्त्रियामीकारष्पत्नाक्षिक
रणात् नस्यनवाह्निनीशेः जनस्थिभिःकवलितवेडनेनमस्यासंदहनेनायमान
वोरस्यैवदनम् किमित्याकानायांडेविसेस्यामितिपत्तमर्थमामकात् प्राङ्गतिभुज
ग्रयः पेचतपमः पेचतेजमसतपश्चरः श्रमलैवनियमेनयोनितेहतकार्यत्वात् करा ६५
दंडारप्रमयस्यऊष्मासेतापोगर्वस्यपरिणामस्तुविः परिपाकपांडरः पर्यन्तनिर्दोषस्य

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

सकृत्प्रयोगपदेनद्वंद्वेनालंबनर्थश्चोपायः आधारो दीपस्तैस्तम् तस्यथामपात्रम
मेवनीतिमन्यिरूद्रस्मनेवं योर्माकरणौच्चधिष्ठिवोद्यजलाशयराशय ग्रंथकारमकृतंस्पि
दैन्यादिकमः श्रावः माणिपरिमाणम् पर्यवसानमियता वामकृवामपि संवेद्य
परिमानवप्रादभिमतं स्वफरितावितस्ममाह्निस्मारुपतापयति किंपुनरशांतिरेवं
स्फुरिताग्रप्रवासः नवशारदमहनशीलस्पर्शसः संवस्थयराः स्फुरितास्होणामपि
न संरुनोति किंपुनर्विजिगीषाणामित्यर्थः ममैवतत्कौभवतीत्यन्याहतस्सभ
वतः स्मामृतकालावच्छेद्यतोयति तारयेतिभयादिपरोवतितारकः शरणा
नत्राणांव बहूनामत्रमहूतांम्सन्निधो किमेवं नवताद्भुदकेनाभिधीयतरस्या
शङ्काहकार्यमितिनिनंतामध्येस्तसतरेणापिकार्यं ऊविद्धवेदपडक्रमात्
शृणोतस्यंवत्सत्वांस्वितृणाम् तस्यवर्तनीयमोपिश्रुततान्युपगमोरज्जादिकार्यका
रणान् खेडः पिटकः वर्मणोरितिलिंगभेदेननिर्देशसामान्योपक्रमात् स्नता
हतेनाजालकारवितः स्नातकृतोजालकः रसीतित्यष्टीकेचिदाचक्षते मरुतां

ह.
वि. टी.
९९
66

पतिस्मरोत्स्कन्नर्नैतिस्नात् ज्वलयेति वेलालसद्धेतोः प्रवटप्रभ्रमज्जलामूलानि मेंग
मावरयभ्रुकुटिमाक्रयतिसमष्टयेन्यश्रुश्रसामितिलोहृ तस्मवह्निरादेशः पव
मबल्लपत्नोदोपिस्त्रीति पिवेविद्यएवजभ्मेष्वकृष्णेषुत्रूपम् जह्नीतिहृतेजेलइति
जभावेह्नतेविफलः शाकृशमाकरणात् श्रवलोपितेनिलैविनम् ग्रपदोयमः
उमाः स्मराः तेषां समरेति योगः मरणम् भावनावत्रियोगमेवववाकार्थेत्रयः
केचिदसंसक्तपर्वाणस्त्वन्मवासंययश्चनत्सेयोवाङ्गलमज्ञनन्तवदिग्निनानोवंशा
नयः हितिजोधकः सपर्ववंशावेणः रत्नमानस्तमेरुः ॥ इति हरविजयटीका
दशमः सर्गः ॥ श्रीशुभम् ॥ इत्यन्यादिवियोदशभिः कुलकम् ह्रहिताः
प्रवर्यन्तापिपयारणाइत्यकामरणविषयदैवत्यसमर्थः केचित्तवर्धितायारण
स्पस्थानेधृत्यारणा इति केचित्त्वंटतिनस्य ह्रपविदधारेतिनधृजश्चात्मनेपदसंख्यात्
हिंबः ह्रधंसेनानायषतनीतासंख्येरणे सख्याचगणनात्त्रनणायनानिदोषबमनस्व ९९
रंतवचगुच्छाधिकं शातेमवेतगणोकल्पः कालतंतासंहारकनमरुत्पादित्रूपनाव ॥

पर्याप्तां निशृङ्खां तीतिपवलाचिंसभामिकानि शुङ्गानि च श्रीक्ष्मस्त्विषो भाव ऊ
र्तो भावः कैर्हेयको मिः ऊलकत्तशीवाभः स्वास्य लंकारेषु निष्कान् सरात्तस्य
यस्य विषां सत्तयायामीन् सनीवाहरापाजये प्रत्यस्या यस्मिन् आशीतं घद्दारस
विनोधुनिः पाणिश्नाम्नाणिमाजिनद्दवं नयोपैतोंऽरत्नाम भिम्नस्वे दथत्तव ह्नूनात्
न्ताणांभेदनीयायाणापादेनैकृतयोमः श्रतन्नवदंतमयं वस्कलकं यस्य सगात्तिमोपि
मद्रामतनं शैलाणिनस्य पाणि शैलांऽतंना विभ्रद्बक्रलत्तपास्महत्कस्सरा त्रिशुद्धनोपरिंश्रोनाव
घतोनजल्यरथानसमभूत्स्वतपायमभंवत्ति सर्वंपुसदीयवः श्रामोरेतनपकर्षेणम
नोरमम् महर्वं पुरेणाल्पयोनामोरेतमारभेनरस्याम् स्करक्षराणिमस्वद्वाणाग्रहेषा
यस्याय श्रीकः शाल्मलिः जलमध्यमेभवस्य स्वविशेषशरत्त्वन्येपुनतिशुणा समयमपि
यपुष्पामलिनीकृतेविश्रुतत्तदशृनिस्यासट्टेत्तवात् सहत्नेमभवरितेक्षितिर्यस्त्वनाग
नभूमिरेवकलशीमेस्यनभोंऽतेतन्नमविलोकयोदंडेनाहतत्वात् सहस्रयामा
र्थितं मिष्ट श्रयथचातक्रमकरोत् रेऊस्यत्तरंगवलंनाम्निगविभ्रमैरमायस्य भुव

ह॰
वि टी॰
६०
67

लेनैवहृतत्वात् पक्षांतरेदं देनमयाहृतत्वात् दंडाहृतमितिप्रसिद्धम् नहोरमसी
दृश्चिनभवतीतिवक्ष्यहोविरोधः पूर्वाह्नयानामप्यनर्थान्तरत्वात् चतस्रश्चतयासर्वे।
तरस्सवस्याश्रयः होकारोयच्चनाटप्रोमपिलक्ष्मीध्वितमविस्मनहेपदमत्वहिक्षु
ताचदमेवयः कृतम् संधिविग्रहाश्रयमधिती यानयगुणावावाञ्छतसंधिः फल
कृत्वयोपरिचिंतत्वादभिरापवितेचतस्रश्चनाश्रयावचक्रोणेनविधेयाशेभाभिभ
र्तिसामपर्ण्याश्रवतेनफलकंतदष्टापदवविरोधः तस्माद्विपक्षिपंक्तापदाष्टकोप
ततत्वादष्टापदमितिसंतामुत्रतथाशाह्वासमश्चयेष्टवेवाकापेतयायदपिलक्ष्मी
दयतेनथापिरिभमतष्टपदंपवाकरोदिविवेकवाकतायामवयानिभुज्यते वा
कृभेदपवनोतीयकस्यमयाभीष्टवादियपिग्रमिकनमतीजयलक्ष्मीकीर्तिकेयत
घ्यापिरणलम्पटत्वाहूतानेसंग्रामभूमिं भटमहिगतेकृपाणेकिंत्रायतेश्रपतिः।
किंचपलाजयश्रीरितिश्रुपराजयः पराभवशून्यात्स्मात्स्थितिर्यस्यतज्ञावेविभ्रया
देदेविपानष्टातिपोनेगुणोस्मात्रूप्यपिसतिनेहूडकृपगतोराजयत्मतायव्यापियं ६०

एतद्भावंविभर्तितस्यसततंतेनराक्रान्तत्वात् अनेकंकरोतिनीत्यानंदकरः अनेदास्था
नेदृहूनवः करः रश्मयोयस्यसकलालोकाश्रयिपिण्डनेकरूपानाभिमानात्माभूमिर्येषांहि
तंसंगरेविशेषग्रामः तत्रानितम् विकटाट्टहासकथम् महाद्राविप्लुतैश्चेतनवर्तिनेवा
तुरास्यात् नारयन्तितयाविपदेवानारकेशरणम् सवैष्टम्भजस्रन्यत्रानेकेनयत्ता ।
णाश्राहितेनंसंगनराजितम् विकटांविस्तीर्णांवाहूतानकेकनीनिकेयस्मापगतमरी
णाज्ञातेस्यमूर्हायवृत्तान्तेशः यस्यमरंगनमकरोत् स्वर्गमिवहरिः तन्मतेनास्तिया
विनातः यद्वेनियोजने सर्वेष्वानमोहगिरपिविपत्तेनाशक्तोविगतोगहरवेवत्तेमः
भूतोराज्ञानपर्वतास्यग्रामनेनवपेनानराङ्ग्ः विनासतीमितापरिभूतास्यसद्भिर्वेधा
त्वभिमनस्त्रिलाघैराजिताव अपक्रमेत्यादिकलापकम् अपक्रमोविक्रमः अथम
गर्भेमरकतम् नयश्रीवेवसालभंजिकास्तंभोत्कीर्णाचित्रिकास्यस्यास्तंभोभूमाय
स्यभीरुः स्त्रीभावनीवाक् वाग्रपंशाकृष्टस्यभ्रतानांविस्तारकर्णाकदयपर्वकोमा
लतयाहंस्वाविश्रद्धानिरपशाह्नेस्तषेमरुतिर्यस्याः विश्वववर्णावशितारुविर्देस्यं

मू:
वि टी.
६८
68

रतिर्धर्यस्मा प्रसादसमर्पकत्वे विमलत्वाद गांभीर्यमर्थगौरवमगाधत्वाच सरस्वतीव का
कांचिन्नदीव प्रतिजननीत्वे सर्वजनयोग्यम् साधर्म्यमतिजननादिभिः खनित्रिवा
म् समंतभद्रम् सर्वतः प्रशस्तम् श्रवनश्रवगच्छन् श्रुतगुणः प्रभूतानिदो।
षाः वाग्दोषाः कार्यम् घटादिस्वभावाः तिमिरसज्ञानम् प्रभाभिर्हेतुभिरसमा
नानन्यसमहर्षो रसो वीरादृनादिजलेच युतर्हितानुनलसमाहत्वमावरितंवधूलतं
ववित्रुतिविभ्राणेंऽर्चके मसानारिकेलाः मृत्तिमद्देलेश्रपचारोविहृहावरणम्
विषाः कन्दरसः परिणाममतुर्भागः त्वमेयोग्यम् गरीयसांश्रवसितिः संस्कारेण
गुरुवेशनित्यानां यांतिनमंत्रेणसचिरेंतस्याग्रभावात् संस्कारशाणसादिना।
योग्यत्वापनम् तपाः वर्जितोकलः परोत्पलसम्हृयोग्यव्यवहारपथाभिला
षात्स्वच्छंदतयाकामिनः शुभवेति सन्मार्गः तत्रलेखामहदागुभाग्यासवनैर्गैरिकादि
गुलिकायालेखोरेखामेडलेबादशायजकोदेशस्तत्रकार्यं तंत्रावापादिकम् म ६८
णलेवनमयतोभद्रादिनदेवकार्यं प्रयोजनम् विचित्ररूपाश्चर्याविवियसव

विरुद्धरूपयतः चिकित्सकाभिज्ञः ते यथा द्रव्यस्य पंचात्मकत्वात् रसवीर्यविपाक
प्रभावसंयोगैर्विविच्यते विचारयंति तथा निर्णीयते वा मेत्रस्य पंचैव कर्मणामारंभोपा
यत्वादिकोऽन्ययोगात्मान् पंचवरसादयः रसाहाद्रव्याणावनन्तिषाणां कषायका
वीर्यं द्रव्यस्यतन्ते यथा लाघवे क्रिया नावीर्यं क्रियते किंचिन्मधुरवीर्यं वतीति हि समाज
ठरेनाग्निनायोगात्तिरसांतरम् रसानां परिणामांते मविपाकइति स्मृतः रसादि
सामान्ये यत्कर्म विशिष्टं तत्प्रभावजम् संयोगाद्द्वयोः बहूनां वा द्रव्याणां संहितानां भा
वः सन्निवेशः मारभते यथैकको व्याद्रव्याणीति भिषक्ह्यास्तेषु प्रमिपादितः स्रपा
यत्तनाफलविरुद्धत्वकं कर्मणा शस्तम् षडंगप्रफलानि डंतराणि समस्थपफला
नि च सशाकानि च काथ्यानि नारभेत विवर्तना इति रसाद्दाडिमादिवा कावसंग
नार्थं वं च पार्थना श्रक्रमंस्थकमसमप्युक्तेनापायो क्रमहीनार्थं वयथातगमस्य वा
मातंगमेस्य पक्षमरालसमिति समंशाय्यसेदिग्धफलसिद्धके संधिपार्थं वयथास
भाग्यवशान्महापदस्तपागनइति संपिहीतेमध्यमगुणारहितेविरूपसंस्थवयथा

द्वः
वि टी
६५
69

कमलेरुर्यलोचनेन इमेयन्त्र भान्ति विलासपद्मानि इति देशकालविरोधीत्यनेन
कार्यमस्त्रत्ते पंचायवयववमंयाकरणं प्रतिपाद्यते तत्र लोकविरुद्धाख्यो दोषः न
त्रिदिदेशाविशेषपरो क्तो देशकालस्वभावविरुद्धानि यथा सर्वोरीक्षत्रिः
नगरीमथुरानामविकृत्वाम्रतोटनालिकेरोन्नायमः पर्यंतमनूमयः कदम्बव
ह्ममसेरमयोवनस्पशोभतेति लक्ष्मीरथे हस्तिनबातरंगसंक्रान्तामिवनिष्क्रा
तेचूपलतांवहति नयमोगेना पुनरागतानपतोक्षिरमासे देश कुरुतेनेनयमका
रोनीलिप्रपंचः श्रियेर्जनेनपरपूर्वापूर्वपर्वापायःकस्यावानवल्लभः पूर्ववर्पृददयः
श्रकल्पूणामरासरासणावासेभ्रान्तेः नयःमाधालमंत्रप्रणामनोविन्नानाशादंदनं
दमयलेनविपर्यये इनेयेमिथ्या दृष्टो यत्र हेरोभिनिवेशः विभज्यमानाविभागे
नामूत्रमाणाभियमानांचअर्थकोविदः कार्यतः ग्रंथयोवंधः पर्वाणाचमत्यो
लसः गुणः संधिंच विग्रहं चैवयात्रामासनपेववद्वैधीभावंसमाश्रयंचषड्गुणाःकव ६८
योवितुरित्यसंध्यादयस्तेनवक्ष्य जराम्मूर्ध्वाजरंचजलं लहुयोरेकत्वस्मरणान्।।

उपायासेकादयोपिसृत्पनाः पर्वताग्रपिग्रभ्रुपायाखामादयप्रवाराणोमत्सकाष्ठानां
संचयोपायमविनृच्छक्रमः कालनेमिप्रचयारयस्यमंडलेनाष्टमेवन्मभेखाक्रमस्थेतस्य
बंधनं यथात्मनोज्ञयातिकारणोत्सृट् अथवाग्ररिपिञ्चसरे मिंत्रेमित्रमित्रमतःपरम्
तथारिमित्रमित्रंविजिगीषोश्चरः स्मृतम् पार्ष्णिग्राहस्ततपोश्चरा क्रंदस्तदनंतरम् ॥
आसारवनयोश्चैवाविजिगीषोश्चपृष्ठतः अरेश्चविजिगीषोश्चमध्यमोभूम्यनंतरः
अनुग्रहेसंहतयोःसमर्थोव्यस्तयोर्वधे मंडलाद्बहिरेतेषांतदासीनोबलाधिकः अनुग्र
हेसंहतानांव्यस्तानांचवधेप्रभुरिति द्वादशराजकोदेशोमंडलंतस्यनाभिमध्यवर्तिनो
विजिगीषुस्तस्यमंडलस्यतेऽस्यनाभिवृक्रमध्यमस्यबंधनस्यपायोपायकम् कार्याणांवा
कस्मात्कार्येमवच वक्रंतथागपरराज्येस्थानेचनचिरादशिरेण उपक्रमेदरु
पायैःप्रसारितानिजितामण्डनाव नदर्कंमत्तोस्मिन्कालमीत्सितेमरतिष्ठयिथः
प्रस्तादविद्गोजनोऽमकरवनसमर्थः सूकनालकः सोप्यदर्कमुदितार्कैः काल
मवलोकयितेनात्तम् प्रकाशप्रसिद्धेवस्तुनितेमारहिनेचरश्चेनत्तानमवा-

ई॰
वि टी॰
३॰
70

लोकेनैव ग्रोध्यहनोविसवइयातापः अनवेकमापक्रमा वनयव्यतिरेकामूर्तेस
देशाकंदंच कोशाथसमस्त अभे तरं वदेतेष्टमा लञ्चपरिणामस्वागामी कालः प
कात्तावकषामत्स्यः मुखेलागृलः स्तकरः सपुनामपिग्रीष्मानिकार्यतयापरिभा
वनीयत्वं यतुपयातितडतो नकालमन्येभ्यते कालान्तक्रमणस्य फलं तदस्त
थः नहिमेरस्थितया स्तकराणां ग्रीष्मः समवितः कालः नपस्मापलं लगणा का
रिणः इति कर्तेरपि सम्बन्धितयाविवक्षणात् सम्बन्धीमात्रेषष्ठी अन्यथानेला का
चयोतिनविवेषः स्यात्पर्यासवर्गाद्भूमिभ्यः शर्मांक्रोवादिश्च शक्तिः
प्रभुव मेवात्मालतणो हरविशेषस्य मयूरकैः कुमारोऽपि विमृष्टोऽस्य देहोविग्रहः कलेश्व
रूपाद्यपिगुणः स्त्रियंप्रसारयंति प्रकर्षेणास्पारयंति विभाव्यमानस्थलस्पमानाश्रम
रयमुद्योगणोपेषु परिष्कारमणेभ्यो विभूषणारत्नानि तेन विभाव्यमाणाः प्रासने पदे
संधे तेजोद्यस्य संप्रयोगे तेषांनाटयेणाः शरीरसंसर्गेण यद्भूषयंति तस्त्रित्रम् प्रसा ७०
यनम मण्डनमपि विग्रहः शरीरमपि स्मातोत्कर्षो गाहवंचयुरुः एञ्च्यात्स्याम्भः

वमाधारः सद्विलवः पर्वतानास्थमाशासनं प्राणासे भूते भेदहरि समुत्तयः सयंभूः स्थिता
नैरपि रंध्रेऽस्मपायरत्नितिकृत्वा आश्रितप्रवाहस्वाश्रवणरूपेषु तैः दिश्योऽपि रवत्नस्वनेऽकि
यते शून्यमान्तूपायत्वात् नोऽत्र तिमन्तिकेर्थे निष्क्रियेन रूपस्य मरेणाक्षोघवतरीणाक्रियार्थोम
वनं पयमानेनान्तरस्थवेगेनमूर्तीनामवकाशः सौम्यः स्थिरः संख्याख्यो गुणः तेनस्तु
स्थिताः सकर्णिकास्यवक्रस्वराह्ततिनः कार्यसिद्धेयोः कंनतारयंति सर्वमेवतत्पारेभा
मावनुद्भूताः इवतत्परतोऽरेध्वंध्विद्यम् जलेवारिसंधिश्रेषः सकर्णिकाः स्वत्वदाकाः
स्थितिमर्यादावस्थानेच दैवमानुषं देवमानुषसंबंधित्वेन प्रभेदः प्रकेऽनुप्रकारेर
पेयेषाम् अन्तेरणापि भावप्रत्ययं भावार्थावगतिर्भवति यथाश्लेकयोः द्विवचनैः
कवचनइतिवदात संपतिश्राद्यतपयष्ठांतमासमसंवत्सरादयः विलूपमोक्तः योगिनः
तेषां प्रतिपन्नप्रतिगोचराविज्ञानविषयः अस्पचेष्टः कस्यविस्मयं न तद्वेति विरुद्धम
तिभासत्वात् अथ्यगनः सुरुः विरुद्धप्रतिभात्वं समंचवेष्टानां स्तोत्रमार्गे प्रतिपादितम्
इहचराचरात्मनि स्थावरजंगमरूपे स्थिवेविसासरूपसिद्धारयोः क्रमः प्रतिबद्धा।

ह्रः
वि री
71

तिरायतः अस्यास्य महर्षिधोविरूपस्यत्वाष्ट्रास्यास्यमस्तभूरिति देवदत्तस्य गर्भरूपोजाता
इति वदणादानत्वस्माविवरणेलोकाक्लिरियम गर्भीकृतस्य कल्पान्तसमये कुतो
निवेदितस्य स्मरारिस्यौदरे प्रतिष्ठायास्थलमनलपवनहुताशनसोमसूर्ययजमानाका
शाख्यैः अष्टौमूर्तिभिराभिः समस्तस्यादष्टमूर्तिरिति सार्थोयमायातत्रतम अण
वमनूनाम् स्वभावनम् कार्मणोशुभाशुभकर्मस्वभावम् स्वानस्येवो हर्षिंसहायेन
त्वत्केनवोधेनरहिता अणवआत्मानस्त्वदासेस्वभावेतिहूतिपदास्यमस्यवोस्य
सक्तिः त्वानारूपामायाकृतेविवर्तसमभ्रमवभासेविच्छेदतोस्मस्वलसत्रि नता
निमिवरैनिषद्भिःस्वानिमेशास्त्रधीनिश्चितवयस्सेवशास्त्रधामतिकारनिर्णयकर्तृम
रेतिमलोममवात् श्वेतिहृथ प्रकाशतिपत्रिस्मास्त्रादीनांप्रकमरसेपादनस्य
अहंस्यकत्वेमितिपाटः अभिधेयवचोभिःयकटौर्थः शाहैर्यकार्यमास्त्रयतेतत।
दाशुभेगसेतिनाशाशलिपयतेडेवकूटानामंगुलिभिसंहृत्वाप्रथितत्रभंगपरिवर्तना
दिरूपंप्राप्नुवंतीनार्थः पथामतिरहितोपिवेतडिकलोकोगुलिभंगेनकरोतितया

शुक्लार्थैरर्थपदैः मेत्रणीयमिति पिण्डार्थः अस्यावव वृषणाकमपि मेत्रैकैकाशालमित्याह ।
वेध्यात्मनमिति नित्यैरङ्गैः यशनामेत्रमाधकस्य आधृषिशाचो राङ्ः उर्वीपस्यराक्षोप्रतिसं
क्रमत्वाहल्मीरात्रिंशं भवति स्यर्थमालस्वंने विशुद्धिनिरपराधत्वधर्मान्तपप्रवगितत्वात्
परिणामो विकारः प्रकृतिभागो मात्रादिभिः उपजीवनं नत्र निरर्गलत्वं सुलभता
अपवारोऽनेयः अप्रतिसंक्रमो मन्त्रोपसंक्रमाणां चितिः शक्तिरिति संख्या नोपरूषे
प्रसिद्धिः नत्यतेन विशुद्धिः गुणैरसंकीर्णता परिणामो धर्मान्तपरिग्रहः परार्थः
नहृद्धर्मान्तरं पूर्वं स्वरूपापत्त्येऽपराधम् तन्नदसत्यतो धर्मी परिणामः समुच्यते इति प्रकृ
तिरव्यक्तेन सम्भोगः उक्रमाणां वलानुभावः नत्र निरर्गलत्वे निष्पत्ति वेधत्वात् अपवारार
गद्वेषादयो दोषः अप्रतिसंक्रमा चोदासीना उक्तं च चितिशक्तिरपरिणामिन्यप्रति ।
संक्रमा दर्शितविषया शुद्धा चानन्ता चेति औपयिकः समादयः शान्तयः शमुमंत्रोमा
हूष्वाग्रणासंपादयः इत्यसकृदुक्तं उदयस्त्वस्यानेत्र्हिदिः तयाः इत्येवं रूपः तत्रास्या
नेकासमादेऽपायेरुपपयापचयस्तस्यास्तिति वृषिः तत्सैवापचयः अपचयस्तत्त्वैवह ।

हं
वि टी·
११
72

यः अमेयगुणरत्नाकरयोमित्रहृदयो मंत्रोद्धरयस्त्येवं त्रिविधमेवोदयं जगद्गुरुः एतदखि।
लेयरसात्मनस्यनिर्धूयोविलेयैयरिसवः धीयाथासवमवध्य आकाशेस्वनेनूभस्ति
अथैशारीरकाद्यवसानयार्थरपतिः शिवः उत्पादनुमरत्नाकरोविविवरस्वेतमोहन
ममहवसहरसेसंचामलहाससमस्त्राण्मनेदन् ॥ इतिहरविजयेविषमपदद्योतेदा
शः सर्गः ॥ ॥ अभारीभामलतनासामम् निर्यगित्यादिकलापकम् उज्जि
हासुः उतकांतकामः आरुह्यमानोऽन्यानकुर्वन् आत्मनेपदमत्राविडप्रक्षोवि।
तितिनितिहमारुणानयपाग्रेतरसालतेदर्शयतियः मार्गत्रयंवेदभंगौडीयंपांचाल
ललक्षणमपि संतितत्रत्रयोमार्गाः कविः प्रस्थानहेतवः सुधिमारोविविधत्रयस्य
मध्यमस्थाभयात्मकस्त्वमिमार्गत्रियम् अविनानिरयपशाहूतेयविचित्वाचयुवि।
तारसाहजिनाचचमचटमानः कर्णधारोयारणोकर्णधारास्सताविकोयस्मा
सः समवमवुद्धः किंचिदागतनिद्राः तेषांयथाविकल्पाः समलक्षेतितथा। ११
शुषाकमपियाहसकावासामोविविचरूपवान् मधुपीशुषवमयनमिश्रयाहः

इतिनिडङ्केनक्रमेणसर्वस्वंतीनिक्षिप्तमभियात्नमर्थंयेनजानातिसंस्कारपवका
र्ये प्रयोजनम् विकल्पशोनेसंज्ञलनाकिंकनव्यत्नाव्यमूढतानामवामेकस्मि
न्नवाप्तिरिष्टहनिसामर्थ्यं नारत्नस्सतिशयः कार्यमेवगहनं वनेव्रलितिनष्ठ
नरेन्द्र ऊरीकृतागीकृताः खिड्गस्यगंडकाख्यस्यप्राणिनोविघातेनमत्स्यगणाः
परमुपादेयाः अद्वितीयः डुलंभाखिप्रार्थ्यः गुणाः शत्रुषेमलत्वणाः यशाः पटलेमवा
नपत्रे नमरं डल्वसाधारनासिलिंडोवर्जैश्रुवस्यप्रवलाकीमग्रहः अच्युतः अच्युतः से
ववस्त्रीयेस्यसमर्थोमगुणाधनाप्रपिगुणपववंपनार्थैर्जनः वनेगोचरोपिस्त्रीरेवफ
लेस्त्रीफलेवविलम्ब अपरस्यान्यथाडष्ठानोमदन्यस्तथैः पदमगवान् नदेपलया।
देशकालोपपन्नेन विज्ञानाविघ्नः परवशः मद्दृष्टीनेजस्तीयवनेमरणाम विस्तोणि
नेत्यादिशाहेनगांभीर्यस्थैर्यधैर्यापरिग्रहाः हेमटाः गुणाकमेनेतदयादयाः क्रो
धापिपरवशानयाहासमन्यारयति क्रोधादिकरणस्यवशक्रमविधेयमनुविनवात
रणीशीघ्राशाङ्कविघयावतारम्भादपेक्षापश्च वकास्यभजये प्राणणयोवेणीकव्यामा

सू॰
विटी॰
२३
23

नंपरिमाणमपिलङ्घितुंछेदनम् सङ्कुसितत्यादिपुगलोकम् सहर्तृंसस्मरितेपरि
णाह्निवहरितोरिशिपवयस्मात्‌रिरुद्धत्वतीयपेशाहार्थमदः त्तितिभृतः पर्वताग्र।
पिस्कन्धाः समन्नेभागाग्रपिपौरशात्रुभिरम्यवातेश्रुनेरितानांनाभिभूतानाम् विड्ड
रः क्रोडासेद्धारश्चकेनसंविस्तृतेसर्वपवजांनेतिग्रुत्रसत्यपिवाक्यार्थस्यकर्मत्वेपदो
स्कारसमयेतस्माविवक्षितत्वात्कर्मकाह्विदेः समोगेश्लोकेत्यादिनाशात्मनेपद
म् वेत्रैर्विभाषितिरुद्ध उन्मूलितस्यैगैरपिशात्रुभिर्युक्तश्रद्धयपरामष्टनशक्यते
कोटेशास्याववृंभरतिपरेषामितियरशुहोन्मेदवनिमितग्रासायशात्रापवितै।
ते समीरणानामित्यनारेरषष्ठीनयनेतनासव्यवह्रितेयस्यनाटेशानुभयेनानुवि
द्धाः नयव्याजेनाश्रितनयाह्रपमित्यर्थः दानेनयायशोमाभवतिस्वतेमाभिर्थोय
तेकीर्तिः शार्यतिरेकजनितायानतिस्मांवेदयतियशः विशेषणाविषमत्वि
भेनदर्पेणाविषमसंधिनानातापेनचरणाइलेलितंहेवाः कयस्यप्राणिनामंतरंवि
षोषः ग्रहपादः प्रारभः ग्रत्रसंख्यासद्वैसेन्तनलोपानकृतः समासानविधिरनित्यत्वात् २३

गंभिनः सिंहनादः प्रविति कीर्णामन्येन्यसमरश्राम् वंद्यशालावनलक्ष्मिकाराणा
वन्मनितीर्थकाका अनवस्थितः हारीहृदयः रंजकः परिणामोऽहृपविशेषवगुह्णः
स्पवगुणा सचात्मनः प्रभृतिनप्रामीययासैवमनुपहतापिसमदृशाविरसावीर
रसशून्या माभूत् वरमनो दोषाननुवीरसीभावस्तस्यः किंचिन्मरतादित्यर्थः
जलदृष्टदपिहारोऽस्ति यस्मिन् सहारोपरिणामोऽहारतूपतापतिः तत्रगुणासंतः
समस्तानाभावात्पुष्पोपयन्यारत्नानि सष्टिनिविष्टानिरत्नैकोत्तमः नीलतावत्सा
त्वक्काः वारणः कपीलवाः अमयपवपत्राणि वनेसमूहः असिपत्रोवनानांख्येः
वनरकम् आपनातोवृद्धिविसवलितेतेनविसृतमनुस्यूतम् विधुरंडः खेलोऽड्नेम
णनम् विद्रुपासृपियोदेवाश्चपरिभ्रमैतैवैकुंठपरिणामानोकूर्ममत्स्येोयस्मि
न् चक्रोकशेन्याम्मनिपरिवर्तयतिवक्रहूपतानयतिनायकः पत्ययः गुणोसौभागया
त्यालेतवश्यश्रतनुवनुत्पः कामस्वश्चटितालंगुक्रम् इष्टुमेऽहृतोऽहृष्टुवादिराजः
तत्वप्रविविनस्थिरिष्टुक्तोरोमिसमन्तारयामीत्यर्थः अमस्पवाहृपालिनोलक्ष्याश्च

हृ. वि टी ४८
74

गमने कौतेस्य निर्गमने येकाविसृष्टा चरथ्यातत्विंगुमे मौर्वी भिविमर्तिः तत्ताथा।
नमन्नवेतनमपिविग्रहः शरीरमपिवेतोह्रस्मृ क्लौदानेनरमनतयाचहरकंटावहु
कभायस हृरंकटस्य वहृगाभिलषायत्र गुणेः हेदरः पवित्रस्य निहिंशास्य अङ्क
रेफलकेनिसिंहशापवञ्चकारेनोथभेदः सिंहोहतोराज्ञः ग्रंथकारमत्तानमपि
पीनवामोस्त्रिवमानादरतत्समृतपामहोत्कारोति गादृस्मत्तानवषुघोरक्तस्य
शेषाणितस्पयदंगानेगमनमपसर्पणीतत्रेषादितः समेवत्ताथः शिवाणीफरवा
णमभिमतानीवतद्दलभाग्नोवजः समूहः तत्तमस्थिनीविसृष्टोभाभायत्रवेन
टावनेगोविरेषानडत्थितिरपिवीमहः पीतवमनमहरेसेमप्यादरेशायसहीननस
तङ्कवेनातिगादेरक्रमवनागायाश्रेगनागोप्यता सामवितायोगयाशिवायोभनाभि
मताववञ्ज श्रीगोषामममृदिः यशामातयाशंकालंप्रावरीरे केकापत्रविशेषः हेरव
रिणमपाद्रः कार्मकानाविरंकेष्ठकोटिषुपदांकावेणनवमयागुणायत्रटाकाश ४८
गकेककटासत्राह्नः अपविहेनिरस्तेविनर्कसंदेहः अक्षिताहेकारास्मितेवाहृमितं

समाधिनिश्चयः अथवात्र वितर्कैः विचारानंदास्मितारूपानुगमाभवद्भूपः सम्प्रज्ञाता
ख्यसमाधिरूढः किमित्यादिकलापकम् पीलवोऽस्मिन्नः वर्णं कंचनस्तम् अथा
निर्विघ्नम् वनमवापरि संपरोमंदरस्पंदफः समुद्रम् ॥ इति हरविजये त्रयोदशः सर्गः
तत्र चांडेश्वरो शान्तिराज्यपमपित्समयः क्रौंचद्रिरपि सामीगुहोपि संग्रथकरतो मलिना
नितयेयेन न योगरूहत्व मुपगतस्य कथासंघकारेणाकरसन्तनयोनस्मादिति सविरो
धः अप्रविष्टपश्येहेतवः अप्रथानिर्जलाश्चवाह्निन्यः सेनानाथाश्च लोचनो
त्पलानां कार्यालोचनोत्पलच्छायाम् छायावद्रूपस्य इतिनपुंसकत्वेभासात् माघ
गेहविष्णुकरादंशारश्मयश्च मंडलेराहु विमंदव आह्वी यंप्रद जनवि मंडले राहुर्वायंरा
हो रागतेविसर्वेन गच्छतीतिविरोधः मूर्तिलतामस्यदेशे भस्मनोवस्त्रेचलापोद्र।
होसेनापक्षमहिद्रः सर्वगासोन्यमनावमरी दीयतइतिशसिदं द्वतंपीलेषतलंववशी
सम्स्रविः श्रोभावचारुवोगुणाः श्रीयोदयप्रवमौक्तिकोत्करः चारवोगुणाववोय
समौक्तिकोत्करस्य प्रस्नानि गतानि जयावननिवितिरभिमानुदश्रायस्य श्रेग्रनसासप्र

ह्रु:
वि टी.
७५
75

म शास्त्रकेणानतर्णोत्वसंप्रदायेरवणाम नदासप्रयणोहर्मित ---- यत्न केवि
देशरविनाकृताकोविदोरेच्छकांवनारत्नमभिक्षितत्यामा श्रेतेनस्मिसमविहितोनी
लकेटरोहरोयत्र श्रत्रसंतस्य निर्भ्रयानिहिताभूतानीलकंयशावहिंणोयत्रहे।
णाकाकोहस्त्वायमः ---- समयोगणम् मोथलिकाकाः श्रसैाकृतमोहीनम्
यत्नम् श्रन्यायरशानीतिमयेनचह्लघंटेमेदाः स्मामितः पृथक्करणंविदारण
चक्रन्याः ऊदेलच्चोभीतोवमानीचेतिभेदः कन्यानिचकार्याणिपदसमूहः
यस्त्वादिपंचभिऊलके निरस्तेस्नानखाकड्तावपनापः श्रह्मष्टत्वापापि त्वायाव
हेलापिश्रुंयशास्मिमर्थिनामपगत श्रयस्यकार्येकरणापवाराक्तणनामशभ्मोपेन
करोरेहोपिस्मिविलोकनहसंमतवक्षुवसंप्रेत्यविसायशाहस्माधितिकथनपेशमः
प्राहुः कैटभंहिषन्कैटभारिंयिशास्तन्भावचनषष्ठीनिषेधः संन्यायाविति स्त्वा
नेसस्मगच्यारणमभिस्मावीकारस्यश्रश्रुहणस्मवलेपः माथननमस्तनम् धीवास्मिः
विसवसानन्यथाभावसोरयरशाकानावसतयंममजनयस्यमामैवंविदिकोरुशा

वेदगतस्यैवं कृत्वाऽध्वरगमेभेदैर्देवैश्चित्तमपि संकलितः संक्षेपेण निरूपितानां गणानां संकी।
र्त्तनेन संबन्धो याव्याख्याने ऽवसरे प्रकारादर्शनमायनित्यदर्शिनमायनित्यदर्शनमात्मा
पवर्त्तनं नेत्रस्वेदरूपः पञ्चभक्तयो भागाः अथ च ब्रुवा द्वायस्पतां रश्मान् सामवेदोक्थे विवि।
धयवन्नस्यभेदाः सहस्रशाखाः भक्तयो हिङ्कारादयः ओंकारं हिं ग्रावहस्तलक्ष्म हिंकभाः प्रस्ता
वः प्रतिहारकः तन्निधनमिति पञ्चभक्तिकोक्तं साम भक्तयः इति कृत्स्नपदे कार्यकं।
द्रव्यकं प्रकाशयतां मन्त्राणां यत्तस्य कार्यं निष्पादकस्य मन्त्रस्यागानि कर्मणामा
रंभोपायाय कृत्वा दीर्घतां वैष्णवादीनां वादिनामिव नेपि कृत्स्नपदे तत्र कालिपते प्रतिद्ध
प्रकायंते स्वाध्यवस्य हेतोः पवस्य यमेश्वरीनामममानां वचनः पपितेद्रे विश्वतदाप्यवह।
प्याबाहुणामच्यते प्रस्तरलालाषुलकगलवोयप्रहंतमम् अवयवः कर्मणामार
म्भोपायायकृत्वादयः प्रतिताहेतद्दर्शितोयनयननिगमानानि वकणत्रत्त विज्ञाः
कारणादर्शिवः विपलाप्रतिवादिनोपिग्रविकृणामप्रतिहृतनम् ईप्सितस्वमतमपि
शास्त्रेहेतवः स्वभावकाया नुपलब्धाख्योविलक्षणाभिः ऊर्ध्वलक्षणविमश्रूप्यनेनतर।

हृ॰
वि॰ ली॰
७६

तेन पतत्यमेतान्वयव्यतिरेकयोगेनवविचित्रैः इत्युत्स्यन्तर्गतेनदपायोपायविशिष्टपपा
नः भाग्यनेस्वनः शुद्धः इत्गुणानमनवस्थितिः ननितिनच्याघीत्यर्थः विपाकः परि॥
णामः यतो विपाकात् वैयकेवचनणारसमभावंवीर्यनिरूपणामध्ये विपाको
पि विनितः सच गुणामारोग्यंकरोति फलमर्थमाप्निरपि वेचलतयविमवंदन्त्यव
भिचरेत्यनतएव वक्ष्यापायान्तामारस्यनलयेरवगुणासरप्रेयहृतिर्यासांतन्नाव प्रा
मान्द्र इत्यमार्गेणजेशयेसवितेनरभसेनानीतापिसियानैव पत्नीनानियतेत्यर्थःसेविते
रथ्यस्थपणालके शुद्धव्नात्यर्थम् यथापि द्रूपंवय्रूपाः समरे समासाद्दिनाशयः स
मपि मार्गं विषमी करोति विश्रृंखलयति ह्लादेहे तुरित्यादि त्रयादशभिः कुलकं नरेणा।
चकी तिष्याम्निसमरात्रिहते शस्त्रघातुभिरुत्थेवाभवंतिराजलक्ष्मीलक्षणानयापितेः क
ष्ययन मा म न यश्रियो पाप्यथिभवनप्रभोमस्मयेथिनोभूमवीर्य शालिनस्थारभद्राया।
दिनहृष्टिनः कस्मादेभिरकस्मात्वेषुतया: कारितइतिपवादपदवीप्रापितानीत्यवा ७९
यः नतस्मजनतयोपिनवाच्यतादेतत्पतिकानरमपडंलेभाकीर्तिरितिसंवर्पामोत्रेषष्ठी।

76

हारिणीत्वया मत्रहासमं त्वरे मधुरे पत्त्वामः चेदनादिकृतत्तूर्णोम् पत्ताणो यव
नैः कंपनैः मेनास्त्ना श्रानतानाउर्मभयाम्श्चपटुत्वाः फेरवःशिवाः मोहनेस्वरतम् स
स्मितास्तवनं मतलस्नानम् दीर्घनिद्रा मूर्छा बोधविभ्रमस्वापः गुणासंथायाः स्तोच
चपलागुणो नष्ठेवतायावाव्यते सांख्ये संग्रामभवः योगोगुक्तिः स्नानं स्नानंमव
प्रधानानां पुरुषाणां परस्परे नित्यनेभ्यां तरे विशेषेयेन विकाराभ्युक्तस्वारयापवा
पसवः नत्त्वान्नेनत्रः खलवेनचटनासमन्वयः विवेकाभागुत्पन्नविचारः पस्त्रवि
वेकभागेयोगी मांसांख्ययोगयोः कापिलपातंजलयोगस्ययोनिश्चितमति स्वप्रहा
तिपुरुषयो विवेकस्तानाद्विकारेभ्यो महदहंकारादिभ्यो निस्त्रवसमत्यानेषेषांत
षांमविद्यास्मिता देनोक्तीणानांलेशनापिन युज्यते सहमानविकी मेतनिर्विचारेना
यात् वेपादिविहरणा इतिनद् वामलत्रेवल्मीकः मंत्रस्य पंचात्मकस्य पुक्तियोजन
नमम् प्रमाणेतायदत् प्रमाणिकः साममेदोः प्रथममत्तीयात्रुपायेश्वानं वैदिकं
वेदागमोपिषांतेजीवश्च रदइत्यादिभिर्मत्रैः पुर्त्तैः भिक्षनत्वमाणेपयोगिनी

हं
वि टी.
७७
77

भिरुपपत्तिभिर्गद्दनः साक्षेवेदसभेदः पूगालिलासुखत्तरत्पात्मनेपरमंतभावितयेन्मा
नेपाकर्मणीयपरैर्मोह्यन्तरत्यर्थः कदलीदलेन्नूः योगनार्थनत्वरपदादेपरस्मर
पृह् दोहदेभिलाषः उडुपथ्योतविततम् प्रहल्पउल्कं माहाभवत्रितिडेयालटी
तिपरमैमपदंस्थानादिपाटानरमरह॥ इति श्रीहरविजये चतुर्दशः सर्गः ॥ शुभं ॥
नेत्रैरिवेणाक्षिगणपतिमरसनीममजेति पंचदशाभिः ऊलं साधुवादपव केकातपाल
कोलाहलेरोहरपरिवारोपत्रतस्मिन्मदसिलिलिविवस्त्रेद्योगोतस्मिन्मुखसहसेविषये मा
जेति मोज्ञेयमालसननेसति यथाकोमलवरमपूरहंदेस्वेदेनमसिमेचोपि संसत्तनः
संचरतिनः समिमुगसमिस्तुनसमूहन्यापियाचटहिर्यमापरसातरोचसनिश्वः
मुवन्तपृष्ठेभग्नचवत्सग्रामभग्नवाकेपत्रतकुलायायेमरदादेशः किंचिन्मांसानततृ
वंशिरोविजेयमेचितम समस्तरामसपृष्टानिष्कम्याशून्यदर्शनावासार्थायाग्रामि
णीसाशून्याटष्टिः प्रकीर्तितानिग्रमग्नतपृष्ठेचव्याभंग्नसंश्लिष्यंतयाग्राम्यंग्रंतस्तोसेय ७७
स्मरदाश्लिष्टपत्ताग्रामजलोर्ध्वप्रांविना मवासीलितनासवमकलाटश्किवते॥

वर्यः यत्ता पार्श्वं गतं शिरस्मात्परिवाहितमितिरिश्वसत्स्मात पार्श्विकं दृश्यरोभिलाषहा।
विषयश्च मत्स्वमद्भिरोवाऊर्ध्वं दृश्यं पंचमत्ससेयपन्न पतेलास ततिउर्मवंतम्लघुदेमितिकेचित
म्रविषमानावसमन्नंत्पाश्रुष्टम् जेरकस्पानाजेर्भोडलौभिस्सन्नाथम् चरणाम्बुरह
मपिनवोमंमूरकोनरुपवमेडलीनस्मनाथम् मृक्तारत्नमालसम् ह्रारीवर्णाशरीरा।
कोतिर्यस्पपरिहन्नेर्धूमसरवासरस्मापिदेत्ययोगः संधिर्मैत्रीऊष्मादत्तः सपदिपरमन
नरमेवशासनमविकृष्टम् श्रवद्वरिष्ठः चक्रमेवशाक्तं तेशासनभाषामयेवकाव्य
मित्यवरूपकम् नच्चवर्णानांहलास्वराणांचका ५ नामचाविपर्ययः क्रियते द्रुवि
ऊचित्संधिकार्याभावास्रऊष्माणांवशेषानप्रयुज्यते उत्किंचिदेवन्याख्यानसंम्बन्धट
णाना श्रपिनोष्टस्थक् नशेषानदिवचनेवत्थीरदपणतेऊचित् इतिपत्तासम्प्रदायः श्रा
पतितिवेनिबाधत्वायः परिगृहीतत्रसकथमपदत्तनिरपतमूलस्पादितिनविरोधः
श्रपितिनपिष्टः कर्मणिल्युट् निगमनेजमलीवशतापायेरिश्ववत्सनोशेवगितिवा
णारकवान्नकष्टेराषः लेवैणपमशतिपतमूतमचतिगमाशेणः प्रदोषाराशिमल

७८
प्र.प्र.
५.

हं
विटी
७८
78

मस्त्वमपेहेतः आलिनो वचामरारोमाकतम् समस्त्रिवेशोवेषम् वितर्कवृहः स्पृष्टे
नरेन्ताशा व्याजेन दर्शितानी रस्यका वनाभि वेशाभाग्यसः कलेकोपशाद्दिमल
स्मरस्वतीनरेभेदोपि स्मापिनीरकोशोमशोभामानसंस्मावेपित्र न भिसतोगंभी
रः समवसपन् परिरंपुः वसान्मभाष्कादनरतिनिपाच अनपेक्ष्याविचार्यनिष्णाता
गांभीर्यम् निपुणारहेषेवे विधेषु कृतेषु अधुनापि किमदमीनेष्यी यतइनि दशाभिः
ऊत्कामी पाश्चः सपशनाकाषावेरापितेषु निष्कामितेषु तपवलस्मानुगमाना केसीर
नीतिमत्तायेषो वृतिरहारपनादिकम् नपोडःखमपि कापमीरकेऊऊमे कनपवक
रेलांगलंकलम् विपतः कलिंदावलीपिवाह्निनीनदीयमनापि काष्टाः प्रकर्षैः आप
लिमलेनानसरशापजिह्मभावोदासताआलिंगनमेव वङ्लंभनतामेगलंप्रयाणतेषः
अभिसंग्रामेजयश्रीः प्राप्तस्तथैः श्रिताश्रिवजनस्यापणा रिंदसेमा भिंघतः पचपत
पवेस्यनारातेशेवशीग्रहकलोकोराद्रः अमिष्का हिशितः पिनशामद्वाणियामद्र ७८
णिस्येव पिनषासत्वाणीयेषाम् तपमानेकर्माणिहेतिनामतस्य हस्ताहितानामि :।

निजानामिनिमहत्त्वरणोतिषष्ठीहीविक्रमामत्याः इत्यत्रविस्तारितेपिगतेकालेद्विवि
धंकालंमृणत्रेउमेवजानातित्प्रस्मात्कमवसरात्संयथकस्पत्नायमत्तम् द्विरविद्रामा
तीत्यत्रद्दविस्रशातेमार्वेधानकालोपभृनिमृतोत्यनेषाते द्विद्विरामतीत्येकइतिवच
नात् नाशापवेहेतः शब्दत्तयोयुताहिस्तरायुधिजटामोतंविनत्वातिपिनेद्विवामाव
द्ववातः वृष्टभः शुरूत्लोपमवाप्योपवर्गयोरित्यकात्लोपः चनयचेनानेवामेवः यः
हिसामेघ परिच्छिन्नवृत्तित्वात्तिगितमिवः मभूत्तावापकत्वमपिमलिनात्मकेनस्या
पेनापिभास्वनविरपिसंश्लेषापिहृतिसहृतिलत्रभवेवातेमउनमस्मारमितियावत्
ऊटनम् चूर्णनम् सीमेलकस्याकटनः तत्सदृशमहेरस्मरत्ताभिरपरोभिसहृ१
नः समागममजननात् विभावस्याप्रिस्तस्याप्यदृनंस्परूपीनत्याविनत्वेनविभ्रत्
नद्वीपितोज्ज्वलितकामोपेनस्मृतत्स्यवद्भिः संभोगयमष्याभिलाषविप्रलम्भादिभि
र्भेदैः प्रसिद्धस्यशृंगारस्यरसस्यः प्रवेयानादाकारेनिवेशनतत्सदृशं वध
मानोपिशृंगाररसनिहितैर्विभावैरालम्बनोदीपनदीपनरूपैः कारणोत्सवितनवया

रु॰
वि टी॰ ७९
79

करुणं प्रत्येयद्वक्रमम् विभावानुभावव्यभिचारिसंयोगाद्रसनिष्पत्तिरिति न दीपितश्च
मभेथितः कामोपि न तत्त्वेन निमग्नः कोऽथ कर्णं याऽद्धयो विप्रमनाल वालस्य तिंग्राप्य।
तिकालं सान्त्व विकासपरता पुरैत्यागमिष्यंति तां समस्वयः स्तसमप्रपिपिधिमम्नस्त्रस
विसलीए निमास्यरंभविघ्नतीन्यर्थः यतीतियात्मवनिपातनयोर्लट् प्रहितो मरुतो नि
ङ्कः नमस्विग्रामदेतः समस्तवर्णानामवध्यो मान्यामादिनवेरामरुद्धनानतिर्हि
नेङ्कलिशाशाक्तिनाफेनेन हतः शिवनीत्यादि पंचभिर्कुलकम् ग्रन्थरूपमस्कि
तेयमस्मेसोन्यमयः मथनेरणे प्रमेजन्तोवायुः अवरोपन मेतः उरम् उरमेनम्लम
नशुमरोभीषणः नरजः स्रावः कामं नाम्नत्सहेते हतिसर्गेनिसर्गेतितट् संतिमसेत
दिद्गुप्रपमत्रंसेतेपः दुर्धरंसमहृतहेलात्स्मकुमर्यादः पुजिनीसीनाथिमराधिपतेरभिषे
णा नेमनपाभिधानम् प्रस्यापनेनाप्रस्यानेकार्थम् रुरुषर्षीव्याघ्नतवतोभो
दानवापवकेवलाहेषायस्मरतानाग्रटनपीलनम् अतिरिंदेविलस्यविगृहोः
विरोधः शरीरंचग्रभिधानार्थंचटिनाः शिष्टाः शुशुपं शुमनतः प्रोभोः रुरमवारुः ७९

भावनामस्तुना स्तनाकलाधिवक्रपिलायायाख्य ३१ ॥ उन्नत्यान्तल्काः क पलायेण्वंवा

रिकाहन्ती ॥ इति श्रीहरविजये पंचदशः सर्गः ॥ शुभं ॥ शिलादिनामा प्रमथो

वक्ष्यमाणवचनम् अवादीत् सभाभवनमास्थानगृहे तद्दितिरेवतत्स्थानतदाक्षिप्ताना ।

स्फूर्जत्कांगनानांगंभीरो योनिरन्तप्रतिशब्दमवन्ध्यादम् शिलादिर्मघोपि सवचनगा ।

र्जितप्रतिनादेन मार्दमवतिनिर्यद्वत्ससिवितिं मवेकत्पकमप्यदालतम नीहारपेशे

लाद्रिमवान्तपवीतमृत्योधिकारो निधमाधस्यप्येलोपवीतीकृतहृन्मर्थः स्रनचान

प्रतिहृतत्वात् अष्टुगाद्विः समाविरभिः त्रैलोकादवेति समस्तसमेत्यवयत्वाप्य

मभिवेयतत्रस्यपववाणादेहः सगभीकृतसोकृतोयथावद्विमयानिश्चितवत्ताम बा

वोमातिनमपधूमावधानात् उच्चैः संस्कारेण संहतीमप्रेणाकृतसंस्कारं रूपं यस्य

वेणवदेहदेयोरवोविधिनाप्रपतिपद्मकम वीणावेणामृदंगदर्पणान्तलेखारोपितः

क्रेचकेकाटष्टानाविषपंकलेपचमविराघतः समस्तमयोदितिविविक्तःपेशमनःश्री

मपकलप्रालाभ्यात संहारेनादेपंचभिः कृतकम प्रतापश्रीकल्पस्ताघेषिमयात्मक

कू॰
वि टी॰
८॰
80

स्तिनीमीनकूर्मयोरूपियेनअन्यत्रपतितेतीणाजलतत्वान्यकरिते मीनकूर्मौरूपेणप्रसि

तिविग्रहः संज्ञत्वाग्रेविभागाशेपिनोउवितेमाकृष्टमतपवत्तुकीर्तितनागायाश्चात

वालेथवः नाम्नाः अमरश्रुतिसंहायः कलैवकालिकाहोरणाशाशिकलात्मनय

व अवतेमीकनानेनन्नमवेषांमितिव्यतिरेकोपुनिताः पत्रफलकम् अत्रापि

घृललक्षेमाप्यथकोभवतामतियाजपत्येवस्कथममप्येभवतीतिकाऊमयो

गः स्वगेषुसमेषुकथमपिफलादिनापकत्रवस्तनिघाङ्कीनोविरतिपतिसमाप्तिः

नास्त्रियतोभावानामतिशयाक्रियामुपरिनिष्ठानागतः यानमनानेषसर्वोपिपत्त

मानयतेपिप्रत्येकसंहत्यावस्कयरभसेनसंरजेतनुनशक्यतेकिमततश्चभेदंपकस्य

पिष्ठाष्टाष्टैः यत्रत्वारिंशद्भिः ऊलकमअभियोगोयादिः शिक्षाश्रयामः रणेषुन

निर्दोषत्वेमज्ञाजिसतियस्मिन्नरिमेनासमानापिनेवकिं विद्वेष्टतस्मि सिनेवाभूत

यत्नः प्रतिपत्रिपद्मानिशतिमूढः किंचिदपिकेनमजाकेवलेलव्याधिकमहारामृ ८॰

समस्तमेव मानैः परिमाणम् अथचोक्तिः सामायिकातत्तिर्यापयायासा

खंत्रिलामतीग्रेयसिवरणाननेत्रिमानवशान्त्वतिपतिमृहाकिकर्त्तव्यताशून्याकिंवि
दृगिनाचेष्टितत्त्वसौमेवाभूत्केवलमसंवान्स्यमसजदितिमौक्तिकाशिलास्फलतर
मोऽस्यके कालदृन्तः नामदेश्यास्रनकस्यचकेनस्थलेनापिकंपोकरोतियस्मिन्नादिपंच
भिःकलके वंशः कलंवेणास्याविदूरोवायशीलः देशविशेषः इत्यन्येस्त्रविचिकाः य
स्मितवतीनदामातङ्गदाः नदामानस्मामदवेश्वंखलःनागः सर्पाकटकाश्चमध्या
भागाः स्कंधावाराश्चयस्याग्निभूगोगिरयः स्तिनीशाश्चहिरण्यकशिपोस्तेनानुरू
दसंह्रादग्राह्लादनमनमः नमनाकृतजातीयमाश्रय तत्रनत्रग्रातस्थस्कंधाः यस्मि
न्नित्यादिःपंचभिःकुलकं प्रतिगापच्छवोमदाभावादुत्कटव्यसः जडिमाशून्यतम्
लोहनत्वापरावृत्तिशीलत्वम् प्रतिमातिशत्रुः नायकसेनापतिकामीवयमिलःवै
घृणापाशः सपशत्रुमतीकारीनिहन्नेस्येयमप्रतइतिचिन्तनम् प्रान्तिमरणमग्रेयेनिहृतिस्थ
नास्तियतिरथाःसमाप्रतिपक्षोऽहंत्वय्यप्रत्यर्थानामयथार्थानामादेशः मेत्रश्चवैदिक
कस्मिंश्चिदेवनामामलिनाविच्छायाहृष्टिश्च शोकोऽनमलिनाख्याभवतियस्मलत्वम्

ह॰
विरी॰
८८
81

प्रसरेदमानपत्नायानानात्सर्थमक्लैः शुद्धे सलिलं तांच मलिनात्सृष्टिपद्मिनीरकेति
यसेत्यादिपंचभिःकुलकम्‌ सलोचक्रमानंदकोह्लादकः शोभनंधाकुंनंदकाखे
स्रावेङ्गोपसतत्रावेननत्रदेशात्यकुर्वन्नाकुलितंसैामंवामाविशेषोयेषांतान्नावम
स्थितिर्यस्य शैारजेभ्यपत्यस्य शान्त्रुणमहत्यन यस्याग्रलयेषुनगतांतेषांह्रितदा
स्थितिः शैारेरञ्जुतसकुतेता उदरेमनानारुष्टाश्रवनिवालपानालम्‌ हृदः कृतस्तरु
ध्यादर्शनेननानात्रयतयाकालक्षमत्रुणामिद्रुसञ्रभेगुणामित्यादिपंचभिः कुल
कं श्रुजलिंवथः सेवार्थम्‌ नपीनसाभूमावभिषाः यस्य दयालसंतपतपालेणगुरुसर्प
नार्थमेनालिंवृधिमेवयायागतानोपनजैलरुनेनिरस्यतिश्रनेकशतानाम्रणिवाहृनानिसा
येषितेषामर्यनिगणानांसेवासणादमाह्रवपवमारभोस्तत्राभ्नामम्‌ मेरोभूशतपत्राणि
यस्यानिशिायनिराटिकाहंरेनेषां वहूनांसेवासस्यानांराजहंससराजापि श्रवीउ
यतिदितिखंरुनेनार्पानंदर्शीनमच्चम्भुन्नानिर्दोषाश्रपियतासह्राश्रपिस्रनेवा
लेमजः मृजः जटामूलेश्राहितःकृतः करावृत्तमपर्वकेसरापत्माणीचपल्लवाः ८

कालदमनाख्यो मरकुंजरो दैत्यवरः कालदमनाम्नर एवं कुंजरो गजः नत्वा तेस्मादि
पंचभिर्जलकै नत्वा तनन्तिमः दुरत्लेन दुर्गृलवस्त्रश्रु ह्मौ वै तत्वज्ञापयो पयि त्वमिति
गुपेः पुरपुदेम्य उपरि नस्मा वोगरि कस्मश्च योगः यम संवरथिना पासिं प्रहारा रभमेव
त्वं डिन्नाभिंते सौनलपाव शाल्याय सनाभिर्वस्मृश्रिला भिमेभिर्व्याप्समतः पृथ्वि निर्मृद
त्वादकल्पषं कपोल प्रांते मेवावपोपि यतेपषेतेनैं रुद्रल्लन स्वयमेतेन स्वरायिपयति।
समवायानिपुक्तौ वैलत्स्यातिमसदयन वानदभिमलगेमगञ्छत्रेवमभिम्भ्नः गवा
तनामा दैमः श्रन्वं थमनु मत्तेभोयथिते वाजास्वेवा जालः गवा तेव वाता यत्तोरवि
तजालकेभ्यो त्वानमवे श्रावावाशादं धकारस्मन स्थितिः सरित्यादि कपाल पकम्
त्वं ह्नामरीवि कांररुकानाम्मगत्सिकाश्रपिञ्छा याश्रात नमति पदे पिठ्ञाम सतापो
पिनल्ल शिका काख्यो रश्मजषक भकारः नथा वभारत्ना कुरणा रमथाङ्कपतोपि
हृतपुत्रैथन प्रहारश्च कार्यः कार्यविधिपितैः सतते स्वत्स्य शिकां कस्विति नविद्रनाव
पविगमाविकस्मितत्वं वसमनमारेवाश्चषाणिव निश्रोणीस्यारिकलापकम वि

गंता श्रेण्यो महाकुलप्रसूता यस्या निश्रेण्यो स्यार्थो रोहिणीश्रुत्साधिविधूनित
म् त्सायैविधूननेन प्रजनश्रुतीभिराक्रांतवतीभिस्तलैः प्रमादितोद्भूतैः विडंबि
तो भिभूतो नष्टकृतो वा प्रजनं च प्रकृष्टजनं च समपि यस्येत्यादि पंचभिः कुलकम् वद्धि
मवाह्नो श्रेणीनस्तारंगे स्तायुः चीनपिष्टैसिंदूरे स्निग्धतायः शोणस्वभावः प्रात
पश्यति गमभाति शिशोरबो च पर्यंतः पतितेलसमानस्य मेऽलाग्रः कपाणामंड
लस्यवाग्रेयांतः कायाकांतिरातपाभा वस्य स्वभोदैत्यभेदस्य उस्य वस्त्रभिल्यादिपं
भिः कुलकं समरवयस्य दैवैनेपूर्ववलेह विवशीकृतोरिपुभिः विग्रहः पुरोगम
पिदैत्याधिः विस्मृतेन मायायातसौरूपेण स्तनेजः इति प्रसिद्धे यस्या विदेशस्य प्रकृत्यारूक्षि
भीलनाभावा दृष्टिरालक्ष्मीं इवाचिंतयन् प्रकोपगुली निवेशः कपोलविंता वशात्प्र
मकेल्लनामदैत्यः इ निर्मितस्य चक्रं वस्यातिहृदो नद्धेयः शूलेनाङ्ग कीर्तिरेप पताकायो
स्वकेतुभुजमहद्भमूलावेधो वेजयंती कृत्वगगनवन्मासमगतदैत्यस्य भवति लक्ष्मीत्यादि
दशाभिः कुलकं पर्युत्समंतत्पजुदाविषभारतनपाड्ःखमतस्य न नैनेयायस्याम्

फलवंधपात्रेषु प्रतिपादनादरः विद्याणेंशानन्तरंर्थ्यं यदमलेंजलं तदेवापिधारा
तन्यातेनच्छिन्नमूलालतापुलमः ऊस्याभ्मस्फलाचकेन विधिमलजलासियारपाः
नच्छिन्नमूलाक्रियतेनदंनेसीत् नणग्रामविषणस्तैः टंकः संदंहृपेनहृचनाय
मेरुपरिपोकार्थलमायः कपंकः पेनाविमजेनहृष्वेतस्ववीविद्धितमिवग्रथवा
कंकेरकेनयस्लान्नेनयंदनेक्रियमाणेपरिषेकपर्यंकस्तेलाहृपरमाणेनोपास्य
रश्मयविनिवेशितस्यकेंदमस्यवर्वयंकितमिवेत्यर्थः विश्वाकृतेः विश्वरूपस्य
मतः स्वर्कशिशिनेमंडलेपववीजकोशाकर्णिकेहेलयामथितेनार्ककरंमध्ये
तिलश्री मधुकैटभाववतिरिपतोमंक्षणायस्यामावितिलीलायाः शोभाभृत् शि
विरः चूलः केशिनामास्वरूपोदेवः स्ववतीसीमिकहारमार्गेस्फुरं कोलमवराहस्य
वरूपंयस्याम स्वमवस्कटास्कारः सिंहारूपास्वमरगायस्याम् यावस्याविविधा
दशालटयपरमार्थे नयादवामानीतिलव्यादेन्यानां श्रीश्रुताहारिणानतयाऽरवे
नहरिणाभामामहितऐवमीतिभवतिनान्येषामिति व्यतिरेकोतत्रेणभाणनः भिन्न

हू॰
वि॰ टी॰
८३
83

स्याभेदमुपगतस्येतरस्य वाभिन्नस्य प्रकृतित्रिवर्गस्य कार्यज्ञाने त्वत्तमेव प्रथितिचारमाङ्गः
भिन्नेतराः प्रकृतयो यस्य तथाविधं मे तुल्यं वा राद्धम् नतिरितः कथितः किमपरं स्तूत्
पितेपिनयेन्नायेकस्मान्नुनेरेवभगवान्कार्येषु येलाधिरूढस्सिद्धनीत्यनतद्विता
र्थं तत्तेन ज्ञानीमः इत्यं हरतनाहृतवाणीमम्यावेतियः ॥ इति हरविजये षोडशः
सर्गः ॥ तस्मान्नवरागाणः इत्याभिक्रान्तानयावाद्येगनाभिरन्वमता त्वमितारिषं
वभिः उत्कलकम् पवनाभिधानसालिनः स्वयान्त्वविहिलिनियात्र योगिनोगेडशैला
पत्रनदगाह्नोजलावगाहनम् मत्कोदनेत्यादिनोद्भावावहरः मृगविशेषाः
फलितः प्रतिविहितः प्रथतिकः कल्पलतापवनेनसडितनलविलासस्य मेव
म् सेभुज्ज्ञायत्रनदृष्टिकतत्त्वरतः गत्यर्थादिसूत्रेण कर्कर्तरिवक्तव्यात् का
दम्बः कलहंसाः प्रपामास्थियः सगतामगमितत्वात् कुशलावरागोलोहित
मभिवेगस्य विचित्रः पुलकस्यारोमहर्षस्य वेपोयस्येति अन्यपदार्थमात्रेवहुव्रीहि ८३
विपुतः वकावेयाक्लिन्नशिरसेनरापत्रनज्ञावंदयत्यः कामवेगवतयः शैलाग्रकवा

वालिकाः पाणिग्रहांगलीयकाकृतिकाश्च रुचिरत्नैरंगदैः केयूरहारविरचनरंगचगदा
नामायुधभेदाः स्पृग्भवेशाभ्यां तनेत्रानः शृंगाणिगाणाणिहस्त्यादयश्च श्रमः प्रकर्षस्तुक्रोध
तोतोयस्तनष्टावेनदृष्टा समरेत्नोतः स्त्रिब्रह्मडावेनरम्यांचसिरस्त्रापवः तन्कृतब
पाद्यातः सर्वतोव्याधिस्तज्ञानेनश्रमयः स्वेदः शोपाशरः तस्यहारभानोवक्नेक
ननमद्वनेचरत्नणम् तस्यानीकृतिनायकाश्रितः सेनाधिपाश्च यथायथ्याकृचक
लशरेनोनितम्बसामकृद्ववितिमस्त्वेशाभमाञ्चादयत्वेगवमूर्छतथातथा तामे
वावलोकयितस्विवविस्तारेगतेः जयेनेभूमिरवनमरेवञ्चादितावापाधादोषः
किलेतस्लीकेजञ्चनालमयाजनेतवर्षः प्राणिमितानितिम्नासेसकृमजसम् उन्नेमः
कणिशूरोत्रनदीतमृदितजानोमामिकहीभिः पादप्रत्ययन् उन्नानस्थित्याभीषणः
पृथामजयोविकसितोगुलिश्चयः स्वेगस्तसपसामर्थ्यात्कलनेत्यास्वेसपत्तिणः
पादस्तन्नष्टशो उन्नतरेनालपतेयस्पपत्रस्पसंस्तागुलिस्वरणउपमानेनसमतदाक
रत्नान हन्नस्ततेजयाडोरुमूकमेकृउसमवंधिसत्रसनिनयपृष्टीतिष्ठंतीसपिजि

कुं॰
वि॰ टी॰
८४
84

कोपवत्यं विक्रियया परहस्तरमो विक्लवतामिवापमन्मार्गवती ह्रियापाच शोणिष्टशायान्नवे
भीरुप्रथमः जिस्वाससपापेष्वादिलाच स्रयमेमानिषह्लृष्टः श्रन्त्यजस्त्रतवेशामृत्तश्रभ
वाडीवे यः स्तुः रश्मात मानमचनं ततववलम्बिचसरले विम्ब प्रारीराभप्पोयासाम श्र
शंवं विशेषेण पोतं तेष्य वाशू वौ विशुतस्त्रब्वितः ह्लादहेतवः शीतस्पर्शः स्थिरस
का घ्राणभवि स्थिता मेचेश्चान वल समानाम वंति पुवतीनां समूहो या वनेतेन।
पुष्पे षेकाग्रता यो गे स्फुट मवतो गच्छतां गं यवं से व स्थिति निर्विह्लिता तष्टरूक्ताणि
नैयोगेन पर्यामशाह्वानि पराभियस्तद्धावेनालसत्कानि नागं यंवंवेतामनाह्र
पुष्पेषैव कामेस्फुटमदीपकत्वात् श्रवधान श्रये न्ये वनतथा पर्याप्तैः सौरैः षड्
ज्ञातिभिः पदैर्हितितं तैः षड्वदिशदाधारभूते नालेन चकालमानं रूपेणाववपुटा
वाचपुटादिना मच्छोभनेम् उक्तं च परस्पः सरमं चान स्थालेनस्थिमितस्तथाय
योज्यस्त्रायंयानेवनं पर्वमभिधीयत इति कालतारूलस्तिनः केषाश्रुतका वधनय पु ८४
रीपुष्पकोचीऊत्समयोरमनातयाशोभवान् पुष्पकेन विमानेनाचलितजनीति

पुष्पकं श्रीकांतिसांख्यवल्लीवलवां तद्भावे लग्नता यस्य सक्तिस्ततो यायश्च यशस्ता कथं
वलभावेन निसहत्वे यतीति विरोधः अपवरोधस्तु वलयः मतियत्स तद्दलितम् नेरिव
लिवरेभिः वलितमवलानां मध्ये यस्य तद्भावात् स्तुतत्वात् ही समवितेन द्वंद्वंलत्वेन नि
सहत्वाश्रयसहत्वात्सत्परिवर्तते लानेकस्य वतन्त्रक्राणा भवंतीति विरोधः वत्तरश्वत्वा
सर्वतोभद्रत्वमिति विरोधः अगनानां हारामौक्तिकैः परिभासो वक्रेरवयण्णा।
कवणागोणरंगहारानसीनत्वहस्तादियोगनमैः नलकुब्बारादिभिः करोणः निवर्त्यमा
नाश्चिरहस्त्रा रथांग हारायथा स्वरंति परिभानयामौक्तिकेः ‥ इत्यर्थः विपक्षहराद्या
स्पगुणास्तंतवः प्रकटश्च टङ्किमग्रणाभाः सेतास्पर्श्य स्थानं प्रदेशः स्थानानि वेला
वास्थानि उक्तं च वैरस्यं समयापारवैशालिमंडलेतथा प्रत्यालोढमयालीढस्था
नान्येताषत्रणाभिति लक्षणं स्तरूपवाव स्थापकोथ मतश्च मोणाशास्त्र भत्सेशाभो
गांग्रपुत्रम् पूगाररस्थिमारम्भेणायतिहासमगर्भज्ञापारेणमहाश्रसनेन वचनायके
नास्यानावत्तरंहक्ता कालाभिन्नतगीतादिभिराच्छिंतायाग्रापुत्ताग्रीयंस्यः अत

शृं
वि टी
८५

ख्यनालिके व सापि हि शृंगाररसस्य स्थितिर्यस्यां सा तथा ॥ इभोऽनर्मगर्भस्यैकैशिकी
वृत्ति भेदस्य व्यापारो यस्याः सा नर्मनर्मस्फं नर्मगर्भागतः कैशिकीवृत्ति
भेदः तत्र नर्मगर्भा विज्ञानरूपगुणसंस्पर्शादिभिर्नायकोत्कर्षे उत्कर्षाव
हतो कार्यवशात् प्रच्छगमनस्य निरूपितः तथा च नवेदोरेमा वा स्फादीर्यागभूता।
यस्या सा नायकेन वदीरलतितालेन युक्ता च तर्भिरंकैर्विच्छेदभेदः श्रीयस्याना
ट्शीव उक्तं च ईर्ष्या प्रणयकोपरतिहर्षसंभ्रमा वक्त्रन्तवाधा स्वगाखादिर्नेया।
विनयसंयुक्ता विरहोत्कसमागमस्यालोकितानपतिवर्तितं सैव यथा स्त्री अयाव
तरकाललितपदान्वितैकेत्तनायुक्ता यत्रा यस्य समाप्तिर्यत्र वा जायते भवति सं ह
रः किं विस्वलग्नविंडसौ करोति सता वगंतव्य इति विभ्रमकारकेतनः कामः स
कराख्यो शस्त्रमालीनपव केतनं विभ्रम ॥ प्रयस्पलमेव विभ्रमलतासुधाभवत्प्रा
च मा. मार्गस्य सदाचारस्य मध्यस्थं वहरं न्यारंजयेत्याश्रयवा हयेत्ना वलावाल्प
मोदर्यत्ना रमनाचरत गुरुः कांतः भारवेगुरुता समान श्रयं प्रवोतोविनः स ८

गंधर्विकिन्नरांगनासेवितंदेवकाननं गुह्यकाणामपोवोदित्यादित्येनप्राप्नोति वह्निरैणकांनिकोगंधः
पुष्पैर्वनंहिंगुपुष्पसंततलीननलतापाकृतिमत्वेनाप्रतिभासमानादेकर्णिकनमण्डपवरिवन्नतभि।
नीलंवनविहंगमाने उपमानानामविघ्नानिमरुस्मगंधर्विरक्षगंधर्वितिप्रसन्नावोव
सरः प्रसन्नावनाघ यस्यालललनाम् नदीविहङ्गकावापिकाविपार्श्वकपद्मवमृगपारेणा
प्रद्विनामेलापंषयकुर्वंतेनैवविशेवार्केसकार्येङ्कैः वीध्यगेरन्यथाप्यवा नाटकस्यवा।
पंचसंधिवनहीनिवनषष्ठांगसंपूर्णम् यद्विपालतोणापनंनाटकंपरिवितन इतिगा
णिकांगणिकासमूहः गणिकायत्रैतोयमंल्यानिकोयम् नकाननेचगिरि
नटल्लतापितावारेजेश्रेनरमामालीन्यंलतापिकेशमध्यप्रांतेषुनेवसनस्थिवविभ्रन् व
सनमध्येनरामध्येमध्येनाकार्यासेविविधिहितम् गिरिवाचि सामोरस्थितिगहनसमक
र्णिकाभिः कर्णिकानेकारैरभिरामंसहविकटेनश्रामेणावर्तनेयः नन्दावंदर्यमा का
ननमध्यमध्यवापिषुनंविपुलसमोरमस्थितिभिर्गिरिः कर्णिकाभिरामवर्षितिभिः प्र
भिरामंसहविविधैः कल्हारैश्चपभेदैवनंने निर्वाणानिसनवानाङ्कसमा।

कू. वि टी. ८९ 86

स्थितिर्यस्य स्वरूपं वेत्ति नावानेन चलितानां प्रवालानि च्छेदो यत्र इत्य विशेषो यस्य न विभिः
पत्तिभिः आश्रमस्यांतेनारूढं न स्वपितनैवाश्रमे मेव स्वप्यवानि वीणे स्थिति विशेष
णाश्रममपित्व प्राश्रमे वेति योज्यम् अन्यत्र लिवीणो स्वशांता स्थितिर्यत्र यत्र पर्णैर्न वति
लैणैर्वयपस्य न विनाश्रमेन विधेयेन स्य यशोमनात् नेगिरिं यानतस्तेन स भाति कं श्रापे
सापानविरोधे इवान इति प्रमात्रिये येनैकशेषः वामेन्याविकलापकं पाविभइ इत्यत्र
विशेषः इत्ययोवानरा मालास्तस्वस्तद्विशेषावभाकाराश्वरामाश्रियः रामावहराश
वस्थिः शुकाणा सारणासा नयनेशुक स्त्रीलोव रावणा पत्रवैनेर्मं स्लेरु विराश्रता विभी
नकायेषुतेस्मान भिक्षामा वनेरु विभिन्न जलदस्य रातेयातेसे रन्नविदाकषायोवा।
सश्चेनो रूरीवाशा वृक्षशीगुणास्य वायोः गंधावेगोणैनैव स्वाभाविकोपलः
पलब्धः सकृस्तमसभवइत्यत्र थिको सो गुणो गणनानि गोचरः सोख्याति क्रांत
विषयः वसंते पुष्पेनेवासंतः कालान्माथा पुष्पं न प्रप्नमाणे छिन्नल ख्याति जहूरि ८९
निकर्मस्ववरूपे इत्येनाराम्नो पप दोक्षे न्यात्मनेपदाभावः परिणतिर्नेशादवस्यमम

मधुश्रीर्मधोर्वसन्तः इत्यावत्प्रयोगः मधुश्रीकेन दृष्टो नवमाद्रिनिशासु दीर्घदीर्घाम
इष्ट्वा पौष्टिककपरीरत्नाशयानेकश्चेन्नमयेति अत्र वक्रं दृष्ट्वा मकलावस्थमेवनष्प
नितम्बप्रायेन शेशिरव्वान् प्रत्यग्रैरंकु रैरश्चितश्रियि प्रत्यग्रांकुरवकाद्यैः पत्रिभिः
श्चितश्रियं वणश्चिणः पत्तणा शराश्वशारदिन्दुदीनदृष्ट्वा यानकैरभ्यस्कन्धिस्मस्मकाराण
रः त्रिधांनीमत्तकाम्मिनी मगल्भा योषित् धीराः स्वत्वकेस्वनेनैवं ताता दैन्यवाया
मवंतित्रेताग्निः श्रावणीयादिवद्धि त्रयीनवा स्थित्या महंशं सन्निवेशविश्रुत् त्रि
षुपत्तिपो षाग्निखिल्याप रिसन्निवेशानवनंमानुरत्यर्थैः अत्रपवकाकेलाख्या रूस्त
पवनत्र संगृहीनर्ज नीमध्यमानां त्रेताग्नि त्रयविष्टानां त्रयस्विक्रनयायपट्टया तिन्या
नासिकावर्तने यडक्तेश्वेताग्निसंस्थिता मध्यतर्के त्वंगृहकायदावकां गूलानामि
कावक्रानयायां वायौकणी यसीलिमयानं निरानामपिष्ठ नरक्तेरवभंगक्के दनमका
रिक्कित्रानांवक्केदनंपनरुक्रमेवयत्नषु कथं नदंगतायः फलतमास्वयाथितिः
विरोधः पायेंस्ववदतलरूपवाणत्रेकाविरुद्धार्थत्वेनिश्चेतन् आह्यष्टेत्रेषणीनिम।

हं:
वि टी·
८०
81

तिद्दिपविरणामेघ्वासस्य फलस्तृपत्नानत्रः स्वहृपपवाव स्थितैस्तेन विरोधः निष्फलैपित
कृस्माकृणीशेखामनस्फलमभ्युयिकेप्सापसमनस्नागर्वितः पिरमः शृगारोपिरागमः
मंस्थिरपिपलवाविलासपिस्रगणितावलीनांविपत्निर्यञ्चपाणीमलोसमः मपा
पास्रपिस्रनस्मिन्नुनिर्वीतंहेलयाइष्णाहृतम स्वन्नहृस्समेकांतेस्रनस्रतास्ता
हृमःहृत्यव ननव्यांगीनुकरीवकारवैलालसहृायइंगितैनत्मांनतितैपिंक्षुविशि
कायैदीर्घस्नत्रकालतेपिणोनभवंविसंभुमत्वामममायः नेनिकाकास्मैनाकहं:अव:
स्रुसमनस्कनाविश्वषानम यस्मवपलवाङ्गेभ्नलाक्षिपनेतस्मासममनस्कनांद्देमेन
संभवति भृम्याधमसमूलःमासःदिष्मोयः स्रभिलेखिनाजलितेस्रानलेसलेख्य।
विसस्थलानपहृतास्कलश्रीः पटमंडपशोभाकामसस्कसमप्रयानैस्लहंमिमसेपा।
दिनामभेनासमः प्रयानेप्सलीकेनोयैसवलतादिविशियम् हेवाडेवातोऽंकः करणा
भरणोनत्सहितेष्वेकस्मिन्कर्णे अमापितास्यामेडितोयमितितुद्धिनष्यावधूनाकृत ८०
याश्रा सपत्नीसम्रांविप्रियप्राप्तेनपल्लवेनभगेद्दितीयोपविवेशपोशियिः रिथिः

उपदा ढौकनिका विव्वोकः चेष्टाविशेषः तेनाञ्चितं निरीक्षितं तेन शिरो यस्याः उद्भव
इष्टानां भावानां प्राप्तः वनिमान हर्षसम्भृतः स्त्रीणां मनोधर्मकृतो विव्वोकानाम विव्वा
ज्ञेयः किंचित्याश्रीनतग्रीवं शिरोनेत्रे स्त्रीणां चैतन्मृधानयेदिति स्ववलनश्चलने
कृताचरणं भाण्डत्रिविष्टा मनीकाविलग्रपस्याशिरशिखिशिखरे वैवं पर्वदली लतासं
भ्रमोपमः माशाकं सपत्नी भागशेसि प्रियं सखे हृसम्भोधानलवाहलम् स्तुणावणांकंस
कं दापवमोग्रः मरोगभेदः निर्लतां निर्विषयमन्यत्र गतविलन्नादेशाद्यस्याकग
शमभूमयत् नत्तेनानुष्टमेयोगमलरालस्य पदाभवेत् अभ्यातनत्सम ध्यस्य समदेशा
इति सत्कृतः श्रुतमुवमिमवचनराद्दिस्त्रेणापितानं विपतवासस्मापयोमपति कूलः शेव
कोभ्रमणां हावः चेष्टाविशेषः कंच पाशेषु शृङ्गारसाश्रिये षुभावेषु कामाङ्कुरविकूभ
ते उत्पन्नानेत्रापल्लिमितवीतितांकृ समीतितं रमनपासहायवइति नहत्वानतउवन
लाउसनाभ्यगुणास्तलसोजनेच नेपथ्यमाकल्पः मण्डणमन्तरतम् अश्वाश्वितिः
रमो रागः केशिकानामसूविरवष्यादेशाषः पञ्चत्वानेपथ्यविशेषाद्यविजासोमस्तु

कू॰
वि॰ टी॰
८८
88

तायावद्धन्तगीता कामोपभोगप्रभावोपचाराणां कैशिकीं नाम वदन्ति स्मृतिम् प्रोणख।
रोगुच्छ्वासः स्वारः यदे न किल किंचिन्तेषेष्टा विशेषः शुष्कोत्ताणां प्रकृतिं तत्तणाम स्कृप
नेः क्रोधोमन्द्रहेसितमाशुभ्रनस्वगीतम् आस्विग्धरूपमिन्द्रहर्षरसप्रयुक्तप्रकंजनैः
स्तनयै किल किंचताख्ये स्कन्वो कर्णौ स्कृतिभिष्यमाबकाविते स्वरारम्भकाध्वनयः क
लस्वराः काकलीप्रभृति द्वाविंशतिभेदः स्कृतयः माधुरीमयूरसमं यो यिनो विपुलाः केका
स्वरस्य षड्जस्य श्रुयतां शाम्राषड्जं वदन्ति मयूरा इत्युक्तेम पूर्यांश्च मरुज्जार्जनाश्रय पउक्तं
च गान्धारो वामका कार्यषड्जो दन्तिणां पुष्को ऊर्यकेपंचमश्चैवमाघूवाल्कः स्वरा
स्मृताः इति श्रुतणां नवाशान्तमस्मृहताशातपरायणत्रायः ननु मयैः पत्रैर्मण्डनैः
श्रीर्यस्याः सन्नु यैतेः शुभाचारैः रपिः शुष्काणि रथ्यकाकण्ठामित्यादयो वर्णा
यस्यतान्तगीमत्वस्य तद्विवक्रपाणां नाम्नाष्ट्वेरं गांगेनशोभते उक्तं च नायत्रत्रिः
विभागायवक्तपाणां विधीयन इति मास्याच्छादनविभूषाः विलेपनानाम नारा ८८
दन्यासः स्वैत्यापिशाभनम जनयनियमान्तविष्कृतिः आवर्षाभितानिसरतघा

करंकाशंकालणंचरूषयोतिः श्रवह्निर्यमाकारमेववरणम् उर्विरिदुगंडशिलितं
मकांदरणशीशायुनस्थपभेयसंगः पंसक्तिः सौभिस्तनमानोलिभिर्वतिभिस्वयया
क्रमेनवालनायवोन्सवोभिनेरितः यत्राभिनयावयालयत्येनमण्योदमः सयमा
स्थिरते कोनसमानेवालेनोत्समः कोतिसौक्रमायविनिर्द्धवः श्रयुपवातनस्थि
स्थितः विशेषनिष्कानाविशेषक्रश्यालः निनदोसोस्वातः कोशालरनिणनम सा
स्यग्रथनेविकल्पः त्रिकारायवशिल्पाकस्यागुणोगुणपवन् कम्पकारोन्मे
मोपीतियसनर्थोयः विलेपनमेगणगोमखोलादिंजनेनवशृंगानोवर्तनाय
यास्तमतिनयः चिन्वडवर्तिकाचिडन्मीलनानसंनतमेवविचेतस्तभिन्नणयान
भूतः कालेवसमयेनस्फुटमकटम श्रमतानश्चवियमेनेनस्वसवाणुः प्रामे
वपुषः वमत नस्यापगापस्यसमाणोनषटलरयाश्रयस्यासपुवानपाकाषणानि
वः संलब्धीज्ञानग्रामानेणाहिनासंनाख्योटष्टिर्वणोनापस्यालतणे श्रमप्र
माणनितपरामामानेविवालोवनामनापतिननारावश्रोनाटष्टिः मकोनिमेतिप्र

टी॰
विक्री॰
८८
89

वितीयप्रसंगेनोनिपातितेन ग्रथोमुखेन लोकेन तद्दत्तानि येषां कानकाघवयवा॰
स्ते विद्रुनाथिंत्राजनस्पेमयतमुपगता ज्ञातेने विंशकस्थ प्रकृतिः पत्रकम् प्रयोग
जनानांविश्लेदेयदविश्लेदकारणम् यावन्नमाश्रिवयसप्तसंपुविनिकीर्तितः सो
मुख्येसंधौलिमः किलवसंतिवनन्ते पिसन्तापम् तेलस्यविंथवोभस्मियप्णासवी
जाश्रयाविंदरिति ग्रामजड्डिनीयमनेग्रालीसत्रोभ्यगाभिइतिरुप्यर्थानोधीयमा
णाइतिसंप्रयानतामदेरुव्यर्थंनात् तस्यमुखेदे: हदारवीनेमनमितयवन्तेनापा
प्यायस्तस्यापदेनोगतास्त्रहृष्टाविश्लारांतेवनोनेगाविरीर्गुनैनकापववनाश्रपिपात्र
नेवामाद्यनुकर्तंनानाटकादिसमाभावेकादभिनीयमानानाटकाघर्षयवाग्रतेक
पूर्वेनिसारश्चपूर्वेवत्रविष्कंभोविस्तारस्तस्मित्यविशादश्चवेशाः सुगमाः येष्याः नय
त्रेतियोज्यम् इत्तरत्रविष्कंभोविष्कंभकप्रवेशाःप्रवेशकः विरुद्भावन्नवेशक
स्वरूपंययत्रेनात्रः अंकेहिविष्कंभकप्रवेशकोकथोपयोपतेपकारितास्रायप्तः स
दशास्मदशाश्रुतयेकमवांकेप्रयुज्जनेकवप्यप्रवसंकीर्णाविदिविपोविष्कंभकेप्रविशेयः

मध्यमपुरुषैस्तु इत्थं संकीर्णोनीचसम्प्रकृतः परिजनकथानुविद्धप्रवेशः केनामवेशपः
नोत्तममध्यमपुरुषैराचरितो नाप्युदात्तवचनकृतः प्राकृतभाषाचारः प्रयोगग
समाश्रयकर्तव्यः स्पष्टेहामृगाणांमूकाराणांडिमोयुद्धम् यत्रतथाविधावीथिका
ङ्कंथानोयत्रश्रेणभनैकेनत्संगीवीणांपतिणांसयोगास्संवेधोयत्रसङ्कटादृष्टांभोचिता।
प्रवस्थावेषांरूपकानांमृगाभंकानोविवस्थास्पतिर्यत्रश्रव्यवनाटकः प्रकरणंभ
कोव्यायोगपववभाणसमवकारश्चवीथ्योप्रहसनंडिमः ईहामृगश्चविज्ञेयोदि
शामः काव्यलक्षणइतियदशरूपाख्यिकाव्यंतद्दर्शयति इमानम् दिव्यपुरुषा
व्रु कृतोदिव्याश्रोकारणोपगतनपुषः ईहामृगस्तुकार्यसमसमाहितकाव्यवंपश्चप
ल्यातवस्तुविषयः प्राख्यातोदात्तनायकश्चैवषदमलतणापुष्पनर्कोवैडिमका।
र्यं इत्यादिविदशरूपरूपकस्यलततमभिहितम् दशरूपकाख्याप्येरसकामृगवि।
भ्रोधास्थवाकश्चिद्भ्रम् रामकोकश्च रामकोकश्चकोलाहलकनासमवकारः ड्
क्रव श्रेष्ठोवोडशाद्वातिंशयत्रन्त्यंतिनायकाः पिंडीवंधानुसारेणानवर्त्ततेरासकं

ह.
वि. टी.
९०
90

विडरितितितालास्ताउविशेषः स्वस्वप्रवृत्याष्वादयस्त्र हविभिः सेमकनैरभिरामः को
विदारस्वमरकाख्यास्लरवृत्तत्रलीनाभ्रुमरपंक्तिमालोककाविलोविदारलीनागोष्ठी
नामस्लावमकरोत् किंकेसोगस्किकाख्याणोदयोत्रकिंकाणीकाश्चाह्वः वेल्कणेकिं
काणावेतिप्रालांजयनप्रालो इतिप्रभिरा: तरेगवांतपववट्टलंसेलनेसेलायो
धांतानितिविकसंतिस्वर्णपद्मानियस्माम् यत्रचूर्णमिवप्रतिस्लस्थयानास्लरभ्र
वोयस्मा: संस्नीनंदी ॥ इतिहरविजयेसप्तमाश्वासः॥ श्रांगनाभिरातपोनेत्रच्छा
यानिपानेनववेंडिताः छायाकांतिः तयावतपेपपतंत्याच्छायाविधीयतेतितच्छा
येणतपषेमः छायावाप्रतिबिंबम् लावण्यसहिताकांतिः लावण्यकांतिः हेमा
मस्रवर्णमयैः विकारैआणिमानादिभिः सान् हेमप्रात्लोरजनादिप्रपसतेइतिवेत्
तर्हितत्रापदितोपिहेमप्राहृसवकृताः स्पिष्ट: प्रयोगः दर्शनाभूतनेपथ्याजातिप्र
तिफलः शाङ्कः आणिविवितिप्रकृतिभावेहेममयैरितिनसात् हेहरवानेत्रग्रंथानिप्र
मारितानेत्राणिइतृलानिनपथ्यानिवश्रभूवत कस्पयामामृवलर्यश्यालाफ्ताउरानि

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

नै
वि टी
८१
91

पौरावलवराक्रमाणांष्यथावगाढं निविडमाश्रितं वपुर्येनंनम इतेषणेनालः शी।
नोऽस्य त्रिवेभ्यमन्यस्मात् इतरस्मात् वितिमालक्ष्मस्य यः वीयपवलीमात्रुपिः श्रृंगकेकनकम
येश्रृंगम व्यातेपोऽमापाराः प्रसंगे दैर्घ्यम् वेदेग्यीभंगिः वीयिवसट्लावीविष्वव्यु
मंतोमीनापवविकस्पराणांवत्तंषियस्मनामग्रहीत्वानामग्राह्यम् नास्मादिविषिय
ह्रोरितिणम्बल वतोजोस्त्वनोनहृतेनोऽराव्रः परिवर्तलक्ष्यजला नऽस्रपिस्रमा।
मीवीनममस्यक शृतरेविशेषासाध्योविजेयः श्रुतिभृमितिश्रेहोपशेयानेवकामः श्र
क्लेष्टन्यग्रहत् कोमलानि नलान्यपिस्रोतस्विनीनरीफपत्निखंडकः पत्राणिपत्रा श्रालः
खिनस्यष्टः निसारेगलजयनिर्गनमगष्ट्यावनतहत्वसंदोषापरोयसलटसामरनय
न् श्रमभेररचनयत्व र्थेवाद्विकमेकनम् नडानि नलान्यपिश्रापीयेतिपिंगनऽ।
स्यपयोगः श्रभ्युगमेयौनतमिवविम्बकिनीयोषित् विधेकश्रेष्ठाविशेषा।
रस्तत्क्रम् श्रमात् वर्तमानः नवरीभूयस्रयिकत्तां प्रापयन्नेननारभ्यंतत्रानारव्यु ८१
विनिहतेतस्यानारब्धस्याभावेनग्रुक्तः नथाविहितिमसंगोनिशामेकस्यघतेकासांारि

निवर्तमाने कार्ये निवर्तयति स्वभावो मा भवद्व्यभिचारात् अन्यथा घटपटयोरप्य।
कत्वेन निवृत्तावपरनिवृत्ते केन वार्यतने अकारणसंभावस्य केऽत्र लेखवृत्तेषा सहस्रना।
लस्याइति कथ्यते विगमेसाहीयेना उक्तं च तस्माद्वन्मात्रसमग्रदृग्भावो मा भवेद्वा।
वा निवर्तयेत्कारणं वा कार्यमव्यभिचार इति विज्ञायमानामग्र इति विभ्विना स्कुंतो
गोवेतीवेलेख्योवत्यप्रवसीनाहूतंसखो: मथ्य प्रदह्णम् यात्वेराष्ट्रा: हासंचव।
यरणाहूंस: अग्रमगुलिरपि केशाहस्त: केशापाश: केशा एव हस्तापाणि: वैयं इ
इतादंतवीणामशाहूदंतवेपथु: एतमाणिपलवाअपिसंवेष्टस्यये व्यावहासी।
परस्परोपहस: ब्रातह्केशाम विप्रकार: परिभव: स्वस्त्रेणापिरिश्रविश्वयोविंयमा
न: प्रीतिजनक: इषाराहृतीति टगद्गाह्लादिवाआरिपतनापोरेभे नवेश्वोपति: नि
कार: परिभव: अन्यस्त्रीमपत्नीअभिकावलिकाम्हृतार्थामसहजावुदात् विका
मयत्नपर्यासोप्रपतितिमाष्टम्यापत्नि: प्रनष्टदेशालाभ: अदीदिपद्दिति दीपनम्
प्रकाशनम गरुंतवगुणाजातक्रियापापतीपंत्य: प्रतीति: प्रसिद्धि: व्यक्तिनिश्चि

र. वि टी. ५२ 92

तम् वर्णकमवोहकम् शंखकुन्तनामित्यनारंगेवक्षीपिंगीवंथावीगमनप्रभवा।

निष्ठुंगलवकारीनिनारगवोगानितिचवेगानिक्रमणसमयेसमेनातः षड्क्रंपिंगी

वड्डाननमम्भोनिश्वासेषु: सियन्तनाइति श्रेतः क्लानाभ्रस्याप्यितियंत्रनारणामपि

मलाप्रियकरैः प्रेरितमितिकृत्वा हृदयमवर्जयत् पिंगेवजलेरंजयतिवर्णेनरा।

पुष्कंकरोतिललाटस्थंयेललाटीललाटमयीकृषीवर्णिकास्मिकः सोपिहलंजले

सलेस्थानेकर्षयतिसिंदोरुगनाभिरूढना नीरोमितिसम्बंधः उद्धमनम् वर्धमा

नम् प्रियपाणिग्रहजैनोलकमनप्राप्तैः मनोज्ञाः प्रियतमः न्यवसन्तपरिरंभः॥ ९

तिस्रुविनयेश्रघ्रारुप्राः सर्गः ॥ उषावनारः प्रदोषाः प्रवलतरम्यास्मित्रिनयवुला

गः श्रविनृम्भाविन्यथिकारणेवज् गोरोचनागवांविषाणमध्याडनभूलास

गङ्ख्याविशेषः विरोचनः सूर्यपत्नीणिकेमगः ऊर्ध्वंमेपद्मकम् वलनंपरिव

र्तनेनवेष्टिनेच नेनसेकलितैः किरणैरवऊसमेऊपितायतिः निश्वतापोदेखिहोला ५२

श्रवंधूकंवंधुजीवकं श्रुत्येत्यादिश्लोकस्यहूपादः प्रमादः प्रदारजनउवलसन्तेग्रंथेष

कारोत्तमानेनरोवंशोत्तरयोवर्णयिष्यते कांस्यतालेव्याप्य भेत्र विशेषः ना कनभः
प्रमग्रारागेणलोहित्येनाभिषंगीनचघटनाश्लेषोयस्यास्याभव्याकालविशे।
षेस्तस्मैहिकार्यजनकत्वात् संपिश्रग्राभियोर्मिश्रीकरणेनानहितान्हृतनास
व्याग्रहविनैवरूपिताकरणेनवृत्तिः संप्याग्रहनिवहीयिरवप्सारणमितियोज्यं॥
स्वपत्न निपापात हूतः हृमितिगुप अप्याप्यनंतियातिक्कलीनोवटकानाश्य
नानितैराक्कलितः स्थापापथ्यः नभोनदीप्रवाह्नोधिलोकस्यान्नमारोनवनेतेव
स्त्रनारायनतेनमरलवेमदाघाकृतानदावलम्बीविमस्याभोगस्यैकदेशोयेषां
पत्रशाणिपवत्ताः नितेहितभेदमलत्तिनविशेषसदृशमित्यर्थः अम्बरमाकाश
योमनेघतल्लीशोभाउयापहृतयायत्नानाविश्वस्यमस्तिनकविविक्त्रापः प्रक
टोपचानस्त्रस्यहृष्टप्रहारः वासरेभिस्त्रिनेभ्योहितजनकत्वात् वासेनचयहेणर
हितोनिर्थनत्वात् रोहितारक्तालोहितेचउपिरमाचोनानासिकामयुकेटभ।
हैत्यभेरेनाभ्मा भंगायहतंकेपितिंकरणिसाम्यम अपिवनक्रूसोयवहृतव

ह. वि. टी. ५२
93

नः प्रतिष्ठामर्यादावस्थानम् कृताः प्राणा येपि गोरकरखेट्टः सैरिभः महिषः
तेषां रखेटैः सहस्पर्शस्य विरोधात् फेनिलं फेनवत् फेणादिलक्ष्मयस्कीलालकं चामरै
रूरयस्रस्त्रस्यः लोहकौंनियस्कांतमणिः महस्स्यापि लोहाकर्षणेन मस्तिष्कस्निस्मैवका
लायसमित्यथो विभूषणसंज्ञा ग्रंथाक्षा यस्मात्रसात्मानतिसंज्ञायोरित्ति टवनावततनः
तावानाक्रमोत्स्यापरिपदीशुभिद्योगः परमवः समूहावह्मौरसगविशेषाकिलसकन्या
यस्तूतानत्सा विनिवेद्धनेनापित्तया स्थितस्यपातान्तः खजननेनभूमौवलेनविभिन्ना
अधिकमतिनानि जलानि ततस्तैः समीतिसहपाने चमूपमानासेनानमाव
रंध्रः चंचरीका भ्रमराः तेषां संचारभूमयः ऊरुसिलाप्रदेशाः चारयते चारणाः
भूमिस्थरुपाणासगगमनमार्गः भासनादित्यप्रभासनी चवानमानाश्चविधेय
पतेगाहर्यंश्वलाभस्यसमीकनन्तरमः तेषां रसच्छिपरपडसः प्रसमेनिग्रोवनादिष्या
ने तमसमीकरणभेदाभावात् श्रमसजस्य एथसुनः सोपिशैसरणादिदानेनान्म ९३
समः क्रियते परिवाश्रमसमेवितत्वणसमीकेसंग्रामायेषांतैः सहरणप्रेद्धप्रगल्भैः

तितियोऽज्ये लोऽहृज्ञालेकवचोपि अणेयोपितत्परः चिंतयेवज्ञले मलितनापत्माएि
मोकामेरामुपि नामवती निशान्तिमरं वलतेरापिशलीविष्वालवं भुवहुउपयपिमिश्रवा
अश्नामस्मानुरानेतेपि परस्मैपदे चतिज्ञेनान्वेयवहनात्मनेपदानिमित्तवस्मत्तापि
तत्वात् यथासंभममणक्रिमेकांडपववाथारतांकिमितिमावसोरतिज्ञावतांकि
मपिसंगैरेगतिः श्रयसीह्निनपरत्वेनेहचेति सूनीत्वाऽज्ञावाइवाचरक्लीविश्च
तिति क्लीवशब्दात्मवं प्रातिपदिकेभ्यः किपिति एकरत्याचारकिरेनादत्त्वपत्।
स्मैपदमिति नदमत् श्रमपमानेपि सर्वप्रातिपादिकेभ्यः त्यस्मिन्नाचारेऽगभे क्ली
वरत्या दिवाका मकारस्यात्मनेनिषेधनादत्माबोतवशतित्वानोयवल्लवमिबे।
तिद्विसिंकोनिवाम् तस्मादस्माडक्ष्पवपरिह्वारोज्यायान् यञ्ञापकारोतमः
श्रिशेमिविवपतत पोंवस्तूकारस्यम्बोग्रेकास्मारेपलनम् समायतो स्वमेव
नीवाचरतिगमार्थत्वान्नात्मनेपदेलोपः निह्वाशवोयविगमेमापिशंजेसास्यत्पम् पा
दस्पेशेन जगुपितस्वलत्सौः पथाकोरेसमीपतपम्यातीत मतस्विनौवपा

बृ.
वि. टी.
५४
९५

दस्रष्टाञ्जगप्यायाम्र देवतामध्यगञ्जति पत्राश्यानिपल्लवस्तनांसंधानेसंदिदेश
पांडवो राजयस्मिन्नालोवाः हरिद्रालाघवि एणा मदपानात् दुःखेन मूर्छ्यमाने भवि
ष्यदपिस्फखिसायुरमणीयं नतनयाम्रखिडुःखेमागामिनोदुःखेष्णदुःसहं हत न
देत नदिते स्फुर्यंवंदसमाविवसमुद्रकस्यकवाटकोशैकवाटः शुभ्रगतं पिधने
श्रवस्तनस्तांसपुटः कोमः निविरीवनिविडं नेविड मैवोचितपरिपवने गृ
हिः स्फकरः श्रवीस्पवेवच्छेदः श्रमनमः कोकिनो मयूरः शिनिरत्नेरिंदनीलम
णिभिः खेचितेशुलेकार्यदेशीशाश्ववनीलत्वादनितनंतमः प्राप्तायस्पकुस्यानेनि
जपदानिक्रामनस्विवत्पातात् निरोकज्ज दशाणिगर्भान्तं तताणिगर्भेकसराः स
राः किंजल्कानिवचने काननमुदकेच शुण्डरीकेः व्याघ्रैः कमलेश्वपरिक्षो
मुग्धरः सीमंतमाणिक्यिया क्रियमाने निहस्तानिरस्ताः शिखंडाश्चूलैः ततसंगः शुभ्र
मंकश्चेस्वहस्तेलंशीतिस्मस्रदोपिञ्जलंनग्रजिनेवग्रर्भकवालः करारपुरमा ५८
यो हस्ताश्वन्हलोघ्राला काजालश्चयानागवाहावामायनानिशिखाविवशिवक्षि

प्रवीणानिपचितेदीप्तोशिखिप्रधानेन च लेखामेघनं तो नगराणि पंचेन स्विपुरनाशि
खविशिखोगोविंदशिखाशारप्रयुक्तिरपिः क्ष्मेगैर्भगः प्रकाशनीयः स तेजनवेनरुवि
तोलंघनम् घनवीथीनभः गायपवितनयनः सप्तवेविधायजलेप्रविष्टाद्भाना
नमवेगेन संहरति ॥ इति हरविजये चैकोनविंशः सर्गः शुभमस्तु ॥ सप्र
तेरिंद्रसादिक श्वोमम नमेवापक्कलमपकारस्तेन द्वेतनानेतिवज्रपीवरभूता
न प्रत्नायप्रवगनाः प्रणमानिश्रणसंध्याचर्वरविम्बमतिरिक्ततयालिलेखसम
वितवतीनायकव्यवहारेशान्तसंधेयः पद्मकुटिलः नेत्रैरोमवद्धाक्रवरीरथः
हलकवहहणप्रन्यगहरक्तेणाहणान्त्यर्थम् नमविश्वामदेवः तेन हि नक्रति
श्राशक्तिनाफेनेन जिलः जयानेत्पागमः श्रवमातेमाखरगजः श्रपक्षेगाजा
लामयीमरुद्भिः कोशेनानंतनं वा सं वा कनकममयमणाण्डत्रणाण्डमतदप्त
गौरिगवापिनिसमस्तलस्य नरतमं निवमनिनवान् नडक्राम् सोभिध्यायपारीर
न्याक्तिमरुत्तर्वि विधाः प्रजाः अपपवसममगोदोत्तामवीर्यसृजत् इति प्रयच्छले

हूं
विटी
५५
95

लोकनम् संवादी महेशेनाबललाणाभिर्नमपथेनेकोशः कार्णिकायिस्यविटंकउन्न।
नोभागमललमहकूटेश्चिलरम् मघहारस्यवरूधिरत्तयेणपांडिमाजायते तिलकेऽरुम
मभेदः नाकनदीमित्यस्यैकांगंगाप्रवाहमहरशेणेयात्वात्स्वरः प्रतिपादितमथ
वास्यमेवगंगयामरगंगामंडलान्निर्गतमित्यगमः षड्कम् स्वर्गैचैवभ्रशंवैवसं
स्थिताखेममंडले सोमाखेवेविनिस्सृत्यमनकाशेवक्षस्थितेतिवाणिकामवा
हः येनकेनामदीनत्रूपदैत्यः रूपमाकारः रूपाणिचचटशरवमभूतीनिरू
पकाणिचंद्रावतंसोहरः प्रवकात् अघोयत्नस्यरथवदेवतातस्थिताचोपयो
गोभिन्निस्थानीयमात् तथाविचमोणाद्दितामषीपंकमस्याचर्यताविराचितः प
त्रमकारोमकाररूपः पत्रभंगैकश्चिद्रूमंकोवामथेयमस्तरगायाणोागकरुपतः श्र
त्नः कलेवापत्राः शातपत्राणिकैर्विवः कैवगिरिरयुरछदनमसमपणाम् रू
नोयोऽवलालतेसयकाहूतितव्यपदेशाश्वलत्मलोाछनम् समन्वलाछनेनजा
तिरूपेसमामन्वसामानोाधर्मः गणक्रियासामान्ययोरपिसंभवाऽपपयपदप्रयोगः ५५

अनेनचारुरत्नाः प्राशीननन्नसैवमतन्नत्या दानेन केऽपि न नेत्रमातिमिवाश्रितसर्वमेव
नयजानमावर्जायन्त् नक्के सर्वे निशारम्भाः पत्तापणान्येवमेवमार्गे निरोधकम् मा
यकः स्विद्योगाः सोऽमिमंत्रमस्यारयत्रापि नालादिभविशानिरहोरशापनमपि श्र
त्रमरणोत्तमस्विश्रद्धिः संकोचनाभयं संकोचनमपाभावः अश्मतनत् विमलीवभू
वः शुभ्रोल्लटीनिपरक्षेपदम् उमदनो नागर्भसिभिरिसंतोत्रमरास्तामिमुखे
माविशानसूलयामहृताः तेरिदिवातत्रवंधनेदोस्मिन्समनुभूयचेन्द्रोदयेनतो
विनिर्गत्यायथेष्टमचारन् यास्यवंपकोभर्तरस्त्रियानेश्रीणापुंसैःसहसंभोग
मनुवभवेतिताभिः स्वावमशीकितमेव सतां मस्तयेनेनेवोत्तरकालंतामाम
सती परित्यानानुभंक्षेविणोभवनिर्थगानेवकिंचिदितम् विवकारहितमवान्
निशागोरैसुरापार्वतीवाचवभूवतयाचनमः प्रभावादपिगताः गौरप्रभाया
पूर्णामलानिजतनुन्नकारापरित्यक्ताद्भूलपाहाकेशवप्रशंसायाम् इमस्था
पाणिगर्भवसालंभनकरेमतिनिदर्गितम् नग्यौनिद्गाः पराविघ्नः अलेखितः

कु॰
वि टी॰
५९
96

स्पृष्टाः तन्निष्ठाग्राणां कैरवाणाम् बद्धदलानि पद्मानाम् भजनार्थे कर्कशेऽपि ले
चनीयम् ह्रासेऽपि रथिकार्थेऽपि च इति समासः पद्मागृहीपत्रलतारसोरागोऽपि
कराः पाणयोऽपि निह्नुह्नैर्निर्गतो दारुविशेषः यथा स्कन्दः कौशेयं वस्त्रं नत्स
माः शशिसुतनये ये पुत्रपथारं प्राप्तास्समीपे प्रव्यये प्राप्नाश्रमर्तिरिति टच् उष्णांशो
जीवितेन तल्लाभेनैव विशदादयाव शुद्धिनिनाय यथा यथा स्तनाग्रपि स्मृतिः प्रवा
हः तस्याः पाणिस्तानिर्गमनमार्गः अनेनाप्रकटयो वक्राः रागोद्यसनमपि प्रासादस्य
ति मां त्वयत्यपि पदानां रश्मीनां पादयोः चरणयोः पतनं प्राप्ता नक्षत्रः शशाङ्कं
दीवां स्मारवशापः विलेपयि विनष्टे भर्तरि तु विषमे मनस्विनी मृगाजिने प्रहरणा
ति कोलः सूकरः जिह्मगः सर्पः संश्लिष्टां रजन्ते श्रमनो वायुर्निश्वासास्तुल्हषितानां मलीकप
रितष्टानि पद्मानि तामानि येषां तथाविधाः पत्रा पत्रासियमस्पर्शो नाशं नयमलकितनाय
नत्वानलस्य मात्मानमप्रनारयित्वेश्वहते यत्रगाणेजतरेरव् वैश्रुंरदृशां लः पेवजन्मः उत्पलत्वा
लानि गुरुनानि स्यतपद्मानि नश्चेरेत्रंटः मकरेटः केरवशकरोतकरोपसताट गिंदुर्पसासानिद्रा।

५९

पुष्पामेतिनिद्रार्थप्रतिपादकं शाङ्खमत्स्यश्रुतिलेभे जृम्भणं महाभास्फुटनेविकास
महाविरोमिमाराम्भिर्भूलनावलम्भं वर्त्मत्वयोषा वनितांगभंगापरस्मरान्वेपच्छिंद्य
लीनो स्फुटनं भंगो जृम्भणं दध्यासिकोविननोनिच मेस्य वचभस्फोटं विंयवोजन्ताक
णः नभस्वान् वायुः अंधो निमीलनम् मोगंधिकास्यात्कशारम् आवान् वर्त्मा
नः कलावान् विद्योपि भवकटिनाञ्छपियोषितः परमांद्रीकरोतिकरो धेकम
लेविद्धः नीलमयेलमत्तंते पादे चरणोरपि पुरमशरः कामः निद्रामकोवः
ल्पवेवासतीभवेतीसाधीच प्राप्तिनेतिकलेकावेनेधुन्यनेकस्थलेकवताः
पुंस्मासकासनापि साधीकृत निद्रायादिकारणस्त्वपतेनसो ऽङ्कृपितामक्षं ।
कारे प्रतिबुध्यते करः पाणिरपिरक्तो स्वरक्तो प्रपिअस्त्रवेदस्य कामकला
क्लिन्नास्य कामिनीतां गमयतीनि धोणस्पृणो स्रस्तप्रभाद्राः केटकायवीवन्ताः
पुलकस्तेन पर्यापृ लवम्भिन्नं यस्मात्हृष्टो भावाकुस्या वगनबाध्यवकस्पता
देर प्रयोगः यथा मधीरहवाचेतिजितमवोक्तविराणं वेषयमः कोणाग्रणोदा

स्येयं चक्रीभूवः कुर्वः बभंते ग्राह्यं देन्यादिपंचभिः कुलकम् सर्वत्र चात्र समुच्चये
हर ये न्यतरस्यामिति लोट् आविरभासमेतादृ पतक्ष तद्दलतेजलनिभेदैभिलाषप्व
विटी· लीलाप्रपक्षेतानारस्वाश्वैर्लेमदाकोलालैः कलितं व्याप्तं वंथवोदयिता पार्श्वस्थान्य
९० भोज्यनं श्रुवीपद्मामाभिलाषदर्शनेनैकचर्चमेकव्यापारं नमरमिति यावत् ॥
97 इति श्रीहरविजये विंशः सर्गः ॥ चंद्रशालिका प्रग्रीवकविशेषः संस्तरः शय्याउ
दये पेस्मर्यमपि प्रभवैः कुंकुमवासैः कुंकुमाभिश्चेपिष्टातावदि चूर्णोप्रभयाः किं
चिद्रुदयरागश्रावलत्वात् यत्रस्थलं मकेसरं मपि विमलस्फटिकमः स्थिरात्मना विभृ
तिरात्मीयाश्रीकृतवस्ववत्राश्विकेपदे परागं विजितदर्शना संपद्यते तमपवनाम
सेपञ्चादिवादा पर्यं विनीर्णन रवपार्श्वान्दैवैन्यर्थ्यः प्रतिमामस्यत्यवेमा ।
सेभ्दुदिते चंद्रमंडले मीदृशामेव वनिताननानिभमिति सम्यो न कर्तव्यः अथवा
तत्र त्विप्रतिमायै प्रतिबिंबाय यामं तमे देतेन सदृशा सदृशो मम स्थान विरूपमेवय ९०
दिस्तत न्वात्विप्रतिमा या ना पतितॄनं तत्र दाननं सो भाग्य भाग्नमविषदितिकम्योग्रक

एवंवगर्भे इति काङ्क्षयोगेन वदनस्य उदरे एवं यथा एकर्मैव कथितः कैः पाणि
भिः पिप्रङ्गजस्य त्र्यक्षरम् परपुरुषेण चकारस्य श्वासस्य साथी परिसह स्वपरिस्मा
वेणी स्तनपृष्ठे पातिनी करोति स्फुटे निश्चितं करः पाणिः पिविचिन्ता निचाकोपे
ति सपिपासे स्थित यायुग्ममरमालया कृतनविनव सौकदेशप्रविष्टस्यासितक
मोरिं इन्दीलवलयस्य विधमोयस्य लत्तनस्य वीक्षन्ते रसः शृङ्गारे पिवी चिरीव
स्तनिपाशः कर्णपाली शोभना सोणाकटी यस्याः सांगायो पसर्जनादि तिरो
ब भ्रूनिगजा नामे जानात्वकाव वैवचर्चनेतिन पाटेनयुक्तः एपसत्र्यो छुजि
तियुच स्थितिशून कपिकेपिचर्वश्च जावाथितत्वात् सर्वं विधुजन्मनो ब्राह्मणः से
ध्यानन्द्रशरीरम् ब्राह्मणपिद्दिप्राणि मित्रेपिनद्वसंतानः नुः कृतकार्यतयापि
विलक्ष्मासेव संघात्स्येणापरिणतेनिशाम्भोमैरवस्थानमितो तनुशोणोभ्यो वसेय
म् मीलना कपिलपक्ष्म मालमग्निमनयनेत्रस्यासरोचनारेखेविमिमललाटंव
कारव्यानीतास्थिरपणाटः पंकजाननाब्राह्मणाः निजापारमेश्वरीमुद्राकाराघव

हृ॰
विली॰
५८
९८

यत्रानेनासंस्थानविशेषः नूनमेवशीर्षमेसन्मायाध्यापतीति कौपीनकषायिनारक्ता
नयाख्यास्त्वीभगवन्याः स्तनेश्रेष्ठम् श्रुयः उष्ट्रः श्रयराश्वाधोमुखेः क्रोकश्चक्र
वाकः नत्रसामिश्रशीरावामेवक्षोमामार्यादासती गौरी विमुक्ते मरटदृष्टाभिः क्र
लकं वामपार्श्वमागाश्चूडमरीचिभिरपरपार्श्ववर्तिन्तूटार्धेनरेमुजेभूयास्थि
तम् विधुंतयोराकः निलीने प्रशान्ते तेनगौरी संमुयेनभागोनरेणाश्रितवत्त
श्चकामिवचक्षुष्टत्वमादर्शिपर्श्वस्त्रराले कुटिलम् भावनाध्यानेनमात्रेणापरस
रमुखदर्शनविह्लितं समुखेदर्शनाभावात् प्रियश्चप्रियावेसेकशेषः मनोरथल
ग्रसष्टरसकर्तकर्मणोवायागौरीगतार्शनक्रियासाललाटेवर्तिभंगयोग्रयं॰
स्याश्रवासविभ्रमा श्रात्मानंतत्पेषः वत्सायस्मातास्दशी प्रकाश्यते निषिद्धः प्रि
यसमंयिनिदेहार्थेगौरी देहार्वक्रस्यानिवेशाविभ्रमोयेन ईश्वरमध्यदेशं श्रामलसा
निकृष्टासपर्याप्तवं मनोरमः गुणाः प्रियः संतः विनष्टविनयादिगुणासचपा ५८
तोत्युरूपः कटीरकेकटु कालकूटपवतोयायाश्रायोधिः तांगिनेभंगियुक्तांतला

कोऽस्ति कोऽनुत्तरे समिन्धनो ननन्दनमिति शाह्लोदहृष्टाः कटकितः कटकीकृतः संप्र
याग्राह्लिनाह्लाउवारेरुत्सव स्पविकामो यस्पसंपयारदेहूर्वयंमस्येषणाउत्सवोः ।
प्रमोदस्तेन विविधं कामंतोदीप्यनइनिकर्माः एपनु ग्रहीतोनागरानयवग्रहूी
तेव सर्वोत्कृष्टं क्रीडादामरशुशकलापः विकटालिविषुनयनं विविधकटाला
व अनंतमायासर्वोत्कृष्टयाह्लिं मापेशाः कलयाञ्चितं ब्राह्मं अनंतमहिम्नावती ।
तमाह्लाउनाशाकेन लांछितम प्रविभव्रस्पचित्तमसंतानः प्रकस्य नेतत्त्रपर्य
वसितुः प्रकाशात्मना विधानेदेवमो निवेदयंत्या समामतरवावोयासरयासपो ।
धनुरागोहविः तत्समवेयगुणाः सौंदर्यादयस्तेषां ह्लातुस्थितौ नानामास्पदम्
शृंगेषुवत्तरसरिषुलत्ताणामदिदैश्वौदयायपमैः श्रुपूर्वाग्रमेनकेनविदस्तताहूतिः
मारीश्वरतृणसंपादनं तत्र प्रवणः प्रवीणः संधिः संश्लेषः प्रमदात्रगौरीप्रन्यस्मिन्
हेरसाः शृंगारादयः स्थायिपोषा विभावादीनां येषामेन निवेशान्यकटतानत्रशुक्ला
विहग्यतानातपोभारतीस्तनत्वारतत्टीकैशिकाः गुणाओजः प्रसादादयः श्रक्षा

हं:
वि टी:
२१४
९९
99

निर्तंबीनामवयवाः उपतेपः परिकरः परिन्यासो विलेपनम् भक्तिः प्रभिसमाया
नेनिधानेपरिपरिभावेनन्यादृयश्चतपष्टिर्लक्तानि विभूषणांववल्लरसं इतिश्रुणो
भाभिमानेनितिष्ठायमङ्केतेरिनादीनिषड्डिप्राका अभ्यवस्थास्थापकानिक्तनिका
येम् संयथोमवनिप्रतिमवल्वदयः पंच सूर्वस्म का प्रसादः प्रसोदः प्राश्चर्येत्यादि
नानाविशेषणयाज्ञांकेविनपद्मायामस्थैर्याहृननारकासमाविकसतांतावसा
हूनाटस्थितिम्नतरस्तद्भनात्मोहश्विभिहिता ॥ इति श्रीहरविजये वै
कविंशः सर्गः ॥ शुभं ॥ यत्राग्रीगंगामूर्धेवगौर्यासूचनइतिक्रोयादिवा
मवोथिरनभ्युत्त् उन्नमागोशिरसिउन्नमानिश्रंगानिपस्याशिरसिइतिश्रुति
नम् मृगांकाइवानवावग्रषाश्रवगतेन शोषंशाभभक्तावशिष्टम् श्रुरोवि॰
नस्पधाशिनोपभोगतेनार्यन सूर्णांवेद्दकरणा यपिधाजितमिवजलधिः प्रतिवि
म्बितमंर्यनदभिमुखंवनतत्रि प्रवान् श्रमेणवा सोपिपियोद्धिस्रीयमीसांगिनमू
धावाऊरर्ध्विनस्मनतरप्राभाषाकादे प्राकसाच्चायभूमापनतिश्रमंनमः विदाभोक्ष्य:

वक्रं स्वदर्शनः तेन स्वच्छन्दयोगो यस्य सम्भवे न मनसापि दैत्याधिपो बाणः शुंककगान्मे
गवर्त्तिनोऽरण्यानि चक्रस्व वः श्रीकण्ठः रत्नकस्व व स्वस्य स्ववर्तमाना वीवयपवाररवः ते
चालं कृत्वा वलितो येन विरासमस्तिमवतीसंतयः कस्मात् सिध्यनेला विद्रुमारुण
वालप्ररररपारापिन्नलोमिव भरवयं योऽग्निः पतितनम् विमाने स्वेरत्नि वैमानिकः
चरतीति निरक्ष चपाग्रभिवातः स्वाउद्ध्याः सेयात्रिकापोतवाणिजाः नोपमेवता
ल येषां विवरानि विकसितानि स्फटिकरतायमानि यस्मात् स्थित शिलाभिरावरि
न सकारतटशानि निर्मितं यदर्थं प्रासादलस्य लीलाकांचुकं निर्मोकं स्वयं च शूराणि पात्रे
स्रायेरयस्तिरूरुदयेष्टहायदर्पयेते विभूषणानां वावहे वा शूराणि पात्रे तदुच्यते दशाक्ष
लान्स्व वेष्टुष्टयोयेषां वीराणां च भुवसमे योगवेगेष्ठ च स्वदर्शनेस्समयः शुम्भदत्ताः श्र
चरमणयोनिपियपराये भ्यस्ताहरोंगतस्वस्मृहैः रेवस्त्रपि विवादनितिलिप्सः भुजमापव
निषिद्धरत्नावेयनाय निवेशितानां घासशृंखलायेभ्यः काश्मीरजकुंकुम नदावलोवे
लागिनिः स्वयं च दैत्योद्धिरण्यकशिपुः गर्भगिरयोऽतः स्थितसेनाकादयः यस्मात्

हे॰
वि ही॰
१००
100

देवहर्षिते भुजगनाथानके तन्नेगगहडभज शेषाणामाणायोः पद्मरागगणावलितः सौ
दामनीविद्युत् वि— — गुणाङ्गस्थिताः स्फुलिंगाध्वावारुणरागगारिर ञ्जुघुलो
निष्कषाणाणाकोलाजरुद्धवायमः रत्नाणुकविद्भं येषां भुजंगपतेरत्नानां संकाश
मोपदृश्यतियोजये निवहमप्युविंद्रपनीयेपशीकाः विनिजक्रुविरे विनिष्क्रिताः सुनतघरा
दितितरणाणनेर्लेदिशान्मोणावनस्मरनस्पथमुदरमसर्वशामिन्या नेवक्रा नेद्भं पमथम
नाथाहारः तन्मक्रुदापदपमणुष्ठासः प्रववेनेतनदषापारुधिरश्रुतिवतासरागवे
ङ्गेयाषांकेषांविङ्क्रकंटत्वात् येषाप्तम हत्ता मङ्गततनिष्ठासाहश्चपश्वरमसत्याला
गुरागेणरुणाशमः क्लेदोविधाभवनेयेषांतानाहशाभवेति जषः मत्स्या ताली मास्त
रुविशेषाः तेषांचूर्णाद्यास्वशकलाम्यपम तालीमाल्येचवैयाशाखप्रसिद्ध
म् मेदाग्निभिरुद्योतजनताय इत्यशक्रुते ऊ नष्पिदाशिष्यते नर्ज्ञभिनेविकासितः
नर्क्षेतेभिनेध्यानप्रणिकायासो उत्कलिकास्तरंगानतंकेदाक्षमकरके न्तनमु १००
द्रः कामदुघापौलेतापेशारास्रवाणातेषांवकारुदराहङ्गविरञ्जपागरुम्नतरसामिस्थापु

मकारपुनसमसूद्रः कामसखसमुत्थं व मनमपि रसं सोमयमनुरागाः स्तु पराचीपरा न्वति
स्निग्धस्त्रा स्निग्ध पित्तद्रः श्रीतलो पित्तज्वरोत्सारः स्पर्शे जनितत्वान्नरं गावहन्त्यपि रे प्रोषविषापस
मातिवान्नरिवाय्यै वल्लीवनेगन्नागुल्मकं तद्भूमेः शेषाभांजनमुनेतो गिरयपद्दवा
वीचयोवम्भूदरेषु सर्वतापदाह्नताभिष्यन्दनाघ्रटनां स्नेह स्रोषानिर्माणे च पथ्याः इतो
महान् ग्रंतस्थितानां स्थानमनुस्थितानां शिवेगिणां स्नेनाकादि शिरयः प्रभीश्चवेशगरश
मनिचयः ततत्रमालागजानां धिमशेभूषणे प्रत्न क्वाले कूलसमे पेयपि दूरात्रू
प्रकृष्टपदस्सवनाविवेकसून्यया मणिनिचयमस्यानेभिवर्धन्ति तथानुकूलमा
विरूढमपि मंडलेषाष्टमुक्तकलयंति तेषांतनत्वणमेवपातयोगः विसनेविनाशः
नागमनुरुयत्वाशोरत्नं तृष्णांविपवदूर्णे रेगः तस्य चाग्निपातेन निष्पत्तिः नागवल्ली
तामवलीक्तताऊसकं शृंगफलम् स्यानेयुक्तिपत्रुद्भिवीडवीपमचिर्धूमायमाने
दृष्येपुपेमवधूमवषवञमानलोहतादिजाड्यः काफ हनिविषयेच धूमशाद्वः त
दनिस्मभावोद्दाहदयमपिधूमायमानेमलिनम् अत्रप्रमवाहिवावं कमायमा

ह॰
वि॰ टी॰
१०१
101

नेमलिनम् अत्रत्रमवरिवावरइमायमानम् कर्त्तः कृत्वा वेलाप्रस्थमुदासेस
मुक्षितेपउपमगोदस्मनाक्रोर्वेवचनमिनितइ वातेषुवानायनेषुगवातेनववान
रायियेनचरितः श्रिष्ठाः ऊमहांतिकैरेवालिऊमदाष्ववानरेषाः येइवक्षेइमस्
थिनोनोभ्यक्षह्नितामेंदाव्यायववानरायहितः वलीमुखः कपयः ॥ इतिश्रीवि
जयेद्याविंशाः सर्गः ॥ रागोनुरागोपिवेउनतकेचलनकस्वगोऊमिल्पर्ध्या
नेवम् धलकस्मितोविंथानिवयोशेमाघ्याग्रघुराभवतिभविष्यति अथसंव
लितः संकोचितः अंगुलयोयस्यतादृक्कारकमलाऊटिकेशकेशानापियदवेया
तद्दलयशसाभियविरहइउंत्वोदयमेनपतितंमुखेभागवस्मुखेभागेनाचाभिरामो
नएकोविवेवसितीमुखः श्विरः सनिवेशानोयः सांताभिरगुलीभिर्यतेमसं
ताज्ञानम् अर्चाप्रतिमामाकृतितितियावत् रागोव्यसनमपिरुचकोमणि
विशेषः अमेलावएपकोतिंगनिविंगुनेन्मरुचिरक्रीशायन्मलिनीचकारेतिल
कः तकविशेषोपिपउत्तनापरगुञमपिच्छायया प्रतिविम्बेननिषण्णोद्दराशिणगः

शाखीयस्मिन् छायायां तत्पश्चात् पद्मिन्यास्तत्रोपविष्टाहरिणा येषां तादृशां श्रेकाम
मीपदेशाय यस्य पर्णेषु चित्रेणपवित्रेणनम् केसरैर्बद्धलम् निर्यत्साचरणनम्रानमेडर्यत्र
तथा कृता निवेशयन्ती श्रमसज्ञा वा श्रीगुल्मः ततोरंगतायाश्रवणास्य पाश्चा पातो
पाश्चा श्रमस्तगावंधनीरजः तयोरभेदविवक्षया याश्रोपस्ताकम्बलिवाहकेगत्री।
तिप्रसिद्धम् शाकटिकाकम्बलिविदितेवा पतइति कृतांचक्रवर्तष्टं याकितस्य
तस्यैव श्रीर्यस्याः कुंकुमलेपाकवचहेपि मतिविमिश्रितत्वात् निरुपमवागङ्गः निर्भ
क्रम् विशिष्टरूपस्तेननताडेकैनन्ताधामेकिंतमणिडनम् मेकिमडनेपरस्यात्स
नस्य षमविमस्थेदमृतसंलयमकांतिप्रकर्षमपहाय नमसामृतइतिशोधादिवदृश्या
कर्णांतप्रसृतनेत्रकमलाणेत्यतसमसंस्थानभूपरूचानतेतोयो— ताश्चवमुखिः ता
रकाकर्णिनिकाप्रतिबिंबितावस्तोति षरितेयस्यामनीलोत्पलानाभिपतेश्च स्कु
टतारकांतिर्यस्याः सोऽर्धिकाविस्तीर्णा प्रकुंचितीति ज्ञातावेकवचनं सर्वाणि श्लो
लाबद्धानानारत्नविभूषितः ललाटश्चमध्यलंकारश्चइलाहितिलकस्तितः तस्य

ह:
वि टी.
२
102

दाघेनमास्वम् ललाम्लनयाम्रातलितमाश्रीर्यस्पष्टरूपावजप्रयोगेष्टदुर्विर्भूषणेलस्म
स्थयामश्चेष्टावनेस्वेष्टललामस्तनवक्षस्तूनम् इतिथामन्यापिललामशाद्दः नेशंगाति
भवम् निषाघ्रदेवाम्भोचेत्पाए शाषिलेवासीसुमंनदेशोमुंन्यामयाक्षिभ्रूषावि-
क्षेषः येषामात्मासाकरूत्वासीभिरत्नतपरिदर्पितेताः पुरंपुयोप्रमनिकरूनि-
पातनमरंवेत्यादयेस्रोविरेत्तः शार्वयोविकारः शार्वरस्मिनिविकारोज्ञात्विथयः
भावरैत्नकालाइमितरंयसमेवगभत्नयाः कराः मगारोवलिखियिकोरसः सिं
हराविराजंनेशामदाः हीवनादानेव कल्पकोवीमप्यवंपुष्पकरावेवपुष्पा
रप्ये कवसचपुष्कारेपायुम् भवपाः मवोशृङ्गेचेन्दुविम्बमादर्शः उच्छ्व
स्याइतियोर्विशेषणाद्वारेणाह्नेत्रः उक्तासोनन्नियेणामेयान्म मनवपुष्पह
मनक्कापिजगामेत्यर्थः लघुनरितम् रमेोरागस्मायेच स्रोइाखियाकृता-
चतवरनमस्तुटंदर्शनेवीत्वमाणाहयतः कस्मादभिमांविनदृष्टमितिपक्षद- २
पतप्यत हीणोपरायस्तस्मिन्नत्यपि नयेषदयितेविश्रयनभाषिणीयो ॥

स्यथावशमनुमये प्राप्स्यसीति कस्याश्चिदपि विरहतिमभिप्राये वाच्यात्मश्चे इव नादान्ना
गमिष्यति तमेमसनिहरिसीत्कारः सीत्कृतस्यानन्तनगतोऽमरविजंभावकाशगतिज्ञानप
ति तत्रिपताकाख्यः करोपसायसलक्षणाम् प्रसारितांगुः समाः सर्वा यस्योगुल्यो
भवति । हि संख्यविनाशनयोगुष्टः सपताक इति स्मृतः इत्युपक्रम्य पताके यत्र नद
वक्रानामिकांगुलिर्भवेत् त्रिपताकः स विज्ञेय इति माधवीकृत्येभ्यः श्रितेयनन्तंभे।
गात्रविरामे च कारकर्कटात्तसः मुकुकरः अंगुल्योपस्य हस्तस्य निर्गतः म
कर्कट इति तेषां जंभादौ दावनसुग्र्यवतिरिक्तम्भाधिकानारयुतिर्यासाम् आहन्ति
पानः मुत्परम् शाकस्थ शाकम् कषावकुलकः तत्कृतसवशीकरणस्य वर्तय
मर्णः प्रणाश्रियः पर्यंकः ॥ इति हरविजये त्रयोविंशः सर्गः ॥ श्रुगुणाश्रु च पाणि
र ह्याववशाना विषमामवस्था मासे हृगतः तद्देशितकामेनपरिताः तमोवंशध्व
ने जोपि विरहेयस्माद्बांधेविधायतेस्तपोर्विरहिणाम विशेषेण नष्टः घ्वासेदेयगाद्
वमूर्छानमोभिश्यानेभिमलिनीकृतेषु पापिपद्मिकपतमामरसमूहः संज्ञरसंता

क.
वि.ची.
-१
103

प्रविलम्बाम्बरस्रग्माः पीनः प्रज्ञा प्रत्येन प्रहृतिर्यत्र नथाकृता स्थितविसर्गो विवारः ती
र्थस्नोपानदृष्टेवतन्मुग्धमार्गः प्रवतारोविनिरणम् प्रवञ्चजत्पतौ विंत्पस्नमा
पिमानवसंसरोपमसमयेप्रस्तनम् स्तुग्रीष्मकोवसंतस्लस्नभंगोयत्रस्नतथ्यास्नते
निद्राघः नैशसैभिन्नैनतताडितैयस्थानसांसंनस्पविनाकृते रभावान्नभूयसंदयेषु:
प्राघेरेवशौरेस्समग्रमेवविभेदेन्यर्थः मकरंकः समडोपिसालभंगिकाकंभोकी
र्णोघिकाश्नामुफ्रवत्तापशामयतिमिवतामेतरकरोदिति प्रनीयमानेतोनता
नापोडुःखमेतर्फलदेपि प्राइत्तास्त्रिहूपिजतलधेरुरुनम्मप्राथिनोविषाग्निनेव स्निग्धा
प्राकारस्तासेषितं मूर्कपामाउलीचक्रः चनामारिकर्षं स्थितमेवाङ्गभागानेवा
लयुतिनामयरमधेविभ्रममानप्राविमाघु: नस्पाविरह्रिणस्त्वनोः शरीरमनाटकारस्वय
हृदस्थानिष्कृतः समयोवतनोनिवृष्ठिनीतः शाशाम्भुमदायस्थंदकोनः शामःसेनापशं
तिनाखियुगांतोयत्रताटशः प्रलयोविकृताहृतवेतवान् मूढानि ख्यात्रिमनागतः प्रमवा १
नकैः प्रष्ठासभारोवेन्याटक प्रयाटशीवेहांहृतेस्मृण्यमारोसंस्नरःपर्यंकस्यशापावाहः

विदधात्ययद्देन द्वादिष्टुके विधिविधारणाम् इत्यस्य स्थाने पृथारणा इति पठंति तत्से
तद्रूपं यथा निहितं समर्पितम् अत्यन्तासोढवरणाः ॥ ३ ॥ तद्रूपमानो रमणा विश
योयान वाञ्छराग स्तेन मानस्य प्रवासो निष्कालनं तेन नोद्वेतो विधुरस्थिति भूशावर्षे
भावि वियोगो यामाम् ॥ शुभं सर्वेशाकान्तपान्योन्यान्मामसंशाक पवनवानसंतापकवा
न् विवर्ष ॥ ५ ॥ कंदयमासः ग्रासन्नरणाशायानदक्षाश्चसितः संतापः मकरध्वज
सम्प्रोपितेः कंदलीवाञ्जलनो तेन सोऽकुमार्यजयेन मत्सरेद्विषः मत्सरादयः शा
त्रवः शृङ्गादिशस्त्रवद्गुणमात्रववनाश्रपिवाणानि करणो विनिकामेष्यावद्वको
पावकापितस्य तामेतिणाम् अनेकमेकस्यापवनायेषाम् सर्वमप्युवि वदृशीना
न् जाग्रदवस्थायोग्यतयाऽविनदनुपलम्भात् दृग्यद्दशामपरतासवस्थाम् ॥ ६ ॥ इष्टाव
वेति वक्ष्माणद्युभयपङ्क्यतः तापेन व्याप्यमानयत् जाततल्लेविवेतिपाम् इत्येन
विभक्तोपः पूर्वपदप्रकृतिस्वरत्वे च विनितं समासमभोपसंख्यानतालकप्येमवमितिवि
त् नञ्छेदो विषयवादस्यनदोषनिश्चितेसिद्दीह उपमिवेविभाषाप्रकृत्यवनात् तत्रसि

द्रू॰
वि दी॰
॰ध
104

ह्रीवह्रूपमित्यथैर्याविवितनः पेतृस्मामर्थ्ये स्तिसमासेन भवितित्वंनवपदी स्मपामाने
वपाद्भूयोः सामर्थ्यसंभवोयेन समासास्याद्दितिसमर्दयेततेवायेन सहसंगता र्थविषि
वपाद्भूसंसंभवनितिन्महासमासमासप्रसंगोनिवर्तेयितमस्कवइति शाकनपववप
रिहार्थेसमायानित्यमागेव प्रतिपादितम् पारिहार्यकटकः परिवेशः परिधिः
शाकलिकमन्त्रं येन कृतनकृतं समस्य स्त्र्यते ऊर्ध्वमयेवकर्णेतमे नाभिनितेको
नकौस्येस्यः अपिगमोभालः ऊर्ध्वाकाकामः मयदानसापादः उलस्य सदायतदूति
सदायश्राभयासामर्थ्याभिनहति हवेतानभवतीतिनवेयोहीरवसेसापत्नीवतयापदनेले
श्चितनतादयापवपायशाटयपते वसवसतस्याः पादनलेकपपवाकालेखरपलाद्धे
नेश्चितं यदा हस्तभवतणाकेतिश्राद्धताश्रागासदभावोनामेयं अर्थाभावेश्चैपीभावः स्यः
प्रतिरपि नाऊमघशतननायपायमभिमनाडिन्यमः सवर्णाकारादिः क्रोशमध्येतन
सरसपुनेमकासिवलेकवंवहनाशशांकेन मादसते तलाटसंगालंकारीलतारिका ॰ध
कौलतलाटाकपिलालाटइतिकन् यायप्रधानाः प्राणास्यः स्कन्धः मलिलमार्गः

तदवसरालाघ्रं गुत्स्मायेष्ठम् श्रुत्वा विषयादर्शनेन क्रमारंभोपि पयोयथौ स्तैनोप
योषराश्ववल्लाहकाः विश्वयोगाशिनां स्वनाथदर्शनापरस्मामयुरपि विगंधिमानेवि
तयोऽन्यं संचारिवनाहतीउपचर्यतेपभितित्रपचारः उपकारकोऽणिङ्कायणप
घृषदिति क्रियायोतितोन्यादिश्याकपर्यं नमनववनक्का श्रुनन्मनःकामः पव
लानि पत्राणि विधूमाणि चसकारथुनोभिरपि कांणोवश्यक्रीनत्रणानान्त्रक्का
फलनमिवाभिः सदेशासमीपे रागेणाशुवमानेनसत्ताहित्य नूपेणारागेणोकाह
वस्तायाल उपतिमेरेवेन्नन्त्ता सर्वोनांभूनकेमेवामविष्यषतीति स्नाकयाका
म्यः शाखावष्टम्भ ह्वारिरपिगतनेतामताय तिश्च मतीयेपपरीत्यादिदेशः कमत
कांनिकदनहेतनेनत्रिसिद्धप्रतिफालः प्रतिष्ठाननतन्त्वे पनिर्ह्रासावृत्रमनेमने श्रा
वेगश्रुस्मिताववंपः विविक्तिचिताविंतिः यङ्करित्तीक्ष्णनामृष्टापफलानांसो
रः चूर्णीनत्रजमासनमर्पिताने मेनशीले जलाद्रा जलह्लातेवसनम् सर्वंगुण
लनुपवेनसूत्रंत्रावलसेवस्यापवत्सत्राणीति केचित् नेमनिसाक्रन्दतम न

ह॰
वि टी॰
॰५
105

प्रयो हि चटनाम्न पूर्णमेवाभंगति तमेवतमममयमाचटनायेयो गणमिति गलितेषहाये
पुलेकनालाकृतनृत्तान् अपूर्वेना ॥ इति हरविजये पंचविंशः सर्गः ॥ इतिहती।
वचनाटामतनाः प्रयांमः सघाविनिवपूरपिपमत्ययपामामहः पिवतेषमणेषेणालो
मेपिवेतेरीचाभपामसमीनूपयालोपाभामसमेत्यमामससवेतेहतेपीणत्रितिनृपम
स्रावरयाः कलिकाइतिप्रमितामयुकलशिकाः ताम्रपिसलीलहंसीवद्रयी
वाः आऊपापानपात्राणिशाणिविशेषाम्रप्राचकाः भिमेमपानीभकेवाल
तमीवातवृन मेर्कमेवतनः प्राहुः ष्टर्वस्रोकोपतयावाक्कोलरसमुष्राय प्रमयत्रको
चनमयीभिवालकाभिक्षिकताभितिनपर्थ्रः प्रहष्टवरीष्टर्वसटष्ठा भृतष्टवी।
वरट्कोपाम्रसवकम् ंगमतत् मातीपानपात्रम् कारकोमयुकलशः सै
वेयंमयुविशेषः रेवकोप्रमाणाम् किरवघानिष्कलंकाः मेराघः सकलंकः सरा
त्रिप्रकाम्भवयाकमेवकोशः कलिकायमम्रंगुलिभिः तरगितमराष्टरोयत्रत
पाकमावषकम्पतिविंवतशाशामुतिमतमाडमभितबंतायमपतिससंरआवभूवणी।

नलरत्नः कर्पूरमोक्षः लवङ्गाहर्यमञ्जघप्तलानि मध्वैः साधुभिः मनोज्ञैस्त्रग्विविने
महिरैः दीर्घश्वणैचभिः केशवैः लोमस्वषेणाभावपत्तोवानि स्थासानोरभस्य यो।
निशयस्तेनवासवैः संस्कारस्य वकर्त्तमुग्धे निष्टत् इवशाहंसाभिन्नक्रमनेयुक्तिं
रुक्कामृत्याभिधानामपयोज्ञामरस स्फटाभिरिवद्युतिभिरासाविनापत्रेण श्वा
मे स्वर्वर्जितं दृनसदनेसौन्दर्नामममधरमनसामां मक्केतिसंगतैर्वंदस्य मूर्ति
शरीरम् वंदस्येवमूर्तिपस्यामस्य योषित् पदांकिरणैः पादस्थरणेश्व वा।
मर्धाप्स्टैशै तेनसंतेनसुभगाः समारोमणिविशेषः सौन्दर्यवविकस्वरं ऊव
लयमेव वत्तर्यस्याः सौन्दर्यभ्रान्तनामस्थद्वयोरपित्तमदम तस्मात् सेवादिनी
समानतारकायमाणेन तारकायमानेनोत्पलेन शोभनः बभारेति भरणपोष
णयोरणंवमकुलाखोरदृष्टिपङ्क्तम् स्फुरदाश्मि दृपन्माणामङ्कलेखुपदेवि
ना मुखामासिन्ततागचमुञ्जुत्ताहृष्टिरिष्ठोते मुकुलानांचकुञ्जलमलानांटष्टिर्द
र्शनं स्फुटमलवान्तोत्पलमिवरावतंमसद्दशासिमिंडबिम्बचैदकांतवमव

सू॰
वि॰ टी॰
९
106

सामग्रान्नलतित्तेयनन्मधुरोत्तिरूपमाणा मिवाविभूतरत्नसहेमवनात् ककंदकाति का
भुंडकारत्यन्ये सामासानेन दधेशानेमादर्शोभगिनीमादर्शाघन किंमहाकालेभ्यः सौगे
धंकिंवास्त्रमेभ्यःरतिर्मिश्रुयाघान शाङ्कृः कपिशामधुनिरंकुशाःस्वतेजोनिरस्त रश्मि
स्वरागप्रभारे जितेनमृत्वेयत्रसवनिरंपितानिमेनोवज्रघटणोमून्यावपरिणमन् का
येप्रसर्पन् श्राव्राणाःसमंदमृत्वेयोषिवमदेशेवममतेगनः यस्मात्राय विमाधेनित
मान्नंगंयद्भुमिनप् वंरकालेवतमानयत्रेतिलकः शकैातरलमयलमीटशि
मेतलितानाकीतिमामप्यम् पित्रकाणिनिलकासौगणाऽानान्यतिप्रभः।
नोनिनरःकटरसीतिसिंचशणःशोभाइर्हनादिश्रुपत्साणिकेसरन्यपिमध्यरा
स्मोटफ्रतिटिष्टिहकंच श्रहृणीमानमध्यापातोमाणांवितताचापी दृष्ट्वा
विकसितायांगमराादिरातेकोणमथेसराासवंसराभिधानम् मध्यम् मन्मथः
शरीरभूतमवलंबः संथानायेवकांतायःकरपयंपदैः वृक्षत्वेभागस्तकोटि ९
सेसमशेनोत्तमंवध्नवमदवशादत्ताः यत्साणाकरस्पर्शेत्तातदर्पितःयेवमायारंः

येप्रतिसेंधिक्लितरश्नाभिप्रायः विकासेन विकासः शोभान्तेमाधमज्जनकम
मधुनः करोत्यनेसोत्पलनिमीलनात् अनपेत्यनैर्घृणेनतामुग्धस्नेतसैवरुचिरापर्य
स्तविनाशकाक्रावासस्फुटिलांगुलिर्धवान्तकारिणीनादपेति येसामग्रमवि
स्वराहतयाप्यकोशोनामहस्तः उक्तंच यस्मांगुल्यस्तसहस्रमहांगुष्ठेन केंचिताः
कुर्यान्यासंयुतागाश्च सभवेत्पद्मकोशकः ऊर्ध्वविटकोश पद्मरागविशेषच
कम् परिमलवाहनपिरोहणपकर्षगन्याभिगतः अयादयत् सितिपा
वरुहनीलोत्पलम् अयकोतेविशिष्टभेदः समानोमदसरागः प्रभायपीः ट
ह्मामर्देनेरत्नाङ्गोज्वलनजः कोपीनस्थिमविशेषयक्तः विषादस्तदस्योऽट
शः स्वलतारकत्वेननिवेशितः अवर्षितेंगः प्रियतमः सजनसनादमि
नेदिनहृदवसेभक्तसंचदयनिरिग्यमपविनाम् पितुलेः अशोकहृतः अमृदु
पाकानिपक्कानियानिफलानिनविषयवेदिनः कीरान्शुकापासाम् अनितगु
णासहस्राः शुकशिरीषाणानलवर्णोत्वात् प्राधिरोगगणाः वनरसमवद्या

कू°
विटी°
१
107

रम्यत्वादित्वादरणा पाणाद्वैनेव नरनारनप्यमति प्रायत्तसेभेदेनानमन्वभृंतियाः
प्रसारस्थवृन्तारीशोभगमस्त्रनष्पाद्धाप्रेवणायः क्लेनायः कणासम्पभंगः नजये
नेवविससितेनात्यलदर्शनेन माणोकस्मास्थिरस्न्मितोमदनः वेदस्यविकास
समयः प्रभानेनवनयात्रनेनव्यामितिस्त्राणायेनात्यलं विकास्यकानायादृशी
यत् नस्वालीकावेदास्यदिग्ध्यास्वन्मितं सम्यक् श्रेशावपवपत्माणानेरसः
स्मितसत्ववकायेषानाहप्राविभ्रमपलवापसनज्ञावेलनायवयोषितेमयर्भस्य
वसन्तस्यवर्षसंगमासाप्यस्युः नेनसपत्रीसत्रिधोपायेनेनयथासमानेनयापीनेन
मधेनमानोपणपासहिस्त्रवेतहयोवतेयामदः ननंभरनमयिथैर्यमपोडानुन्व
त्वात् मधुनीवसयम् उपायपूतम् वक्रमेताहितनेपादनायरणायोयवसिय
तमः गलितमानरूपपणाः नकलिगास्तरंगास्त्रपिमवलकेतसम्रद्धापिरागोभिव
गोपि पदानस्यसिडे नान्वपिमानतोसिदोवक्रादीनानेरामारयइनिविीयभासः
स्पष्टपवस्त्रनुपसन्ताः संदष्टककाकिमभृतिगीतदोषरहितारागाः प्रानवा॥ २

रिगीनविशेषोगिरीयत्रागस्थानुरागः नसानुपसुनत्स्तमनत्वानत्वाकलस्वाः का
कलिमभ्रमपः स्वरावयवभेदास्कृतपः तासमसे कीर्णितयाक्रनतनियमाद्वारिणास्व
येस्कृतिसमाहारश्रूपः षड्जादयः स्वरालैत्परतत्स्वरानेप्रमश्चादिकमूर्छनायस्मा।
स्मात्दृशीवलकाष्ठाविनावादितायैः भावनेभधुस्थवेणवादनविशेषोभावस्माच
रत्माविस्मानवैथः प्रेवाहः सगष्टकस्थकारादित्ना गस्थसमासोत्नागतागोष्ठ्या
रैतिस्त्रियां श्रुतिः पुंसि निःस्वनः कालस्समः पाणिरेपणी त्रितिविधः पाणिः द्रुतमध्य
विलंबितभेदेन त्रैधं वानुरागाणां नृपोनयः कलिनादयो विभेदाय स्तालः शम्या।
तोः वंशजस्वरूपे सप्तदांशेन विस्तारेणास्य वत्रारोह्यिधानवेविस्तारकरणाविव
वर्धनज्ञ वीणांजनस्तया चत्रारोधानवानेया वादित्रकरणप्रयासेङ्गनया तोप
षोकलनलनिक्वादिततनेया त्र्यूहम रेफिनद्रवसंतोनसरितोविंधरवस्तूपमि।
तिश्रनेकप्रकाराः कलकलनेयस्यतस्मविपेनकोणास्यवाउनुकाष्ठकायाश्ररनेने
नसभूमशाक्रमीविस्मविकासारंथोतिप्रसिद्धाहृदयवतोमनस्थभावनास्वपा

ह॰
वि॰ टी॰
८
108

नुप्रवावासुवोमम्नोहृष्टोभिरवप्राङ्गणान्तरेणेन स्खलितपदत्वाच्छुस्क्षुन्नाइवार्थे भृङ्गीरि
गीतच्छन्नक्रमभिधीयते श्वाइंश्चकन्थश्चक्कइति विरोधः शिञ्जितइतिशेषम् श्रुकं नवि
वकारकइत्युक्तम् गीतेमवशेषांवगीतशेषम् कर्मसाधनः शेषशब्देविशेषवविति
गः यथा मन्दाकिन्यापयःशेषमिति भावसाधनेनतुपुंस्येव समासः स्वान्तमेव
नाटकेनसपूर्वरंगः प्रस्तावकत्वात् क्वापिसंदर्शितविश्रमवल्लात् क्वापिशायनस्यम
भिलाषंत्याः प्रभातानाजागरमेक्षणत् नक्तशायने दृष्टंशायनसमंथितलम् मावा
वेशागीतस्मुरूदयः प्रवेशास्तेनमीलितलोचनेत्र येषामनथा हृत्वा गीतमाकल्पित
नरपाय ‥ नता: क्वासिनः मयामितिसामर्थ्यात् ॥ इति हरविजये षड्विंशः
सर्गः ॥ रभसाभिलाषः संभ्रमाश्रुतसाः भिदंतोद्वियाऊर्वेनः येवभिन्ना
निकृष्यंतेमदयतीतिविरोधः धुंधुयुप्रवालोऽर्चिका यत्रभ्रान्तासम्पासोपया
गीनिशारव्यानिऊऊर्द्देनितरस्पर्धयोः रूपकैरस्मैतीरोषाकितापोवव्याजेनकि ८
लघ्राह्णलीकोपघूरूषष्ठलदृशानेऊलेहतकिमितितरम्यथिककंतेनालोकयसीतिरि

तदभिप्रायः उद्भासिविकचवरम् जघनश्रोणिः पुरोभागः पश्चान्नितम्बः तेन
कर्णोन्मीलेन देशपर्यायक्रमादि वनेदीपं परित्यज्यापन्यनम् ऊरवकाख्यमस्तनोः ज्ञाङ्क
वाहृतिरोहदोनजेभ्मणा पुष्पविकासः दर्शितवतः स्पर्शास्पस्य वथानतेनतन्व्याः
खेदो माभूदितीव हारयष्टिमोण्ड उदरस्य समावरं वलीजनितमेव तेनाभितास्तन
तिम्नानि पयोधरोत्तालपत्रे यकर्णाभरणे पत्रविशेषकाखिलकाले वपुः कामनिव
ज्ञात्मनाश्रपितेवराज्याभिषेककाले वंपनेमोहस्प्रतिपद्येते पट्टकंश्रपूर्वे देशा
धिगमेसुवराज्याभिषेचने पुत्रजन्मनि वामेतो वंपनस्पविपर्यये तेकम्पुः वलयः
मेदीरोमस्थानयरकटकः पवमधुपुष्पग्राहाद्देशेषप्रसिद्धानि वृद्धा प्रथमत्रकर्म
णि वाद्यमानेनग्रहेणोवयाश्चतनतारसतालाचवमपिश्रावसं केरिलगृह्म् फ
लकेपुष्करम् प्रमियेन्नुः लतिकाजग्राहल्लतवानपिरागोमनमपिभ्रनति क
ममनुलेचनीयम् प्रनवसितः परिसमाप्तिमसमाप्तः रमैगवागेणाभावनास्या।
पिसाविकसंचारिहृपाणांमेकारः स्मितहृविसितं मयपुलकरोषिश्रमाभि।

रु°
वि° टी°
५
109

लावण्याम् सत्कारकारणेहर्षादस्मात्कविलकिंचिनेतेयामिनिकिलविविनह
याभ्यामिश्रिता शृंगाराद्रीनोत्तरसानाख्याविभावेसहृदयकोविभिनाअयमात्रपुन
ते कथंतेषांभ्यामिश्रतेरनिवेत्तश्रुतिगह्वनोयमर्थः सकलानुपयोगिनयात्तने
ह्यपतन्यते अलसस्यार्थे वचोमासामासतिपीडयित्वापिनिषेधकेव्याकाम
ह्लावस्थेष्टाविशेषाः प्रागुक्तलक्षणाः मणिनघव्यक्तेष्वनितम् आपिष्टामाका
यिकत्वात्प्रयोजनापेक्षितम् भृंगः षट्पदः यस्य भृंगमरेलकः मधुवानमत
मलग्नः कर्णपथ्यामागतः येस्तन्वेनाकिंचिदित्रियागेनवक्ति अवटुः कृकाटि
कः जाः केशाग्रवकुत्ताः अभिमनस्त्रियः पर्यकपट्टः पर्यासिकापट्टकं तद्ववने
वर्ह्लांतीषुशुभे पर्यासितो निषण्णः रविनास्मकः विपिश्रवर्त्तेनममम पर्वेयथामासक
मितेसन्यप्रिकर्मवेनदविवत्तयासस्वयमाज्ञोवछी यथाश्रेवकार भगवतानारायणेसेनिभ ५
हवाणेस्यवसोविपरीतसक्त उक्तवकलरहूपेस्वतमाचत्तेन विवादात्मकत्वात्तामश्रेणालत्वा
स्वकामस्यप्रतिभेदप्रतिमानिर्मितं गलितापेक्षितेनगरागायेषु शाकलितेवेडितम्

गुरवज्रभंगप्रवङ्गमायन्तैर्ये स्तानि नवैस्तनानाम्स्कन्दयमाशुतप्रवलावणप्स्फुरि-
तानि वैस्तुस्तैस्ता विधृतिदयानानि वानवंशसंकसेतिनमभावः मरलतामज्जाविव
स्पष्टतां चकरणानुकूलकैः प्राणिप्रभृतीनि सेवप्रधानानि वदनेनसंसर्गश्वनाथे
वादनार्थावियोगः चकाणे मणिनेपुणानम् वारुकृतवारुतिपतिविवर्धनाघे
तिपादः पवेहिकामस्पवांघाकत्वाप्यवस्यपाकाणेत्यादिविशेषणस्फुटमेवसंग
च्छते वाघेप्याहिस्पयाराणवंधुहूणाणियाराप्रभृतीनि कारणानि संभवेति वेश
नाघावेणनालिकायारूचकामणिभेदः कटेवावाङ्कपीडनेजीविनहेतु
वित्यादिवचनमाकृतम् कर्णास्पपाशाः पलीकेषुभंजनान्तयथाक्रममनुः क
टयोगाभावात् प्रतिवद्धप्रतिहन्ता वेलहूतलस्क्रमारश्सुकं रभसप्रारोपः रा
गोभिर्वेगोपिच्छमंजलेन लंब्यमानागुरुपञ्चलतत्रान्दवतीर्णाकाममकराश्वद
णमरसीनपश्यन् स्फुतमङ्कलेभर्मङ्कलत्वयाविभिः संतरेणापिभावमपमयहेन्ना
तदृष्यावगतिमंवनीतिश्रतिपादितम् तंश्रीणाकसाः पुराणाल्यात् वह्निनिर्भता

सू॰
वि॰टी॰
२॰
११०

एवंदेशायामोपविकार इति प्रसिद्धः नाऽपिजिह्वाग्रेणाभवेति कषीमकारलक्षणे
हितं जलेलोञ्जलितमेव भवतीतनुः शरीरमेव पदेस्थाने ततो मुंशुद्धः लेमाक्रमनत
ममम ध्येश्वेगरागो नालपदेषु अविवेषु हृदयंनीविनम् कषामीनः मपवावत्र
लेचिह्नंतमोष्ठाद्यं मनेन श्रमवारिविंद्वो यत्र भूतारणानाक्षमवारिबिंदुवोय
त्रेत्रियोज्यं दथाविद्यालितवनीपत्रवल्लीमिवसामर्थ्यात् षडंत्रिषहृदः स्तनु
स्तुले विवलापंचनलेलेलोमसूत्रपरम् पंचैवनलितानानिनिरंतरशणि सूचकस
त्रिकमाणिशश्रमतं उक्तंचतेलासूत्रनामेविरलामसूत्रपदेमलोगमकलेनिष
क्रा शषेंस्ततपंचनलत्रणानिसांद्रोनितश्चकाकिंद्र मात्रः वतेव मसूत्राणिपद
निचरणमृदुः शुशानोयथाणिभेदादात्मतेगतिविशेषः प्रथमातमृदुःप्रमार
प्रसरत्वाचरश्य एवसमामिरयगतायेतेविभ्रमादितीयरश्येप्रतिरेपलविनानेषा
समाभिश्रोकोभूदित्यर्थः रसादिहामक्रोयादिमयीमवस्थाम् अयस्तनलोयाभः -१०
यासांचविभ्रमपलते ताविश्चेतताप्रमयमः परिचेरशुरितिविध नगमतेयेन॥

त्वग्निस्तदमेवनकें विडः इत्यत्र द्वितीयपक्षितेतेनमखिनात्वमपात्तइवेत्तिव्याप्तिकि
मेवेस्माग्यतियोगः ग्रभिमतोदयितानप्तेसकत्तनीयाप्रकालिः तस्यस्त्रीसम्बेशे
नम्भावावाग्निः वस्तुतस्तुनप्तेमकेनामलिंगम् करापात्तयोपिश्रुत्रकामस्य
यत्नक्षयवीणतामसम्पग्वारुदयानामेरोयुन्यते ग्रम्बनसहितेनदेशेनविडः
मालात्तनविशेषः उक्तेवविभोक्ष्ममप्येदशानडुयाग्र ग्राम्बलसहितेनदेशा।
नविंड सर्वोग्रदेनेमध्याविडसालेकार्यमदाभिसवनाश्रितेच ग्रर्पकाः शा
यस्तुस्यनमश्रोनामसेपुरुषायितेपुनितसस्यपातेत्यानाभ्यांमध्यस्तम्बलना।
वटनइतिकात्नप्रयोगः नेवयुग्मतइत्यर्थः इमेनोपगूढः स्त्रियाकलो
लिमाख्यविन्नेभितः सविकल्पायत्रइत्युरतप्रपेवायसाः विपरीतिमप्राग
त्मे परिहृपितोत्तिवाहितोमेकुरतियावत् विपरीतनरे पुरुषायितम् वृ
पुवमेवद्वार्यः कटकः ग्राश्रितेनस्तम्भानाप्रायेणपुरुषायितेन स्तम्भनाम
येन पुरुषायितेन नूपुराकारणात् नापेतनानेपदानिस्मितानिविशेष

ह॰
वि॰ टी॰
११
१४१

संविषदारुकृतेक्षिप्तिताविकसितावास्तनयोर्वेशाखेदः कवरीस्खलनादव
लंशुभनेवेलिविशेषः शृङ्गारांवाचेजननिर्मितिचनविशेषः अक्लिष्टाअविरतनीरम
रागशून्यतन्तस्कारामाज्ञाणाप्रह्लनंयदृतेनज्ञासत्कोमकत्वात् मीनत्वेदनादिना
द्वयोरपिभेदाविरचुलवमदभ्रम वेदपवनःक्रकस्यखेदनेदशनतत्नदपरस्मा
त्वग्रायशेणपरिपूर्णत्वात् एकाभिधेयाणपीनांरागंप्यसनमभिविनक्लिदिती
यसत्वरात्कतासादितौरागमरूणत्वात् एकोतनेकामस्यासमर्थयनश्रानेदृस्यहृत
रन्यस्यसेवानतोरनुस्यस्यहयाप्राविविचद्वयोरपि नमयपस्यखेदनेनादिना
अथितालामकोनेनतकः रगस्यरनस्पालेरमाहष्टिर्मूर्च्छैवाविरभवत् निक्लिमिता
सत्वेमेवदनादंसचेनितांकालम्यकतांश्रशोवायंस्यानव्यनरोहव्यस्कोउशब्दाः प्र
पूर्णस्याये अविलीणिरूपकारभक्षेषः लीलाद्यः वेष्टाविशेषास्तत्रवागंगालंकारै
श्लिष्टैःप्रीतिप्रयोगनेर्मधुरैर्विष्टैजनस्यानुकृतिलीलात्तेयापायोगतैः स्थानमनागम ॥
नालंकारस्यअनेककर्मणांवेवनस्यपेन विशेषाया: विच्छित्तिविलासस्यादितिलीला

वित्तासैाकिल्लिकिंवितस्राजात्तुकैाविदग्धेष्वंगारवक्षेपनानावपूजनस्माभिनि
वेशानिष्ठाम् वदेतिहेलासिद्धया इत्येवंवृष्टानन्तरहेवाक इतिप्रसिद्धाभिनिवेशे
नासर्वेषामेव कावेऽस्मिन्धीमतानांसदावपश्यादितः प्रहर्षेणाथापरिग्रहेणायत्रतत्
भावाद्भ्रमसेनरताऽवेगेनोन्मादिनाऽन्नलिनारजावत्यनेकवनभूमसवदाविरम्भ
नम्रत्रानविनवाप्यपरिग्रहहवादितिहेतनयायोज्यम तदानीवायसंयोगपवा
दित्यर्थः उपयुक्तमेवेत्याशयेपरिणतिसमयः ॥ इतिहरविजयेसप्तविंशः ॥ सर्ग
उपनमयंस्तूर्याणामितः उपनेवतापाः तदेवमयम ततोहिंसांतायोषितोदर्पणाः
पततितत्त्वाणिनत्तत्राणितन्वंक्षिरेवमृष्टिभूताश्रेदोत यान्यत्रविशेषे पतित
म् ताणदाशाविः नत्राहूतोमदंगः प्रियवियोगविसवायोषितोयदिदंतदिद
यतूत्यर्वे प्रकरोतत्ंइंदविंदंवद्रुमस्तशब्राभोगोपितिमरे वत्सविकारोपिता
रकेकतितनके शमियामयाभागानप्रहारागतयोवनावकटाते वत्सेषाचत
भोगावलोकविहृतिकेशतणीयचनथ्याक्षनाहहेरीतिवायोज्य अर्थमड

रु॰
वि॰टी॰
·१२
112

स्पतिनने त्र्यक्षोऽङ्कवाटेपारि केनभिवकारः उपहास नङनाडह्मज् गतेतो कैकोशिक
सोऽदियस्य दिकर्वीमत्रुरनरौकैमोयस्य विपोऽश्वे दृश्यतापेदद्रातियस्मार विश्वं हिर्ष
गमभनत् सिषेवेतनकारा स्त्र दिशाभगवमेवर्त्ते तेवि प्रवुरतसा प्रश्नतः विधुता
पदस्थविनाशिनविपदः मांसाऽस्थियि भेदस्य मलिने मद नेन तवक्लृप्तमानस
मीवक्लतिनप्रभाणिमे सलवं चवि भ्राणेनिनमोभिवकरि रत्निमानि मंगाक
लेवैवतवस्त्र यवतेमरणोले तत्स्वहिनपुष्करेनभः कमग्रेचयस्य चीनपिष्टस्मि
हरे नयस्यावि स्वस्थितन वोभिमपिव तत्त्वसामाभाभिन्नवेष्टावलेव विपक्षकारश्च
वशोविदनिसाहहूक्त्वा वर्तेती नयनी पमातोभिरंगनाभिस्वनतस्या हष्टः नमस्तो
भिडरामेदिकाः नमस्साचहेतना भिडरामयमेवमिघमानाकर्त्तारिकर्मक
मेरिचविदिमिदहिमिदेः ऊरवु वैकटिकामानिकारकाश्चनविद्वाव्यामाः
हूतत्स्त्रि दासश्चेमरीचभ्राहम भ्राज्यमानः घशुपमानाः प्रयादेहूनिनित्याविभूता
रंभावदनविकामः प्रवोधस्यावविकामस्प्रमंभमास्त्रत्वाम्नः सोर्धस्र्षपिस्तवपिस्त्रा ·१२

भयाभयभयासौरभेणेव वासोऽथेन सद्घाः श्रीश्रेणाभा लक्ष्मीस्यभा गोकिरणस्य
धूम्रमिव निकटे भ्रमरैः ऊ मदालिप्यपिष्य तो मिलितानि शुभ्रे प्यभिषेनजनसंपादि
ते हृत्स्पर्शी मध्यमहृन्मानः प्रभृत वक्षादयंतिशुष्य पिथत्तस्य गयामास तरणेय
वम्भयस्ता वल्माद्रे कालमवक्काशेनालस्य तनसे मिरेन तक्क लिकानन्कर श्री
चत्र भ्रमरौ भरताङ्को हस्ताव पिहृसानोपत्ताः पतज्ञाणि हेस पत्ताख्य स्य
हस्तानालेदेः पद्मानि सरोजानि नालपद्मस्य हस्तः उमञ्चतिस्ता प्रस्तारिता
पत्र तथा चोर्ध्वकनीयसी तासां मध्ये स्थितो गृहः मकरश्चान्तर स्थितः मध्य
मो गृहमेदेशाव का श्चेव प्रदेशानी ऊर्ध्वमध्ये प्रकीर्णैच हिंगृहेणाभ्रमते कोरम
सा प्रसारिता स्थिमतथा चोर्ध्वकनीयसी ऊर्ध्वगृहः ऊ चितश्चैव हंसपत्तात इति
स्मृतः श्रसे मुनतः प्रवहस्तानि धायः कराः पाणिर पिहृरि रिङ्गः मुखवदनम
पिगृनस्तितमामितप्रायेन तांतम तमीगात्रिः हृत्कः सम्पुकम् तउप
स्थेरः तउपाश्चयानपाञ्ज्ञाणि दिवपवमणेः उभयत्र रसेन विषमस्थिती

वि. टी.
११२
113

रस्मापुर्ष्येमाणुः उन्मुद्रकुमलेव द्वेदहूर्णाभिमलिङ्गन् विशाङ्गिराह्मिमांशोस्त्र
प्रविषवस्पवह्निमांशोश्चंद्रमसः किरणोभिन्नाविकसितानाघेलानांसेपायह्
विंमन्नाम्रमरयेव पात्नीपैशिविवेम्नवलितेन्दन्नानवारयेम्नारपहकः मेह्नाव
दिनः कमलपत्राणां पद्ममुकुलानां भेदने विकासः पुटभेदं वगनगरं प्रभा
तेम्मम्रहितवाटपटउदिद्वंदंवराजालस्मीनकीतनेकरोतिप्राशिन्यायोम्नावि
स्फुटं निश्चितेषामसंभ्रमः उन्नोन्याप्यामकस्यम् शवेविषतनवकम्पिरेतावन्न
तारणेपश्चिः भ्रमीः मेधिवेकम्पित् यावन्नैवापतत्राणांस्थलिनवेगेन कंपि
तांकेसराणांराजमाष्पगितनयानास्तेनदृतामानिवसेकरिणांसिंह्राकाट
स्पंलगंडतटः करेणः गजः श्रमापुरधायनोपि नवानांपवनापवर्षायपा
नाश्रमामिडःलोम्न रपारलीलारायापरघतपविपायंतेनाबाविटकेसंपामवमना
तः परिवर्त्तकोस्वभत्यः भुजगाभुजेमयूराश्चननासिकाजनकजनस्तवर्णाः ११२
नदभिरामम्वांकृत्वा प्रसारितपवर्णाः उत्कंटोनवारनेववास्पेनकमत्स्म

दरोमें कर्तुं कृत्वा येत्रिंतेव वरः प्राणैरेवैरेतैः तेषां विशेषकाणाम् स्वस्थवन मुकुलितैः वि
घ्राटेन ङ्गगैनादरिद्राहेलि घामविषादिना समृद्धिता नांसंबधिनो किंचिदुक्ता रैते
नैव मम्वंयमात्रेष्वेष्टेनेवनतोकाव्ययेति बहुशो निबंधेन भवति स्फुटतेन दलमं
डलेमती श्रीपंसाश्री पंसः स्फुटं दनेल कमल मडेवल्लांडलसंनी श्रीपं स्पर
लिवायोजनना श्वनलमावेगवेतः पत्तायस उष्णावेनापयीमानानतनूत्रिजघ्री
तालीयपत्तिकाः प्रालरुत्तत्रजिर्वमिघाकुलमारदरहन्मध्यया मासः सरालेन
विदग्धाभैः विद्रुमावापालभाविववलितानाः तेषान्तः प्रदेशोपशतमार्गेण जिगामि
षवः शरीरेणप्राहुः प्रातः प्रियः तमस्वया जिगमिषातया कुलस्थ वधूप्रिया।
विराह्लावम्या स्तथैवाकृहन् नाग्रप्य नलमपहत तयावह्निसाम्येनापवेष
मानाविञ्जरीटाब्दापवीमाडलार्थे पुंडरीकी कमलस्मातपत्रेवा बिंबयस्य
विटंकतत्रनादेशः तत्रस्मटंकमेशोभेत्कृत्वाटंकिनाभिरुद्दकीर्णाभिर्थैद्का
नपुत्रिकाभिः शुश्रुवेलक्कम रथपवसवोयनपात्रेनदधियेनू कैरविस्मायपा

हं॰
वि॰ टी॰
॰१४
114

त्रिकपववियरश्मसमावयते स्फुरामदनालत्त्वाल्लसवी यस्मानलेघनंदस्रतितियास
वनभूरुहनाश्चपुष्पेष्वानतदैवमामीभिराहृतापयोगेवजलगतांस्थितिंविधती
ष्टतिभिः श्रितामनोस्थोविवश्रमातेगच्छेनीसमरवधूसेहृतिः सापिमदनानल
स्पदाहृनतापः पीडातेनयोगः स्फुटोयसाम् नाटश्रीस्थितिंयभयंतीवासती
योराश्रितामस्त्वश्रीतापानरागेतंदविकोयादिवडूमतसायोरिंडस्मलेनस्रवयाऊ
दाःपाश्चवेदनमासाश्रयपश्चमयीसक सामियाभस्यागच्छतेमेगलापदारावेऊंअ
तिक्रियतेविघटेसभूतेस्रराणातिरीसः नाहस्पनवेयेनपानः शुष्पेनऊनेतीभ्रमर
पेक्रिरेववलकोवीणामापिविधयामधुराचयासारणाशूकेनानदनसारेणक्रा
णतिसंयिराहिः स्वयोकवाटयोःसंश्लेषगेलाश्रपरत्रदेश्वांनलेसपत्रीशृङ्खवारायोणा
रोपि करः पाणोपाणनेनप्रकारेणाकस्पनेनकसपविदानीयः दिनात्ययेवेडला
स्पक्रान्तत्रगमनेनत्मरणाल्पौवपक्षिनीभ्रमररवैवदिनमितंमिवाहीन् वलेनी ॰१४
लिनीभ्रमरायत्रपतवापवहस्ता लेस्थवारूपकनेहतानाऊविश्यलतदसेतिपातः

नदावदातरसालांकोपलवः ॥ देवाइति। आख्यानायिकास्वसखाकमंलविकासयंतीत्रे
गीपसमांचरेष्टाश्रियानिनासनीसकलमकाशतसर्वमदिदीपः ॥ श्रेतभाविनन्याक्र
त्रकाशिः ॥ हारिवमस्यावनरणलीलात्ततमिरमेवसलोयथानटश्रीदिश्या
विमलीचकारयथाशारत्सरिनः ॥ हापिसट्टमैघूलिविशेषैः ॥ कपाश्चत्रणवि
श्रेषैर्वर्तनेयानश्चवेनेहेतः नाश्रियागुक्तान्नास्तीयथालोयः ॥ नांतिमयाम
त्साः यथासातनभिः ॥ श्रमलाचजलादविगमानिर्मलाभवति ॥ कैरसमागमिति
माहृतमर्थाभिधानात् विगतिनिवेचइमरीचयथवकेशकांनिभोकायस्मरा
हेलवदंतेशचालामानाभुजंगीभयानिमीकमजालिपर्युदेवतशशेषाच ॥ श्रूकण
स्याणहाशिविमरणमयः ॥ श्रहणाधिवोश्चतामवृहः ॥ ककुलपद्मानिकह
मलामलिपमवलक्ष्मीः ॥ विषदास्फुटामरीवयोयस्ततज्ञावेनोलिसंतापश्रियश्चशुभे
श्रमरावनोवसापिविशांतीभिः मरीचिभिस्तिनावामाकामनरोमहिषः ॥ श्रविपमानना
दृष्टानंपंक्तिर्यत्रनथाविधः स्फातप्रकाशश्रूतामोयस्मेनिविभावनाकोरणावहतंम

रु
वि वी
९५
115

त्वं तानुग्रौ यत्तेये कस्मेप के स्पते नेवमार्न्ने श्रेयमने करः पालयोऽपि वियौ वेदमसिदे
वेवचनाम्नोरी भा यस्य नेवसौ भसामो रेयस्यमयुग्मेकृत स्पृहत्वा मिंथ्येमहृतिक
लक्ष्मीरतनाभ्रमपरंपक्तिः लक्ष्मीक्षियानलित्या नतक्रोडयेवाक्रतित्वा भत साक्षिग
रूभिः कृतेहं स्थावर्जनशीले नालैरवैकैः श्रोभनावीः नेनवाक्षनत मेये।
शृंगारस्तैरमेसहनायते लक्ष्माः प्रमसवसमये विजितोसच भगर्भसजराग्नुः स्रा
स्थिराकृतावास्त्रक्रायेननि स्तिनेमहं नित्यलकसूपंभानु विमेयस्य स्ववदनम
पिविगलितनोवि स्तीर्णीप्रकाप्रपवपरहरतेनपावते स्मयोत्वनतेणराज्ञिस
नापनश्रीयोगः नेननारंभास्यरेचनवेशाकांशंहसमन्पश्रीमासीत् नृपायकरोमा
लिनपंकमयपवाभवनावः नेनलेचनेयस्मालस्मिवल्मीनिहसमोडः त्विनम
वणोस्मविगलितिनोयस्यास्यमयुनितनरम्लानकल्पितास्ता विनापयस्यगताभुम्बाप
क्लिारस्मपश्रीमासीत् भानुमरीवौनिचयस्माग्निरभवसमनापकवात् श्वभिशावेन ९१
प्रमिपवयेयस्माग्निमथेप्रवृत्तिः पार्षपायावेनयोदकं पादार्घ्याभ्यावेतियत् ॥

किमलपादयत्पादत्लानरुणान् नवानिव किमक्तयानियस्यास्याद शीपिपाटः
स्यातुरुमभेदेयेश सूनतोरुणास्मकराणां समंधिनामेशूयाम भिधानतेनेन भग्नंवद्ध
नमितायनलसेनीवृशाभनानात्याव श्रीदेयस्मरस्वविथिदाविनेयानमयोसेयोये।
नुनाटशागजस्वेषाभाव् मचेलाह्नितमस्याभिधानेनोमूलितमालतंडरनपव
संभूमिनानास्यलक्ष्मीभूवतिश्चनुचितंवूनव श्वादयोगपमकपिशापिशृंगीकापि
शाचमध्यम् सनंतासहानालिकाम्रयटिकासरस्याक्षितिर्येषांनाटशासुष
काः पानपात्राणियस्याम ऊलयश्चटकाः शाङ्कनः ननोन्वविहृगः उत्सृष्टेन्ह्नना
ना मः परा: मष्टावलम्या गृहाणानन्यस्ति: प्रीतिहीनयोयमेवारणा: सग्रीव
कासेंकोलेक्वनेयस्याः श्रम्पक्लिषानि वज्राणिङ्कनाः प्रमाः वज्राणि।
रयोगान्यवभासंनारवम: श्रङ्कराः क्लिष्टादयो यस्यानाटशेपरवलंपूर्से
सेनमभीर्भयंनदर्थमेह्निनाश्येष्टिना मन्देवारणमदगाजाग्रे केसमीपेयस्या: नि
शानानि गृहाणानमासमस्टङ्क्मृङ्डिनवानारविणादिशानिराशिरेहरेविलिम्रा

हं. वि. टी. २६
116

तिमिरे हिमक्षति निरंतराम्भाः स्पर्शेनेव पाण्डुरूपसंगमेन मलिना यकांता केयापारुणारु
विमेवनक्षिवीनेनिहन्यहस्तामरिस्वतिरुद्धीभिमाथितवृत्तीभिः आशाद्दिशाग्रासया-
स्पृत्स्वृभयोमेयः स्फुभिस्त्रैरस्य भेदः नवमङ्गादिनस्या गमेन समरं वहंती प्रापयं-
ती पुनमसचोन्तःपुरस्पहस्तासशोभारगमसस्त्रियानेतेनसमसंस्थापयंती हस्तामेभु-
वाणैवेषशास्त्रेषुराजंतेस्फुटः दलानांनामनेयोषांतार्पणाः पद्मषण्डाभवन् ते
षोत्वपषंगनोस्फुटदलनैविकासनेनतत्रमनोपमनाहेषेशुमानमभवन् आद-
मारविविवेरेवतत् स्वेच्छयामासमरस्पीतेनसीमसन्निवेशानार्थंपल्लवाः शार्वरीसग्रामाः प्रमदेत्या
दिकलापकं प्रतिस्मिनेतनवायाविंशत्याज्ञेनप्रयोगेसारसं इनचिकीर्षयानवनवेवनेत्र
मांडलीयमर्पयति प्रनवसेश्रेष्ठग्रस्तेवलतंबशुभ्रंनशावेनारंसनयानद्वयेहासित्कुल
मिव विलासरूपेणाभामलभततदप्यनवमयोकसबलयावासदेवेवलभन्तेः कृतैः
महोरैरभिरामम् अवस्थास्थितिः रागः प्रीतिरपिसाधुशोभनेकलामैत्रीसमसंबंधिनीस
त्यस्थितिः पादाकिरणापादोपचारोणाकृतिः केनिरभिलाषश्चहंससपेस्मिनक्षेरस्था ९

पातनभयानस्निग्धमित्थमार्द्रदेहो येन वज्राक्षिप्ताः क्रमायेन विभूताव पत्रपंक्तिर्यु
नलव्यसंधिः साग्निविवांन भवतीति मणिकुंडले मंडनसमये क्लिष्टविनेपरिवर्तय
तीयोषिदासीत् कवाटपटेन स्थगितशरीरावद्धाङ्गोरीवमाङ्गी स्वरापरारीयंश्च
दितशरीरावाटशेते मुग्धाम्भेकोचः सौगंधिकानिकल्पराणितेषां पृष्टाः पतयो
गीतपवकुटीरकोडे भ्रष्टहारम्भे तेषु कारावंधनस्थः ननानितनमोक्तैः रतिभिः
स्पर्शविविमनावीवतनुतपव श्रकेश्रमाकापिश्वितेभवषपायविंद्रुभक्तेतनमपु
स्पदर्मदहेनमुग्धेरेतैः रत्नचपासमस्तासमः स्तामेनरापिनापाकोवितंम
दस्येविस्तारयंतस्तरणीकराहंमस्तताः ॥ इतिश्रीहरविजये षड्विंशः सर्गः २८
स्त्रीवनशापे शयितेन पृष्ठे तीनि निःश्रावेव शायिकावेदिनः पृष्ठेतो मृत्तानानादिभि
द्रुतिटक अनुशांतिकादिनाउभयपदहृष्टिः अविसर्वलग्नविद्यमानः संस्कार
ता विचलता रमाणीभकपक्रोशस्पायस्ताः उपनस्थरामेवेत अत्रमेवमात्रा।
विवतायांमगतकरणस्याविवततनाडपोदेव स्पृशेतितरामावः यथाउपउ

ह.
वि टी.
·२१
117

स्पर्धयोदितमादित्ये मंडलकाविदारयन्त्यादौ मयूखैराससमलीधनाम् नभसमानो रूपतः
सूर्यकान्तावभासा विकारोऽग्रसः प्रभालिकः विवकपुरुषः हिमवनाकस्थानालामि
तिः नानप्रीतिनेत्रावीथीनानानादेशसमम्नेन भामगोरक्ष्वनंशाशिनमनान्तरेतस्मादे
शानाहत्यम्बुन त्यक्तादित्युर्यमाशमानसूर्यकान्तानेषामरयादिगतानां पंक्तिरादित्ये
करेस्पृशानिमलिनसूर्यकतोभितया प्राशाभमयेव संध्यायाका विशन्तेस्पृशनेनभः
उपहृतानिशाकरस्परुचिहृतापेतिहृतानि गमाशृतेजसः सपद्मा भिवापारायेनीश्रा
मरुद्वंवतीद्रष्टुमितिशेषः नारकमोतीषिया चरशनशुक्लाभावा तेजः प्रजदर्शनेनपङ्क
जानिमीलितालकोनिकायतेनीगरुद्रेभविशन्तिस्पृशत्रशयोत्यायोतिप्रमृतसमंतायाम
नघनृत्याश्रयीति महत्तिमधुमधुमपि रमाधुषामसरीः दंडकस्थलेनेशाधुपंशा
भिभिः कभ्भिनैः कलापानिवर्त्येषै मैनैवितवाख्यायजलाकीर्णादिशाः कुर्वन्ति ·१०
मयूरः रथचर णाग्नरमुक्तकनामा उनन्तमृशोधनः धनः उदाकाशादाभीकालः
उदितस्वभावः निष्पन्नासमामापियासरपिकान्ताप्रेयः काष्टगतवाद्मपंजरेनशिखि॥

स्फुरति विरहभयात्सपदं भयान् पुरंदरयम् ग्रहणे हता तोहिमेलासा मंडलमेवारे
लेनारुपत्रलतलेखनशशी शुभाव्याजेनवियोगनमावैयववरुषिताः संरुकेनाङ्गम
रमलिने शशिना लोकांतरगतमावैपुटामेपला शुशिपरेति भगवदामेत्रेणम्
ग्रहपरितिलत्वा ह्लार्गपगालवपोभिन्नपत्राणमावि रूषिवंक्रुरितम् भूषेवानष्णपटि
तस्यापिमिलितिप्रसरतिवक्षिष्पयोगरसानात्मेयिपाग्रहणास्य करापवटंकाक्षुर
काणिभ्रमयंत्रे स्फुटंरश्मलितेमेवादिभिरिद्धुषनमंचितेचरुविरुयः खमंनसिते
नमैचितानिमामानितद्भूनिनतद्वाणितेषारनापावलवम् स्फुटस्वात्म्येदेवन
यकस्यतद्भावेनशोभनाः खचितः शेष्मिमंतः तम्भूमरषाश्रुशिरः ग्रयानपी
नापस्यतद्भावः उदयापरोषवेपक्षिमोबोदरं धूलम् मृणालिनीदलवद्विदरे
सुकुमारमित्यर्थः ग्रवनसमेसांतनतमः श्रवमसंखेभ्यः लमसमरन्यपमसा
मंतः स्वलिनोततिभिः सिखिनापद्भिः नीमसरोरमाक्षिपियन्नैः रागः समक्तिः र
पिह्रामोविकमरुहरसितेचमधुमधम्मपिविसर्पितिवजन्ति शाफरुकंभूषणास।

ह. विली. २९
118

मुद्रकेनतस्मादिंडनीत्तमपीवल्लनासे इति विवस्त्रनामरोजाराकष्टातेभ्र मरपंक्तिः करा
णिकरापाणिविन्तेपोपिस्मिनेविकामः किलकिंवितेरूर्षभ्रेणकारिकसेरन्नूपः प्रायु
कलत्रणोश्रेष्ठाविश्रेपः स्वरत्नोत्मकवेनप्रेपसकेटेगाढवेतिनीभजलनानवत्रि
वनिमग्नेस्तनयुगंऊर्वंतीप्रधानकापिनीविनंभनेसमालमतिक्रांउनीतपश्चेः अथ
मर्थेः परोतेपितोकाप्रवादस्त्रिवः श्रस्तुधानननायकिलशाहूः प्रभरमहिशापीवे
नितम्बीस्मिम्नेलेलाकथंपुरामृपावेवेहहाभ्रिलभेत अष्टैवव्रकामिनासहनि
ष्णांनीतास्त्रलेत्वषिद्वजनतितेचकामिनमस्तककलाभिरीतमाभ्रमिसदानरुणभर
जतीपुषवमयोः करशीकालिकास्मरागतोरजनेनशोभाविभ्रमनसमस्थितः
छितीयरवलस्मणाग्रजाः लक्ष्मीणाग्रजोसेनिकृतवाप्रायुञ्चः सोपिनवालतरणा
तस्मेसविहस्त्यात्मनिर्मितांमथुरांनामनगरींगतसरागलक्ष्मीविभ्रमसमुषितः सम्य
गुपतोमाककेविरमयः शत्रुणासैनलवणोनसह विग्रहः कलहेपायस्मसवललहपम २९
पेवयूलिकुशाभिरहतः इतिशत्रुघ्नेपियोजयंति नरववसिनेवेशमनरस्नत ॥

रोद्धावासस्य पूर्ववासादेशस्य भिन्नत्वात्स्वयेणावोवाशुन्नो सौगे ख्यम्रुपजनयंति वास्य
वे चरविकाराद्भूतत्वादनावः स्वस्यायहृतयः पतंविसृङ्गिमाः करायस्यनेरविंनवीनी
द्याराहुनवमीनयालयोभूमवतीकावसपारयारहितो षितानतो षितानतोषि
तैवस्यर्थः विश्विलोरथ्यालोलस्याभ्रमराः नन्याभ्यसरनमिद्धपीनिसहूपाने
पूतनमूलेः पुष्कः नस्यभिसमूत्रानगनोकामोन्नलद्धत्वाभयामस्विद्धपवेलोका
नरंजिगास्विपृष्कंमूष्वरपिप्रनापतद्वेजनमपिविसृष्टिमिन्याप्यनमपिसृदयम
धांतरमपिशूनास्माबिम् नपशूसंसमीपकैकोचः पहमेदः पृशानिवग्रमक
हाकरापित्रकाकरेमव्यक्तपक्षणिते पियमेत्यनादरीघष्टीमतासकः न
तैकः नंतभ्रविकारवङ्घेः वङ्कवेतः किमशीगणाः भिन्नघद्दाखियामरागंगाय
तित्तस्यप्रभाविकत्वात् श्रेमावद्धविषुत्तोयेवताख्यः सेरायततमाटशंतव
येभावेजपरतिटः समाप्तातः श्रवापकाः कटकाः ॥ इन्यस्यविजपेकेनोविंशाः
सर्गः ॥ इत्यमित्यादिकालापकम् पतिभोगः सैारतोमेदः पुरिपुजितारा शीध्र

रू:
विटी
-१५
119

नाश्चर्यमेतद्रामनीतः वरणायामसनःस्पर्शः हिनागवामासविः बलिनैर्गैर्वि
मृक्षायः पतिमेतोगशारागः नस्मिन्निवसुलिप्तंजेपत्मसंगानेमामलिलाशायेषुपा।
तितः ितियोजनम् आवः पवश्रीलिषावक्रिः सुलेमारंभावदनेमरागोरुणास्ता।
कांतिस्वफवणस्मेनिषायामपदे शृंगंपद्मगाहीनंभगभंशायामग्रमेनामसंवलनं
वेश्मनेयमनयाहवावलिवानामगलाग्राणाविश्लेषावित्वटननननिर्दलितानी
वनमृपनीधुजाग्रेपटोवायषो विशाश्वारुः विश्वकीर्णानायामानाविस्तीर्णमा।
णातनोत्तीर्णकीत्यावम् कंसस्यानतापीतिशविस्तनस्पकशेषमेवामसिपीशवनस्पं
स्तायविरुद्धंच यस्केशेशनीमूनानयसंकीगमपिडूतेनाममृत्युसवमलस्मैनायानम
नेनमः घवमवश्याचलसनन यित्रनेयसतालयाविघदेवसवर्णमंजरीयसतीहत्व
वेसिविवेवरूवानुश्चिमवे श्रनमृरंनिरभुवंह विषमेवननाममुरुहंसलेपसंकोवका
वेताभेरः कुवीरथः कल्पवस्पपवपत्पाणाकेसरायषा शिलावायेपवस्ता।
दाः पत्राणिस्थितमवलम फेनस्यलालापिवाहाः प्रवहाग्रस्याश्यपक ॥ -१५

पिंगलोचनः स्खलता वर्द्धमानेन खेलता त्वेवं रूपेणाभिनिनामरवेरास्यशशांके
दृग्भ्रनिष्ठ्यूतनिष्ठुरः तस्य पाणौ ज्ञाङ्कवीसंभूतेति तत्र तदीयनखप्रभयाः संक्रमणे
संभावितम् ऊर्मिभंगैः त्रिमाः कानयेन स्ववर्णे शिकत्तासहितं शोभायास्य
शुभ्रभोदाद्भिसरः कामरदैस्यैमाहिमस्तरः तत्संतानस्यचेद्रं कारायनपरवाणि
त्वचयहृत्कतारासात् विलम्बमानः दीयमानाः चंद्रौविधावासिनीसकेलावि
ष्यः रेवावंभामरलादेवदारवाः वंजेलावेलसाः जाम्बूनामामानाम्बकेचनतस
वः कंदः शिलाखरस्यानिकृष्टो गृहस्थलस्योपसेवनम् कंदाग्रहृष्टालिंगनम् शि
खावरश्मयः मेखला उपत्यकाकांचीवनितम्बमध्यभागः श्रोणीचमादयोधि
नयोलापरिमरोवाचरणिस्वतमालखंडेलोलयंति याशालः कुलितनीलरणनेम
वोम्बुकानस्यश्रोः परिहितायथावहणलयः समदः सपवभतलभक्तदग्रभिवाभि
संतम् शुभिसारणामभिः सकानामेवस्मानेस्मराविनासार्थेणव यथासमोरान्न
सकारयदिनेत्रकरोतैः नवेः सातिस्थस्थरादिशुपसनेरतिचेत् तस्मादीनांपाठ

ह॰
वि टी॰
॰२॰
120

सोदाहरणाभ्युत्थानपङ्क्तिवत्सलमंतच्चिद्घ्नानन्दमिति तिमेहेङ्गावयोगिविशेषः फे
नैः पांडुभिरुभिर्भोगैर्विरचितसंगतवः यः स्रवः सलिलसूत्रोयः ताम्रश्रीरोधसो
यस्याः फेनवरस्य सितेतरैः तरंगभंगैः संगतपयः वीरेतेन भवनमूलो यस्याः सुत्र
पलेवत्रवीचीहैः ऊर्ध्वमा टीक ऊर्ध्वमानटितिच टीषनेताश्रमतः तत्रयतिविथी
पतेश्वनरत्नप्रवर्तनेसमासातविधेरनित्यत्वात् यथापृतपनृषिवक्रमातिनिपुणाला
ननमेतिपततदाश्चर्यनेत्रिति नत्वभावनीषभवत्यभिधानाभावात् नहिकेचिल्लो
टीषु ऊर्ध्वमानाभिधानमस्तिऊर्ध्वंच टीत्विधातूपमानटितिसमासोनेष्टव्यः
ग्रनोवत्रवीचीहेरितिता प्रतिषेधयसमासेपातिरस्मकाने लोगलिनीमहाल्पपुष्पापिमर्दे
ड्डसाापिपरिः परिसरः समवेताकारः विषयः सवेमरभेदसंसारभीयोगः भीमा
रण्यादयोनदीभेदः ऊर्ध्वतलांजनपदभेदः वर्णाणोंवसंचारेणविदिताः तेनाः वि
ताः त्रिवसपवणाः योधीकरापवफणाः कल्लोलापवनभाः वेणाक्वास ॰२॰
वेणीनिप्रसिद्धास्फुरत्सलिलमिश्रनाः कौटिताश्रानयाश्राधिकयातनाच्छंगंभी

रेणाऽत्र पृष्ठं भूतंच यस्यास्तु विततमिरं यस्य तज्ञाबेनानि घ्राणेन गंभीरे वतालमूलेय
स्याउपपुंजं पीतं प्राबाधिनः अन्तुवरः ऊरबी विहगपोषिद्धेदः रंकुमंग विघ्राक स्त्रा
शीतः पत्ति भेदस्तस्य कथ्यातेस्य ततमी त्वाकारान्न काशीति तत्रैकात्र काकलीपण्णम
निवेशः संस्थानम् अस्तवाज्ञामयवैतैः कानने च अस्तवत् भल्लकपुष्पम् तमा
स्तानदीभेदः तमसः शोभाकारेणाल्पता अलोभिनाहृता वसूक्ष्मैनोनेत्रे च पाके
नलवाकबोलवालाह्रतिनिभिन्नैः वल्लीफलैः कदलैश्च ततनाविशेषेराप्तामसमृद्धा
लक्ष्मीः शोभा रमावसं वै पुष्पकाशाङ्कैरतिरुच्छायः घ्राणमनोज्ञापवित्राच पाद
प्रेमारोहत्विप्र्यत्त्वमत्र नदृश्यसत्रं कथमितिविरोधः अतिकामामतीवकामाक्रा
न्तम् रमस्यावंसाभुक्तिः पानपात्रमपि अभ्यां हृतिरपि अरंवडीपरिषूणीमा
पिरत्नानि वं प्रभृतीन पिलक्ष्मीः शोभा पिनाश्चिद्गपादशाप्रसद्गपाउपपह
पिंहूद्नीलशेसानां प्रकाशं तमहवगलहस्तिपरिभूतं वैभवं वा जितो गजाश्च गल
गताश्च पिंमाधनं फलं वेलानलविक्रनयः शोणीभूता पभपर्वताः तेषामरयका

हः
वि. टी.
२१
।२।

रणभिवपशंणनम् यतो हरमृष्यायस्थितिमिलिता समेशोषः नक्कलिकालनकंथ
अपिरागः प्रभ्राश्यमनेन उग्रजलकवल्मि श्रीभावातीः नोरथीवेव नैसमाणि स्थि
निर्यत्रउग्या न जलकेचतीरनीरासमलिंगनम् वंधुरानन्तः प्रेवाग्निरेवकालस्ल
यमानत्वकाम्कक मस्थिरमायुरिव सलिलमालोकातारजरयोगाद्विमाइंताभंज
नकाननभूमिसपन्नम् यश्चविवीक्षाकालेन पीयमानत्वाद् स्थिरमायुः पशुपति
सर्वकर्माह वैरस्यमाश्रयेन कोनभूमिंभञ्जते ऊर्ध्वंकेसरनातिकेतः हेतयोयानुका
स्तंय त्रिसंततिनत्रकथा नरेशाह्लादो न भवतीति विरोधः उक्तानेशकरम्मुत्पतवि
स्तारेवेति न विरोधः सन्तो भुजगानागाः किन्नरावापस्यग्र नवमनाक्ष्मस्त्वं विक्षिप्त
म्नवंकत्वावासनागरयोर्यत्रेतन विरोधः अत्रप्रकाउपाह्नः प्रधानमावचनो।
विरोधः ह्वायामतिवधानोतिसार्थवगतव्याः इंदोप्रभयासक्तंवंद्रिकपास
स्वह्मिति विरोधः नयोरेकत्वात् इंदोरुत्तेतो निर्गतत्वात्वम् भोजितयदान
वेरोदयस्तसा न्योत्स्नायादंसमुच्छलितनमिति न न विरोधः क्षतिः हसभावः अनेनःशेषः

२१

ग्रथिकमथिजलमपिपंचकलापवमेउलेवलयोयस्यताडङ्गनगपवद्धस्तमउत्ति
म्रोयेनपंचाग्रुलः कस्मात्तेयेण भर्तनसंभावात् ऊऊं देरेनितस्वसपार्श्वयोः वप
कोस्यतौ समागनिमयग्रपर्वतम ग्रतैतैः रस्यैर्लिमिभिश्रितम् तस्यवालमजूतः
विक्रमा तस्याः केचनप्राणिस्त्रगणरमेनाकुलेविषमम् अलंयनवामवामममलंध्य
म् श्रियः फलंभोगादिनवसमूहमस्यपवतैतेतेतेरेतः मायात्रियाकायास्मिन् उला
समजूटम् नश्चेनभोक्ष्यादित्युरमवं विमाइवाज्जयतेश्रयतिपंः तमेवं विधं विनौव
जलप्रवाहंवंहतं वनौचेतटेषकाननमहू हमपिसत्रागंमथिमेशायमनषत्राग
उरंवा ग्रतानं विभीनकानांतनिभिर्मिश्रितम् तस्यवातमजूतपल्लवम् अतप
वोद्धामामहणं आकुलंवहलेश्वलमस्तकेवनवमवामेयनम् सहश्रीवलेषविलेष
स्तूहूायेयेवर्तनेतेतरेतः सवगामर्कटायत्रवम् उत्तालमजूतालाक्षिकृतम् उ
हंवाभ्रसरश्रीमश्रमोवाभ्रजनियस्तादर्पा याययंतम वालत्वेनसमिनाश्राटव
तामस्ककमग्राउनमय्यालकाणः अमवानिविवीचीदरतावाउः स्वेनश्वैयेनावा

ह॰ वि॰ टी॰ ·२२ 122

मृगाङ्कं विन्दन्तीव हीरा दारुककर्मनिष्पाद्या यत्तिलकाश्चपिशङ्गरूपो मन्त्रसाच्छावर्त्तविशेषाश्चा
पिमकराण्णप्राणिनोऽरंनामवाहंतकाः मकरा रंना ख्यउंडा ह्रूनयनस्तिकाः
क्रमोच्चप्रासप्रसिद्धो विपरिपाटी दद्रूनासंस्थियिन्न पिरमोनुरागोपि विच्छाटकासे
ह्रूनीभवेतः प्रमरैमोवाशिवोयेषाम् नङ्गिमः पद्मिरगा किरणापवाहणामाभु
मायीवर्तिस्पत्तिकायत्रवंतनीपरावंतमानः ऊर्मिफलकिंवनदीलेखानानेमा ।
केटाभिवरवशाहोचाभ्रुपजीवः योघत्कएितस्मविनोदायकलकेवर्तिकामा
रायप्रियंपालिख्येति क्रटेभित्तिः ग्रावर्त्तवक्रमावर्त्तनूपंस्त्ररंषानमपि मणिनोयक
रंसाग्राभिः माणेश्चकोस्तभस्पमकरप्रधानैरंशुभिश्चारंशावले श्रेलेः पोवत्नमोपिरेत्न
यत्ववर्तेपोदीपरश्राः ताम्रमर्षपविनिर्भिन्नमिश्रुवतिनानयानानिम्नरयंतीति ।
यिशाहेशुपसित्वम् प्रचकोंठानुरूदानिमीनोशृङ्खपतः शैलशिखरभ्रांतयंति ।
मुन्यारयेतः नवेनतिरवायपत निश्चिताममीपेप्राप्येतिभावायनेतिकर्मणिल ·२२
टिस्पसियमोंश्चकुमिष्टनीएिटनुज्ञावश्च ग्रभियोश्चोरतम् प्रवालमालयो ॥

विद्रुमालाश्च दैलोष्ठत्वन विशेषः पद्मके रत्नोदयोगतिशायान्त्ववालमणिकपोले
निपुणेन माप्यः सर्वंग्रहैतैर्मणीनां विद्रुमलेखेत्तिनगाधिपतेरूक्ष्मश्रवसो मानमि।
वेष्टापस्थितन्नादीलमाणेपत्रवद्वालाहावे शैवाग्निराद्वकैषमिर्यन्नवयाश्च स्त्रावे
यागवष्टाङ्गुतरथामीत्स्यते गवांसंभमंसरधर्मो नावतिमीनां रतयापातलेनेन्तिसि
रसपवत्तयेणाचनाशेन चन्द्रिकाग्रलक्ष्मीशोजेणान्तनाचहृदरिणाविसृन्नाहृदिणीनवा।
स्तुतितमाक्रान्तम् ग्रावमूलग्राऊर्मयो यस्याः शोभाद्विभाषन्तिकं अग्रेचकर
स्तावलस्याऊर्मिकावालिका यस्याः कृचिराणि सैकतानि यस्यास्तयाव्यवस्थावी
णोपतित्तिणां स्थितिः रुचिरमाभोवाभिलाषशृंगाराभासैवकलाहृदस्याज्ञानश्रुश
रीरयोः केषकेनेनव्यवस्थानियमः भोगिनां वलयासमूहः भोगिनचपवचवलयः
कटकः ऋक्षपतिः शाशीविधाने हृदयनम् स्कांतेता विद्रुमाणां नारागायेषां
तेस्त्रालौरगावैर्त सती स्थितिर्यविद्रुमवनालः स्तनालः रसंतीचस्तितिर्यस्यगा
छाहैणेऊर्मिभिः लोछिते गाधानुरागायावऊर्मिलयातत्माणावधाश्राहि

ह्रः
वि टी
॰२२
123

नमाकृष्टे ऽलीरैः कर्कटाह्वैः प्राणिभिश्चितया लक्ष्म्या याश्रितोम स्रातमपमायस
तैस्तस्थितिभिनिराते वषोयेषं यिऊलीम स्राऊलाल लक्ष्म्या विरचितया तत्र तत्र देवया
श्रिताः याम स्यानने जत्स्ववस्रमेरहृ वा पद्मालेव प्रोवसंतिष्ठीलः श्रमंदस्त्रपातो
येषां नेश्चलवा स्पृतः श्रमयोयेषां नेमे रेणा कषैणाधिकः प्रकृष्टे पक्षिभिभिल
ता मरसोचसरा धिकानि वायुत्कृष्टे निस्तिमितानि नातूरसंानि यस्मात्तारंशीव
जलस्थितिमिमयानि भूतिनमेवतिप्रसर्पति श्लनोचीनरुभ्रावेनस्त्र यशोभयाश्रितो
नवीविचित्रचयेन हरिणाभूतिनेत्वंस्त्रितयाश्रियासेवितेनस्तु विते वेषेषु भारता
दिषु भूमिभागेषु गिरयो हिमवदाद्याः वीचिमतीनदीरलाहृते नामवर्ष रलया
वभूम्पा शनेथावर्णा याग्रार्थिते अविपन्नासेराह्नया श्रातपाभावो यत्र यार्नेरता
दिनवभिः अलकं यऽतिसामर्थ्यानोरैः पयामर्षः कष्टैरमऊसिरुकंासवर्णा अतृपिंरे
पद्मरागभेदः वितानः भ्रूनः केसरऊर्ध्वम्रुखा निष्क्रंयलोमानिश्रेटोम्रुखनिलमठः ॰२२
येनमेरितमितासनेत्र लक्षणा चपंकनेचकास्तीत्पनगोनोपयंदीपके पलाशः किंशु

कलरवः पल्लवाश्च कर्णिकायाश्च कोलम्बुणानदन्मधौ येन शलभ्रमनम्यक र्णि
काहत्याद्दत्ते मध्ये च स्थानात् कर्णिके व वानाः पुष्करमन्तरिक्षं कारिकाशंख
चक्रवाक पश्चिमे भागे द्वे येव कोणे हृल्लिनी विततादिकावेदिकाव शृङ्ग रेकमण
योः सज्जरास्तपः खेजनाम्यति विकलः एवं जरी सा व्याः पत्निणा षंजा कुणिते।
प्रातः कुंभस्त्वर्णे कुम्भी चटी कापशी वपि त्रिधिः प्रन्केवलं मज्जर्मुञ्जः कलिकाया
मागच्छति न्यादि विशेषकं नारकस्य गोमय्यगशिभाः तेन विवक्षेन भस्तिसंश
यितं चेहशाकलेयेन मेवचेड्स्तारणालंकारश्चाशिष्टायेन वर्णना कस्मणिरकस्य
प्रकटारतो रत्ने प्राषक तस्य गणास भो निनिमदेहच्छा ये या पीतात तटे पुटिकेन
पुत्तिमनपनायाषितः पेशषशाकया मंडनाविधिं प्रतिनवराम्रगमत् ॥ इति ह
रविजये त्रिंशः सर्गः ॥ अथ तदिन्यादि पंचभिः कुलकं श्रीकैरवमर्थनाशावित
सभ्यं न भोयत्तन थ्याकृता निमग्नो मडितः उत्तालम्बयार वेस्तारणाय प्रबन्धना पुटवि
टो वै श्रवणतस्माघः सकलयोग नाशनाम प्यगाकेंगाहनालेन योगाभायेषां प्र

ह्र°
वि°टी°
·२४
124

तएव स्फुटकेशानाम्ः श्रिवस्मत त्राम्भिकाग्रेश्ये मे ज्ञात्मम भियोगेन स मारायनय
रनया क्रतम भावायनेरे शाग्रुरु वस्तात्मर शगान् तेनमक तेष्वेशेलेष्वपानि विला
निपानात्मेविवराणिनत्र कांताजनस्मम नेभमयंतीगाढ्येशा भग्येषांनाट शगाभ
वेतिनदारापलंश्लिविला मायनवहिज्ञ्यउपापगमस्पाहेतुः श्रतथ्रंमनस्पानमवेना।
तिभीनंगतिः श्रीतिर्वायरतन् श्रतनुरसममनुस्यासारं स्पविशहद्यश्रदाश्रा
नयः पत्तिराणयस्मिन् नतेविशिवनसमासः मनस्पाश्रजननपदविशेषः तेषामता।
मानंपरमनेहितानानामवनेरवणेयलनेः प्रभृताषुसः प्रसक्तिस्लत्र स्पनमतजन्मा
हात्मः तितिपतिर्यस्पाश्रंत्वोलनंवलनेतेनकायेणनंडवतः पतितांहरितास्वरा
म् नराहिस्मामम्मतांउवादपिकंशेवैासनेनविधुनयाविपेवत्रपिकंप्रभृतशिराप
चरत्रविसहंमयोश्वनामनीउकपालाभांस्पाहशारोश्वराशिरस्मारणं उकेहि सट
प्राहद्धचिंनाघाः स्मरतिवीजस्पावोधकः शिरोपकारककांतिमत्विंउं श्रवंतेसा ·२८
शिरोभूषणं श्रनवसमन्कष्टम् दानेसंचनीतिष्ठप ततःममसेनवमस्नासमेतान

ग्रहलिवाविलसत्तेनसविनावग्रहहराः पोभायस्मिन् भग्नात्तुहिताग्रालीकस्ता
स्तादिने ग्रालीदवापयोधिमध्ये स्निग्धामोदर्यत्रागाभावः ग्राहितान्यसत्तानेन
प्रावेलासवान् ॐ दवत्तोउवनाश्रमकासंकथितालेनत्वयेनसहरेशाश्रवणाथा
गेयेते मेघघोषेमघेनशत्रूनीदाशालाप्रकाउनालेत्रिगुउदोपादमेकमन्त्रि
त्पपादत्रयेणावस्थानम् रिणएणहत्रेणप्रकीर्तकं चामरं पद्मा णितोमानिसहं
विजम्भाकिनशातंहत्वा कं भयोः पातोयस्समहत्वराज्येप्याकनिष्टकः श्रा
तत्रं भपातहेमवर्षसमदिवमानभूत् ग्रासनं शिरोदेशः राहुश्च गुविनाशु
विनाशहेनरवेनदंतेनप्तुविस्मनारदाख्यादेवर्षिर्यस्मिन् ग्रवग्रहेप्लसलासादि
ग्रा नवः ग्रग्रहाः प्रापंप्राकादयः वातेपुरुषमेधिनामसंग्रपणाहिताहत्वाग्राम
संतान् ततोपातीरसहरुचिर्यस्यवातयावसत्यग्राग्रासंप्रयाहत्वाग्रनतः ग्रन्ना
त्स्याकांतिर्यस्यउच्चारकाग्रनमः पंकजंवहंगाशिलीगेरिकाग्निमंडनासहिता
यस्यतन्मूर्तिरदितयाश्रियाश्रितानाशोभते कटांगंडौकत्यमभवेयनम ग्रा

ह्रः
विटी॰
॰२५
125

घवनन्तललनामपिष्टघवः कटाक्षायस्य नञ्जावेन शोभयायुक्ताशृंगारास्समम
ह्रितभ्रुजन्मे कान्तामेखलापिसद्दानस्य कवलैर्न्यस्ता स्थितिर्येषां तैः संमस्थानकः
घटद्भिराय संस्थानारुध्यावलानांमैन्याणां स्थितिर्यत्र स उत्सेधस्तेन वशीकरणशी
कककरणो यस्य स स्पृशितिन्नसज्जनानां वशीकरणमाद्दरणं येन तैः श्रीच्छिद्रेनदा
नेन वागर्ता मृतेसमं वविभर्ति स्पृशीमिव सापच्छिद्रेदानवमस्यं पिरतेयस्यास्माट
सीभवति ॐ जतैः रजितस्यज्ञनतादनभिभूत वपुः यस्या कटोगंजेकाश्रिवः
नदन्तसारीपीवरतानन्तस्पृशरूपमाकृतिर्यस्य तदन्तसारिणां लंचयचवंतोरूपामृगवि
शोधायस्य समहिमामहात्म्यशुक्तः ह्रितयायुवत्रनितकृपाकृपालनश्रीः ग्रसमनवहिमना
ह्रितयाक्रान्तया रुचा कृतेपाभासतोषणाः पर्याणा यस्य वेशेशृङ्गनायारवितास्थि
तिर्यत्र स तिस्रशाविकान्ताउपयोपस्मिन् शौरेस्थ केउस्थितनाभाभास्थिविर्यस्मे
रवं चपुसातिपरकृत स्नात्मनिवारयतिचित्तपीलशाहेपुद्गृहशालेचपतिपादितानापृच्छि ॰२५
कोहृताः केरोचपाणीश्वानिघतहृताविपदत्तनागः प्रतिपतद्भूतेः ॐ जरमहेशस्य

विपत्ताविपत्तस्यगाहंदारकनागकुंजेनैः पूज्यमानमितिमात्समः तत्रचित्रहरणे
मुख्याद्यातिरेकात् अगस्त्येपि मेरुजिगीषयावर्धमानस्य सूर्यादिमार्गवा
निरुध्यतो विंध्यगिरीश्वलीनोन्नमनस्य शीतत् दानमिं उमेदनदीदानम् चक्षुविः
देवदेशाभनेन दर्शीपरिपीतात्स्विग्धोसमभवस्तामेयीयेनकुंभोकवाटोकुंभश्च का
लपाः अनुमेनापरिम्यकेन मदेऽनो जितास्थार्यस्तायस्यशैवायीनिरेकभूत् प्रकृष्टः
सोन्नतमेनसर्वानि प्रापिनादोसाभजेनजितश्च भवतिकनाटोगडेकारदास्यका
काःस्थितिराचारो पिकोकिलाद्भिकाकैः समानाहृतयोधूर्ततयनदावारमास्त्रि
न्यादुक्तयेष्वेनैरेवयोऽयमाणास्हचिरमवतिष्ठेनेमविकारगः करिणस्तविदारिणा
देवादप्यानायस्यवीणावपतिणाकामोगतिस्तकृतेनेनमेदेनहेदेनसहवर्त
मानावलाडेक्षयिविशेषास्ताभिरन्यहतानागविदारिणः पुनागकोविद्वार
हरुमंनोदंनाशिखिरभागायसगंडावेवपैशैलोगंडशैलाश्चमश्लतोमंग्यपाणा
णः अत्रकरीतिभित्ताअत्रमानेगारंतिनामयुक्ते यावभेदः शीतिरारक्तोदं ताभा

हृ. विटी. २९ 126

वभिख्याशोभमभ्रो विशिष्टजामयेयोरचनाऽऽर्क्तेच भद्रोमेरोसृगच्छायसंकीर्णाश्चेति
ज्ञातयः चनसः करिणीनांमाभद्रोऽन्नमारयवयः नक्कालयितेममरोनिरमितेमोलेय
स्नतच्चाविधायोविलासमेतिशोभांधत्तेभद्रकालीवभद्राणीनसग्रपिविलासमेति
तस्मात्शोभवतीत्यर्थः नैरावणःप्रेमासवश्चत्रपुनामकरिणीयसम्रनाति
न्यास्मिनि ऐसग्रवापायास्मिराश्रीग्रहृरमिके प्रविलाकिभिर्भिव्यायसप्रल
चमकांतिऊटिलेगच्छंतीनिप्रचलाच्छिन्नः प्रः प्रवारिणीश्चयः हतोवादितिडन्मभि
घुटोयपरिभूतत्वादयोगतसेहिकेयाराह्रोर्यस्यतथाक्रः भद्रकाल्यपिहदाएव
मधुनलाउरनास्तान्मितायान्वयेनायस्तेनसामप्रचलाकीविद्भूतः ऊमारसम्बो
धीवामसूत्रस्तस्यशोभाप्रेमासरंयसा ग्रन्यागमेश्वरेणश्रमेमरवाणमनेश्वहृनोडमे
भिनामैरेनायथाग्रधास्मिरश्चवाहृनीभूतसहिकेयस्मिंहोयस्यसमानश्चाक्रानागा
भुजगानगाशेषाभुजगरुगोवशिष्टसत्तमाभूमिः तेनश्रऊम्रेरोदिग्गजः ऊ
मुदंचवैकरवे समप्रतीकादिकऊंजरः कश्चिनशोभमनावयवस्थधेरावतःशुभीकः २९

ऊमुर्चेननवाम्नः सश्रीकः सर्वभौमः प्रतीकस्य गिरिराजः पृथिव्याः क्षितिधृक्
त्वयस्यनज्ञावेनशोभमानयोः शरीरुहत्वाभुवनानिव्याप्यस्य गिरित्वात् व्यापारत्वेन
त्वस्य मेवलत्वाययायशोवमानइतिकेचित् अस्मिन्स्तपतविराप्यपदमोक्षत्यागेन
देवकल्पनीयम् त्रिविव्याप्याभीत्यनेन वारेरहिशोन्यतदेवविशेषणीयं त्रिविष्ट
पमदादेवाविस्पष्टं दिंडिमस्यपरहस्यरूनेयस्याम् दिंडिस्यऊसिन्वसिवैमहादेवाः
यडकेदेवदारुवनेदिंडि रितिततो विस्पष्टादिंएडुत्मारुनश्चदेनेयत्रप्रकटो ना
दृश्रीश्चिपंयाभेति सकथं देवानांभिपइति चविवोये पुन्यनेपर्याप्तं सम्मतादपि
गतेदानेनयेननाटगवप्पपंस्य पर्याप्तं च सम्भूतं स्कन्दादावन्यालसातिदनुमानवा
नाम्रजननीश्राप्यनश्राभाष्यविपदविनस्येरानयः पीतलशास्त्रमसिद्धानि निहता
जसते श्रयतिश्रविपत्रेवनित्यत्वादानिहं प्यजनोमवेदेयस्मिन् चरितेसंचारः
श्रेनकंथामनेनोयस्यकारेणाऊंभाभ्यांचकालाघेणाभायस्यतादृषयोविभक्तिरा
श्रिचकसिंथनदप्पनेकयावंऊप्रकारसकारेणाचऊंभेणराघानादीमिशोभम्

इ॰ वि॰टी॰ ॰२२ 127

हस्तिनांसम्मुह्रोह्लास्तिकं अविंतह्रस्तियेनोष्टकं नस्यकलस्य भंगे वकस्येनी
वनास्तिकासौ काधत्तिकादिशिव सोपिसकलह्रानामास्तिकानां नैयायिका
दीनां भंगेवक्तकलस्य कल्पमधवं यंनसमुद्योगस्य आस्तिपरलोकादिरिति मतिर्य
स्यसअस्तिकः नास्तिमइतिमतिर्यस्यसनास्तिकः अस्तिनादिष्टंमतिरिति टक
सापतंसैस्य पत्तेइनटष्टादिवचनंचमलिलेस्थरोवरुणः वङ्कलास्तनः कार्त्तिकेयः
कार्मोरोमह्रिषः समवर्तीयमः सैकतंनिर्जलततंटसजलेनतदेविशेषः तटन्तो
ईशानवन्नस्पस्तिचयेनपरिकाविंडमिवऊर्वनीकल्पवलीमदर्शयत् नाभा
मृगोमगरशीर्षः छायाशेणमापिविस्मेरोविस्मयनशीलः मंदीरोमंथ्यानस्यवक्र
कम् अरातिर्वारः षद्दकः निलकंठामयूरः नीलावकंठोग्रीवाभोगिनः ईश्वराः स
पास्यदेहलीनावारारंभभूवाम् देहेवलीनांलग्राग्राणानांजलनिसृतिमार्गः रमा
भिरंगनाभिः रमस्याभिरामोमनोज्ञः पद्मासेलामृगोमृगरूपः प्रशासांयात्रूपंस
विक्रूपस्यस्यपाशेणाकनस्यननस्यतेजस्विनोचमारीवसंवेपिवंतसामर्थ्योरूप्तंतेष ॰२॰

नरामोमरगाक्तनिविक्रस्यतेजनस्विनय्यमस्पर्तत्मोवलेजयानकेननानिशृ
ङ्गनिभानिनः सर्पानेषोकेकाश्रवणाचकितानोपलायनत्वसंबन्धनरथ्यवंधप्र
थीकरणं ॥ इति हरविजये चैकत्रिंशः सर्गः ॥ नीलमणयो मरकतानि श्रुन
लाश्चिवत्नरश्मकाणिरक्तमणिपद्मरागानकमालोत्पादिवश्चुव्यासन्निवेषाविशेषाः
चित्रेपिष्टापगतादिरूपाणि वर्नितानदेष्टिनाघावस्तता अश्मरुजाणानिव
श्रान्तिमत्रत्न अप्रेशाषाभोगाक्षममयाणिभृत्वोनिश्चेषस्यवनंतस्मभोगश्शरी
रम् समस्तैश्यतीहरनियेचितशृङ्गमेवगृहकं अन्यसमस्तग्रहकमिति दी
र्घिकान्तंकृतस्यवेषमनस्मजेन्याङ्गः समस्तपवगृहंतस्यांकमस्तितस्कंधा
स्मरणापाराश्चवेराश्चेतिद्वंवः तेमकतेगीतसुदादिऊष्मालेः समग्रवे
पनेतैविनः स्तवः श्राकृदोरैस्यागिभिश्चनोव्यामे कपोलनतापैरवीवमू
र्छेनाभिदेताताभ्यांचाचिन्ता अस्वसावक्रतेपनतस्यानामहावेषमनोलेपावि
नाशस्तदभावोस्तस्तोपन अर्थाभावोव्ययीभावेसिनानत्रौर्यंयानस्य

ह॰
वि॰ टी॰
-२८
128

ताचूर्णपांसुपांशुभागस्मिनोपान्तशृङ्गीनाचेष्टीनानाडिः चविस्तृतानादीर्घिकाश्च :
क्षुरिणपक्षं विस्तृतावाप्तेशीर्षोचासाविति वसमात्त्रः दीर्घेवशीर्षेकान्तयः
कंटसमीपंकंटेवसमीपं नालासुरुविशेषः प्रत्ताविभीनकासेरविनाचक्ष
पुटादितालगतस्थ्यादवैः वितताख्यामासुत्स्लातिः कलकमम्तोज्ञांरवगारु
रुपुतास्वमपिमहाष्वैरनलाथनेहैंनभिवंनपुंकेयोगोयेष्वा प्रभानञ्जवसमा
यानसमयः पतद्गुहाः सेवगाानिनिविष्टोवपाशाालिपतंनाथ गुह्यांसुहादयः
निश्चानानागृहाणिशाखवसानानिवश्रकंस्फटिकः सर्वस्वनिग्रहस्यानेपत्र
वेगरयोहेनेश्रमापनोगवचनमसोभिडावनेचवारिप्रतिमारिनोः पराजयहेन
स्त्रसह्रितावोर्येमदावचारीभिः साहितः कृतपकपादश्वोगयः मचारीस्वाभि
धीयते पाशांशाक्रमंणापनकरणेनामनच्चेवत हतेमतनुमध्यमशरातत्रवि
लेभितंकलीनांभंगलयमिवत्रियाभिवंधारयंतीभिः तयोापनुसारूपरेपञ्चना -२८
दिभेदेनत्रिधैवयज्ञ्केनालकालांतरेस्थायीतुतमध्यवितस्थितः त्रिधालयइ।

निघोङ्गौर्थदशामलविलवत् मानसं सरोभेदेपि मदन स्तस्तभेदोपि नतत्रमा
लागनाभरणामपिश्रुतिन्याद्वारादेश स्थलीनां कुलेसंकटं कृत्वा श्रुतिंच भ्रम
रेदानां कुलेमदच्युग्र धारयद्भिः निकषासमीपउपलमेनीलेखासरायसानि
कषोपलेवपरीरपाणाणिमनीलेखाराजिर्यस्यास्त्रदभ्रासम्भूत् प्रभसस्तस्कं ना।
समास्ता वनायारभः शुभाव स्वलत्तणा प्रस्तावनानाटकस्पत्रदेवम् नाय
कस्वामी कण्वादृशस्य नानार्थो बहुविधयत्नः प्रकृतयोसान्यप्रभृतयः
नाभ्नार्थयस्मृतयोः पंचविंशत्या प्रयोगानानाविच्छेदं यदविच्छेदकारणम्
यावत्समासिववस्पसविंशतिनिकीर्णितिः इत्याद्याः लतितनाकेवचनथर्माः यु
नयुगसम्बंधिनी स्मिरास्मितिर्यत्रकृत्वाच युगसरथ्याविषयस्ववदंत्रा स्मि
तिर्यत्रभेभिनसर्पोस्त्रपिरथ्याविशिखा प्रस्वाप्यरथंवहंतीतितवह्लमिथ
युगग्रासंगशितिपत्र गोत्रापर्वता गोत्रंवनासस्त्रविस्तानि सयष्टीकाः युग्मं
प्रभृतीनां समासदीनां विस्तारोरायसंग प्रभस्तभावस्वविस्तारोनामयात्र्ये

सू.
वि. ली.
-२८
129

ंगाम सूर्यं इति विभूषणविशेषः पञ्चाकावैनयेनी सूर्यं इपत्ता काश्यो वाते
गुणकाष्ट लोमपथमम्भस्येरशनेलोचनेमध्यमस्दशनेस्तवस्त संचारः मध्यमि
वाकावध्वभेदः कांचनेनकांचनववोक्तलादीयामणिवेथनेहस्तसमसवि
रसुवनलसोनायहामीयत्रनालेनचरातासन्नाथस्तभर्तृकातज्ञावेमामाव
टंनेवदिसेनोपहृतांडाकिंनञ्छायाम्प्रातपामवायस्य: पदास्तचवासो की।
लेपेनविधाकरपिनिहतनञ्छायानष्टकांतिः नलोहिनष्टप्तारस्वस्मम्यहा
येनग्रारमर्णस्याववस्तनार्थसमसिनानिहकनिपरिदधतस्याविषारहेनमासी
न स्यावत्यांडञ्छायासेनक्षमानमालयाहेमायस्मानथामदयावपाड
ञ्छायानसनमनाणाभन्नपरिमाणामलायकारायसानयामहाववदिमा
हेकारायितनेनप्रहूनइतिविरोधः उक्तेहियकृतेमहास्तेनाहकारइति
विरोधस्तमहात्माभावायुक्तेनवाङ्कारंगर्वकोनीनिनारकः कर्तीनिका।
सोत्तमनोलोवनस्थितेनानभवंतीति विरोधः नारकस्तविपरीहनाम्रनविग -२८

तस्याश्चेष्टारतिनविरोधः सरसतनेऽकनिनांगणोऽसखेऽः रूपेनासर्वतस्यादेवार
तिनविरोधः एवादिरियं दसमामाधानादिपाठः सतीत्वनिवर्ततेयस्याः स्व
स्थच सतीत्वहानि सूत्रणो विवरणोय थानयते काशिकासस्य स्वरूपस्य शोभया
कान्तः सर्वसाधारणो गुणो शोभादि सिंहुवेणोवयनेनयः संयोगस्तेन सस्थिता
स्तेनसस्थिता सामान्यताति रुणः स्वभावोदयाद्रक्ष धर्मः तदापाराथरुद्धम्
संयोगोत्र समवायोः नैरास्थिताः सब्दप्ताकरणोत्र तस्य काणादस्य दर्शने।
सिद्धान्तो धायकशास्त्रम् निषधश्रापानः सिंहवारंदारुण भतः सविस्तो
णोदेशः घन्यादेशाभत्याद्योनेस्रभिभावकमित्यर्थः देशेयादेशाः यत्रेवा
हृणाम् वेदंशुवद्वारणनारुमोगोरवालास्य वामराः होलामिवा विभ्राणो
नोरुणोमेत्तनापशणत् श्रमकावद्वः श्रपीनाय मपयानेदानवेवकाः पा
णोराजनाशरीशभारमव्रयंटकं श्रीवाभरणेप्रतिहेनाप्रतीहाराविनितएदे
नेद्रस्यवाच्चरणस्तनभागमवष्टितन् तेत्यादिः नवभिः कुलकम सिंहा

मू॰
वि॰टी॰
२
130

पललितमासमन्तें सिंहासनवासवं नमस्यन्तु हि क्षितिनत्वात् कैशिकीवृत्तिकाप्रधा
ऽराः प्रक्षेपभेदाः प्रलयप्रवेशोऽस्याविभ्रमस्याभावात् तामेगोरिशिनखंडं लो
कसंवर्तः कल्पान्तः विग्रहस्याविरोधः संस्थानचमेत्रोगोर्यामहन्तककरणो
नप्राप्तनिवन्निरंशे ग्राह्यविषयेन किंचित्करणं वेनिधर्म्यत्वे महत्त्वात् निर्द्वः भूर्भुवः
स्वस्स्वके जनमहस्सत्यानि सप्तलोकाः न दासिन्नेसोदासोम्येन स्यातं मनो।
स्मात् भ्रदद्दाधिकेतद्दूलादोदासोम्येन सहचतीत्यर्थः विलिखितमितिसेता
पूर्वकं विधिनितरानिगृणाभावः आदेशाद्वैगोरिवेणाकृतः वहेश्चमान
स्पष्टजायायाश्च सारेस्याञ्चात्मनोऽर्थः आरंभाद्धि विनिर्गीतनात्र परिवर्तनमपवानः
ग्रपरे निजपराइंशेशुक्लगीतमस्यपरे पर स्मरंगुणमिन्यारि रूपसनम्याभिये
याभावात् ततस्तेयारेभस्तस्यैव प्रस्तावः परिवेटनामेत्रीणोकेटस्पर्वेतेजवे
श्रेतः प्रतः समूहस्हायास्तराश्रयणाश्रणालिनाद्गौचायुपेयत्रमध्यासंत्रुवे २
नात्यापरपत्तः प्रात्रवगोनिराकृतः नाकिंकेलेवसोपिसन्यतेश्रमत्वात् रिवितेय

रघ्नं प्रतिज्ञामाश्रित्य परपक्षे मरवादिष्वनन्तं प्रति विपत्तियादिहेतौ पत्न्यर्थे
परित्राणाय यज्ञं कुर्वीत् अन्यथा दुःखेनोपरसिद्धविरुद्धानैकान्तिकत्वाभावना
दोषेन पराजीयते निग्रहीतो निर्वासितः मुक्ताश्रो क्लिकान्तिमं जयन
श्रियमुपहृद्य प्रस्तवान् अमेगे पिवन्नयश्रियं नु हृद्य प्ररणीतवानिति
च विरोधे पुनस्तेजस्वः सेव्यामोपहाराज महाप्रख भर्ता धारयिता अलमत्यर्थं
कृत विग्रहश्राविभूषितदेहः अमन्तः केशश्चग्रहणाय यस्मात्स्वमर्थश्चदर्पणात्प्र
वस्मावंति क्ष अन्नुग्रणेषेभपा अन्नुमग्गणास्तेनश्वे हेदुसेतमपि सेवः प्रा
काराः प्रदीपश्चविज्ञेषः विजितवान सिन्निवरामंभोजेरिनिलसमने प
दम् तपः कल्पान्तः प्रतापः शोर्यक्रः प्रभावः स्थानपश्चमहीमतपवंना
राजानश्च कुल्पः कुलेभावः हत्वा स्वनयः विभ्रमेहेस्थाः सामैवामंधु
के स्थितिः पालनं दुःखिणाब्रह्माउपेद्दो विभ्रः चमसेमहः नदंशाप्रवयस्य।
स्थितिः स्थितिकारणं कारणेकार्योपावयान् पानसेमनः नद्वोत्पन्निसम्प्र

ह॰
वि॰ टी॰
॰३१
13

यस्मिन्नज्ञाव मामदन्यापस्मरास्मराणोमनयस्मिन्तिंकारयितिंत्रलोकस्थपंचेम
नमानिर्मंमानत्रतिपिंशस्थः उपपन्नपरिगोनवान् उपः यपास्मकारणेश्मित
ह् श्रासोमघ्येदवादिश्वपथ्याक्रमेदानवादेयाज्ञानाप्रतिकूलेवनेनप्राक्कलि
कोविरोधीनन्यन्यन्पूर्वंमीपलोमक्कलमितिटक् धामस्थानमाक्षिनदपन
ह्मरपिषनापशपंताग्रन्दरीषघीक्रोडोवराहः कृष्णूतिः कंरूः यत्रजडतादृ
प्रत्ययादित्यकारेणभाव्यमितिक्रिम्प्रयोगः विन्याः जिस्रांरुद्राग्रुददराविं
धारितवान् नवेरौनेमंडग्रानैः विप्रकर्ता रेवापकः नवास्मरणास्मरो।
विपत्रिरश्रेयसीमाह्रज्यानेनितिगतासहतात्रामयस्माभावेनामयेखाख्येयम्
ग्रपदस्त्रिनेनिराहृकंमे यस्मिन्यादिकलापके गौरसंसारगरह्नितंशुकेचग्रक्रीडत
घाने नास्माथमेलोहमंयमवेयेषानेशिलीमुखेः भ्रमरः ततशरः नकोदम ॰२।
भेदमेरवादिश्वग्रपिपत्रेवज्ञापदैनरकविशेषस्थकन्यकः उहितरः श्रास्मनि
स्नाने परीसापधामभिख्या॥ इतिहरविजयेत्रिंशस्सर्गः॥देसाधिपत्य॥

इत्यादिगुणगणैर्भूषणैरनवद्यानः ॥ ७ क्रः इत्यर्थो नाम सच्छात्मवेनाऊटफट नौ
व्रतनिपीते भूमण्डले यस्याः शृङ्गोत्तेयाम् विलम्पसंभ्रमपटले प्रचापपाविन्या
गमः उपारेत्यादिसमभिः कृतकपालीयर्क्षिः जटासंवर्तितः केशमूलानि
चनरराजसमहः नक्षतालेरेस्वरेः देवानेषां ऋक्षुरिभिलेनाभिरिवनाभ्य
रयनलोलक्षितम पद्वितिनः रमप्रभाभ्रांत्या विसंभ्रमैकैराये नवग्रानल
ज्वालाविलोकिताखेटापमः खेटाकोमूर्खः इह इत्यन्येऽलंलितोऽविद
ग्धः तद्भावनेहूलनासवावबचः किंनैवद्याह्नेवत्तज्जायतइत्यर्थः प
निपत्निर्विह्वारः सारवले स्यान्नरसे प्रासवलक्षवक्रेसदर्धीनः चक्रेरथांगे
स्यानैनिश्चगमपगानेवेगवतानलनः मरश्यारथ्याविचरन्तेमधुविषक
मोक्षवेनपुरः ऽःतरूनेजः प्रमरद्वनिरीहोरविः भ्रमथितोप्यश्रान्तकेनचनि
कुस्याग्नितनेत्राः कृतायरिववाहगसेनाभविष्यत्तैरेतद्दीयपतापरेणाभा
यलीलयाभामन्त्रमीशाद्याच्नानिकशचित्रपूर्यदिंत्रयथकप्रतापस्यातिउम

रववानमङ्के इतिराशुपमर्विंषविवोञ्जलाकोविम्नलब्धाप्राप्यपिततिरूह
स्वैरेः पत्रैः पतितैरवहन्निनिवहः इमापुरीलेवहपतोर्ककरादानवभटः किंन।
ह्रीपर्येनिलज्जपेनैवपराभवकरणात् नास्येशैत्यमपि उत्साममदन्नपञः
नग्रानोवाच्यपदेगर्हस्यानेनतन्वीमन्नाम् उन्नूणांमूलजालमप्यान्मुखत्व
हूर्धदेशावनिर्निनीशावोनिचयायकमस्यतिनैवसभावतएवकेषांचिउन्ने
नत्वात् उलरन्नादिव्यपदेशानामेकदेशायोगपागिरयः उलशैलः सोन्ने
मानर्जितोवलवलणतः उत्तुषकपितनवतिक्रमोछंदसि छंदस्यमपर्येशति
स्मार्वधात्वकथादातिदेशोकेनहितनेपिभिमतत्सिद्धेः किंवहिर्वैयाविशेषा
भावात्कानावकिरूणामनर्थकंरतितत्साममर्थ्यादस्त्रभाषाविषयत्नमप्यतिना
नानात्स्तरूवरितत्प्युनोरपितद्विषपताप्रतिपदिकानः क्रमूककिनोपहूति
तिउविज्ञाषाणाप्रयोगदर्शनादितिगुरुवानन्नपस्यासेविनवान् वालिषा ॰ ३२
मूर्खिः विस्तरोधास्तानितिसिमिरादिश्वरष्टिविंतानेपनेनयहितः पतंतिष्टमतम्

शहिनस्य च शाङ्गोपान्तं गगनस्य रश्मिभिर्नकुभयवेतननमात् प्रोवाविपिहितपहे
विरुद्धपार्श्वस्य पगतः परागयस्य घनादृष्टितेन वा विशुणा ह्रियमाणाः वत्यहो
गतो नरागतेस्त्र नुगो वितायिमितितिपिहितपादिश्चविक्षिनिचितो या जक्त हिता
स्वातिर्यस्य शृङ्गपदस्य यः स ईश्वरतस्य काशाविमूढोव ह्रिरेव गुणप्रकाशायति।
समाश्रितो विषयः अथ कस्य भवा विषय इति वदोषानस्य दोषान् षगश्च
क्के भवति यस्मात् दिपंचभिः कञ्जकम् आततः पिनो रपिवाः तारेत्तदपि
मधुदीरत्ननमारम्भाकात्मकाः समाश्रयः परिक्षिप्तैः तेषवं मह्रीता
ले अंगुलीनामग्रे वक्रस्य विहितः निलीलया परिवर्तनम् सीमाक्रान्तिरुदिन
मणान्नवधारयापि यस्य समवधिनस्त्रातात तस्य पंच जनस्य मार्येषानैरिवासार
गृहंलारस्मिन् भुवतीनां समूहे पायोतनम् भित्ताभिस्माणं भित्तादिषु सं
व विक्षि हृत्स्य भुवनिशा हृष्ण पाषाङ्गस्या ऐतद्धिनश्च तिषु वङ्गावाभावः नाम्नाती
न्यादिपंचभिः कुलकं अंगोषुलग्नशिघा काविमं येन स्त्रमुनादात्मनो उस्यैव

हं
विटी
-३३
133

एवमिति मत्वा विभूतिरिव नार्थः पत्तराजैः सगरास्थिरेशसकृतं गाण्डीवधन्वसा-
स्तेनाहृवणोद्धतैः तैस्संसंग्राममकरोत् तत्र वक्त्रेन विघ्नपतिनाथपरिस्फुटं
लिङ्गान स्मित्रमो चमपिङ्गमो वीभवितेश्च स्तृतेनेनस्य देकनतं पतस्यछिघनस
रिस्मागेन माभूदस्य वितथ्य न मस्मिन्ने तत्रिपतत्रितिस स्मानितनमभ्रदिस्याग
मः श्रुभ्रकं यात्रभेदः तस्य शुक्रस्यापि सैभवाग्नीलेन विशेषणं क्रस्तिवि
जनसेनामरणं भोगिनेईश्वरास्यपांशुलोकपरिवर्तपववितोदः कौपूरदलारिः
श्रिवः तद्द्रस्तनस्य साधुकृष्णवेगयापत्तासह्यायाः पत्रत्राणिकं टक्षेदो विधा
करणे रक्तत्वादिभागस्याचतरस्य भावस्यानंतरहास्पुणानद्भुवादिभ्योणः रत्नमा
नुत्सेकः सैभश्रुतोहपः ॥ इ हरविजये त्रियस्त्रिंशः सर्गः ॥ शुभं ॥ तिमिरवर्णा
वतंसोषस्य विस्ववोविकाशस्तेनेव तेनेव वसन्माहात्म्यिं स्मित्र प्रतिक्रमेण
यावन्मनने तस्येगेन स्वदः प्रकोषणाहूवः प्रपञ्चसामर्थ्याभावदतिक्रान्तः -३३
क्रमोगमनसंबंधो यस्य नाटयेशा स्वस्यविराः तस्याप्यानन्दं वर्णमानं स्वतन्त्रपरमात्मानमाश्रमः

मेल्लवः परिचयमसबनाविवालिंगितवपुश्यमनिकाः शुक्रेणापरिष्टयः मल
नेमेदरे श्रुम्निंदस्नादयोदेन्याः ऊर्ध्वेभारथूमसशिखिरकेणाहृतकरुलवादता
उयत् स्रोगकर्नेकाश्चेनितदू शकः पणिमसीनतेस्य कम्नसरोदर्पद्वेषातदूर्णो
उग्यमतिल स्याच्चोभस्मनिवेयायेनत्तष्याविघस्यवडवाग्नि सखिस्यानुसाति।
स्फुटहासत्वालानतेनधनश्छायुयैवयस्त्वनाजलम् नामकास्यामीश्चमोन्या
श्रुवर्तमानयाउन्यातस्यनिमित्रामोन्यातिकम् नस्यनिमित्तयासयोगान्या
नाविनिटक् चक्रेसदर्पेनेनवटनार्थमित्राविश्वकर्माभविनेजसः वाहुः
ललाटभालमथात् श्रितिस्थतोनरकास्यागतशायनस्थलम् श्रुटलासंह
तिभुवनानिउत्समूहानांमिउरवेगवत्वाविभाभवनेरतमामकर्मकर्न
शेवकर्नेहर्षपिविदिभिदिरीतिऊरजस्यवति सभावाइकेवभिउरडयः क
मकर्नेतिकर्नेविवेनितारांमात्रिकानिश्रवहूंणीप्रभावतावहूंणोनावरोह
ते श्रहश्चरम भूतपवेचाद काद्वेयः नागः सचाचारास्यपरस्यान्त्य

हृ॰
वि टी॰
॰२५
134

नेनात्मदोषक्षयोनरकेदानवमगात्मनस्तुस्यनिनिहेनोवलत्वाद्धेतोः क्रियाया
मितिश्वामायुग्मीस्यसमनूयतिमनरकेयोरकेगौरवादिकमाश्रयतिइत्यवताको
स्वरपवपल्लवलोनवलं धमकेनरश्मिकृषाणरेववद्धिर्यसशिवोमवविषा
नसंभवोत्तत्वतन्त्वविकाधमावर्निःपतनीनघम् हन्तीनांनालूरचवमाव
नेमांडले अनसंयिसेयाननम् अयुत्वनामनुवरेखिनावीभूत् तमीरात्रिमा
वणिश्रृंखलावद्धानानारात्रविभूषितः ललाटलग्नारंकाराश्रनालसि
लकस्फुरनइत्यमहकुडक्रम् कम्रूराधमणतारकाव्यमससरस्यकातेति
नेऊलेनात्वणाविलोकनकवंधोराहुः परिधिपरिवेशः करापघ्रस्मशावा
मंगुलीमविज्ञमभ्यङ्मगुमयामामासहरूनष्टारविकरापत्रनासगिवदिनशीसनमे
लिकिरणीकलाडुषवध्याकंपिनवनःश्रुद्धितःश्रुत्रवःमृकोनामदेत्तःमृकश्चवा
गिवकलोजगजैतिचिद्रे हर्षलसहर्षः विकोशानोविकासितोवसाश्रुस्थिरसम
द्वमेकेनसह वर्तमानेश्रुविसमाजराविस्मनास्तिविसजमाजरायेघोरनिकता ॰२८

तेभ्यो विस्कृतस्यास्य श्रोणि नस्य विस मासं गपनस्या वनै चससमे विस्य मना
ऊले कृते वंसते वं स्नामा पुरोभ्य लघत् असव सादि तवास्व: कदर्थि नेषः वि
टक: कुटिला: यौ रवं न स्वकभेद स्य वानार्थे स्मिव होम्या स्य यं रोषा विश्व रण पराम्
तज्जिह्रा मरुत्स मिथः मरुत्सा स्त संतः प्रस्तूपि रेष्टतः अ विं ज्ञ ला मद्भ्र विदि दिनज
रेना वरण व्वाद स्य रणे वावेत भेना वि श्च विन्न न सा स्य रना गो गण द्धे नेजयस्वा।
ऊरुएतन: ताम्र पि वि वित वी य स्य भूतवा ह्न न वस्य स मं थि ना सा ने णा वष्ट
प्रभे नसे ह्र वर्त्तमान: उस्या वा चानि वि विध नि गरि स स्यो ग रि मा स्या न मत्प ज
न्न नल्प: कायो यस्याति ष्टति रेव मा दो श्र ह्रा नै वा वर्त्तते यथा स म ये ति ष्ट स ग्री वा
मा वा लि पथ मन्व शा इति संस्था स्थितिः वत्मा यि रेव वि भू नि त: दमा यी वि धु
नने षा केंश: कनिका: विशीर्णा विशा वा उ ह्रा वा वि स्तो णा नि वि वि मा नि कर
का श्र शा नि वर्षम् स्थल न पि ञ्ज मे च: ज्ञ ल ती नि ज्ञ ले ज्ञ स्फ लि ति क मो णा ते भ्यो ण:
नु शा ह्न हर वा थे उदार तरं मा न से य स्य ता ह्य ह्न शा मृ का स्य पवा शे लेय त्र ना ह्न।

कु॰ वि॰ टी॰ ३५ 135

पासमनदक्षण मृकाखेसमैलद्वैशैलस्य तमाभूमिस्थलस्थलेयनमाभूतिः मता
विसेखेलावलीसलिवर्तृषिमीमकेटसेनाहवरनकेतोह्रोसेरभः क्रोधासरा
ह्निनादैन्याधारपमाणनियानप्रथानेसलिलेच्छायविशेषः धारानिपातसलि
लेच्छायाविशेषः धारासपातसलिलंवामरात्मनज्ञलेनयोरभेदमप्यवसा
यविधंदसानेसमेतासमरीवभूवुः प्रकृष्टानानः प्ररूमनवत्तश्वेतोरहोरु
जसोमत्तोपक्षेतोरहोरनसोमत्तोपक्षेतिविसेलाग्राहसनतनिजक्षः प्रम्नवके
एपनाहरइसत्रभाष्येप्रहरूषद्गनिसितानाग्रहणास्यकर्तव्यमेनस्थापितानननतृणाय
मन्यइतिवर्वजयोगाइतिवक्षनथीप्रवर्तनानलणायत्रदशाक्रम्यमानाइलेनम
हृतिस्त्रिंन्याराहोः केपानजविलाग्राऊकेनचवृष्टिसंयोजनदशनेविधेयनेयउ
पतिक्रमः प्रष्टमेकृवाहावंवेसरोजलिले कामः शचोरिष्टामदनस्थयरिनसनिहिते
नलेनारकाख्यादेसोपवृवटिनानलेवसंयुक्तागिकेजासकेकनीतिकायसंघेणुनेसव ३५
केवप्रसहऊमविरते प्रसहऊमविरते अनिमित्रान्यथाऊनानिम्रपर्वीणामोतानवत्रासेधा

दिवारविबिम्बादुल्काः पतिताः अतिनिर्मलः खद्योतमासारस्फटकः पाषाणः तत्र
विकटानिकटिनायमानियाससमसारमसृहोरविबिम्बत्त्वमसारं स्कंधेस्कंधे
नैवम्हणेमावधानस्तभिप्रायानिहन्तमसकांचनाङ्गोपकमवादीत् क
रवाकवलवलीमालमन्तरनिकाकुमयोगः अत्रभज्जपवविदेकसीम्नि
समनुवतेपथिहालाहलेविषम् कंठप्राप्तः यशसायसकलितव्यामम्
इत्यथामारकिचिरविभ्रमः प्राणसंदेहः यत्रंचवक्रं व्यूहविशेषः सदृश
अविग्रहेवालवायः तत्रवाके सदमविचारवंतरायदिभवत् भवानिवकश्चि
द्देवनतसर्वः वक्रेवविवेचकोः विकलनीवाविनस्ततापाप्रस्मलांड्नाच
नडिमारीरत्नस्फुटदुपतावसरेणोपादेया वस्तुना गुरुश्लाघ्यमासीरंगुरुच
गोरवपुक्रम निद्धिपमानेपपवभिः ऊलकंपुरुरक्तिः पुनर्भवनेलतणया
अतभगवतः एव देवेविरंतयोराद्गः इत्तीवेतिभिन्नक्रमगोवमित्युतोनंतर
दृष्टव्याम् नुनायेरितादेन्यानांसगेस्यसंज्ञाश्रविबिम्बमिव स्वदर्शनायस्कं

स्तु॰
वि॰ टी॰
-२६
136

मरकेविस्तृ तस्मिंयंकेमोदकीगदानंदकाख्यः खड्गादिगेवतानांकन्नकरवी
णाद्रूपाविस्तृ लिंगाकणायस्यदर्पणेणस्यवृक्षंपरिमाणायस्यसत्कृवितापघ्नेपादः
माभूदित्यादिष्विङिः ऊलकम् कपोलेगंडेवरिकाणंपंचवान् भुजंगेका।
लियेमंदानिलेखंडनायस्यभुजंगेस्वमंदानिलेनावद्धः शानमनखानुजेनाविस्तः
वक्रेस्वदर्पणेनारथपादस्थापद्मसालोपद्मपंक्तिरवनीणिमवृतरणे कच्छपः
कूर्मः श्वेतमस्यास्यहेमलगंधानर्थः श्वमतेदृष्टमपिसौरभ्यधिवेष्टारत्नाविरवा।
नेश्वानामेन्यारिपंचभिः ऊलकम् दंतराग्रतायस्मिन्निशेषस्यावेनपिटंसिंह
रम् तस्यपिष्टानकेष्टिहपट्टकमित्यर्थस्त्विं शीनारिक्रानीटरीइ श्रवणे
हादयितेदितश्नेत्रादित्वादेदितश्रुतिनिष्टानवातम् यस्मियादिपंचभिः
ऊलकम् यस्यदशनंदंडप्रकाशमंहतिः जाह्नवीवहिमगिरेनिष्पाने
तम्यस्वेतनदिदृष्टाविहृतिवर्तितेजनितः स्तलनमपिश्रनूनिलेनाविच्छायःक
टैभारिर्विलः॰॰॰ कोटमम्हतेनशीलंयस्यतापोऽब्रमतापश्वानिष्पति २६

चतानिरर्गलानां त्वस्वेच्छिकीं वर्द्धनीम स्त्वनामिश्चैव यथायं मकार्ये पुत्रसिद्धमेतिति नि
सा सम्यद्य पति पुश्वादिसा माल्येश्वयो गार्हस्त्य नेन न दाश्रयणा स्यात त्वकेषां विद्वीम
मतं चैव फलस्यमन्नके न तु जननेवेच्छ पदार्थारूभि श्रीनिमार्गा सविनात्यरक्त्वा स्वेश्चि
चेटना न्सद्योजन नानि निश्चितं वेन हृस्त्व मध्ये करुणां चगुरोः सम सामा पुत्रवादिभिः
फागसंमवथः पुणां स्य संध्या यत्स्नेह यागो पुत्रसौती त्वगानि पुत्रतां विपुत्रभावि
गम्या स्यम हूति मपि यश्चिव्यापारे प्रकृष्टमपि यथा मारंभ पश्चिमः प्रयत्नति
शेते न तदनंतरमेव कार्यसंपन्नः ते व्यापारमत्तुलसन्नं रंभ पव स्वल्पं श्च किश्चि
कारे फलंय स्यात त्वशसवित्र्यगपश्चाद्यितेन तु पत्ताः श्राद्धेप मात्रानिरिक्त
स्य फलस्य तत्काल मप्रति लंभात पतत्तु कं भवति सामादीनां शृद्धं सर्वस्या
सिद्धा वप्र पमद्वरोत रपाश्रयणा मूल्कं न तु स्मृहं गतायय चतथा प्यपायो
न विधीयतीमतत्वप वाप्यवाहितं फला प्रथम मे वाश्रीयन्तो किमुपायांत
रकस्य नेयतिनेति देव विश्रृविकाश्रूल प्रायो व्याधिः अत्र मा कार्ये करिष्यति

हृ॰
वि॰ टी॰
-३१
137

वंथामृतस्यकाश्मयावाणनेमाहत्यनीत्यनयोवयोरप्यथयोरसंभवान्नस्यक
ह्यातीनिश्चतिपादनायदाशाह्नुइयप्रयोगः विस्पष्टेलङ्कनङ्केशोयाभ्यह्यारस्यः
कथायस्मात्तयिहिंसासंक्लेशनयो पराक्रममभीष्टवदपक्रोमसरणाह्वेतयस्याश्रक
पूर्वपेयाभ्यामानत्तरनिनद्रक्रमनसमासोतविधेरनिसत्वात् नलवोसमःश्रोटीर्य
मभिमानः पयोधरास्सरणामगाश्चविरुतिश्चमलापो र्जुलममलनामभिस्तःत
मः तिर्यकिनाख्योहरस्य ॥ हरविजयेचत्वारिंशः सर्गः ॥ कुवंधेराजपथप
न् केशःकर्णिकापरिणतिश्रृपाकाः पंप्तर्थकसनाशशकयादिशोदि
य्याहृत्याजेनामिमिवाविशन् केनचोनिमित्तस्तत्कानिमोनीषिवनाश्चक्षवह
लस्यश्रीहरणोहवाकोयद्वतयाविपायकेनोद्वयाकंडासवेदभ्रजादेस्यानानिनिमित्ता
निग्रनीगणायामासः ईस्वगणरत्यतमभ्यासस्यदूनीत्यादिपत्नदशभिकुलकं अदि
नेकल्पांतविशेषभयव्याप्तयद्वतसकृत्वातत्यानः केतादयः तेषांविप्लवः विह -३१
ज्ञासमुदायः संवर्तोविनाशः नित्रनेशितयोत्रदर्शनेधर्मकंपनेरनिकेचदायेण

परिनामस्य निर्यत्नेश्च नत्वाद्य श्रोयोगः अश्वाह्क्वानि परुषाणि तद्धीयोधस्य
धीरेलतिना स्थितिर्नियेच कार्यविनाशाय शीघ्रबीद्वरिः ऊर्मिमाली समुद्रः श्वे
मात्रवेयिनी से द्रूपत्र वशाघपेतु स्थापितरालोलत्वाद्देलोलाग्रग्लयोपत्र।
तारहकर व्यापोरावकथनो पर्यंकपटलिकादैत्यारिपिकेकः श्राङ्कलिवेस
वसवष्टं भोयीश्च येषांतारश्रीकिमितिः स्प्रास्रावषकलविंकः चटकः वालो
मूर्खः शिशुश्चापि त्रगृह्नेशमयाणनेनकमरंनेचमातेनेवामाम्भारेवत्तानन
न्त्रश्चशिवाम्रगालाः श्रावः ऊणापः ह्रेतीतियना यनेमेघः ह्रेवेर्यवेवेत्यवि
परतोयवेविवचनमभसस्माभारगमः सममवद्ववनेत वक्षिरनवेः च
तशारीरवे लद्याररिहिरण्यकशिपुवहसिविषोनवात श्रोतगृह्याः पराभू
ताः लीलाशीभद्रस्मारविरस्मपरंस्त्तपवनवभः श्रिलितः सगार्वेवितसि
नः गृहचेड्दर्पणः शृहेचवेड्ः शार्गीश्रवरोयनवयोतेः श्रुवनाहूस्नासाम
सुजिन्मोरपिनाहतितश्रोवेनपविपातात्वंनियापितस्रूपोस्नासौः सेश्च

हृ. वि टी. २८ 138

पवह्रासो विकासः स्मितं च समसक्ष्मवस्मंगलमालनो क्षिप्नपदक्षियर्विस्तः ये
गणे वाहने विस्पष्टो भंगः त्रटने यपूणा स्नाह श्रील बुश्पाम तन्नापञुते प्राभृती
क्रियते पवकोणो वादनाय पणाश्विकादि श्रथा मोद्या सपर्णो करवह्नीनयाग्र
रीताः विस्पष्टभंगे स्फुटमयं लबुवत्रापत्तं यस्य न ज्ञावेनव पुङ्कः श्रीरेवफल
पादयवान् श्रीफलं च विल्वे हरिविश्वर थवानः पुष्करे कतिकराश्रमपिविर
लवानि सहतने शिरः सहस्रस्नातन्निगूढके हलधरस्य श्रावनाय मानंवयुर
ते नस्तृतारभसो विलापः हरैतिश्राग मिश्चानि भोरुरत्रगोरीकेदंरुप्यादिकलाप
के शुत्रगिरिशुरः श्रदिवोम्तकिरकिलविश्वराहे हरस्यमेहरस्याप वास्मविमोर
विश्वगारम्भवाश्चुते विस्त श्रच्युतश्वपतितः पारः लप्तने भेदकरोतीति विवेता
पमानः स्फीतीभवन् कूटः सम्रूरः श्रलिके ललाटं श्राक्रुणिते संकोविते श्रा
णः परिलेपलः केशप्रांतः रभसो वेगः पाणिर्ललाटे वटनेविंतावपात् विम ·२८
नीस्यादो भविष्यति वर्तमान सामीप्ये इति वर्तमान वत्स्यात्पपः विरादिवेनीवशाहः

संभावनाये भीरुरंगनानस्याछ्येतसोभमागेन विदितखुनः सैवैवेयोयसना
ष्ट्वांहृदयेनस्यनिंहितलजननाम ग्रन्थस्यतवैर्यम्नुनमपिपरेणा विदितनामतजा
सैतः गहूनामलीसमासगरेस्मारसिकतयानुगनावनेनोहृत्नि: पंगमेध्यनि
नदीवसापिमावर्तननीरणासिकताभिश्चानुगनाजन्मनिसामानिवृहल्लणि।
समानिगायतिते भीगनागाताइतिश्रुभिरभसोत्यादरात्तस्मादिवोदृपिनी
ताङ्घीहतनयानांभूमवर्तिमिवृद्धेखसोह्यिग्रामातेरकालसमम्दामोदविनो
व्रायः प्रनतधूमामयीऊलिकांपिवंतिकालरणविरंतकवष्टः खेटकाः मा।
लोनमासंमुनोहृल्लः तन्विमावकोनपदानामिकासकुनोयसी नसेव
नेकमिन्नयस्यनदसोकवाकामृत्वेः रेवतीक्षपाख्यांदैवताखेटावेवा
तमूषकाह्नविंह्वेलिः क्षत्राप्रभुष्यकाम् तदीयेराम्रुयसंवेपिभिः श्रविगभे
मृष्टैः ताम्रबाडत्ताक मिवमूनलेकिंकरोमियाराजतमाणिप्रभासतनस
लिलंचतूष्मारर्पसन्नाप्रश्चडन्ननिरुच्छायोभिमानश्चमुम्पाशितास्थेनपा

[illegible]

[illegible]

[illegible] skandaḥ [illegible] kumāraḥ śakti[illegible]

[illegible] mayūrasya kalāpaḥ [illegible]

dhvajaḥ kumāraḥ [illegible] hariḥ [illegible]

nāgabhavane kāliya [illegible]

[illegible]

नमस्तस्मै भगवद्भ्यातिक्रमिताय परेषामुग्रहृद्गणामनादरः प्रतिपाद्य साध्यमयकाय
गहनेऽत्र स्कंदे कर्ममोहेन हैवंगमे वर्धनीयं वा नेच्छति ह्रिगतो महवीवं विद्येषानि
ष्टाः इति केवलेन पराक्रमेण न पुनः बालभावेन लक्ष्मीविशेषमलंतत्स्वादयमनेरे
णान प्राप्नुवन्त्यर्भयत्रापि स्त्रीभिर्याज्ञवल्क्यमित्यर्थः अन्य इति श्रीरवा मुग्धास्य
तु विधादरिद्राः पापभूः प्राणिभेदः अपवादो विरुद्धाचारेण कुलिकानाम
नागः न स्वोदयकाले स्वरूपश्चादिभिरपि दृष्टो विस्मयदर्वा न भवति तद्दृष्टा
इव पशुरवैकृतं न भवन्ति इत्यर्थः विनिपातनिवारणकर्तृत्वेन शारीर कर्मा
णीति न तद्भ्रात्रभृतकैरसाध्याः कृतिः गुणपरिदोषादमलत्वाभिधेयं च मो
क्षिक करणोपहरणमयानं सुरमानां कलाम्य लेविमुख्यर्थं स्नात तत्प्रियो वा क
नन्यपदार्थ सोऽर्हदिति ॥ स्त्रीविजयेषट्त्रिंशः ॥ अर्हत्त्वासकमविधानप्रतिपन्नह
नस्त्रिधावन्वितामिधानात् भवदन्ये वचनेवक्रयदीक्षे स भवतीति यदुक्ता
नाम्नुक्तो नापरः कश्चित् गुरुर्हत्त्वसिनिविसति तु व्यसनमन्ये मारस्तेनाक्ष्टा

दू॰
वि॰ टी॰
॰४॰
140

सपि मत्वा केष्वपि समविवेकेन विकल्पेण वसंक्षेपेण सूक्तं शृङ्गारं मर्दयपेनस
पत्तिपयदर्शनेनात्र हत्वा स्त्रस्त्रमिति चनत्विति ते धारणाभीरवमुक्तं लदयंगमाम
नोहरागमेस्त्रप्यपसंख्यानमिति चेत् गुर्वेषांशारत्ताशृणि कासिंहासनेताराङ्कःसि
हमत स्वबमणगारेः पुरतमवेगानामहृबेवसमानमिति सख्यक्रमेनत यमितमा
दिःषड्भिः कुलकं कामलोपरुषसैवसंटस्याध्याभुभास्वतोधारैवमृहूम या
गशृङ्गं चनलबंड विशेषः पुष्पेते जः पुत्तापस्यामि हूपता मतीतेः वेषावेण
वेपिपस्यविद्मालतानिपानवानेशत्रुणमाशप्रसमं कृतलतेनीतः प्राशदिशा
पिपस्वरणवता श्रीविस्वासमलिभिनसरोजापाणिमाप्तरवनवतीग्रथुरीना
नत्तानलयतानुरिवसावाणयनपोदिशः किंनगतोगतपवसरमिवेसतः सता
पत्रातपापिनिस्वस्थितेः वलितामेवायां विनिषेधाविभाषति क्वापि मतयस्या
कापूर्वेस्यनीवे प्रदभ्राष्टलः प्रालम्बहाराः योगपः प्रभ्रामः शान्तिमदे विगमः -४-
संतापनाशस्य वेरस्यकलयांशाखिनाम्राप्तावेद्रकेम्भिलाख्रिनाश्रीपंसनालकेरे

द्वेषमस्वरस्यप्रस्तकोऽद्देदेमयनैव स्मरेणापि अन्येषेय स्त्राणां यान्दशनैर्वनयि
गतः प्राणायः कमेयस्याः मृतेनमर्णोन्नाम्रतेनवामयेषाणां इ माक्रुरितम॥
इतरत्रपेत्पशाद्बुधानांणेनोपिकात्वनकेतेश्वानयशनः प्राणायः स्वेद्रा
रवमस्तंतेनाद्वसरसंकटवाङ्मदिरछेरश्रालिंगनेचयस्मति द्वेदुधिकाश्र
नत्वरनिमेषाहूत् रुविशेषाभायस्याः अधिकावानतैर्नाकामेरुचिरभिलाषोय
स्मातदितिनस्वहरेः प्रतापतनिपतिषातिउदितिकार्यम् अभिसंधिनिश्च
यः अपदानवामहाश्रमरायय व्रतनत् सहृसारेणागत्यापलयनेनवर्तमाना
स्सह्रासमस्थायत्रतताटशंचवक्रिणा क्रमेनमिश्रितेशाक्रसेम्येसद्रासेक्ता
त्वाकरोमिशेषक्षितेन्ते मरोष्वेवम् अपवादानिनष्टानिसा स्मरस्थानिमात्माति
सारसानांलक्ष्माणांनोह्वंसानांवर्द्धमस्यपत्रततन् इकतेश्तिवकः चक्रिणः
क्षिपूनाटशेः कमिभिः श्रितेश्रविते ऊर्ध्वमाकाशंललाटदेशा स्वस्थापान्वा
वनीहरस्यनगरीज्योत्स्नाचयस्यविद्यतेमराङ्कैकथंकेरानीतिस्लेशितोवि

हूं
विटी.
-भा
141

रोपः दंष्ट्रेषु विद्धभूतानां वानराणां भिन्नवाजिनागपवलाइव केशिशिरोयशाः
छायाकार्निशितनवपतिपत्तस्थलदतस्व संध्यायमलायनायचप्रेरयत्नंशुपकारः
हृत्से तेन गच्छन्नाड्विरीताहरणास्प्रसम्प्रदायस्य फलं जयादिहरणफलानि वक्र
मुकफलानि नानागापवबलपोलता: नागवलयः नाम्नूललिनागंगा
वद्धमंडलाकिलनिर्गतनवानन्तकुलं कुवानि श्रिवधर्मलीनपदावंद्वनीनीवा
नलसहितफलकानेशारणपातेन शुभात् दम्बतिनाव्याकुलिनाकामा
दिवमहिषु जेणापः सवेज्ञा किमपि वाक्यं करिष्यतितिनिनवमत्पनेषतीमर्थः विष
णस्मतः हेरंभो विनायकः दंतस्पर्शिसमसमपानेरक्तस्यनकुणानालस्यपरिहतपदे
नस्यमंतरेकणवान वद्वेषिशिरवेणाग्रणवाङ्क्संहेणशिखिरैः श्रृंगेस्थगिनानाभा
से नागः करिणाभुजगाश्चकरकुंकंधः वारः पर्वतानिनतमस्यप्रणावास्वकविशिष्टवि
यव क्रियायत्र ययंभिनममहर्षशोभाहिपारमनांयसमेरुमेवगपदेशंकृतासम्या -भा
पिलोका भिन्नधीनिव्यतिरेकः विदधेकरो भिवकारचकपालस्थिरोसपासव

व्रह्मांडखांडशिराः दाक्षायणि नयमस्य नादिनच्छायांकोनिंविवर्तेयासिसम्बे
रोसिवरः सोपिहिमेकंपरसिणोऊर्वेणस्य च्छायासह्रोराजनूपेणपरिवर्तने
पतिपर्यासम्भूतयकालस्य मन्त्रोकवलोकनणेउरथ्यं प्रगल्भेनवोनवेरूढ
परिणाहम डंभाकरशिखिरसंकरदेशः डभयोवकवारणोशिखिरमग्रम्
करवालमेवदानलेखोकरवालस्य वावनंलेखुनतरोयोलेखोदेश्रवलेखु
ने करस्थश्रूलः वालेवपुष्कनाभ्यादानलेखएवसंचाकितकरपवपुष्करपम
करस्य पुष्करमग्रम प्रतिनागः प्रतिः पतगजः वीरभद्रोनामगणः वीर
स्य भद्रजातिः समनंत्रनिरुक्तसम्बंधीप्रश्ववाम्हैरदंडोभानोवीरभद्रेण।
तेनंनवसमर्पितिनदर्पितणोभोकथ्यंवऊमानपदयामिति श्रुतिलम्लेखा।
होथमः कल्कभ्रमलेखकारः मागऊलः पापः पालीश्रवपायः शाकात्वाय
विंउलवापवनिभेव्याघ्रजन्यनेनवाऊणाश्रतस्वरामरूतः प्राणः पानाद
यः अन्येपानवंपः ऊपिनाकूरिताश्रवाकुमारीनामित्यनोवाकानन्भूप्र

दे
विटी
-५२
142

हृस्तङ्करिशाहे पत्तो भृङ्गरिभृङ्गहितिनि रितिप्रयोगवयस्यसिद्वमाङ्गुरिशाहूः
सावबसनिवर्तते इत्याङ्गः स्फुरणभङ्गः पीलेवाहू क्लिनस्तरुभेदस्त्रवमभीरविना
चस्तूरैष्ठमत्तभेदैश्छिनाव्यामाशेभायस्य कुंभयोरंतरान्यतिनाकशग्रविवरमा
गेनचवानेसौक्तिकगणोयेषांतहैशविवकरैरूपललितानिसंगमविरतम्
सुंगारितमुत्रैमिलनमंगनेयेस्ताहृशः सरागुयानांश्रग्निकाणायत्रगंगनांगनाम्
मानसः रैचितेयेरिसूपलायनमित्यर्थः श्राप्तयोविविश्चरिताचनराशवेणोसे
भुविषयेविनाश्निताचकीविवारोपसत्ताहृशः संहेटोगुदेशमंजननोवाङ्गः म
नायश्रातपोषितदांडसमभटम् पञ्चाणिवाहूनानिछ्छदाव स्तवलतिकुं
टीभवतिकरवालिकाकुटिकास्तूहः सैन्यविन्यासः श्रतणः शेषेनान्तीपक
संस्थानेकविरतासेवकरोतदृशानघाक्तिस्तकनीनिकायापवकरासकुंदल
ताकरवालिकाहूपाभुजंगैरंतनेनमुलिप्यतोहृतयाथैसंवादीसदृशापकहूपा -५२
भिलाषोरमोयेषां मराणांमहस्पदंमसराणांनपानातमिविभागस्य ॥

कल्पनेनालसामिलाषः हरयेः सिंहः कंकेवलितः पाणिस्तत्र व्याली यूपव
पाशेन यस्य नाहवाः कालः समरेष्वयनव सकेऽकेः ऋतपूर्वकेऽस्य पाशोऽक
नेनातिपीडनेन सक्तरनानुवेधुभिरनीवविकासैनैरसकोणराशूलिनयनः
हृयमयानाशस्त्र वमयापतिनेव सिंहस्यासनेवेशासास्पृप स्ताख्यामित्यनाला
सुराणाम सुरापेलयाऊविदधियोगपतानालीतितत्तिने अवतोपोदय
श्रियसमंपिनाशूजाचरनेनेवपूजनम् दोभिर्यस्याः ऊचिश्चचरनवि
नाभितिलदयंगमपादः ॥ इति हरविजये सप्तविंशः सर्गः ॥ नेभमा
णासंभस्राटोपयत्रनारञ्जावाकृहतः पुनरवादीत् अथुकाशोमाहः पति
भातनवस्तरशनम् कान्तयथोदृतस्य यथा प्रामस्य वक्रोनेतुमानेनि
श्रयो यथा तारशीयत्र वगासे सानिशाम्येषांरंशियाणाकलापविशु
न हूपभितवति हितेभजनेतिहिनातागिमश्चारिस्रवेणोत्रिशान् इत्सेद
त्समभायाम् अथकारमज्ञानेनमञ्च सोभनावर्णोत्तामहराणावणस्व

कि॰
वि टी॰
५२
153

रूपसंघटनायस्या शुभमेवमीनेशुभांतरस्यकारणं शुभानिचभव्यानिधीमानि
पद्मानानिहृदयंसध्यमपिपर्यंतमाचरितंवर्तुलंनवचवचसायुष्टेशाभनमितिमाप्ति
ष्टामासामीः वापोष्ठयोनिरासर्थः मंगलंवाङ्कवक्ताकारनायगुणःशोभनोयस्मि
शैर्यादिः मौर्वीचक्रनिः पाणिविकल्पः अतिदयम्रेभनामः यस्यगुणिनः प्रद्वेष
नसेश्वपिगुणेष्वमनवचविनेसमासमसनिनमयासमागधिगवागुणारूमिनसंस्तब्ध
निमकश्चिदेकएवभावदृशः सर्वस्मस्वैरपिगुणेगैवगतिमाजायतइत्यर्थः लव
सकलनामात्रं कलावानिदग्धस्यमाङ्गास्यकामोभिलाषस्ससस्वस्वपेणपेणा
यामेव्यवहारः स्वेषामस्वभाववद्यानेवाहूनं दैर्घ्यमर्यादामलयवनमपिषवेधैर्य
प्राणोवमतेवं फलभेदः नस्थमषकाखेस्यलचोसवस्थानेनिवन्सनात्समाप्त
यः अपत्रपोनिर्लज्जः अप्रमापाणाः निरर्थकोमानः श्लाघः रूपस्वभावःफ
लस्यपववपथनस्नेमतत्रनावुद्धिरेवयेषां यत्रनारश्यावलेपादर्थमुवमम्मत्यिधी ·५२
नोगिरिसंश्वेदनायत्रनत्राविचरोणमहति: अनपववर्यधानः घाह्यकेवरपिपासा
ष्ठो।

सूपेण न भवन्तीत्यात्मनस्तु तिं सेतावद्गुणागोपसृष्टेनेकयंकूवीतन्तर्वेतामेवदे
भागात्मकात्पुण्ये न विषेधामरुत्मच्छैः शुद्धमेवयोग्यागुणानियाने येन समागुणेन
भवति नेयत्रापि न सेनीति मन्यमानस्तान् गुणान् विद्यमानानेव कथमम्मा
षमूषेयेन् येनकथं चिद्विविच्छिन्नायामात्मा युतोकेनायवादहृषिताग्गुणान्सेवगुणि
नोहृयंनेवेदमनुभवेतिनभवनमाभवतिः श्राकोशेनकानिर्विस्त्रीगुणाउया
लेवस्यापिकणामेवेतिनश्चीतस्त्राकाशामागो यस्य गुणाउक्तोवोपिप्
नरुतिपरगुणाः लेतितिपरगुणोरेषामितिपरगुणाविस्माप्यश्रवपपविस्म
यजनकम् खेडेकाखलाग्रहः स्त्रीकारः पिशाचादिवाश्रस्याश्राहारः ने
षोमसूयाविधायिनामपियेगुणानैवलक्ष्यवग्रकारनेः गुणोनप्रयेयाजन
म् येषां परगुणा न सुखोयानानुपहृतजन्मनेनायमात्विक् विकल्पप
वाशिलोविज्ञानेनकृत्तिनेदोषपरगुणेषु दोपिविमूढो निर्वातिनि हूतिं
मनिपद्यतेनसंभवंतिर्वर्यहीयस्तानुवर्तनेनेनोजमः शाभः किंनाशेवमा

ह्र:
विटी·
-४४
१५५

मोतिलभतपवत्तुविरहितमननात् नदियतालोककदाम्बकिनसजननमज्जनेनविवे
केऊवेनास्रेरेषुगुणासुहिक्लनमसदृशाणिमतिवैकल्यकस्थितमेवोक्तं पर्षावा।
श्लोकान्तेपाटः ध्रुस्वकेशविपर्यासेनापिदृश्यमानेऽनवाधावढ्रोनयसावापि
ननात् येइत्यादिविशेषकलङ्कस्तूपाठः समाकर्षणाभुजङ्गमः दृङ्गपाशश्चमशा
लाः करः विपानेहस्तश्यांडलकवलयदेविलासानोजगत्त्रयीभिनगच्छतितभिनक
शेतीत्यर्थः दितिजोऽञ्जनमृचिः सेभर्णासमसवर्णायेनकालवशेनेहत्वनाम
पिषाकोनिरजोयतदितिजैर्जितः नकिमभिधीयतेमेषांस्वराणांनवेमणा
नास्तीत्यर्थः दृष्टीत्यादिपंचभिः कुलकं सेगलितः मिलितः कुविंतोभारवशेन
संकुचितनिस्त्रिरासस्पृष्टोयस्मात्तपविस्मारररहितस्वकेदर्पोदोयस्यनाटककृणास
हस्तभावविस्लेषेणालायवाक्षिप्रिलोतैरीहैतभिर्मकुरंनिस्वासस्वहृदनिविश्ला
भारवशेनदिग्गजाभिमुखंविपूर्वेयसत्तानिकृणानाहलस्तविन्यागेनसंकोचिता -४८
ग्रग्रयोयेनरतोर्थश्लोकत्रयोक्तेनप्रकाशाभुवपातालानामनेषीत् सोगलेर

ले क्रोडेशवराहः उन्नेभिनः दंष्ट्रैकाग्रदंष्ट्राभिरुल्लके कोलस्यादिवराहस्य कल
नेग्रहणे विस्तृतमूले भूभारगौरववशाभिविलग्नपर्यन्तौ कर्णौ भृङ्गे यस्य शुष्टनिः
श्वासः श्वभसंचरनस्या मर्च्यादिवराहस्य भूमिरध्यि सलिलसपीतनवाह्नस्तोभ
वनि दृष्यपन्ता यद्रोष्णानमागाढः करोणग्रहणे यस्यास्याभूराष्ठदंष्ट्राश्रिय
त्रिपानेवराहस्य वदनाग्रम् रसानलस्य तालुनोभेन्तरां दन्तेनाक्रुरुभिनोति
हिमाद्युराद्युरदृष्येवंरूपोयषेनेषोयस्याः नाटद्वाक्षिकायत्रनयाक्रमावि
शिक्षुंवपहंदानि विस्मेषदृनिवराहः उविदिहूणाबिनिश्चेनिवपाटः नस
देवषुषपवकर्त् वेहूणेने वचनविषयमवजिस्तनासेदीक्रियमाणः श्वास
वेनेवषुष्पने नकोणाव न्तिमौवषुषवरादेदैस्वप्रभाग्रमेनपिरवकाश
तारिवविपलग्नेनदितिविनिनले शाल्वकमत्पलकंटः दृष्टवदंष्ट्राग्रा
यजेत नाडनलसेभवेभेदेस्यादिशादघाभिः उल्लकं करपवकालवक्रे ने
स्मिविमेलनवदंष्ट्राणायनिस्मिनमोवसविपंचाननवेनामनिपघाते धनासि।

रू॰
वि॰टी॰
-५५
1.45

द्विसिंहस्य संख्यानन्तरं निश्चये देशोऽस्य प्रमात्रप्रयुक्तः अनिलस्पर्शं टनाभिश्चल
नै चटिनानाकस्मिन्धापिनांके देहिस्फुलिङ्गानि नदाकस्यावस्थान समयपर्यन्तं कृया
मेवनेकाचनाग्रपिनाकमार्गोमः सगुप्तकरं यं नस्येदृश्यथनारूपणयाश्चैसा
यितिवैकेन शाहेनाभिधेयवान्नयोर्भेदाध्यवसायः रूपोमगासिंहस्यतत्रोप
योगान्नसि वृत्तैकयितं अलंलावसामन्तादिं ध्रुवविभ मगुपनतिमुखोपिस्यत
रः स्थाणि इसि धेनूपकं यानेहरेदेवकस्य विरोग्रेणारचयेन तनिवर्तनेयः क्षित्यादिः स्फुरि
तझिरेवरत्नकष्टाङ्गुरितान्यमानिगर्भेयेषां हसिनमिति सिंहनादस्यनासज्जा
फलमन्दवतसैसंधिः अंकतन्त्रोणानाटकस्य वृविच्छेदभेदः उत्तमनायसामी
रत्नमकस्य नायकः कथः प्रहषाम्भोस्य नायकस्य नाटके वलनिषेधात्
कारणेन नाटकस्य रूपत्वाभावेन्यादिनवभिः कलके श्रीत्रिपुरायाश्चरणौ गुरु सः
एवंवान् मनावामनरूपेणाविष्टस्य विलम्बकलाश्रमो जविष्टपापयासनो ५५
ब्रह्माण्डे यमस्तन ब्रह्माण्डाकारः पादसंडोपानः नगरेदं ब्रह्माण्डम् सुवानिषा

रेभावरत्नानि इष्यामता हवैव किंनरेशे कान्त कं न्यायक स्मि सा पर्यरु द्धाव का
ग्रावा विसंस्कृते नात स्मितेसे ने नून केवले नापि स्मरन्ति प्याते के चित्तं नपक स्मि
स्मरणे स्थितेस मेवं विधाव स्था विनीये ननसि मन्मन रागते को स्फकाभवती तिं
भवती निसंभा विना शोकि नो न्यवरणो ये न निशा वविशिष्य णे पतदे कंपदध्य ति
पदिरय दो लण स्ववर्तैः पुनः पुनः करणे पादस्यां गदपादकटकः नडुगणा
सेकसम यि गणः शोभ ने कर्षैः केयट पवभुमो व्याजः निर्नाशेवः करकः कम
उलः नटंगज लक्ष्मनाभिः पादेन सहप्रत्तालितेन नस्यापि प्रदत्तालिन नान् ली
लेन्यादि विशेषक मकद्भिरभ्यंयत्न काय थोकरन लेनो म्मूत नाय पाभिवा ना
नन्तर निवशादि वायाभि कुंभ नाभि नालि नमाल तते श्लथः श्रवे विसपी
ति दीर्घ रेशनु मनपदः श्रभि षेणे नैसेन याभि पान मव स्कंधः दंडसेव्ये य स्थिस्म
ग्रशिथिलि नर्तितिपादि को काराम घ्नौ वः व्यवसाय नयोगः भस्मनाभस्म वस्थ
यवलाभ्रु भाकेपी भयेन ग्रस्पृ श्याश्वेष पुरेश्यसे त्यादि कलापके कडारः क

ह. वि. टी. ४८
146

पिशाः पलाग्रेवालः कल मात्रसारवम् उसीधोत्र मुकुटम् नटाविसारपवा
स्कन्धे वालेयत्रस्प्तासिंधनतेशुटापल वास्लेषां क्रोडेऽर्पनतं पिंडीस्थूलागहेनेनिभे
निष्कलगजेन्द्रस्पनर्षोनरम् अमेंत्रनैवैतत् लडूहासमनोरसः कारंडवाःपक्षि
भेदाः पतंगाशालभाभूनेहैराजैवमंडलस्वके दवतनुजाः दानवाः तानिव्र
मात्पूर्वकालसमतोधकमभाकण्ठमपुत्तीन्समावज्जलेसङ्कूलवानतोवलानि
क्रममरूपितोपपाविलपर्थः ॥ इति हरविजये षट्त्रिंशः सर्गः ॥ अमखिपव
भूलत्रमज न्याषंदपंगवोगणानां भुयोस्वस्पराजयानीन्या त्वावतामभिमुख
येयाभगवस्थातः सिंधुसविधेवस्यायासज्जेत्रैवखनति नस्मायतिसर्वनाशा
प्राप्ति शेलेवस्य हेत्रो निरोहितस्यापिप्रायान्येनाविवत्ततवादनुसंधिर विरुधः यथा
अभ्यशाल्लानुगामस्ते केयाशाल्लानामित्यत्रकिंशाल्लेनशाल्लानाम् प्रथमायिपा
नोरप्याव्रयत् अपीगदपेशामितिकर्मणोविवक्षानुभावःप्रतापः विपुरि ४८
त्यादिपवभिः ऊलकं कणिप्राशितेनस्पस्टकः किंशारूपसमीस्तूपमम् ॥

ततो वेधसः संभवाद्वैकुंठेत्यादिरूपेतादृशितः प्रकटीकृतः पर्वाणांग्रेथी
तो संधिसंश्लेषायेन दर्शितस्तमेमानदर्शः पर्वा(खेः) संधिपत्रयोराघत्रभागो
यत्रदर्शो ल्लयागविशेषः उक्तेदर्शो ल्लिसपतोतविधिर्वेदोऽद्यनेसंधोम्नो
वधिभिः होणे पुस्पाली इसितोसितेवति श्राघा है ब्रतिनांद उमामस्मेर स्वहेमसं
पमायाश्रासं दं हूंसायमानः मेरलयं त्र शुभेवीवेमक्लिसिमितेर्मनोरमेणशुद्धीकृ
तानि शुभसत्रसयानिवीतानि संवितानि निर्मितेन तथ्यैः तडूह्नेशुभिस्मा
द्वैर्यह नदशावेशाद्रतकिरणाः ताराजेणातीक्षियत्रह्लादितः पवनतेर्वद
रितोष्मा मदकतेनन्मरीचिचक्रेनगुलोपशिरपरस्यं यस्मसश्रनपवनमधमा
नेमरीचिचक्रोनन्तयानलिनीवनमधूमानेमरीचिचक्रानयानलिनीवनमि
वापरामसेरोरूहेनानिकरणाना उद्धृतन नकारस्मात्रनक्षवीवितनं सरति
यापरमदेवले पिष्ठानके उमस्कृतिनेपिद्व श्रिंजिनीजातलोलस्तेगः के
शः परिवारोमउत्तवमसी करभसोरणामः अपाहृतमदस्टिते योपप्रभा

हं
वि. टी.
६७
147

मः श्वेतेनारुधिरेण विपाण्डुरं गीयतः शाक्तमूर्धा दिङ्नागोऽन्यपि धूमः संभवतीति वा।
ह्निनामैषा विशेषणतः अमृतज्योतिरीनाञ्जनतदस्पर्शाभोऽम्भेतरं येन वज्रस्पविभ्रमरूपेणानल
धूमध्येवस्थानात् पुण्डरीकादयो दिक्करिणः पुण्डरीकेपद्मभेपि गजश्रावे विशेषतो गजश्रे
लाख्य महेशगणः दंडग्रामधर्मभेदः सैन्यं चमूः मस्करिणां मुख्योमाहेन नाम्यश्वशीराज
कुवः ऊर्ध्वाधुदङ्मुखः कर्वारना ग्रावृष्टा णाशेषाप्रामाला नाम विवनयन प्रभा विनद
स्पयमपुरश्तोमहिषमारुतमर्मरेतत्प्रज्ञापीनकेविगाहागन्वेतिविडलीभिरान
नोजनताभिः हत्काभिः कपिलाभिश्चचूडाभिरिव विद्युद्भिः समंस्रमिव नगरं दग्धमित्यर्थः।
तियाजंयानस्थानानीनरतः पाशुपीवरणः अनेकस्य सहस्रशोमिववासस्थल्पेषु शा
ल्वपयेऽानि येजनजैावमिंसेन्यादिविशेषकं परिपाश्याचरणान्तत्रनभसायुवदासोज
वैनोत्तलेपलेलनसंरद्भागभीहतः ज्योत्स्नैवाजन पाचनत्वात् वहतिरूहावि
प्रपक्षेने वंधुरितःलविलाः श्रीवत्सस्येयमः घोवपितिनिधानमनस्पतवस्कपावा ८
रंविसृविभ्रमनया मंचदेवाविशन्ति नाकमेवगारनेश्रुतिवेधानियमेन स्थिनासिं

मंदाकिनी सा च पुरा चेद्दमंडला निर्गतान्यागमेषु श्रूयते यद्दक्षे सोगं चैव पुण्याभि
वंसस्थिता सोममंडले सामास्वेव विनिःसृता पुराकाशे व्यवस्थिता वशाह्याभि
क्रमं रुद्रस्यैनेवमनुयात् श्रेन्नेकलेकापि या क्रोह्ना नेविन्यादि विशेषकम्
योक्तं वं पुनरगः संकपानभसिवानानां स्थानभेदायोगेन समाख्यिनाश्रितमा-
पंकरणावरणादिषु क्तं वपुषेण योगः कस्यामविद्येः समागमः नवाश्रित
मपंस्याविषेणातु माह्निलतणां वपुषैन प्रतापस्यानेयोपि स सम्मेलानि पद्मानि
वाद्रनानि समपद्मा स्य समपणीत्सावः श्रवजिता वा सवः परिभूता शंरदादेया १
नय वास्थिरक्तपया वासरास्मिषा स्त्री सन्नू कृता येन श्रवजिताः च वासवः न स्पष्ट
क्रम्हष्टिनिरोधात् येस्तेषां वा सराणां श्रीदस्य कृता येन न दारैर्नानां नाव
वात्मनेः शूद्रवरणा समृद्धः दीर्घाभूतापर्वतारा जान स्थिति विरुं सेना निवेशः
करकेकोड्रिंनैनभसैन्यं च हर्दी कृताद्रूटेन निवद्धः तत पर्वते वद्ग स्पृष्टिणे वोये
पुमसरभी कोविपितृः कल्पोनयनानां यत्तापं क्रियागच्छति कोणेवादा

दे.
वि टी.
-५८
148

नभोंडे दिशा पूर्वपश्चिमस्त्रा विकचारुण कमलवनोनवदर्शी पंक्ति संतन्वगाणं
कस्तान्ययाति कर्कशेकटोरेवर्तस्रो दृढं यस्य कर्कटैश्वास्मिते शावेलेविश्विवेन्द्र अश्वीय
मस्थसमूहः केशस्थाभ्याय स्थ्यावस्यनरस्याभिति निकार सतत् प्राह्मायमानलीलीनमेन
तिलतग्र रमस्थवलीनेकारिकाय स्यव्यालः सर्पा सनकर्णिणास्थतवनाकाया
मानस्य देहः परिमानस्पशेणाभायस्याः नन्यतेनचकापमानेनगृह्णविशेषणेशोभा
यस्याः पकेशृकाभिर्विहितं समघः कास्नेनेनयत् राज्ञीचितस्रह्यावेशस्य कायस्या
नेऽघ चयते निनंतानमस्यर्थे मालागरौनोपक्षणभूतोभरो यस्याः अननमीकासह्य मेघ
वयानवर्तनेनिनेनो नमलास्थयुत्र नत्रलटनांतंत्तिन मातिन्पागदेभाः स्वे
स्मभ्यास्थवेपोयस्सा नम्रकांतायाः करालावहलाकरभापाणिपोशाभायस्याः
करालास्थभीषणाः कराभः ओष्ठाः यस्याम् तणारराश्रिः सेवनतत्रव
लयमः तृस्वत्रमण्डलेपरिवर्तेयत्री ब्राह्मीभानते अस्मदयो मातरः अत्र -८८
कस्मेयेत्रयेसकौमाहेश्वरीनयाभापा दंतताभ्यामिति वृद्धि प्रतिषेधाः ॥

गमस्थपृकृत्स्नाविरस्नाविशेषेणोपरिणीतायाभस्नम्बेपिनीतलला टिकालला।
टालंकारमनस्याघ्रवेशाभावस्यमधामयामरीवयोपसंनानस्नाटशीवेदस्पर्शति
कृनिश्चोशैरवनानवशिकिनविनमायानिशाहशावसेम्बेपीस्त्राकस्मिकेष्मा
दिविशेषपालीपङ्क्तिलिवेरागंसहाव्रतिनोऽस्त्रेसेत्रजपत्रेवाटनेनस्पविषाणगर्भे
णगीतारुधिरासर्वसंपद्यायाग्रासवपानेनापरिस्पृष्टेनिङ्क्षेजपवस्त्राञ्चे काल
गत्रिःकृतेनमहिषीनिरग्रोकालंतिमगवेनसमवेपघ निकलंकस्यपाप
स्यकेनविनाशिका॥ इतिविजयविशेषोनपञ्चत्रिंशः॥ मगधास्तनाविदिमे
ताम्रघ्रानकः पटहः भेरिभाण्डकरोतीनिविगृहनकरोतीतिजिणिचविकृते।
निष्ठाणांभवितश्याह्नः नसेन्यादिविशेषकम बलेनाऽङ्कवाटष्टेन वारणान्न
परिधामननिरोधस्तलनस्यमानवपुरेयोगमनाश्रयणात् पालीपंक्तिः क
रयोः कालः परस्पराहननं नस्यथोवस्यचिनभागगनेनावष्टम्भनपरिवर्याति
स्सृतः सीवैकलयोगीयस्यताहृष्टाभिवमाननमंवारयस्वमामसमस्मेननिराण

हूं
वि टी
-४५
149

दिनिपविभिः कुलकमलिनिनाथविः शोभायस्य ः नाट श्रीकान्तिमिवकरणा
मीशायंतीलीलया ः मुष्टिग्रेहे पिशिथिलमतिक्कशानाम्नुष्टिमपि स्तयनमहसं
मयोवत्ती त्रययोगिभिमुतीनीवऊशाभिमवेक्षया यथानेत्तेप्यनत्रऊवमत्तीव
काकीवलेरविनामयानातिक्कशानापि वत्तेत्रये हनमितिवस्तुतः पुनरेकाग्लो
ह्रारस्ताकांतानामुष्टिः उक्तंच हर्षप्रमादजनितिताकांता स्मन्नेसमनमथा सम्र
हेपकटाता वदष्टिशृंगारीणामतेति स्रवच्छुलेविहे उपगूहगाहनमाश्लेषलक्षमेना
हता शुलक मवंधे यत्रता ष्टशोमेयत्तानां मनिमनोबपिपुण्णानां विविधानि कर्मण्य
ताविशेषः तयाविरथेतिवकः श्रपिनेहरवभन् लोहजालेनकंकटवक्त्रवभि
समनर्थोतरे क्ष्मापैव नववस्त्रेनमलिनिताकेश्यसहिगतेः कपिमणिश्रीयांवे
केलगलत्राणि तमेवदिनानि हिरण्मयानि वाबादयोगणाः रत्नमात्रयाले
वानमानुपावस्थानारे कोदंडसमभ्येहपावादविमहानाशभोगीडकषणकरि -४५
तिदेपासम्य दभिमुखेपतेवनत्तत्रपंक्ताममंलोहितकः पद्मरागमलोहितामणिविति

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

वकदली ध्वजः तत्र कदली वैजयन्तीति केचित् तथाहि सिंहरवरजक्करितांत
है॰ वसरमोरतमसा नरिक्कक्कसिवविंबमासीत् लीलेत्यादि कलापकं प्रायाननस्था
वि टी॰ भरणेऽऽशालेरसमृणसलेवीशीधुमागे ग्रामसिताः संचारिताः विषमस्थनरागशा
॰५॰ सेनवप्रसिद्धायट्टंकंचलनाश्चीकांक मायूरमयं मायूरमितिसज्ञा संवीथिवनत्रये
150 वगनेनीवेगतल्लेवनेयोवणेनारो हृमित्याप वांसवीथिपंचकं इति स्तवस्ता
गाणे ललाटदेशालसप्रमोदविंडप्रावलवात्तयोगामनेनेवववग्रकणाः
केषांचिदस्यानां मम्मताडम्यतेः मालूकन्नामन्येन मरट्यांव विभ्रहूपुपमानहमा
इति विशेषः मह्रानकेः श्रमेलत्तणेवनेनइति नव्याख्या यामविशेषः ग्रन्तूकः
प्रगुणतरः मथ्य इति केचित् मंदराग्रलमासीसमेरवंगसपथंतीति विशेषः
तत्रमेदमगाख्यास्कलभगालत्तणे विलेइति वंमरजातिनादविशेषः प्रविते
गमनम् पिवित्तिनोग्रह्नन्येनवामनसज्ञानां केषांचिदस्यानां प्रतिकारवान् ॰५॰
विपुलैकः विस्तीर्णे विचित्रपुलागति विशिष्टायेषांते इति वा समर्थकम् ॥

विघ्नलकस्येवि विविधोरोमर्थैः विपुलं केशाग्रो येषां तैरिति वा तु विभिः निर्दोषैः
पुंड्रतिलकानि स्तोर्यते नेनैतिति निगालः कंठावेदमाणा येदिग्वानिस्तान्यवैत
भेतस्य उत्थापकोनेधोपरत्वेनोन्नमानामस्य शाहस्कशालानामस्कंदरतस्को
गः लक्ष्मीस्कंदः भोउमस्यालंकारः सूपेदेहकांतिर्नवनेनिकासंश्लिष्टाशति
हे नवः गंगास्तनास्तभुवन नमानेनानासस्वरूपनिपुणा वतीनामस्य गेनः
श्रोभाधारय निनखहेतेनगपकः नर्त्तकस्थापयस्पर्शोऽस्य उपारमायः उक्तं
च स्थापकमविशेषदर्पस्त्रधारणा समाकृतिरिति स्त्रदस्यालंकः एवमेत्
निम्नकारस्य स्थकारः उत्थापको वासानतीह निभेर उक्तं च प्रहसंगस्याप्य।
नाटदर्शयानामनस्य स्थापानि इति संकसमाश्रियमुक्तिकमंथापकोदेयरः।
नि भोउनिम्नस्नादयः नाटरूपं नाटकमकरणादिशावणिकपातिरक्तरणा
सहिताप्रजितः उविड्नोपकेनेतिपाठः ततोक्तापनमत्यावने यस्मादत्थापय
त्यत्र यप्रयोगेनादिपाटकः एवमेवत्वरंगे सिंस्तस्माद्व्यापनेस्तनम इति

ह्रः
विटी॰
-या
151

पूर्वरंगांगविस्तारः शय्यमाधन्नभेदस्य कृतिनस्तरं गेषु गांधर्ववेदाश्रवीणाकृ
तो नूपमस्ववीणामानेनादिसंस्कारो यस्य कृतं रूपस्य रूपः वर्णस्थायिसंचारीसंवादा
हरूपालङ्कारा यत्र श्रुतिविश्रमदंतथानभेदस्य कारणानि गतौ विश्वनिर्विशेषः क
वर्णस्थयानभेदव्यञ्जनानि श्रीहस्तादीनि लक्षणानि तेषां क्रमो यथाश्नस्वसंगे
षु विनिवेशः व्यञ्जनस्वस्थानविशेषस्य क्रमः १७ कलादिलयभेदानां यथायथा
यं प्रयोगः यानवोविस्ताराधाश्चनारसानेनेइंगुलिग्रहणानविशेषनिघाताः प्र
प्रयोगविशेषाभ्नहास्तेनेवाधरानवाघ्र अनुपमस्तेस्तनादिनैरोषधबुधैर्व दिविस्त
णोलयमरदवानवैस्तनोत्स्तनस्थितामिवकृवंतनरगामूलतपवमभृतिम
श्रेयावस्यमातिताः पवनैः केनानिवेशिनः सपटसीतापदोत्रेयः उपक्र
णमाश्रपस्तस्त्न श्रेलादिकेश्चनवृत्तरंमरानवेवरंतमरणायथा क्रमेणाय
प्रभुः कामकस्यनकरुणाविलोलेनमुगेनकाष्टविशेषेणासंजायाश्रीक्षा १५१
संदिशिनीयथा संदर्शितानां चार्थपुगमस्य मदास्यस्य जनस्य श्रीमयाग्रयः श्र ॥

भियोगीरिणासुरनंदरखानां समूहोरथकसोश्वनिरकुञ्जचक्षेतिकसैवतया
श्रीरपिप्राप्तारथकस्माचात्र नापि केतिविशेषणा सामर्थ्यात् नमाने सर्वपक्ष्मा
देववर्नं नर्इति भाषा क्रुद्धवहार दर्शनात् द्रव्यापन समूह षष्ठी समासः स प्रतिषेधा
स्तानित्यत्वनिस्य यात दन्न तइवर्ति प्रभनौ निशाहूरूपाणि साधने नाभिव
नैतेमंडलश्रुवज्रा विंबसचपुरो देघाः क्षुमिशिलावत्तिस्कंग वरथ्यसकेस
रमयवानेषां वज्रायष्टाः कपिशावर्णावान् प्रायोधनान्वगुणेनसंग्रामाव
रूपाकचित्स्थीयशनगुणेनतिपादः नत्र द्रष्टथी उरोरुकोदशीहूतामेदरः
वैरिणः प्रवाहः उस्स बाराणश्चे शाहान्कुवेधोमणिवलयायस्मलाघान्जुनो
यपोयत्नैः कम पाणिजानलोस्तन्स मूह्लनशापशास्यदारणेनन हेतुना
कोदिशाकोभयांचनः प्रदोषेषु शाणीकृतः गर्जितेसिंहगर्जितं कराला
भास्वरः वज्रसूचीवज्रमयीमेवनीनादोवेननेयः विग्रहाद्देवप्रवभरोभा
रः विग्रहः चकलहः नहृपोभरस्त्रारोपं हृतमवगाहनेनदर्पोविदारितं

ह॰
वि॰टी॰
५२
152

पातालाग्रे स्फुटघ्राः शैलनिवहाः केनापि प्रकारेण आकृष्टेनाङ्गमनोद्धमनेग
हतस्तत्तां विद्धे नेविदस्य पपादयन् यथा यथं पप्यासेतावदित्तियावदेवं सर्वेस
मरसा स्फावः तावदगनाजनो नैगविविधयेतत्यर्थ साकुलो मानः प्रतिते प्रकृष्टं बह
ष्टरूत्वं करप्रतिष्ट्वादियमस्य श्रीयमीसां पतमनयासार्थ मेघविहसतीतित्रुति।
प्रायावाषितनवेश्ण शातातीत्वणां वैविस्मिवार्थकः सर्षपः ननोदेहस्य पत्स्रगुणि
परितत कावाणमित्यनादेशा तस्य शेरतस्य व्यवधान हेतवितिस्थयाचवपूः
गलिवानसमयेतदरोतन् सोवकवनवतीगनौ सिंहनादो यत्रनथाकृता धि
पगुर्णधामनमशे तो भितेस्पति ॥ इति हरविजयेवतानीशिराः सर्गः ॥ नस्याग्रसा
माश्रवपिस्तनः कृष्णामसगिरेः कटकै – – निर्पयोनस्माहनिवापवभीन
विशेषणं सकं टेनवरिष्टामहूराः श्रृंजसातहेत्वतिवावाहूपरिदेः वाहिन्याणि
त्र्याणि वैसवीमानानुसंगलं विकीर्णविष्वमभिदप्रोमलेन शृविवनीनि
पनागजावोह्यः तेनगजस्यापरिहृतंवादयिनस्मतित्यमाणांशिश्मस्पष्टभक्ता ५२

इतिमिश्रो वादिग्भेदः पूर्वादिदिशिखेरसन्निकर्षस्य स्य रवेः शोभासनतोम्
स्तुत्सु निपरिणाहे नरनमपेन कत्के स्कन्ते नीश्चक्राराग्रस्य श्रीर्यस्य अन्यत्र सु
दशाणाणे निवपतिणा हायस्य स्तनतः प्रस्नुरन्तीश्चक्राराणांप्रधानाश्रीर्यस्मादि
तिवज्रश्री हि विद्यायविशाखाणस्समासः नियंत्राहेणानदन्तनेत्रं हृदन्तारितेंगनम्
पर्यद्य गिरेहन्तियमाणा इन्मनन्तोपि केचिदशुजनन् हन्ताहिंसागन्तोतिति
ह्रूनेगेन्तावपिणानान् अंत्तवेंक्रंमालोनरेभ्रमराविरसौरसनेंनोरसमसाद
नमवहन् पूर्वंहितिक्रममभ्यवदिद्वयनेनेतोमधुरेनभ्रविपर्यटेणायतिगज
यतिपदज्ञमीनिरासीनिरास्त्वागुणास्तनवोपिसमप्राकरकटकंगंउवदः
श्रोत्रमसूपस्यलतैणासप्रभिर्वावेरुचाशेणातनतापनतागासुवाद्रोपिसमन
वोवेस्तुपरिभ्रमणाउंव्यासममैवमतंवेतिगंउवेवषालोचमहापालःसर्वकैपलः
स्फटिकगिरिसंख्योनेसाख्याफणापूववि धतनादेलास्तउशेखनम्बविः प्र
मृतमत्रः नवतोहृरवोश्वाः तत्रुनवितिं गवनिक्काश्ववयं केन्मात्रप्रतिकम्परा

हं॰
वि॰ली॰
-५२
153

सम्बंधिनि सैन्धसमन्वराय विघ्नांनेसातिग ज्ञानांऽकलमावसकावटह्री नाकल्पना
पोद्‌मासीन् कल्पानामनाहस्य मादपादं नड्हितम् प्रतपववैयानाप्र
प्यमेऽप्रमाणेप्रत्यते नदिवनदपिकल्पनायाप्रपादंकल्पनास्यभावरहितं
शुद्धसंसर्गयोगपतिनांसत्तानेकल्पनानवप्रत्यहं नत्सभावंभविलमहंतिनि
यत्प्रतिभासत्वात् प्रतिनियतत्त्वंहिवस्तुकलयपाननुयापिकथंक्षवरस्यो
पयोगिमंकेल विषयेन शाब्देनंसस्त्यपत् इत्येवमादिना नयेनवैयाहामप्रत्यंकल्प
नापोढतायुः प्रनस्यवक्रवनप्रकारेत्रिपदपादमेकमुक्तिपापादत्रयेण्वसाभं
तविलासागनेहः नापेनत्स्योतिगादंनिबद्धत्वात् विनिमित्वापादायचतप्पाकता
भुवश्यालनेनिगच्छेद्रातिपोपेनमंसरानिवद्धप्रनोकद्राक्षरवः विभूकामदगता।
प्रपियेवगारिमेदपिनिसंज्ञाःयनसारंकर्पूरम् प्रपवान्तःप्रगितिपुन् पा।
ताकंदलीकोणाकंदलीवलनाभेदः दशिनाप्राक्षादनक्षामन्वयोगभेयसधा
विपिपिनिकावनभृतः स्थितिरितिकिलापप्राणकालेविजिगीषूणांमृगया

नृष्टानष्टाविपश्चावारश्नितिकलितेसज्जैथैः मारीड्रूयारोड्रस्तेनान्नमनाम्गौरक
नीतिकाग्रभाभिः भयात्स्वधेद्रसस्खवधानमिवावितिकोर्षीत् नष्टापस्तायनाश्रम
वःश्राणास्यत्रिरधैतेश्चनरागायथैविपत्रैः पदसंम्परोत्सासाकस्यनस्यात्स्ववस्य
भवेत् नरश्चाजेवसम्मृधिः पवेशावेवाश्रीह्वारिः संस्तववरिनम् विलद्धानिशरव्यः
यश्चाणपापकेचनेनिरहतिं सविसस्मिलज्ञितः तमिवालत्ततिनानरितेपवि
शान्तउतेविमाणामृत्तिण्मारां गलोपव्रनालकवे अस्त्रः शभूतःश्रवोख्यः
धीमन्बानिरशानेत्रैः विद्विनाशलगनानाखवेनामवाचोधेश्रपवलानेनामग्गानाषेणा
नापन्नान् पतिस्वद्रः प्रभुः अस्यमृगराजस्यसमंथिनोजमासव भाजः कथ
मृणामास्यात् नासैासिंहवीर्येणोपसीपतहुन्यार्थः श्चेत्रोजसोनिकराणेरतो
यानन्नलपार्थयोगीनञ्जलोपमाभ्यामितिमतिभियात् द्वीपिनोव्याघ्रापन्न
नीकेप्सतिषेयात् हरिशार्भोतिविभाषान्तह्नात् मगेभ्योकवड्रावः हरा
यसिंह्लामग्गाहपः हंपवदेहसेस्यानेतरलाह्लविणोनोह्लविणप्तिवदृष्टियमः

हं.
वि. टी.
-५४
154

मसृणा मसृणयाऽऽर्द्रयैवं द्राघ्यं इभाकलकस्तृष्णाः मरापवकरवैस्तैर्घा निपानानि
ऽर्द्रयैवं द्राघिम्नस्कर्जनिपानानाविन्तानिंगडः स्वेष्टाम्नेः प्राणीकपोलस्थ
वक्रोनरवोकः कश्चितोऽर्यवंद्रोग्रीवास्तेनात्संगविभूषणाय इत्यन्येऽरप
वेदस्ना नकपोलस्थानमिति निचेतु भ्रमदेनेन सुकुमारे स्निग्ध प्रयोगेशा
स्वस्य विषमनियमेनाभ्यापारः पर्याप्तत्वरनिवेगनिम्ननिजपदेसंचनेना
पिन स्वपदादीनां विनिवेशनेन दोषः उक्तं हि पाशाणां विनयस्कन्धाभ्यां
नेत्ररससान्तराराति च क्षेप्रवर्तन्नैनैव प्राप्तं नव जामः श्रमस्तवन्निनाद्वेष्टपा
लायविंमज्जनगोत्रार्केलेति नमागमः ववलः परिवर्तः जाम्भसंश्च व
णीप्रचयस्तोऽउग्रम् पावदमरौचासानायनावतीणोसावदगुरुगजेन्द्रः श्री
कैरस्नानमिवततसिक्तवान् आत्मनेपदेश्चन्यतमस्यामिति लुङि श्नेरटाः देशाः
पुराषरसविजृंभादेकगणपतिमिरयात् नराकोसातेत्मिानिमग्नकायेरालक्ष्य
मुत्तकरागेश्च करिभिर्द्रुतम्भूतैः गर्भेनिर्षद्धविनायकैर्वंगंगामेनिकैः ईशा ॥

अयोद्भुनिराकुर्वन् जलसङ्गमाः जलानिवतोयानि मदोदानमपि सरितोभिः
सकापरार स्थः पक्षस्य रेखनाग्रभागानां घाया कवलाश्रेरुरासादयन् ज
लानापाययेति रुतो सागुरुभिः पीतहस्तकं मदं कुर्वन्ति पवित्रिवापापनत्राणिवज
लाजश जलानि तोयानि वत्राशायस्थितस्यानवतडवीपीनमः तयोरेषमम्
नजगमासेनिकानां मासिसूर्ये यउत्थितेने नविहायोनभसमामभिवयोयो से
निकाभेरणाललितत्वात् निष्ठाप्रति शेसमामाभिविश्रान्ते अशूर्वपनत्वया।
माला गजानां शिरस्सामाभरणेन रञ्जकारिणी गजानां मदलेखाश्च प्रतिवि
वनो तारकपंक्तिः शोभानेन समाविरभिः अन्वयन्तपरितम् गजनागजस
मूहः गजश्रेणिवक्रव्यमितितल् तरणंसच्चटनापविलोलानभोवत्त्वा।
मालावारणानां कुम्भस्थलेषु शोभानेन अननन्तमयः सत्पापवग्रमग।
जानां कामनत्वमालाभवन्ति किं तन्नकारस्वरूपनार सस्मात्कसाम्येष्वपनः।
विरचपनयपवतालेमयः अपूर्वायनः अपूर्वबेविभ्रमस्तिलकोभावात् न।

हः विटी: -८८ 155

स्पर्शेनानाशेवनाषाकलकंदंहक शाम्पाविघुन पलीक्षुरि कारज्ञानाच्छायायान
च्छायं च्छायायावकूलश्तिनिश्चसकें केकिनोमयूराः मकरसंग्रसमुद्रः कल्लतनंश्रामीक
रुणा भंगणाहलसंगः नाहश्रमसानगोषिताासिंइनानयानात्रसनाभून्यवादहलवनेनः
सेनिकजनेषुसनेकाजनोसनीउत्सीषभाजुशिरोवहनवत्तिनः भगवतंसांवधेनविदे
हिनीयेभिवायेपाशुम्लेविभ्रमणपालिः शुशुभेश्राकलपयतिकुलशैलकरिष्यतिव
गपतिर्महरुद्रः उपयानमूपरागः श्रीतभोगिः इसहडिंभेनुभावविमलेभयिपनिविष
मद्वीतलंत्पृष्ठनोवीत्तिनदेवादेवः कृतकर्मनः मिथुपश्चाके छायाहिमूसेशशने
मतत्वेनिमूषिनाशुद्धिमनःप्रज्ञाभिरितिनिरतमानमेरुः गच्छतिमात्रमितिकालस्था
वयुगंतव्याकर्मभंसत्तारकमेणामितिकर्मसंज्ञा ॥ इतिश्रीहरविजयेकवना
दिशः सर्गः ॥ तस्ममराशेभियोगोवस्कंदस्लंडोषिषाणाजलिनादेन्यपा
त्यमेनाहूमैनिंकज्ञाद्यदिरेभमिलिनः लालमाभिलाषः सगेस्मिन्प्रमिलातरा -८८
हवं यदितनत्रशतिपाद्प्रथममस्यातरपवकस्वरमस्यातरसमकस्विपासो

वधेयत्वेनाश्रयत्वाभावमनमतां पंचकं चतुर्थी पदांतमुपनीयते चतुर्थी पदगतं वा
यत्स्यात्तमर्थं तत्र समस्तं प्रथमं क्रियते ततो देवदत्तेन कृतं विलेखितं भवति । शुक्ले
णापनेयमस्तित्वाश्रितवलम्बिभिः खङ्गैर्विगलितास्त्रांतिराकांक्षाणामिव श्रम
शकटं तांकारेषु पतितानां वस्त्रः श्रमीनां वयाः अभ्रंतस्मृतिभिरेतोयः कल्पो
नापि पीनं कपिशं विशालानेत्रस्त्रा याविशुद्धावयवाम् पीतवस्त्रयामादि
नकालकूटः श्रीशोभासमृद्धिमतिभयाभयाभयंकराःस्ताः चंदन
वर्णामंचन्द्रमसः प्राशीतं तिमिरस्फुरद्विताभिः प्रवेशति देवमलिनधूमाद्याव
तेभ्रमणः कलनादनाकलनामेदुतितिमितितिमञ्चशालायासवर्णीयः समस्ति
समन् समासमितगात्रमहोन्नतस्तनः कतिपतिश्रमशान् सुलः वीना
निफलकानिप्रतिवद्धयवतीमतिपत्तसेनातस्यास्यात्रनायिकात्वमांशीम
वस्तकमिनेनमवर्णान् कामिनवधासगृहे नायिकाः सुपसमकारिना
हेतमधनेनतस्यासमागतनिश्चयपतेकामिनश्न्यानादेरोषधीत्रंभ्रमेन

नै॰
वि॰ टी॰
७९
156

दंशुभ्रयत्वे मौक्तिकत्वानुगतैर्मौक्तिकसंबंधिभिः किरणैः करंबितदृशां किर्विशेणीक
ण्णास्मरहारभस्मपातिशोपेनविरेखः प्रतिहारः ऊंडलीकरणं परिपिंडितैः संकलि
तैर्पारपकाशीत् प्रा प्राप्तः केतुदंडः प्रावृब्रूरोमलवुरः मौक्तिकैः श्यामरणं
वननिभिः स्फंपवरणमालाइवोविनेरागाम्भूमिर्बभूव ग्रथितस्वरादिषदंतः
शिरकुप्रयोगदर्शनात् ग्रंथसंदर्भेश्वश्वासवाख्यादिजितानसंजित्यनाशिक
लोपोभविष्यतिपस्परवादिसूत्रेऽनेकवान्नासिकलोपस्तनिर्देशेनस्तापिव
नात् प्रतिमारंतकैपा स्तदा श्रयात्कटकाकैर्विदभूयाधरयत् धयाल्लूपू
पस्रोपरिकाटकः नत्सरप्रान् करणान्नूश्याकविनात् नतमेशाखः पतिता
निमस्थलानानिकैभवत्तिमालियारथे प्राहेकरिकमौमौक्तिकादिनवेशनरू
महेशाविरेकः विमानभवोऽनुविनैतिमस्तथमाश्चविवत्तायापाश्टोकरेषशानननेका
वयेमितिनिक्षेपस्मात् त्रिकेकलेशसंधिः पतिननापरत्नः दत्तश्रद्धारोभूत् सप्सरश्रियः क
मलेकरपंकषानलकर्णिकयामत्वप्री श्रियंप्रामयाचेदयाणाभूः स्त्रश्रीमौक्तिकैः ॥ -७१

हेतुभिर्भुवानाकवपुर्हर्हसितेनैव पारिहद्दस्य विभिन्नतिरजः करिभक्तिमानिव
कर्णानिर्णाव किरन्तरामनीवानिरास्यात् रभमयावेगेन शुष्मवतेतेन त्विवा।
कर्णानिर्णीव्याकिरन्तरामनीनिरास्यत् रभमयावेगेनमकाशाडुग्धितरजोय
घायनि दिग गजशाब्दलीचकारसयत्न संग्रमः ऊ शिशाककर्षश्याम सृष्टिः कुलिः
समसृष्टिः ग्रयुयभेदरूढन्यनेयुग्रघनिमदंतकोशास्तनं ग्रयनिसर्पवललितंब
लसितेनेदिनकरस्यांगभूषणैतोयस्तः श्रामनेपर्यणा वश्वंसमरत्नहस्यांभुजशा
लिनविघूर्णतसरणिमंर्थीविडंम्बयन्त काेटयानयन्नः पोषितः वियायप्रकारस्ल
त्रितमाच्छादयते परिवोमच्छेरः समवर्तीयमः नन्तवंधिनीश्चारदेरिव
श्रीर्यस्यामालादंष्ट्रीनिजकविविभूतीप्रतिमाशुभ्रभेदकरवाघभांडाग्रम्।
शिवाम्नगालीग्रनकः पटहः भद्राणां गजविशेषाणां चटायेक्रयः भद्रय
टाश्चनिधिविशेषः भद्रवाकलानचरानिधीनामाधारभूताङ्कभः सात्रा
यणावस्थानानिमेनश्चनिययोः शोभानानिधानानिक्तष्ठिनेमननम् शहम्या।

हे॰
वि॰ टी॰
-५८
157

श्रृंगः मंडलं चक्राकारं तां विषं च मिथो ऽभिघ्नते स्वेहन्तां तं पमस्य वाभिघाता तेषमेव
नृनसमूस्थिते रणे त्वमयास्वरसोमवलनेप्रकृतं निष्पादितमंजनमभिवंकृवि
श्लिषयमा यथेप्याप्रकृति मंकंनेनमितिपाटः सवृनंनेवशीकरणं शाक्तिमंयूर
पिंछनिक्षितंकृंनशरासायमयुधं प्रवलाकिनामयूरः वकिलाहकृपाणि
नि दिवौकसो देवाः तेषां शारजन्मनावाणेोत्थितेनारवेणवेगान्महास्त्रावदल
दलयन्नववह्देहम् श्रथवसरजन्मनाकुमारेणावहपरस्त्रक्रम सोपन्न
याष्टुनो देवानांरणेनदैत्यवधोविस्त्रवीकृर्वंत्रचलायिपकैांवंदलितवा
न् केशेनामरानवाः भुजावाऊः द्विरदः करिणांप्रतिपक्षभूतानां।
करान्पतिश्चारिवाडयपुंनित्यभुजनासहस्रशानमहान् दशानोत्सुत्तनेगजस्य
दंतयोरूपरस्थितोभटः प्रतिगजस्यास्मानवान्हाधेनयोत्पतेस्थितमपि।
स्वभटंतेनमायस्यमेवावेदत्सामीत् सभटस्यहितानांदैतिशतानांकुजल -५८
नाभ्रमणेननिवारणान् यद्यपिसमरो इविपणनापरहवनरप्रमनस्याायमः

मगादित्ति विरोधः यत्तुयेह्मिमत्तुष्यगयर्थेमोधत्त्रे मत्तुष्ययर्थेमेत्ति तस्यविषयान्ना
त्पमनस्यायर्थमेवि त्रूदेरेषाषनदसननत्ततार्थेस्पकश्चिदत्तयमश्नित्तनविरोधः
तपितः सप्तवपवगरव्यायपयायेनत्तपितशात्रुस्यगदायायुपभेदायत्स्व
त्रदनिमोगजाविषमार्थिः सप्तार्थिः वाह्नितान्याभितायापारितात्यमङ्केद
क्षमभटोबैदोपरस्परेयत्रतुयेतेभवणस्तनुत्वः ॥ ह्यविजयेवनारिग्रः
सर्गः यत्कृतेमदनेनानङ्गह्यवर्णादेवयोषिदर्थेसमुमालीनामदैत्यक्ता
मतिमेनाजह्यावयुवायाद्भनवान् भवत्तवक्रः ह्यवेश्यह्याविशेषः तनोम्र
राणामनेविद्याधरगणेषुअत्रतिगच्छतिसततिसमुमालीनामेवनानाक्रिये
रिरश्चितेसततिसंबंधः ग्रतीनामपड्वाणामेतानाव्यथकोविनाशकरत्वथ्यः
ग्रव्रकत्नेरिवेतिषष्ठीसमासप्रतिषेधोनभवतिजनिकर्तुः प्रकृतिरित्यने
नमदविनतस्पत्तापिवनात् ग्रतीनानाड्तस्यआभोगनोरथ्यः मतिक्रांतः खा
मिरयमतिक्रम्यपरस्परवत् नतेरगानगोनेवानापुरुषानकिंतर्हिपुराणाः स

द्रू॰
विवी॰
-५८
158

मंसः सहमस्त्रं सास्तां वत्तैने वल्लवानित्यर्थः अस्तपासत्रिः अस्मैसाणोनका
विणः वामस्मरासनैस्मधिपसाइयाभूस्लयारोत्पादिरङ्गा श्रारचोयस्मनेनैवाहत
त्वात् नूनइतिस्त्रारेशानमनत्वाख्यप्रभया इतिसायुक्ष्येनिरदितिसंख्यलाभि
त्वस्यस्मरादिजितंतस्य हृदिहूंपस्त्रेन भूतचव्याख्यानं ऊविनासमवेदयिना।
हुतैनलिख्यवागहृगोत्यवमयास्त्रस्मासैस्त्रटपैरमर्विभिसपत्रैकृनाखिन्नासं
मेपविकेतेत्रे नत्यतेनरिप्रकेटारमर्विणः कृतः सेत्तिवइष्यक्रसेनोवीविशे
षानेतेनस्समातिनाममरेकेणवानिषतसवैनिइलः भगत्राकेनक्षप्रपनाका
यसास्तथाविधयावतन्सनपावक्ष्यघताप्रकयावित् सवैवेमकुरतत्ज्ञाभूरि
त्यर्थः अवानिषतेतिहृतेलेरिविणभावः इङागमश्चश्रुनेकालिपस्येकेविशणः
सेरंमेणस्फहणात् पेभेकृंटगनगं इंभेदेन नवसासप्रलयं नीत्वाकयामेनयाना
रोचिसर्वयैवशाभिनम नवमायकटुकयानवशारशोभया व्यतिजतुः पाह -५८
ं जहुः इनरेत्मान्यपराक्षेतिवमंहतिद्वारेनटभावः परंत्तिनोनिखिलोवाहि

नवं विषाणाग्रमलैरभिरम् विदारयामास ः नैर्गमादैत्यसम्बंधिना स्मांसपीव
रनेकेनाभिनेरजिस्म सर्वप्रवाभ्यनेदन् नैर्गज्ञोदैत्यसम्बंधिना व केविन्यरा
भासामुरोयनेनाभिनर्निति पदंति उन्नत युक्तं लहिन्याकावलेपस्यालाला
णिकत्वात् नैर्गु एषमकं विक्करवमाश्रूणागज स केन चीश्री सेनानदर्पति
ज्ञाय दंत शून्ये य मितिप्रतिज्ञा कृत्वा अन्यथाकथयप्रुपम्नेन पिवे रिवयर्ध
णि वादे शासल हेग्रामणाभावे भजतो दंतनं प्रकारेण त्यागानि निनाम
निजानां अन्यथा हि लक्षणपथत्वानु गुणास्यात् अमितेस्याले वरे वान्कुष्टक
लेवशंङ्गारीरशिवाभिरमनाक् वकलेसमुख्यानं कलशाहस्माख्यानयारासि
प्राबलं गमित माता हशानेमांसाक्षाविचतयाविवारितं श्रीहस्ताविर्गरीचावे
नविशेषोऽन्यत्र श्रीहस्तो विल पर्याप्ताव णिवणिस्मिलकभेदायसतादृके
शिरोधेषां वदाश्चनग्राः वणिकाश्चवदनत्वः मानवेतो हराणारभसो
भिलाषः नस्मात्यानाकश्चियाभावितं स्थितो कुदितया स्थितम् स्याः

स्तं:
वि टी:
.५९
159

तोयं पंचमी नमस्तस्य नरसिंहरूपोपगायनायारणाः प्रियाभारोऽभिरद्ये कृत्वा न
येतिकाहेत्वन्तनीया शुद्धमनसाहत्नोह्रमनयाहन्तः इति परत्वदैनकस्ये धारण
स्तचैनेस्पर्थः नवेनस्त्वत्संतानां नयापि न्नयाम्भुतणांपुनः पुनस्संदुकरणात
सौमंनयामामुख्यियाकल्तोन्नयावामि कें त्रितेयेरयस्नानति विसयेति
तोवकृनागणोवैणपुरकोविनिश्चैस्त्रैष्वारिभिरमयें पविनेः कामेनाप्तणोति
मनकाचित् मकृतानलसणमित्वभिपानात् शुनाहृनेलक्षणंपुनोयसंतिनत
विरोधः भीष्मश्चाननवः चेत्पमित्र विरोपश्चयोपुजलदेहकानांमसृशाणांशुत्रा
गमोहकरसैसिंहनादसमरघाभृत् नायाहृनस्त्रियासपवेल्लयभ्रतापोस्त्रागमपुरसा
मः शुकृनयाश्रविनष्टयामभेजनेवांशुरपिभाषाह्रविरपिशुमन्युविद्याभिनिनाभि
निमहरणेतिवक्षश्रसागणालीलालसहृत्वाललासविक्रोउपालाससस्मातनमप
स्वेयः मलितसपालोलस्नांगत्नहेतालि सिपेमसमुद्रमलसनीनिभृतमः प्रमु .८.
दितः श्रेयलोवलवान्नास्तः सहरामेनवशासेन यन्त्रषः वावर्तेनेशुमनीतितिनिमि॥

नालालमालोल्लायेषांनेयमतालसालतोयनापिवरलेखांसमूलनाति-
यस्मनथोत्कः पर्वतोणुन्मर्वोमंथयघ्नस्माभृतानृपः पर्वतस्य कटकसंधावा
वोनिनस्यस्यसरऊँजोरैः भूत्यमानामिति समासः मारिलोगजास्थाविद्वः नेषां
नानोविलीणोतानामिलिपस्यानाटेशमोसेनानेनगणोनमारिनाश्रवसादेनी
नासहृसाचरिनाविडिनारोयवांखुनरभसासपुगमितागमितायुन्येषु।
विषयेषुनोवानिरिशेषांविडिनोवानविस्थमायोधीरत्वंतयस्याश्रातलेवामकेपथ
यानाटश्रीयामनालानासानीलवृत्राविसंदेतस्यसेनानेनलावलंभिः विडैकौ
णोगुलविलमासीत भोगिनोपिलीलावलानोहशिविषातीतणेविषवन्म
मपांगदेशेयेषामितिसोवा सारायकृष्णाभायस्या श्भारामशृहोपपमास्मा
वनासावहृष्यनेसमतान्हूकारस्नयोरसाभूमिम्लमपवमानामसंसप्रलादिवा।
दणे विसस्पष्टसाकः क्षिप्रमेवीकः हृद्रः स्वामीयसालाटश्रीनांसैवाम
गणोवयीरवधनतः पकायुनयाश्रवपर्वतस्य हूनैवोणतः प्रणतः कोनालि

ह
विटी
१६०
160

कारणकः प्रक्रियाशेलीनत्वान्यायग्रहणाम संस्कृता नां जीवेति प्रसिद्धाः संस्कृ टीक
रणाश्लिकेऽरेमपि मरेऽभेदेऽप्यविविधः शाब्यमानो ग्रहः यथा चैतन्यथा ब्राह्मा देवा
वगंतव्यं अत्र पतेश्च विलमेष्या कारयश्रेष्ठः नं दिनो द्वेष्याम ग्रंथे नैनैव लो हि
नाव भूतः यस्य नाद धीधील व ग्राजा नीयोनामस्गाल प्रति भा ति प्यन स
गालपूर्व पलायमानत्वात् शेलादिने दीतशोभ यं वले मोक्ष्व हृपे मेनाख्य
दर्थुयत यानरुपभूत मास्थ्रयेकरं यस्मारा सत् तेन कारणेनेदं षायन्तेयोदवा
धेयः त्वंरूरूपः श्रमयहकुवा दृष्टकटकः सैन्ये निनमुख्य प्रणतानामतीति
वावाविक्रेनेषां गणानां कीर्तिरु नि वा मुख्य मधकाङ्क्षनेयोयेयतामध्यग्रदानव
दारुश्च गो हुगे पर्व सू नानेन संपारीणाम हृषीत श्रुतपूर्वन्द्र लाभ्रूकपले जमसर
भियानल्लियेषां वलेनेन क्लिनाश्रूकषाइतिन कश्चिन्नावावरूरनीन्पक्षैः येषा
वनासनजरेत्रिलपागनारुणास्थितिभिलानिमामाशिवस्थापर्वषोशवः ऊमाराः षि हि
वादिषे स्मरणो गणो विवेश्च अर्थवरसंघद त्वंडापि वाह्निनेगेगापिनागाम र्षिश्रपि

विश्वेषांसमराग्रणीश्रावानांशिष्टनामीशोविभुरथिदेवतांशेशावंवास्य घ्यवना
सापूराभागास्तेषुपूणश्रभिलाशालेनवेधिमसोन्सादाः स्थिावर्वपूरास्टगांलीसंगा
यज्ञेनागनेविघ्नांवश्रीजनानांमध्येजितेंद्रियः श्रसौकुमारीरिपवमूंनिश्चमशा
दयत् वभारुपेणावानिस्सापवधोद् पाणे विभागांपैकोरितिविभागावृनादे-
पुः नांसंग्राममूमिमृतांगनाकरणामदयत् अप्यारयत् नामस्कंदेन्नः क्रोधा
विष्टः तनुच्छायेशरीरकांतिरेवतिमिरम् विभागामेनामस्मैरेतितनयेस्मकेनार
केनामदैत्याः नारकाणिवज्रेणांतीषिस्कुमारः नास्मेनादत्ततनयाशास्त्राश्र
पिसवयोयास्मत्वपाश्लमस्तूहासनाविधादकरोत् श्रुतिनाशाश्रंविडनास्यः स
त्रयस्हनीतियास्तुः हासिनांतेजसासपस्तुसतत्रया ··· वधजेपारनुपसर्गइत्यप् ना
रकाख्यप्रभृतयोदैत्याःदनवेदानवानांजनमेष्मुभदानाश्चेपसः विडयिसाकुमा
रः संग्रामेगेगणोगतःदैत्यानःवसात् व्यपादयत् तस्माणाज्जिरनववानांसदस्ना
नावेगृहेषुशुभेदानवइतिक्रियाग्रहनमपिकर्तव्यमितिसंप्रदाननामस्कुमारः

हं.
विली.
१८१

16

समीकेरोगोनस्परि ध्रुसैनि कानेकशः प्रत्येकं पंशास्त्र विन्नलेष्वं शावांकवहू भिरवि
नाच म्रैरस्वमगमैरे च्छिनामामास नेष्ठी येषां प्राशि केशासं चद्गमोलेरं शाकः ह
नः श्रेशाकाग्रमद्दिनाकोशिकौगोरीयत्रमसीकेशिभ्रुवोलः श्रनपवश्चकौ
कोडाश्रुकभृत ग्रश्चकेडमोनः केकिनासीशोमहामयूरः नस्पाकाशः सम
नाङ्गाम्यमानः कोशिकः शाकः मयष्यां वधेणोव जेयति मयूर स्वषामाव पिनि
नेसमेनेरनिजयः शृकाकाराणानस्पषंडवोनिरणक्षयाश्राभानिपग्मानी
वाचिछतवनेष्ठीसेमलिं केमेदृशापयामपिवद्रुरणोनामलिनाक्वापयापुग
भनधीतानिस्येदेन्यासेविभ्रुसेम्येरणश्ररसादग्रेनाजितेमव्वानास्वरीयेशारेः
स्त्वभ्रुघममाः जानाः श्रस्तामितः श्रद्रयोयदूनाहृषांनजः श्रुजितेयारयिते
श्राहितेपिवसोप्पस्ताद्रश्रुजितमेवयामधारयति सईशाशिभ्रु कुमारः श्वारः
शैशाः श्रापानामग्रीः पंचेनामारपैनयाद्ध श्रेणभगारदर्शनसरूपसंख्रीयेसवक्रि -८१
णसपीसालेतविति चक्रिभूमयूरः नमाश्रितोपिदूकेमरिश्रुशासासिंगेतांमेयरिदन्ता ॥

तथा सुदर्शनः पैशाचि चक्रं तेभ्य एव श्रौर्यस्य सोपि वक्रमभङ्गेन्द्रविवाङ्माश्रितः प्रा
प्तुशिरोस्थि शृगालयति सूत्रयति ह्लाथिति सूरीविक्रान्तः साधुकारिणी चेतिणिनिः
प्रस्थियात्क्रादरिनात्प्रेशाबोयस्य सपाशिशनमीरपतितत्कोरीति शामीरोराङ्कुल्लं
मश्नातीति पाशीमशीराङ्कुत्वाते नेशियोद्विंसकः तम्भूहिमायाम् तानपिर
णानिह्रिनस्तीतिः नेश्विशीः अरिशाः प्रतिरिपुशापान् प्रपातिभिर्गच्छन् प्र
रिपा इति संख्यैकैवचनाश्च नीषमायां हृतिशाम् तस्य वाणेराङ्कतादेन्याश्च
प्राप्रागतिर्गमनं संज्ञाचचेतनायै क्रियायोगेन च सूत्रङ्गागता निर्व्यापाराश्च
सन्नपः सर्गः प्रदयद्भवतेस्मि क्रियायोगमन्तरेण गतिसंज्ञां न प्रतिलभन्ते तपःस
गोक्रियायोगेन गतित्वेन तपनात्वमपत्तमरेत्वाश्चेयागपतावशात् सारवा।
वलीकत्वस्मै स्पृहयवकाण्डस्यानीयायपसत्तमेनेनानंतास्वंधुनेतिसाधैचकः
तस्यचक्रं प्राञ्चनेतीयायादतिवक्रामसजासत्रस्तमारवान् निनादपुत्रान्
दानवतिभिदानवानां गतिभिः तत्रान्तस्त्राव तमेनेन केन मालिनाईयगता

इ॰
वि॰ द्वी॰
८२
162

मितिकर्मणोलकारः तरीयवस्यमरोगजेः शोमिवम् दर्पांतिभिः मदजगप्रव
तेनांश्रपितैर्मरश्पवीश्रसैाकृष्मारापुकेः कैापीनशूङ्गैनप्रोमाशोमष्ठद्धकम्पलो
निविभंगयासरभिनवानजन्पमातयाजन्पश्रसिनीतिजन्पमल्लङ्गविना
लोनिरभितभिनथं: श्रुष्यवपुनितम् षद्धस्पस्तरस्पन्पासायेश्वम्लेलिश्वतानि
नेष्यातङ्गावेनापलतितामृखोन्पशाकाविभक्तेसावेमुकारोनयामरणगले
पानश्वभक्षीरभियपाविलितेगयासंरनिव्रतानेनारयामेवतमव्याेरिसथैः स
स्नाशानिनानिकृतविषानस्सनयावृशरवर्षेणाउमः कृते नानातिनारयानेष्टेम
निशपेनरंत्वःसगुरुःकेौसग्रौरांगुद्धभूमेगरमाक्षिप्तहः केकोमपूरेरयोरेनायसना
स्तिनत्तिकावंथनमकनीतिवाकमपप्न् कलकाग्रशानिवंषंतस्पकारुकशाङ्कः
नस्पारयोदेस्पास्ताग्रजनीतिकिं कलकाग्रशानिवंषंमीलितनयुनेपिंगला।
हैवाश्रुरोकेनिश्रमेः रुचदीप्तानरविस्तीर्णोकेष्विरः ऊरुजयेषानैस्तारका
खेसपरैतसंतानतस्पितिनिर्मरणे नारुणोचमक्रामनीनाकंनास्पिद्विरमवस्या १८३

ने ऽौजाप्रममानिना चित्रेणोपलक्षिता चंडी तां रणाभुवं स्थितां गगना गगनवच्चास्थि
निमापरिच्छेद्यस्य: समतयाश्चर्यकारेणाश्रितास्त्रपरिष्क्रियानयानिकृता।
विपर्ययेण च निविष्टा श्रीवायस्यतद्भावेगतो भजस्य पृष्ठमिवापप्तत् भर्तृशि
वस्याकेशारतया कीडितयाश्चनयासंग्रामसाददगाहि विलीनितम् याश्चनि।
रिवनाभात्र शुश्रुभे एवं श्रुतिर्वदसवींकारेणाश्रवेशासनयेपाटकालेवप
स्यतद्भावे नाह्नी नामस्थिता सा भगवत्यणा विणा स्विह्वेणारणेण समरभुवं वैमि।
णाश्चिष्टारणा सिंहनादमकरोत् प्रसादनेह्रियनेमोदू हिंसायामस्यत्रस
माविक्रयाणा पराथीना परिच्छेदपाणीमृत्स्य भज्ञायेभ्यः स्वामग्रामभागोङ्गा
त्काश्च निषद्य श्रावणाः देष्ट्वारथ्यापरेण नारौरैरेवेन् वाहिताङ्ग्रस्थिवाहृदू
यस्य तेश्वर्यैराणाजलेदानं वाणास्य भुनि तस्यानणाकारणेन तस्य सिंहानादेता।
र्थः तथाश्चणावः श्राणास्त्रेषां वाणे ह्निमाभिरूपलविनारीशोषामैयौरीदू से
षणश्रुति या तकेषां विस्पाटान् नामीरयति त्रिपंति वीराणां दानवा स्वेषां श्री

दूं
वि ली॰
१६३
163

लोतिरिक्तएव विशेषतः सादेवी सर्वस्यात्मनो गुणयोगेण सद्भावेन स्मृता वृत्य---
देवान्तेनौतिविद्याभावात् नैपवनेषां ततो विस्तारितत्वात् प्रतिज्ञासरूपग्रं
थेभयतनन्नीशुरितत्स्य वदत्पामस्वरूप लेखकापराधेन संवर्णा---श्रुतावपि
तानिनिरोधवस्य वैयक्त्यात्केवलकेवलमयासम्भावनेपराहिनो व्यासः स
मराधिगानेयस्मात्सख्यानायमती त्वन्मामुमामिश्रतयस्याख्यातं निवितन
स्नायुभिरथनभूरानेनोप्ते शेवध्रुवभगवतीक्रमगत तदेवोर्ध्वमेदः हि
तेनरूपावर्तनासराह ततास्यावरशुद्धिं प्राद्योयस्यत्र्युवदेशादि
सेराह निर्जितरिपुतनावक्रीडा खड्गानिमेतास्त्रं वाम्रविडिता नसाभक्त
नोकयस्याः श्रायनाउन्नत श्रुस्य हविषये अस्तकस्यतिमानमहाजनैः
मटयोसम्यगाश्रुणाख्यणेत शोभनास्यानवलस्यातिसकल्पनायस्याः न
स्यातदेयोपेरूपदवर्णादेशै स्त्रयानदाशुद्रविनैस्तस्यतिमाकस्यतदृश्येन १६४
वोतनतः कस्यमानवीभवपाकल्पणास्वरामितरूपवीत्यनायामिरैस्तनिर्ष

ननिधानं तथा सर्वेष्वेवोक्तः वज्रकेतुर्नाम दैत्यः तथा चानीतिविशेषकम्
सख्यापसव्यौ वामदक्षिणौ याम नन्तं नेतुर्नारिकाणां वदानाचनिर्मलागजमस्तेना
नेदृग्वपुनाहं शिनकुरिण्णसिंहेना मृगव्यातताना ग्रन्थिधारिताम् संदशान् उ
ग्निरीक्ष्याग्रसवनागजरुधिरलिप्तेन शुभ्रप्रथमावाविनीयायामे केकेनातवैणा
नदितेनिगच्छतीति समंजसेयेवंवः श्रमिताशुधावालेदृलश्रूरण्णामाति श्वरणी
मायानूपाम्बूतीरस्तातीनिर्भिन्नवतीरिपुमेनाचतयाशुदायुवेन्द्रदमितामसी
स्नाम्पतीमवाष्पनयनाकृतामाचेडीमेचा सम्मुलाकपालासमुशुशासदित्त
पांसमुखेन प्रमथान् शशुसव्यापारायत् माशीशशिखापदे सुगणसास्तति
शुक्राशिशुरूः नलवक्त्रास्याशाजयाभिलाषण्णस्याघतिनतेनयंतीभिसाश
माश्रास्त्वशीव्रम् शशीशाहरेश्रीयते गच्छतीति शशीशाशात् सांशुभांसराश
श्वानटगान् शाश्वाति स्तुतिभिर्गच्छतीति श्वशाशाशीसिंहसत्सः निमेयतियसा
नघापंवनामराणामपिलक्ष्मदोदेवः तेषां मामममरीनित्यमेव सर्वेसनपाशता

रू. वि टी. १९४ 64

गतं संसारो नराकारिणीनेन कारणेन घर्मो देवनारायणानां यैः तेन सत्त्वेन विरुद्धः
वीथी मार्गे मेरुस्तानि शुद्धाशशांको क्रांस वां विशेषः आकाशीन वीथी स्तस
तिसवारः मार्गं सूर्यं सर्पं घारति तेन रलक्षण मोदुलेशशिरविने विंसण
भोगो वा देनं सकेशायति सानतः देगदे कटकस्य गजेवाढून् पतिण्म
न्देनं मर्खरो देदन् येनकस्यचि दामस्तारदशा सम प्रलिविंवयैव यातिमक
रोन वेतरा खासनेगहरावढूमाक्रिरूसनद्वरिभिनमेताजिता मेकृजित नरुवा।
सिंहनार अकास्यारखरिसेन्याति स हृजि मस्यपाति विरुद्धः नरवारिभिः
विद्दैः स्ताश्रुरुधनवेनसः सर्वंचिनिपोरहेमति यो यार्विष्णु हंवंता मकलंक
लहवंयधुः नमुरुवक्षसमासेदेवं यत्निपदलरति विरुद्ध आस्मेनासप्ये
नाहवेसाउपंनरीण्यहशुभेनसास्यखवेजासारीदूरोवशिवमहूलवरदशी पिहा
सूपोवाविकृतियाणः सामूम्न नसहनापार्वती रणेनासूसनकासदानवाहि
नवयानानि स्थितमेवयाते नर्थः स्माश्रवति मा वा मसिनारैकपरम संगाम १९५

हस्तिस्थरथपनयस्लेषांपरिकेयाणांनाशेरसः सक्तिः नउत्तिष्ठेत्तियासाहता
रकाभयोतारणाहृनवसैन्याः सभटायामातासमानेनानाविधैः नौकानामा
ननैः भासितानाशाभनेवन्यासेवृद्धवनायांवनायांचकारतोः तत्पराकृति
स्वर्ममैववासस्लेनोपलक्षितासवासवेनपापेनवनेमानायाश्चनिर्मत्तणांन
त्रस्कृतश्चायायासस्समेनायत्रोययाश्रुतपवसस्यासखिननिश्शेनीसराशानाकां
वीशुक्तारुंगणाकस्यानांगोऽश्वंगकल्याणाशलिनकारोमनवथीयः सत्रा
साश्राकस्लेनवाभिरनाश्रसितालिङ्गाशेमायस्यास्मातपथा रसः समर
हेवाकः शृंगारादिस्थवित्रस्थित्रकाव्यवह्निपिसोकायशाः सलवेय
श्वसर्गस्थित्विक्षिरेस्यानवसराणाव्यपारययासमर्थदेशिमंडलमियायेति से
वंथः श्रेष्ठकान्यवसीनापटानेचापरिभ्रमतांवानगतिपरितानायक्रिय
नेरथ्या सवातदुपस्थापासस्यापायक्षेइवासहसायोरवमारनेयवेत्नमा
नाः सहायमैनाशवैवर्तमानः समभूयाश्चयेयालब्धायसनाटपीश्चत्न

मू॰
वि॰ टी॰
१९५
105

नास्त्यमनोगुरात्जिनाग्रनमनस्य निविवमप्राक्तोरवैरायस्मस्मनास्मसामानांपाये
करहृनाकायास्मनिपर्यनंनवविपासायकेस्यसंवप्रोसरक्षोयस्यपक्षास्यास्या
पारसमपायनंनस्य पाप्नः मारननामृज्ञनेभ्यदजिनाश्रनिग्रानोम्यानिराय
ग्रामपद्मासास्निसस्वद्राप्रस्सदृदभवतिपरषाशेरयतियासानुष्याशेषभनोवगु
भूतइतिसयनमद्दामनिगुणाजितेभ्यारिस्रोकस्यविपर्ययेणपारेश्रांको
नरेनायनेनयमनुरसाघ्रनुहूलहेवाकामारम्यनीतिमारमारमातिवंः नाम
येनिपर्वेरयनीतिनामायेयास्तन्यमृहेवननाक्लिहंस्यहंमर्धेरातोरमोरव
र्धमाननमनुऊवयानेरेनामोरनेवऊमृमारिमारभेणरंजिनोयेनकेनचिकि
नस्मरसेनागोगजसारूढाविपारेशूशैविरस्मिनः ···· गृयपरसापैः
भूमनिभूमरणेवतनेमाहंवनेहूहैयेनसमाण्यावापावातायससावंऊम
वाजिभिः मात्त्वैरपिवासवेनचमद्रा क्षिसगामायेषकेविभिमामलतयतः शा
मासमग्रहणासायुमेनावहनस्त्रायामः प्रपद्यायततप्याहृतानविवस्त्रमभियुः १९५

नानन्तरोमासंपुनासक्तंद्रेतिमितानिकानः कस्कादित्विंशूनस्रात्सः नीतत्वाः अन्
सपवरविस्तृतव्यासोयस्मात्प्रकाशात् अविरताद्धिता अवेमेनाथ्यनासोन्नोह
त्यर्थः इतिनिहतेदेवसः अपिस्स सत्यस्यात्रयामार्गोस्थेत्वेवनक्षितिविनाशायतिया
मानव्यासज्ञातिस्तजन्मापकर्तशीतिभगवतीनामसंज्ञेवातिरेकवतनकोष्ठाय
स्याः अनंघासमाचानाह्निता अपूतसमाचाते अथचसतोव्यतिरेकेणविघुना
नाजातिष्ठामान्यात् सावेकाश्चनेशानिभवयवामहादेकतनिदेशव्यन्तरन
इज्यत इतियानोहूरस्तस्रजायपावपर्याण्यथायान्तवेरि अभियोगः कृतः
जयेषु मावधमिवधनक्रियानया घृधिजित् तयान्यायोभिः अपूतमनैः स्या
ज्यायमाइज्ययायायज्ययायागेन अनोयघ्यानेतमशाकायाविधुनानस्या
मात्मानंदध्यात्वा बगोत्मानाम वपापानिविधुनानूपान्महार्वत्यानयामप
ज्ञामेनाच्चाविनिह्निताःसंदेराहूतमूरूः सात्रस्मात्स्मदेतसोदजमयत् हि
मोमस्कतोन् जामिनिमहुरणेतिकर्मणोवधीयराचीनंपराक्वे गेजमिकः

सं. वि टी. १९९
166

तेन स्त्रीविगततनेगकुतु गामि नाह्लाविणातेजिना भासती मारेख्यत्रिने षाश्रे
गविभूमैानतेसनितानाणु षुभेमारामा स्तुहृदा षेगभाविमारिश्विरामः षु
त्वः तैविविधीयस्मारजतत्मयेपर्वतेगतेगमनेयस्पाधामितुवमुराठकेषानता
सेनिंनेहंयनिविसमनयत् निजगूस्तते मामै स्वर्य ग्रकेतारिमिर्यः ग्रभेवंतः
सनातानोतह्नी वितेतमंविन षानिनायेतिसमेवंयः मदांसततेनयानगजया
पावेत्यानतवलेदृतम् सदांगेसमसंदगगाना यातेगमनेयस्मा नयावीताणा
वाह्रिंयांवभ्राजिते श्राकलं कल्पानावयि श्राकल्पस्यंवेषाः नारत्पादिविशे
षकम् मावैसवीनामदेवताविवेणासुवविपेषेणापरांशोभा समस्यागवेह
न्यासतीवमारयादिधनस्स काश्रान्यरोविपरांसुस्वानिस्करसेन्यानित्राय
तेसकौसरयातरंत्यस्माम्नुमतसमु ईसत उग्रेसतमः सवः तेकृतभिस्यंतिताभ
दायः प्रमत्तानुमयंनयंतीतितीरुग्नस्तमः नसूतपद्वयेताहस्यापतिणापस्मीनिक्षुव १९७
सेसतेवाग उनरामस्ववेशः प्रातिभीरातोरंनंयतउनरस्तारापववेसतीतिनसमामायंयायनः

अत्तिशुभिश्रुतिनाः शात्रवः तेषां षमा कालरात्रिः जानुजेन जवेन जवनार्थेनानस
वलात् अनीननन् जनयामास अनन्तनतीभूतानां करवापरवारपरैवसानमा
पिनन्नेव अस्पन्दनं नैषजनेकम्पनाजानानापस्वसवर्णास्यमन्यमानेनत्यर्थः
निवाजिनेन चर्मणोपलक्षिताः स्मरैव्याघ्री श्रियमासरत्नायेति विशेषके अ
दभ्राश्राभूता अनियत इति प्रकारस्य श्लेषादत्ताणिप्रागनेयोयानामानेकोतिक्षि
नेनीति दत्तमानक्षः नाटष्णाविस्तीर्णगतौः नासाक्षदसंसलः दवसादाय
अग्रादिवारव भङ्गागजविशेषतेषाश्रवानांकेतूनां वसाभङ्गस्यकेनपालक्ष
पर्वतविणिषेणाप्रावः केनवैदंनिनस्त्रप्रयतनतस्मिन्नूर्ण्णेशनततासपामैताक
तैदंनिस्मनकेविदथष्ययनं यनेविशिवैवस्तीर्णनिश्राऊर्वेन् शत्रुवेशेलन
वेनव्यादितवातृ अन्यथेति प्रसिद्धविपरीतेन प्रकारेणाल्पदपानिर्विंध्येति
लदपाविप्रनहिन्तविर्तौकपितिसीचैः गीर्वाणः स्मरा नज्जननेत्राणाङ्गयेन
दिग्धास्मरतः पलायमानाविष्णनालोकात्तष्पाअनुचन्दनैतरं नसैंहीमवमा

कं
वि टी
१९०
167

नलेश्वतेश्श संगेषुनतामभ्युपेति नृणां वल्लनवनी श्रयपव पलायनमरलेनरताम

गास्तदातीरस्यमर्थं सावैरिसत् विलेपप्रलीलैलामरागोष्ठीमयुः २ लीलयाल

नानिपणंड्ष्टि मेनीनि लीलाल्लतेलालस्यमसरस्पालेलैविलासैः ललामवि

लासः श्रगलाश्च पल्लः कपाणिकायासाम् पिवावखेडीकव रीकलापोनजि

नापिजस्पृष्ठीवयाप्राक्ति रापुष्पमरः श्वेतारिनस्पृष्टानासंपान्नांश्च नरीलक्ष्मी

मनूनाम्हलेनापिगणासैन्वेनसाम्रुद्धा हस्यागिनवंनाश्वेनरंनुनासमारजकंनशं।

खपयानिधिवशेशा वपिमानापदृश्चिमनंसारंववि कुलमापरंनपेन्नस्तिना

याचननामिवतस्मिरकम्पकनिव्येनारस्तनयासान्नुविताय्ज्ञोयानयाभ

या नलायमाथिनया नुनयाशेरितयानन्नलंसी नुघास्वरेविरिभिस्तनया

श्वेनरयेगृहीनवैगैसैरनद्विष्पाना नाभिभवायययस्याः मेनयावसमासिक

याश्चभिस्सदेवनायस्या सर्वंज्ञाम्रिकाग्निभ्राघ्रगिनिद्यक पवकस्यामहनुश १९८

देशाः यस्यानहवारेकरिपामेवसिंभूनारमिर्केशिवरसिजलेवययाभिज्ञाना

यास्मायास्मायकृतश्चेवस्थशास्त्रेसतोपिसंदृष्टिनशोवादैस्यलोकेनान्यवतिष्ठन
पुनारागतः तेषेवहूतवान् याभिकंस्यभूतेकटकेस्यच्छायपाशुभ्रमेयमसंयेया
म्यायमश्चितियस्यास्तनपानिजवैनवेवस्तनयातयायमानुसूतनयाश्चंकुसपन
मुक्तायेशवतमुरगजसारूढः सविगुजिह्वायुयोतयाधियांसतागेलानिंदिनी
योययाश्चात्रुषवैः मेवावनेसोयस्यतज्ञावंदेसे भूषणामिववेरष्टतवानित्यंयः
तेजस्विमांडले स्वर्यविम्बमपिश्रुतधिमारणं श्रुदर्शनेवश्रस्ताश्रवतायेनश्रस्ता
श्रायासोयतस्मातथ्यासमायेशवपत्तयातिनोयासमास्तवंगेसमटशिंः श्रुत
पवपत्तिपात्तिनीवायोज्यं नीतिमानयपालिनीगणोरेविनेगोरशाकनाथ्यं
न्यकूटैर्न्ययानाप्रतियाविना मंत्रुतेपरमपितच्छागमेशवाकृणाहूतमत्रके ला
लिनेविगतलीलनैवालानम्लकेययावाकृणपलीलाकृपालिकालीलाभिले
लितनारतस्यावंनयातवाविस्तीर्णोनालैः कवचातैसालतरुवहेतालोइटा
त्रतिलतलयानिलवनलिताविलोडिनाश्रालतिनाश्रविकमेपुंवयया कल

मू॰
वि॰ सी॰
१६८
168

कारडकाराणांपकल्लसारणादेवसृक्रम विसृष्टं सुंदराक्षेसरैन्यसरसितंयाप्रु
क्रमस्वतन्त्रसंरयस्मितास्वभंवेतिमभिमानाक्षिनोगणेलेन्द्रः टंकप्राक्षथमेरुःवा
यख्यावासुदेवनायस्यावायानपिद्वशासीयत् वाथिवेवाह्निताावायख्यामगवा
दिख्यायत् अस्याश्रपिमांउतसत्नमेवोक्ते साधिकाविधेस्मिनयामोद्वान्तरुपा
वित् संख्यमरुसंग्राममसहितः शानटंकयानीताश्रुपतिशे श्राशानटाकेर
कुलेनकुलानया स्यागपेत्यासुनतकानिकातेकेशुभ्रन्यानिस्नलकाभिनेवाधीवि
सनभिप्रियाभनद्विस्वयोपेमाहेनायकीकोभ्यसभूत् अपावनिक्लेररहिनायययास
नश्रिप्याख्यादेवीमध्यपैालपतितामागरेयस्यावनेवेसत्नयत् स्तद्वीरेमाभि
धस्यदेन्यसयावमूलांवेनायकोमम्मुख्यकुमारस्वरिनवनीमानपादेख्या
तत्रयोश्रासेनिरलेनिविशेषकम श्रंमरखेसराखोगणानातीसंग्राम्याश्रवह्निः
पतकेः मेदस्वहनाभासेवाशमयायासखवागननमामरयति दूभतेवि १६४
स्तीर्णायासांयंतारयंनेवतनयेमहारैतपासलस्याविनादेइ रत्नाणासा ॥

सद्दलन यासप्र कासकर्तवेन प्रशांतः प्रातःसेन तेनाक्रूर्षा प्रह्लिन रिपुभिस्स हूवा
णः तयाश्रुतापक्का सद्द मावतेन स्थिताः खेस्थितासेनानां सहिहितवाद्दिनीनासा
प्राय यान्द्रहितयुताशात्रुभ्रियावातानु स्तताश्च ख्यवस्त ।सानिर्भया सस स्भू मी
नासीयविनयलतायापि नेमहिषगामिनीय सस्मालयंभवनेयपेप्रपातम्
विकलेशतिर्नेस्रौसमृथ्वृदिश स्वगयन्याश्च यवविकर्णाभुजगाश्रजिस्नुगाम
वं नीतिविशेयानिर्वाक्रुटिलगतिनात् लीलायायभिध्रुपुभिः श्रुत्यैलेला
धेयाश्रुभिगम्यायस्पा लायस्त्रासान मर्ध्याद्धिपृणां तत्रेला लया सामिला
मयालाभाग्रह्णं तद्वनीगृहमाणो लीलयारिपुविषयालवनेच्छा यस्या स्तया
लायहृतिलीढवीकाणाहृसस्सवारासिकस्माद्विप्रयोगः पादपातिभिःपरा
भिः ततोरणाः वहन्तेमारुतिर्हूमान् तत्वेपाशाभ्यापतितस्येनेतियो
त्वं नवाःशार्वहृतोयेषां मावचितादान वायुपुद्भिरे पूर्वेमङ्कुर्वन् तथाभीमा
मावतास्यपक्कावायुपिमरीरथयानेसमरेकालातदायवेशोदैहन्यामभिक्षा

ह्रः
विटी
१६९
169

वेगदैरैः कतिभिः संख्या क्रमं हन्ता नेयो मानावच्छहषैश्चास्मरीप्सुतनानानावह्न विध
मतिध्वनानासममास येषां तत्रो नैरिक्षुणां भन्तरनैयो गुणसेकाटोस्याभिव्याप्तसेनसह
वर्तमाना धीराचोपगाण्ययसाम् कालिकमेव माला भूमाश्चाग्रथभेदानन्म
येभेवश्वनन्यारितेरुन्मक्ष नैरविषयक मेरिश्ववकेकेन्न अंतवकम्णीरेथस।
मयविश्किन्नतिश्चांविषयन् विविधागक्ष्न् साधाराष्ठीरगाम्तिनादमकोष्टर्
रगसाश्चत्यथैदेमा मेनक्षिनागमदैश्चौ तैसह्रुवनैलेष्पा सावस्यवलयासमाग्रामक्र
सम्यानितिपन्तियेतेषां सरामरलोनिमहूनयस्थपिंका श्रमसानीरगामसूराम
संग्रामासहूस्तैपदानिभिवत्तमानमानसरिसहूद्वापस्याः श्रामसंनामासांनाश्च
सारोवेग हर्षमातिश्चयोवसः रोषानोदैसवनिगावृत्ताप्रू क्षिरिवसंवसहूवर्
मधोरेणमावांभुंडालेश्वनंगयारुवारुरुवक्षिराजिसंनाभूरुणा सक्षभगनी
निक्षितोयः श्रुम्यारोजिभिमागाहदैति न्वविभोयां नक्षितोयः नदानवानांसैमयमरु
तांगणारेववंगमासानिमिन्नपनदामगाणीरणासांगनसीनमयजन् श्रमपरुता

यभूतरनिनादाराजराजस्यवैश्रवणस्यसैसारोसानाशश्रुभेग्रासारोवेगवद्वर्षम
दानावृष्टिर्भविष्यतीति कर्मभाणम् कविस्यमूः कस्मयाशावशेशानिमिरण
र॒ यास्त्रियाश्चिष्टाशुष्यमानानावमतीमासिनः सकाशादपर्णाश्रुपगता।
करणावभूवगौरीवसापिमत्सरः शार्वद्रः समंधीरागोपसतनभावेन श्रि
याश्लिष्टा अपर्णा च नाम्ना ख्यातिं कान्तनवं धामतेगोपेषां तान्हष्टा नापपति
दानवाखेनादीप्यनरूपाजिनमेववधेन हिंसायांश्रमर्षवोसमन्तारनमुवयमा
मुवंलियातवेरात्तसावारस्यक्रीडेनेतउपपोसमयेनतरमानमो चिनमुक्तयसा।
नसैसावहेस्थितेमनिश्चलजनतोनाव्नतविनसरसन्पथेमकारोत्र तरोमणिलता
विशुद्धः कोसलभक्ष्यपरस्कारोग्रतः कारणाङ्गनावशरवाः स्थलाद्गुरिश्चगुरुः
सर्वजनहृत्यः श्रुनयानैवलताविरिशोरिश्लाघांसमायायावेदयन्तरूपलताश्रादे
नसमेनाहूतासनस्यमसालाकातीनासमायायाश्चयसह्रातितीमयपायमपि।
श्चितायानवासवाहतयः नैविंनिशागोनेवितापिदानवाह्निन्यमदजलभृतः क

मू:
वि॰ टी॰
१७०
170

लाभेऽम समस्तदायः षिकं षितिवेशी नाम ववनमम्रस्थंचनीलो नाम सैन्यः मेघैस्स
नीलः शौर्यवाशि षिंगे नाम्बारवे शारव्यवलस्तस्याम्नि रूपगमः रूतभवः
प्राह्लाहक्रपालः सेह्निनाख्य श्रुशाङ्कः स्वर्धयोत्वचव्य धाम्निनापिव रूतपवसदे।
न्यः क्रेर्यगता संवानुपंनादमकरोत् समैसनिकानां नाशेनघः क्रोधयस्तदृ।
३ेभिगत् पत्रंभंगे वाहृतविशेषाः पत्रश्वैधवपसन्याधवर्गेणानवमप्लवे
षनिलाते वैदेस्पन्यायसापिरिश्च चम्रराजेभ्यविसेग्रामममार्गैनानवनीलाव
लिनेभ्जैनायस्सनवाश्रायमाभायस्यवलिभ्रककाकास्वायसोनभवतिः
चविशेषः मारागणावपेन नवास्यसंरेभोभूत् सदलिलोकोनरः स्वम्वसमाम
वैस्यराह्वविलितेवैवदवमेनाखलः श्रारवदन्नुपदृगेनवश्रुतिचेवक्लमप्लनः क्लम
लटेवेदलाभितिवाऊलकात् श्रुनेवमेवनीलेनविषसानेवनाश्वकानतोम
रितासतीनाभानितेनाश्रुपित्भग्राभेविनावेतिविशेषकम् सत्येनाजेतंश्रम १७१
कः पर्वतमेदस्यासहीमध्रुराजापर्वतनस्रमामम्र्वानन्तसपवस्त्रनप्यविरोधा॥

संगतिस्मात् वलभद्रेणावलिनकस्यानेहलयास्य प्रसारे साधुत्वस्थिन क्षेपयतिपः
श्रहलथरस्य श्रकूटात्मानिर्व्याजहरदयः अपर्वतस्वभावस्य बंगवमामि मावता
समस्थाय स्वग्रनितवलोलोन लीलापवला लावी वयोयस्य लोलयति पलन्यो
लायपार्थीति लोलितेन अनूनानलेन प्रत्येन नवद्विनेति रूपकम् पत्साचलू
लानिविघामान नापव लब्धवान्तला नितमाविषाघायेन अर्थवेदाधारविशेषा
प्रवनापः अर्थवेद्या त्वोस्यनत्वोनत्वेहतता न्यग्रभयोगो वस्कुयस्वरंतवश्रभी
केननिर्मयेन कामिनावश्रभाजीतिभुंजेष्वविरणीतिलाघस्कृतेदृप अनुकूतेहल
पानमलानमलकेयेनतादृशसयतनस्वविपिनः त्वेहस्य साधुत्व श्रुष्टत्वमासीत्
साचभूस्वरभिर्नपातालाधुनावकम्पितासीत् पातालमधुस्तनेदिशः प्रक्षा
रमतिहरोप्रसारतनेत्रंकरि आवाहलस्य हिंकारः प्रस्तावः प्रतिहारकः साम
भक्तयः तिकवितोमामजवेसाम करादयन्ते कारणगणप्रक्रमेण [illegible] तिः
दृष्टाभयहानस्मिन्नपसारो दृष्टपः पतितः अतिक्रान्ताकलाऽशलायेनकलावा

स्तु॰ स्थं रः अनिशेयेनवयः कलाकार् गीर्निर्विज्ञादिविनिपुनः तत्रयो थितस्यरतुंशीति
वि॰री॰ मात्रास्तं यति तिरंगंश्च विधारीद्विर्यस्तालारश्येनाश्चिना निर्विभासेनितरां विधो
१२९ नयशीतलः अनेनमविशेवावह्नपायवेचनेराननवेवहते हूंनन एषुगपत्समये
।२। वाष्पगानाचहलनादीनोपवते ̄ ̄ कर्ता विधायकः कमलालक्ष्मीस्तस्याश्च म
नोपहर्ती कमलासनस्वब्रह्मायायच ममर्वेयिनेवपोव्ययायश्चारीसनाशगएयो
स्ततश्चीतलः अव्ययायनिश्चानिवेधाख्येयोविशेषणानि वयवः तेनमसहसंग्रा
मर्थीनिनीयाविश्वसेनारनानिरसायत अंगसास्पष्टमेवाचानिनिहतानवयू।
ढकमितम् ̄ ̄ ̄ ̄ ̄ ̄ अत्र ̄ ̄ उदाश्चमनस्विनोयपरीविश्ववृक्षषाम्य।
पिनयानेतमशाकाश्रेननामगतावक्रिमसाम्रा: मयेनाहरिंगोगवस्वा
त् निश्चानाशरिश्वतेयत्रागमनेयण्याः संयोगेक्रियाख्यापारप्रत्यता
तीववीनोरश्चिकः नाटशस्यापिस्वक्रमेणयुगपद्वाविरोधः कलहोया। १२
वनाभववक्ष्विग्रमाश्चर्यम् केनविदपिप्रकारेणामनासहमना ॥

योऽद्य कश्चिदपि न यगलेनाभूदित्यर्थः। अथ च विरोधमुत्पन्ने प्रत्तिणिकाः कालान्त

नरस्थायी न तस्य क्रमयोगपद्याभ्यामर्थक्रियाप्रतिविरोधेन उपपत्तिना भवदिति वै

वदर्शने हि भावानामर्थक्रियाकारित्वमेव सत्त्वम्। यदाह: यदेवार्थक्रियाका

रि तदेव परमार्थसदिति। अक्षणिकस्य नित्यस्य चैव भावस्योपपद्यते न क्षणिकस

त्तस्य पदार्थानामविरोधात्। तस्य हि क्रमेण न करणे युगपदः न क्रियाया द्वितीय

स्मिन्क्षणे न तदभावात् क्रियाऽऽकुर्वीतेति संक्षेपः। स एव संयोगरवीपयत्ने सामिनो यत्र

नाष्टशाः सम्यगेतद्भूत्। अथानन्तरं केन क्रमरो वरिष्ठेनास्य हूयते। तत्रवीरभद्र।

विषंको पवैश्यवक्रः स्वरतामामोतीति च दलानां च हस्तिंगतिनीवर्तये निय

त्ततस्मिन्। यस्तंडीशाभूतानां पटूतत्समलालसमामसोनिरभिपलाषद्र

रयः सरिशसेनारहंपलालेन समानपश्यति न तत्क्षणेन स्वापवस संयते स

मतिमोक्षयाश्रुति मनवयालोकानीनयामाययावस्त्रव सप्रयोगति ज घश्च

के यथा विस्वमपि विस्मयं मायायासीत्। भोगनईश्वराः सर्पास्त्र भद्रा गज विशाला

रं
वि टी·
१२२
172

स्वयुक्त्यास्वविततलोकान्धशमानंजनपदाटोनपरिश्रान्तः नवाधेयं --- मनियः श्रु
सरमसःरसमूर्हेवाशाहूसमस्ये येन्वैरन्तरूपाभ्यागतम् अदयतत्रसमूप
नायप्रदेत्रिमूर्ति --- दमयामासमूर्तित्रयधारणाद्वयत्वेनाल्पः --- षो
रुन्नोतियः तरोमेनवदामश्रामोदेनमदंहर्षंददर्न्कारलाभ्याऽतियः श्रर
मोनिरुपशमः अदतपरान्नतयत् मङ्गाद्याख्यास्येदेत्ससनरासेनावकंवेदम
सासाविमुखायाविततोनेनरतदेवासेनिमक्तम् रसाश्वेरणख्योदप्शोनेन्ननि
ह्नेनरूपाशान्तरूपाणमवस्थामासामनेनविनाशहेतुनाकलाविनामनुष्णोभरण
कसाश्वाभोतियसेनविततोरसाविसोणावतमाश्रधिकमएऽलोमसमू
णोविभोपरिस्वाजकमसनकरोपिगतनगकमेडलः एवंमासैन्नोपमासेना।
पमयेयोः प्राहमाश्रेणापिमासेसामङ्गावाऽपमा केचिन्मतम् सयस्या
वरणोपस्मनाहशंपतत्वैस्यवकमभूत् अष्विनरगानितमपिसांशाश्रभेवावारण
यसन्तदिङ्डबिम्बमग्युतत् यथोनिशाश्विनावर्णोऽस्यतोऽध्यात्तटोनतदिः १२३

पर्मेसपदे प्रवारिस्तेवेणश्वेरटाः मेदः सेप्रगसेनार्कषेणमेरवानीबेणेस्त्रिया
नेश्वसराणेणावंमेडलेकुंयदिशाः प्रतिनः प्राहर्षीश्नडन्नमेप्रगोसेगतरुंताये
रुकैकेस्वर्षेवामैंदेनेदिंश्राः प्रतितः प्रघाणेथमश्रुपितिमप्तदशामस्वेष्माश्रावा
दिकासस्तेप्राणेश्रदेंमडेपोषाणेर्थं सवामलोति ज्ञामराः श्रूराः नडविनैसे
येः स्वणेपिपाक्षिपमासद्स्वाप्रः तैस्वारोविताजिनं तैस्वरुमतश्राप्तापतेपणे
र्थदेडेगयस्पासंतातणेतांकुनीजातीपमाप्रपेदपानैः श्रमलेनकेनाश्रुान
पमेनामलकेनाचनाशेनश्नूम्वं नेनदेसेनक्षिप्तांसेनांनवलामसक्रोपश्रे
जेसासृश्वाविशप्रवैषिनाप्रवतामात्मनेरत्नता प्रसमेजसाविश्रागः स
श्रामंरकोगणोस्वशगमस्वरसलेविमन्नराणेश्वारणेकरभेरसभूयश्वरसर
णेमजरसतोञनातेरकरणोस्वेतोदनगवमसंभीत निरुववान् तांश्चत्रमे
नामममस्पतोनिराकुर्वंतः स्वयोक्षस्मिन्हास्त्रकृवैरथः मकेतल्लासिमवरिप
णोन्हतिसंनकेस्मितामामत्रामरेवंतांसीत श्रवाथामयोमलोनोकोवाथिवा

ह्रं
वि टी
१२९
173

न्यमेवाभावयोमध्यस्थितांकरंकशिथतेषामानावामंलिसमर्द्वपवर्धुतिरेसनाशकु
बालसाटेनाष्टापंरवनरंगफलकमन्ऊर्वेवजभवसायतोग्रागाख्यंतेनरिष्ठ्यां
ग्रासुतांरीवीग्रापरममश्रैष्ठ्यान्नेननवान् नेगनामः समनुयतेषांणः मर्धूनेनहि:
वाहिन्याभिनयाग्रसार समसम्पृहंकक्षपन्यारिक्षिप्रमग्रारेभीनरुकः सरवेश्च
यत् इराभिभवेभजनव् नवेचरूणिसर्पाणांसहारादिरवनोकोतियः वि
रूपाणिविकृतानिविधामानिवतेऽशुनिविशेषः हेउवविशेष मर्यभूतेर
सस्मृनोः कुमारस्य रिसावेरोभृवेसमार संसारारिभंवोक्षेनासमारोमा
कर्षावृन्दुयस्य विद्वान्ग्रमेसमारेणवलीनहृणाद्वीतिकिपसमिरंकेटना
श्री पूर्षविवारासस्सिंमन्नारस्तम ग्रमत्यथेनिन्यसनानतनः श्रेजेनोनी
लपोनादिरूपेणाश्रकः नपञ्चन्मतरन्यपञ्चकः संवोपकारीतिभगतसमा
यिवानष्टाविधेनपनेशत्रुकेणानागमोणिक्रोजा सून्यानिकृतानिनयना १२४
मेवनान्यपिनित्य मंजनसेपोपियोगेनानमोणपनमा(ग्रे)रोगरहितानिकय

नेसंहृतनोदतनिवद्धवास्तकिः स्मारावास्तुरि प्रसेनष्ठानतंतोकिरातनंतोशुवद्धहृत्तोय
थ्या किरातावेनरणेकिरातनवाहिंसकनेशिवहंतंपतावनवायतकयात्किरातना
नेनरणे किंरातनवाहिंसमबरकालमितिपुरवेत्तंगसंगनिशाङ्कानकदाचि
दनीदशेजनगदितिनेतत्वाकिरातजेनविरोधस्थापितरः पूर्वमयमितिहेतुना
त वह्निगर्भस्यायावत्तस्मान्नविभ्रनादृगजेन हृमयोग हृतिदिवसप्रव
हताभ्रतपवहृरणेसहृगविभृमोविगनासमपविष्णमापासामयज्ञापिभ्रा
विभ्रमधेसारसामयज्ञापिमविभ्रमधेसारसाममत्कृष्टकेनोरथानोहृः प्रा
प्तानननानिरक्तस्वानिविशिवेरनिशासततं नान्नशनाज्ञाभवानेवतोवि
तस्पष्टः शिशुनावतेनशिशुनानांसत्तनाभोयस्पष्टतपवनिशाराजन्
नः नानांशेनावद्धविपाववाराः नाधूतकृः पोरुषवानित्यर्थः सतीमात्रोसेस्मा
दिसामग्रीयस्तनादगबन्नोहृतिर्यैत्रमंडले पोरोध्यसमप्यते यथानियगम
गस्तमवपंभवंति किलनत्पनोरणोपान्नमितिनिग्रंथेकादैत्यः ग्रंथयानी

दूं
वि॰ सी॰
१२४
124

नं प्रकर्षेण कृद्धक्रियाणां दारयिता श्रान्तान् स्वर्गादस्माद्वैरं निवारयन्नैवं पामवतीह विभ
म् नाम पुनैव स्वरूपां समद्युरूप्येर्यन्ते शान्ते येन शान्तमति विनिमेषनं मु
स्तेनाविशेषसम्भगवांज्ञानविविश्राप्तसकेशस्कपमूविशेषाभामालाम्पालायस्म स्व
मूस्वमत्वालकास्पूर्णिक्ष्नलायसनारश्रेस्वंवांमदेहार्यमनोधारयिवाईश्वि।
नाविभ्रमलाविश्वाणांके नमसि सेनाम नशालः शेसनन्त अथ्यामास्नम्याद
हृष्णाश्रुपिकनमनः अनेकस्वबकश्रेणानिक्षमनः शुगालिनाशः शाश्वणगालि
नामनोरथः अनीलाशीश्राशस्माभावात् श्रिगुःशीनाशर्पस्यनूत्रावेनानतोश्वा
मः वरी हृणेत्मकः मुशालायस्य हिफलसधोकाग्राशाश्वेनति सततेमाक्षेनीनत्वा
प्रोनेः विक्ष्णुत्वप्रसादविभि श्रिनेशलोक्त्राः विश्विरः वलिशेषयंक्रिः विश्विमवस्वा
प्याष्ववलिरूपहारः नदामगवान्नेजेवीर्यस्पपदस्थान सम्पदसाभिमानः सहितोविृ
नकारी स्तेनाववायस्यनमात्वाश्रयवेति तनामनः त्रिपनविशुः अनः श्रोकाक्र १२४
विविधीहेश्रेक्षाकांनारमन्नयधेतनस्पार्थः वर्यमस्याधीनीयस्पपंर ननः संवेलम्पन इत्यर्थः॥

ममशत्रुः सर्वथापरीपंथी यः पृथ्वासममराज्यं वर्त्ततिइति सममम स्त्रियेषां तेमसस्विमः
सर्वेस्वृाः दैत्या स्माख्यालिखितुइयन्नियः सहनश्च सहिंसापरम् महिंसाशश्चिशेपृ
घावेनिविकल्पितनिश्चः अस्माल्पक्रमलनकोपकोयेग्रंपकस्यनस्मृतवात् न
यस्मवैदेस्मानेसनित्तनामिनिर्विहिंनऊवांः अथवैवविपर्ययः रैखणोनव
मस्यपदं दर्शनमात्रेणाभीष्टप्रदः सामदः सामानिपारतितिदेदृ रतणो
सहृतिसहृशात्रुहिंसयावर्त्तनस्वभिमयोयः श्वानपवादेनोत्तनेमिक्रेसकृतम
मूतंयेनमभ्युन्नयादिप्राणात्पदष्युत्रस्त्रमूहेहहां स्वयंपतस्त्रकोमाप्युथंयस्मता
दर्शावज्रागेयंरेपस्त्रस्वथंववक्रंरयायंयस्मतादर्शपवेगेवनामनःसदर्शारश्च
मकरोहितिपुनिवे अथंभगावानवज्रवाक्रममायेहकनेयायामयायमस्यवै
त्यस्यमायेवामयोरोगहृदायास्मोनातिहिनास्तिनश्चीलः मीजहिंसा
यामममयोहंकारमयः अमयः अहिंसीयः योयेयोगिनामभिगम्यः अ
मेयअपरिछेद्यावमाअहिंसामेस्तयादयोयेगानियमास्तयावामयोगा

सं.
विटी.
१७५
175

१७५

ग्रसोहृस्तंस्रसवन्तोसभातीनपरिघरोम्यायानवक पवंग्रप्यग्रमितिग्रूकेरवा
रेदेवग्रन्यपान्ययालवक यनेसेवतिष्ठतेनापिलविवक्रपेदनिर्णणाकरो
नेयवेनिसेप्याण्योयंस्रटयस्लषाराहिविवान्ततेनेनोललोहृतंहृंकेनवृाहोदं
नसस्रेन्यमपेपपतयस्रग्रहृारमूर्द्धितःसमवेनीललोहितंचपपपति शार
सविघसागारानिगृह्णनियनेरगासेरुयगुरावस्रोमध्यभागस्रयसागोप
रागोग्नसनीवत्सस्राचेगोरसभागुरुवस्तरुभेदायांस्रातथाविपागिरीणः प
वेतभ्येवागच्छतिस्रयतियः ग्ररेगोवज्रस्वहिमवंपस्रविषेगोनग्रपलाप्य
यावस्थानादासरे उऊँमेहृनोभक्तानावेगाहिजतियः नागाभुतनागव
सकटकाःककणानिकट कस्रमध्यभागः गुहः ऊमारः गृह्रास्रवेदा
शरःप्रभृतिभिः रेगोवारणान रेपातामदमेसर्पसस्रानेहिमानीशाता
स्रवरंवप्रतयोत्तानतलाभोगसः भुजः रतपतेग्रनतपभागयाउलानिसभूरा
गृह्रास्रसनीयमारानपतयमाणावासिविर्यग्रपपातरगामागोस्रणकेता

मृ॰
वि॰ टी॰
१२९
176

तस्य स मिहित्न त्वा नेन नु गतं विवेशितं मायया अश्वसिता त्वा तारणे को षिन स्ति
ना नु स्थ मृ स्तार मा मा य यो गुप्ति भि स्वा षिता ज्ञा दिन मद वा ना मशी णे रम स्त स्य
यः शुशुभे शर कालस्य व त त्व ननाक्षि वारि सानां म नोरथ्या पि स मेन स्तु हे का र स
म स्य ती गत स मा स्ता निर भिमा ना स्व शु स मी मां स स वि वा रे भ ग वा ला मा म स्ति
त वान् स स्त्रा म या स्तो मे न त्व शा शि नः व ते ने यः स मां से मा स्त ले च्छे स य स्य मा
यीनं तिस्रो म पा ज्ञ न विवा ति न स्ता न स्य लि पञ्च स मे ला का नरः शुभि स्मा
न्ता वेन्नः मह व मा ब मां वे वेदं वा स्तु तो यः म ए स ला ये वि म स्स को टि पि
प क पिंग लो वै श्रवणः प क स्य पिंगलः कश्चिद् वनचरः मा स्ता म र वि नि पि त
च ने ला य वे ये षा त स्ता व स्थी गा नि मे क्रिम षि य ते य स्मा त् श्री रो ग प भा स्क रा दि
छ दि ति म स्तो ना शु स्व षा त्व मः त न ये न सो भि त स्तो र्थ म भि नो वि स्ता र यः मा स स
ना त ने नि त्य य शा य त्र न स्य श्री भोः का हे ए तु त ड दि स पा ह स्मा स हे से दें न स्ये
निकैति राश्रव मृ ति भि स्त्र जे र भा ति पु ति ना भी र्यो भं व र ति है भां भं ने तत्र निमे:॥ १२९

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

द्र
विटी
१२७
177

रेहूं निदशाननामादेषः प्रदेशास्नानद्वयनेरतेन्मादेशा यमादेह्नतोऽे क्रशिरेशेमा
द्रह्लदशास्थिनेरोषेौवहूयमसमशदेशावाब्याञदयः देशोदानो नपोरेष्ठा
गाशदद्न् श्रेयस्करः उद्दंशाशादिनेदयलेरतितियः शार्षीयायवान् शेषेषते
पानवलापयंतेनिशानायोयः शुभपन् ह्रलिः नाडुनेयासा शुगानावहस्नतादी
नेपडतीव्यवद्यः ल्लसादेत्पसशारा ल्लमीशंभगवंतेपिद्युरवस्पगयन् कोवैनः
यविनासमेकाउवसमवापेक्षायपावविनाव्यामूल्लमीशेकानिशांप्रंपिंनयो ः
प्राक्र` श्रकवंत्रेवनसमसमंपिनामयीपिशितामशिलसैम्येननाकेवृदावविने रवे
धांनगमनेयलमनदृशः पोत्रास्सकाशादागनोशारहषिंविषेह्नमोदवान्
नापिनः क्रोपिनः मिनोद्भूसृत्पत्रवेतनहत्रेरत्रतेनद्भृसभावः पारिवाने
प्रारहषिंमिनोस्मादेशांशांविषेद्दृहनिपोजनामविषेकालक्रसेह्ननपारिवेषा
कारणवेनेह्ननाशुमिनोपरिक्रः वनावेनोविवषेमेयः पंचकः विंदवोपिडकं १३
चहुंकविं हृष्टलोडे सो सो विमषोस्मियइतिनानह्रेमागोनेशहूसमेभदाक्ष ॥

श्रवेन विध्नाग्रप्राप्ति स्पर्शकाद्दिनी वासवस्तेना सर्वेकेन नाग्ना सुरणादेतेन वे।
गेन गतास्येनिरस्त्रिति विशेषके नानान्नगेनुद्दिगलरसङ्गायेन श्रुतनाग्निवे
द्वलवक्रिगैर्विलीवनेन यश्चश्रुनयपथ्याद्धानि नेगायना यश्चनगस्यकैला
सस्पनगायावोगोर्ये: इनेनस्वामिनान्नेनेनिश्चतनागानगन्नान् गंगा
नेगंभ्रवेनगांगिरीत् श्रीगाश्चग्रस्व श्रीरम्प्राप्तिवाग्रेमेनिरस्ताश्राद्वस्सा
वनेनवतनेयत् नाहषाद्रणोमेनावसनुगया सकलाग्रमसाश्रुनत्वसह
पृणी समानस्य हैकाविणाइभायश्च: श्रविणा चवेव मासराव भासप्रामरि
वक्रकायश्चमसुरारे: सस्वकेनरवेनानंगकेननास्वधं सकेनदृशेणनापे
हषवानपिङ्गादेप्रथममेवन्नन्देनरणोयविहृमातपवनिराकृत: श्रा
द्विनाप्रधानेनभद्रेनेछप्स्वेमेनोदानिवस्तनोयश्चनिनादेनहृतनार्थकेनर
क्लितेननित्यवात् नास्तिनानादेवताञ्चनेनिश्चितनानाविधमादविश्वात्मक
मनिवृत्तशीलः भगवत: संग्राहकत्वात् मपूर्वगोदेत्यस्पवाद्दिमेसेनातेन

ह्रं:
वि टी:
१७८
178

मायकालोसमुद्रैः प्रतिसतः प्रनीयन्नीनामतिमिरेनमोदीप्तिमतादृशैस्त्रियतैः वि
स्फुरकुलेनिकारकैजगायमः नारयमितस्फः विस्फुरमः कलेपुकुलामयान्नयो
यस्यानारशोववाद्विनीनदृशतिमीनोराधिभिरूपललिनैः शमसभसः यवाद्वैः
प्रतिष्ठोतेपरसः सवेसाः यवाद्वैनीयनेमस्रः सपामनाकेरेसयन नयस्वतसे
यजयानविनिक्षयंतेनादुयेते भासरेदीमेमुखाकेपिवित्रदूमयनेयतलगरीर
मद्वरलसदैनसभरान् नजीमयानजूतेहिंसायेन्यः सदूच्छेद क्रमेणे
वेत्तमानेपूर्णीघशिरीयस्यनारशामरिंकवेनकादपकाननिवतन्यत्तमच्छदा
निभगीपुक्रानसमयपत्राकारगतिक्रमशीर्षकानिस्यानानिक्षियेतेयद्भके
क्रमशीर्षकेस्यास्वरूपत्रेमसयानैः शेकारयानेराधिलायभितिकोविलिस
नमप्रकृजकैः कपिशीर्षकस्यापितायभितिजुवाणलालिकपिशीर्षका
लिलिमतयानेराजरानसायनेयस्मिनेतेरुजामतयोधायकनवेश्वर्जपलियेतान
पिरूंजतयमवीरननास्त्रोक्रनन सप वररागनेजस्ववीयंमरेरालिंमत ॥ १७८

श्वजन्हारकृतोदैन्यस्योर्जोवबंतेजनतिमणोक्रोतितिक्रिप् नेरवरसख्यविमवामि
तिंस्त्रश्रमारणावय श्रुतोनित्यः नरुक्तंहान् नसप्तस्त्रसेनायाः प्रह्लानैः प्रहृौ
दैत्यानांवनिहारिणोविततरहंकृतिभिश्वग्रवकृशतेर्वेह्रयुदामासीत् सपूल
म्रिवतरश्चिकांतरीश्वमलोभिमाख्वातेश्वेता हरिमेरं सीत्कृतिश्वसीकारैसमृद्धि
न सहूरो हैनराउयस्याश्रितः प्रानाउइश्चुत्यान्तलयाहेनभूनयामयानक
यासहराणसभयायावेदवयानाश्रियःशत्रुभयःदितिविशेषुके प्रतिग्रः प्रा
तिपतागुर्येर सैश्वग्ध्यतायः हृधीरुविरोहारियेस्यश्रेहेहिः पापप्रयाता
सृष्ठासरानस्यराज्ञोयसनमहत्स्पर्श्वेतिद्रस्यांरेतोरिह्लावेगानारीन्द्रनवान् हृ
वहृणसाप्यवारसनस्पारस्वागममंपवतुपाह्लुकवाहूः हंनीतिहृत्सानुकः पु
विषिपिठशपमतइनेद्रः हरहृावत्यथैरोहतोप्रसंनेऊरुहैहाजेवाकांरे
पसासमरहृीतिविमयेरुकोनिह्नुपवलैसैन्य श्रवृत्तापाव्यावसिसिः वेलाहृत्
यवः पैगायैलशैगातिलावहमेनविनांव्याप्रे सपिावः ७७ भेसमानलिलामो

दे॰
विशे॰
१३५
179

नवहानसद्धातिपः सपदासाभिमनान्मतियः नमम्न नोगौरीप्रियः परम
ष्टोवाच्यः परेषामामयोव्याधः दानवाङ्कद्रसदराज्ञीत्याम्भैरिसीमाद्दरिसेन्न
गूढक्ष्मः दुर्धर्षाविपारयिन्नमशक्मारोडेमृत्येनावसेषाममृत्येलोकपरेणाउ
वंनियेड्ढदानपनापमरायाः रयः नेषोरेरोद्धनेरानिदटनिवसद्भूरः कैलासा
द्रिविश्वशुभेवामेदत्ताणिवभागेतिष्ठनिनयेनैनवतषाद्विषादह्नन श्रवासेत्र
कृतोरत्निणिस्यस्मारस्थिर्यसपतनाहषुम्नरषेनृधमन् मवसेविस्त्राण्येसुरस
द्धितेवलितः त्रिवृत्सोमनाथः औंसोउमासेमयोभागोयमात्ताद्दिवलिवाटेमः
वलिष्ठभैमामासद्वीगह्नायस्मिन श्रीकृरविः श्रीकण्ठस्फटिकः सावत्माता।
निर्गुणः नामपतयोयत्रनाहष्टारनेवत्मायेड्धुवस्मायेविश्वनेनस्यावरा
णामप्यविरनातिशयेनभीयेसाम तपणगणानाद्दिं सनमेवागोरेस्मा
नामपरापस्तनयागणानांभिनिसृतयानारेवगावतिष्ठनयानमव्वज्ञनीतमः १३५
येगुयिरणोयोधिविश्वमध्यपीयुषत श्रयिकंयोययामासकुशौलंध्यमभा

ख्यप्राणाक्षायामिव विपन्मार्गमकरोदिति विशेषकं विगतस्य धूमस्या
भ्रेषेण भूमाभावेन शोभते या नवद्वाग्निसेन विशेषशोभिनः उमायाश्चाश्ले
षेण शोभते यन्न नववधूः शोभितः आयुधेन दीर्घेत्यायुधेयाये धूपाशुग्रा
याश्चद्राक्षियेया शुभिगमनायस्या येयैर्वलादिभिः रण्याध्येयः नकेदया
स्मरणे धियाशुरादिभूः मनोभोगदलनः योयानाधतेन चतन अनिवेशायतियः
ययनोनिययः प्रान्तूणाषुप्रासः पानाधाख्यायासमिथासाधान्नंमवेणाये
यः प्रामेवणीयः श्रीकेशोरेपित्ताग्रापघषांनाटशनानस्त्रंराफ्सिंक्षुवे
निस्मृतियोपैलदीयस्यथन्वषः श्रींकारेपिनासहनताणप्ररबान् वेवि
णावश्रीके ह्रिंसकेसमझ्रारेनादिविशेषकं योविभूः कयारणभुवाकेसमय
कभटयोगेन निनायसवेसेवावालोन्मपानयत् सवैषांभूतेभरतातेः श्रुते
वंतेषेवलयाङ्गमिवयंनवं ऊकः कवः ऊनिनाथनवः कापाशशेराणे
तानायनिषेकाकोभिः सहिताः काकैकाकावयसमूहः नेषाककोसोसं

हू॰
वि.ली
१८.
180

घसा केशाहृ इत्यस्य काकाः ककलोस्य इत्यस्यन काकुः कोकलेमेंासोदि
कुशुपिनस आरट इति कक्कः सपकेकः शिवावायमादियेसपा कुकह कुआ
शनेविभ्रस्त ककतावधाकालीस्मफलस्पटः ककलोस्यकाकेईषदकतिकु
हिलंगक्षेतिनिभेयवान ईषदर्थइति कोवकादेशानालवेसगोयेधानर्थकाश्वि
नाः वाक्षकाकाकाएवनकाविपवोयस्याम नागानिनानिवारयति पिधारोव
विशुनातेपणाचिनाव्यामास्थितिविषस हिमवांसलनागेषुनागरुभिः विदिशेभिश्च
लिनाभैरहृतनावस्थानः सहूरः पयोसेसेयेररसस्यामाम शरः स्परणः शुर्ये त्या
दिनाकारसपदयास्थमेयसारणं सायानाहृतनसनीतिकिप नेषंपोयर
ताविधातिनादेस्मानामहविपामानितसेरूलत भिक्षामामतेवायीनेम
क्षीलमोविधायवेसतिशत्रुनेनेनयतीतिमशुनेश्विहश्ण इतिङः शुपिषा
मः ऊत्सः रक्षितः सपापास्वभवतिप्रेरयतिपः सहृपोसेनपशुनाशनवनेमा
नशामः ऊतोयस्मपस्मनाशनेशुक्षिभिपातियेतास्र अपास्पतित्यक्तरोतियः १८.

सद्योपास्यया भक्तजनसेव्यपादोऽतेन नेयस्तः पातु ललितचरणः संख्यातः सर्व
सेव्यकालनाशलोपः सम्यग्योगिविभिर्भूल्दयामाश्रमार्गणः श्रमयत्नटठमश
यः श्चिद्यकेटाश्वशाम्भुः शिवः परमतत्त्वभूर्नेभ सानोयामञ्छायासमेवनः
सुनोद्भुतः कामसमरोषेनतत् ह्रिंसायाम् गोहेषभसभक्तस्वामी सर्वाय
नवान् यजमानमूर्तिवान् कमलस्य मगसा संदृश्याशुभी सहृदयायेनदितो
यथिभ्रतिव खोभ्रम्भूतो ब्रह्माचतुर्मुखलकेनरसिंहादिकोश्यमद्भुपमवि
गश्चलितः श्रमगत्यादिगुणोभूमवोभक्तोधारयता सम्भवः संसारस्यतृनिः
पवित्रतानस्यायामस्यानपरोबालकृष्णभजते ब्रह्माणनकृतकासमस्यादि
नमनोरथ्यः गोर्वाचोभक्तोपापकः सृष्टिलोकातीतः विभिः हैंमंरुह
कमलेनलिप्तेवासुनयस्यसभूमरुत्वनेवामविषयः कारणाम् ब्रह्मेसावा
सवमवासोवसमहिते रणेसेनामद्दुपीणायनेवधिवरणेचित्विक्षेदतिविशेष
कम पंभेनवर्णिनारजितेषशाम्बरापनदैत्येनाजितमपराभूतेम कामने

हूं
वि टी
१८।
।8।

वशाम्बरमणितनवाज् वामेवीमवैपानंमेवेन्येमणगालेस्सेः मह्वर्तमनासामा
साश्रसशरासनाश्रावामारूह्माणिपाह्मेनासम्वंपालनशुंदसौवेनितसे
न्यादिनत्यशालेश्रस्मात्सिमवासमीश्रसीपस्पसवीऋन्नामवेतेथः कुंवा।
पाखिरखिस्मास्तत्समंधिन्यामूर्याश्रुममेरेचवेकेमेइलीप्रमेणदेतम्म के
श्रसमरेकामरेपक्रिवेप्पानिघ्नलातिमा जिनोवृश्वसोपिन्नूपवेदा।
नासेत्तासेस्काररवित्तानलत्ताणस्कंथसमारड।ाविजिनवान् वज्रस्मासने
नेपः वज्रासनेवाम नमेदः नमायः पर्वतः तमवेनाश्रश्राराहूरानसारा
निनिपरिस्कंधकर्तेकामारामभलाणिन पास्कंधश्रमारश्चयोजं श्रुपाकेनर
मशानिश्रभोरैन्सः क्रोधारभ्मन श्रुभायेयोपसापिश्चनारीकाश्णारवेतासनाश्च
नमागनेजयनेदयुह्ववेपूनवनण्यकोदशानोपयपोनामितिनिकष्ठ पनः
सांवीरवमनानरक्र्पेराश्रन्यागपरेगाः कैापिकमेइसाशेपयेवामित्रला
परलेनउमेनदैसेनपनिते श्रहिर्वेः निर्हेहस्मनुं सिनेपसान्नपानापः १८।

तेजः प्रतापो वा तेन निःसंशयं निर्गतरणे हतः सकेतो सेनाचनाचनेन प्राक्रेण
नना चानिहतेवतनः पुनः प्रसितो वाहतभूतो चनना मोक्षेयन निचानिक्षिता
ससमारो हपरिणाम्रनस्वश्चा खेडिताचनासलहस्लिनो यस्मा प्राग्रानालाड
यंतीव्यग्रापैश्च निरस्ला श्रुतपवनिम्राणुनवालयेतेषानोः उग्रायकबान् दा
नमंघतलमलोक्कतेनेनसहवतेतेयामदानलस्यामेस्माभूमिः सप्राक्रो स
पित्रमनाशंखहलोहितेचभूतेरुधरैः संहितैः प्राज्ञमकरोत् पर्यस्ता प
तिता नानाविधाः शस्त्रस्वज्ञस्यरलाप्राहारविशेषायेनकपर्दीह हा
लाहलेस्मरासीरेरलालाहलवविषम् सकेतरोसरः शोभनेवस्थिहहाघभः
सरक्रोचस्यविसेषाणसगंयेनवनेमानेवपुविभ्रदिमलंकयाग्रविससीः
हसकेनसेनहलिनः हतः यस्माचदयहनासरतोनिभिन्नः उदयंत
लापालयनाहलीहलयसेवराः किंयास्तनुरोषः पुण्यहरिभिरावर्तिता
लाञ्छितयालांछनोहतनयाश्रियापुत्रोहरिरितिवेसावलिवराहसलीला

रै॰
वि॰ टी॰
१८२
182

भिरोच्छिन्नाग्रासंस्थया तत्प्रावलक्षितः श्रृङ्खलीभिस्तनवनक्रियायोकनी
गृहः कामस्याक्रिस्तया सद्दवन्ते मौनैर्यो येस्मा केसद्गुसकेसासीकेसरिगुः रुए
णे वैमारुपके नगामकर्मगतोयुक्ष्मणेनोजनैनावकेसलिलाने वा थात् न
ज्ञात्वपैपायस्य नरकेस्मरितेनानरस्मिरूत्वमयारूयारयन् नसरूवर्तमानरणेषु
सोरवेरूविषयापकोद्वितीयः केसस्वदजलमेवोके गृह्णते न उपलक्षितः श्रङ्क
काङ्कद्दः ङ्कस्मितंकाकेयेनरहूनेसमासिकः सद्यासेनङ्कंतेनासिकः ववे
नेयः वारूवोलेवनापवम्हृस्मिस्काथेस्याभावाहृमवनुमेवेषांप्रयोजनं
वस्तुनस्मनेषालस्वनारूस्माभिधानात् यमसूनोरणिवोलिकेमहारुहिर्द
ष्मिमदात् श्रुतपवर्द्धिबविद्यातायमुद्रायकमण्टेतनवान् नवेङ्कक्ष्विन् स
ह्लावङ्कैणाबुद्धयेनवर्तमानः मद्धिरद्दामृदितराशनमुंचेन् रतिनाय
त्वायनेतच मरविसवत्रानिक्रोद्धामस्गालश्तिविधिनः श्रुसहरान्तिणा १८२
मेतिसारतनेनेनरकमसिंगुरुगुंवख्यापायरयत्नमसरियोर्वलाना ॥

मावलयोयस्यालाहश्रीमेनांचमं मेनवास्यनायकं वलानामवलिंलव
लीलताभिवतलावविश्वेदपञालिवाहूपलवः श्वमलक्षेगोपहूपः वन्दिना
वाभरस्पलो लापवेला वलेयानिक्षुदीनिक्षतास्तावाभस्हुपेणलम्नातिस्मयः लो
वः लिंयपरमहस्नेवेः वानिगछन्तिसोलंस्नवावान् यमस्तन् वाशाह्नउपमा
याउलक्षेपद्भवस्पलोलवेनयथेलापितामहि वित् पमकल्पतः सयान्
पवकेमरायस्यनाहकेलास्वभान्तेदपिदिदेववविक्रोड्सतदेवः तालिंयिनवि
पिः वेदवादेविदंतियेतेषीदेवदेवश्रीत्रमेवदिवं संगंददत् विद्वषश्रास्म
नान् वेदयनितानंलभयतियः देवेषुमध्येदिदिविजिताः शुलिसावाली
द्विविप्राहूदिवोवेदीवेखाभ्यासस्येतिगणादिकः गांधर्वमस्त्रस्मरपिकले
वरशारीरेप्राप्यकाकोवरस्यमानेयत नगप्राजनितवतोयोशिखस्मभा
यादाश्वेनकास्वकेस्यमभिष्टजवेस्यमावतिसाभागपतयात् माह
वानलेमालियमसहरिः त्वनाविश्वसूजेहरस्याननदीनानानारणेवतोरा॥

मू॰
वि॰टी॰
१८२
183

णांचसूकोत्स्युत्कलोयोगःनागानांदाकेवदधति श्रीसोरद्दविरसंगान्वयाशंगाच
यायथोत्तमिच्छ्नासुनानाविद्वथोरेत्स्यपसेविभवोसमोरेनिहन्ति शुचमानवा
न्मस्मारररितायवाभीभवत् भावायामासचुण्येथिकोयस्मायत्माथिकोन
न्तिसंवनसिंहनादोयथोः भवाभावसेनातत्भावेनवाजननाभीसत्रभावा
भियायोययोभोवोमवोपत्यभावयतत्वच्छंभावीपिन्वसः भङ्गस्त्ववसूत
त्वान् वैभवंचविनसंवेयिनिभावसेहरभवन् केशविन्द्रामोवसेहुमाचात्रि॥
न्यमिनथैः वाशाह्नःसमस्वयतनरानोरेत्यावसह्यलन्नमेवैपास्त्रशांभविधुता
नेनमाविनो श्रेतभोवितान्यथात्रमियुतिकर्मकः ऊर्जितोवलवृनोय्यतनानाभ
वदोभ्योजितोयाभजयोमनरुमसहानोवोस्वनिख्यवह्नेन पनसिकेननोगरुड
युजः सहरिस्मातोविपदंतोकोदारिद्र्यदलनः केपातेंदैत्यसेनांनचानवाभि
नयालनारैलोकराज्ययेनउभयमतःसनोवास्वभटासगेयावभूवसुतानांसुभग १८२
तिमामेजीवनोचासस्वयेणनिर्भयतां सदैवस्मातारुकसोरस्मरयमनरूतन

सततामाशेनयकाशेनवर्तिनेयातासमभासदीपशुक्रेश्रेसेयससमहाभी
भिनिर्मयैरिमेवर्तिनेया सोमभिन् मातासभीदीप्सनोतिसाविनृहाश्च
भाश्वश्रीर्यसप्तमासमनतत्तासभुवंभासपतियसह्लासीनाभामवर्तिनेया
सासमान् दीप्यमानः सूक्तदेकवांनेभ्यादेवेभ्योह्वितनामतिं विद्यालोडु
पकारिंकेरथत् लक्षणोग्रेष्योव्याकरणे सोपिमहकाह्विसाशिनेश्यमत्यैर्वेर्व
तेसमहूविरिशोणामयायतनमायथामासनादेदः सिद्धनारस्मात् प्राप्तवीणा।
स्तोपिकमाकोपेणतुमायावरणासरउह्वितांकोनेमनो यसमाश्रकिस्त्वो
विषेवमशाकः वामदेवपौत्रमतेनविणोनिमला परवशाह्नानाविनिमता
ताउयतासाधुसमगासंश्रितासाधुमेवकतानानाविधाजनवाक्योति
यः तेनमहूमेनित्यपशाह्वाभासः महद्भिविविधक्रवात् सहानतोसीवि
नत्वायोवभ्यः इतितनापशायः महतिरदैत्यानासनोनोनिहृतरणेव
चारैकोक्षमावेकः प्रवतिरतत्त्ववशीयः कविरहर्वनिर्मानाकस्पालसत्ता

हृ:
विटी·
१८४
184

लीलितिकं वः कंठाभ्यां यदि नितनयम इतिविष्णपदः कोमस्तृ स्तवलीलया वंशा
तिगच्छेतो नीके किंवः क्रमारस्त्रीणामेकप्रथाने बालक्रीडानिधानमित्यर्थः
ग्रथं निमिता कान्तः स्वेरोयशास्त्रा हष्टीवाप स्यकवेः शुक्रस्य काकेवाख्याताः
नेषांकवोवक्ता कूट शब्दोप्रवीक्ताना क्लिवर्गेतिर्यग्योर्दैन्ययोः किमिवदेत्या
निहन्तव्यत्र विवेकवन्निर्विककमाविकमिवग्रवयपवाविकः प्रवेकास्मेषांसम्
ह्याविके वाणाद्वाइवाघ्यैतेनमानिना भूभृभेयमना ग्रान्दृणांसेव्रागकेवेनक्व
तैमुह्केनयमनिनामनाहृतोमनोहृताकारेवनस्मिंजनोरशेषीनिमानिना।
यग्रायकमनुलमेबालोकपदिश्यर्थः कुम्यानेवेनमोभावभावाभिद्रुहः।
तन्सेस्कारह्वयोगसस्कारा न वाधनकालानकोवित्रयान् श्रमोहृतिस्व
मस्नरेपौरेशातद्धुधं ग्रसितः स्कस्कः ग्रतिणावसमुनिनास्तनः साध्यजोरजस्त
मसिस्युतितिमिरेमनारेमेनतिमः तोत्रिणाग्रतारेवताम स्त्रागोरव्य १८४
मनाहृक्लिवाभ्यांकरागाग्रमयिनातेरेतलिहृनहस्तीगजनमस्त्रीविनायकाम

ययौ नभा हस्तिपृष्ठो दिदं उरिः नरामनरः सादिनोश्वारोहयस्यनाहस्य स

विनायकः प्रतापिभिः सैनिकैरसदैस्तैनरस्राजनेनजच्छानदीयनापिभिः

रीपिनस्रारणे मौलेभात्रिभग्रसेवितस्त्रनायको गणपतिः कास्यकस्य प

तिकर्मप्रतीपकरणे प्रमाथनं चकेतवः केतुसंबंधी मासो याप्यकेतनात्

स्थानविशेषश्रावसंवरातिपल्लज्ञावंदयतीतित्रकिंवित वेष्टणपिकैतवेन

स्याजेनसारता यतेसा वैरित्यादिश्लो कवचप्रागुक्तमिह तनेत्रवे कैः प्रमदात्व

रिते अपोयो पालामेताकिकीरणे भ्रमत्र रणेपायेतः कौनेश्वपत्रत्रोपत्र

नम्रयागतः प्रभुभः किमपौरः पैः नैवापतदः स्फुराः पताश्चतस्मेनाहस्यना

दिभिश्चंद्रनप्रभृतिभिः व्यापारगौनिस्रनीशुभ्रमेमवनादिभिसैसैः नति

नायमेषाक्लसनिग्रः पारवश्यलोमस्माभूत प्रसादैनायत्रयश्रियासमेननिशः

कञ्कटीषणीटनेकनलेनउंवपरितापंरदातिपः वाकृणसम्बवर्षवात् नरूप

तिनावेप्रकः ऊरिलः गामीभ्रअतिलतेनदकेउंकाशरूपस्य स्वर्गवासिनेवा

दूः
वि दी॰
१८५
185

न् कलापककाननकरावि देकाकीकारः केकीशरमयूरो यस्मिन्सपोश्वरः।
काश्चित्श्रपतापः क्रकमांसदानशूरः काकरवोपस्मिन् श्रुकुटिलनाकुल
ग्रहेयसमलीताविवः त्रिगाविपः पत्तालाक्ष्मयायाप्रमाकाशमेनपल श्र
रक्षकाः प्रजः श्रतः कराविप्रसरोगतिविस्तारश्चश्चात्र्वरः प्रपंचोगजाना
गलगर्जितेवह्यस्मिकेहस्मिसम्रहः वेपुलावहृतासममरायपद्मप्रस्मिकेनय
न् लक्ष्मनयंतदानननद्रुहः स्वतिनः स्वंगमनः नदानश्रसरः कथमपितेभव
मैतिविदितेयेयुन्यतेस्रुपिनापेरूपवाविश्रयंसऊशावीरवनाद्भमेवक्लिलिला
वेष्ठानस्थितः ननृपाकेणाम्नाने श्राक्रंयद्रयेणाङ्गस्मिनेनशायाराविणानप्रणेनयके
नम्रमेवत्रकेनमसासरातिः केशावेहरूमारमग्रीसरत् रुरुम्भिवसारिनवाव्
उपस्मानेकमेणाविनिनमृत् ममेहतेमेयेयंममासायाह्रकारयपानाविवेपया।
लायनास्मान्मायतियः विविधानसनेकपागमालदयस्रेप्राणानानांवनेकमयाचाप
सहस्याणि मग्नः याग्रह्निपारेयाग्रक्रनाश्रास्हतिक्लिविधेयः विशिष्टंविविधमेभय १८५

चारुकाणि मैत्र्यं सुगीवनलासीनाय जनरंशमूढो येन समदेवारतत्तोशान्तसोहे
त्यं संस्कारश्चवर्तं कानादेवकिंजज्ञातिस्मनामतेकिंचिदन्यासीदित्यर्थः सन्नास
त्वदासलाहूनोनिकालसामान्येकिंतुनिकिप श्रुत्रजनकालेयाख्यातानप
दार्थइतिपादसेस्काउसमयेतत्त्वाभावात्सह्यविषेवहन्ते: भूतेक्विपिति त्र
ह्लादिसूत्रेणनियमनोपवर्तनेनेदभिधाताख्यातिप्रायेनस्मरत्तनामपस्म
साकर्तमाधुकसीणान्तनसतीलोपः रत्यंतेसममरादिऊधालेनिपितेनस्त्र
शुष्टिःश्रालिसमिवेशः ~ रुसुनिस्थिशेः कृतेः एवेमेश्चसहरसिराम्नतेना
वैरिणांवपेशानिसनूनांविभ्रुकोनानांमप्यपोरैदैोदेवनामिव्यावह्निभिःश्र
यंदेवोयसावयांपयोतरैवभोरसमूयोयानेनाव्यिषनेवथनश्रूपमनूक्तेलेरवया
नियः द्विवविशूणोतयंरवतरोहृतयेपहूनानासीनारावाद्यरिपवपवयदामि
नक्षादयः निउनोतिसः नदयायविजयार्थश्चाभोदोहर्षसोरभवसमनमोद
केः पुष्पाणिवनवशोभान्नूनमालामहरिस्थियासपापुरासहूसनत

मू॰
वि॰ टी॰
१८९
186

अनुवेविषदनेनत्ववपिनद्वान् मननेसदातत्रिशाणांगुणायो गिनायमः सका
प्राणाल्पगमावक्रियाभागेवशेवासीत् नत्रकः सुभटः संगुणीकेरणाभुवंयोव
नत्सर्वपवयपौञ्जगतौसंस्थलियनयः प्रसादागुरुकर्मक्रियावन्नारम्भयोपि
गुहः प्रसेनावदेन सर्वोत्कृष्टसतितेनदर्शिणाद्रुतानांसेवधीकव्यहूरोम
स——मैः स्तिपादेनिंशावधैःरगालिग्रस्तः य —श्रदनेनवमेयवदमितेःक्रु
सेः प्रसा यपेरितोपदेहतः येहोनवः सहरिसवमुकारुमेनासमहितामो
वीशरेमतोवलानोदेत्यानांसतोतामनाहत्यमुकाख्यममुणगतोपरुषः
क्रियास्पपिस्पसेसहरिस्माकाख्यसमंमुष्णनेरप्रणामयत् निर्वेनिर्मोनिनप्पप
प्रापवशाख्यानवशेवेनिहतियः अधिकमणोशानेविनाखेकस्मानीकेशाएमिनि
धुमम् शशीयपुचेद्रमौलीवशायुशीनयंभीवकूलमान् नप्राप्तुतोमपशानुश्यङ्कःशु
मेकिंयत्नुनासिकासेत्यादिनायानोरिनिवुनव यगुभिरुयोगानियाशप्राशयाश्रासे १८९
याशेयोयः श्रेयोर्थमभिगम्यतनः प्रभूतेमेवशुयेमानावान् नारकाख्येसाशया

सद्भिर्भिन्निवाकोङ्गोद्भूपकं आशायापीशात्तुक्तानानन्तुक्ततिं न यातिपः श्र
व्याश्रमणेन मनाविस्तीर्णोऽश्रमतरमणे शालाकायस्थश्रमितान्धतारकाशेषांतिं।
श्रियेन भवायीन हन्निनाभ्रतत्राणा मद्रतिः स्वरपवागनः पत्तिणानेषापीन संयम
रमुक्तत्तोसमन्दं वीनेविशेषेण गन्ने लिम्पने वचनेनेन मरुसंगन्नानाविपेक्षस्पारहूस
कर्मणो नमवसाने पयोम देवः सभमनेतिभु मर्दने महासमर्थ्यामापता वशाव
विभुद्दितिन्नसेसेरिद्वीपेन्नलाग्नलनरवसोपिसमेजनेभावानः सहृपस्मार।
विर्यसंनज्ञावेशक्तिवदयकानने जलतिहूनराजुपं जलावपिण्यादा।
मान्मत्तानेपदयतिवोयाइतिपः पद्गनैागतस्थैलयावास्फता नार्थवान्
पादस्यज्ञस्नादिसवंधिनः आशेषान्भेदोपः प्रकाशकः शणवहनस्थैः नसवप
णावद्रूपोन्नम्रुक्तनस्य वाचकः माणइतिश्रुपिसमन्त्रेपश्रापदंतदन् दिषत्नमेव
पदेश्च गैापवर्गाः अपारोपस्थपरैः तपितबाह्रतिवनरैापरैाननस्तः श्रुतपवस
परद्यरवनेवादिदोपिपन्नयोन्माहृयामामडनोतिउपुन समभ्रापनापोसहरीः

म्रं
विटी
१८१
187

संयेनिरणेसंमेयनिसनियमं कलाहेसिरुपिरासवैसलपंयासमनरुसटश्री
गिरिश्चियस्थरम्पतारथन् वर्णाग्र्लरानिनीलारयाग्राह्यणस्थ श्रुत्पनरश्यौ
दभियेयान् त्रुमहत्वरणलक्ष्णस्वयोजनान् यानाश्चनपानां रुविरामनोर
राभासगारीभिसन्ती समानानिभाहकारणभनश्चकृतवयः प्रमृतिभिः व
स्थानिमसशनिदेहोप्सस्हिनानि सदासनतमहा निहानिरहितंपलतंसा
संयेषां वपलानि ववतानिचपणावतः परित्यज्य परमातिशयाश्री विकरंकेश
नशनावत्तस्यकेशेभवग्रुणपनिह्नेनेत्यर्थः श्रीशेषाभाषितस्मिन्नग्रुतारणरथा
मेतियानांकुरंगनामरगेत्वपलायनपरत्वमासीत् सरुरिडस्थलनारकेनमेरुगिरौ
रुणागतेकोवीमलिपत् सप्रग्रामानमानेमवेशालिवाधितासातुवोपसेयत्रपत्ता
हेजापोगेववत्रनिषाग्रारभिव्यथन्इतिवव् पोववसत्तरुपक्तोपातियोगिसिता
लालापः श्रीत्रुरुरुवर्णानाम्रुतयापेषुलाहेशः पिप्पलाख्यासत्तरुविशेषायसमि
न् पातयत्ववपपालीपालापावातपाल्पणविशाषः पयतियःलाला ॥ १८१

नं॰
वि॰ टी॰
१८८
188

याराज्ञलेनमन्त्रैवविशंखलाख्यपिमन्त्राशत्रुमपिवैशिकराणोपस्थोद्वीपानसीनांतो
कावद्भुतत्वंरेन त्र्योधात्रुपिरहनर्थः ध्रुवयत्नेना रतिरनुमक्रोधरत्नेनज्ञाभोगे
नवमारामम्भव्रूपा ॥ इतिस्वविजयेविषमपदोद्योतेत्रयस्त्रिंशः ॥
सुप्रतिमासूरनादन्नपेत्तिलाद्दनपेत्तिनादन्नेकोपाप्तसर्वविशुजयात्म
नः क्रियाफलस्यानिरोधहेतवामदगाजाउनस्तुरुस्त्वतत्त्विनाथकाविद्वः
नेप्रतिमस्यानव्यस्तदशस्यकस्यविकर्मफलस्यशक्तिर्वेधकाउलमेतिश्री।
यस्यावज्रविज्ञानात्कमुः वलयः येतिस्वतः संवावलमाज्ञेनमनूप
पकः करीशूरं गृहीतमवनितीर्थेरप्सरसः करालेवसिवदद्दा त्रुधी
हतत्वात् श्राजिमग्राशीर्वपुष्करः प्रलेभाग्राकोपयस्यतमतोवशापवदे
उपस्थवेशाः श्रृष्टाक्षिपरोभेभ्यस्त्ररोमक्रोध्याभ्यस्त्रउभ्यिनशीर्कोनमिरकेलिपर
मदनलेष काविपहेतस्त्रामयाजस्यप्रह्लाणिपन्यानिसम्धेयतेषांवलगगने
पुष्कराणिपञ्चानिकोशस्यादयतिपः ननतावेशावेनवःपवर्गस्यायस्यसंभयस्य १८८
त्वरा

भृतष्मिंमेनमेरायास्मतिनोजलंतपस्येति योजं श्रमेनत्रिंष्याङ्गैवुणमूलानेमेरा
समञ्जुतेनिकरपवेणरंडुसंडराहस्पित शीकरापवत्तमेदाभोयोस्पतिहूपके
ष्यावत्तुः वेलामणिविन्यादिकलापकें नन्यलादिवन्हगंधिमदनेलसेनाम
नाभ्रजनेनेमेहेणमसुभः नस्त्रपारडङ्कमसृष्ठं थंगदिवसगणसवादिनानयन
सरशीङ्कवेणं नत्रपामदसेनात्पलसमपणंसगथितकस्यछूनाति षङ्कतेवत्ते
मणिहरसोलत्तणविशेषः स्फटिं विडकर्मनिलेकाह्नमोपस्पनाहशः पिंतू
षयोः कलापविभागयोः संधियेषांसतीनस्य --- हश्वैपायस्पनाटणः
श्रवगृहेतल्लाटदेशा हरिः श्यामवर्णमेचकः षष्ठमूलयेषां सर्वेश्रव
हश्रीहिंस्त्रियकर्मधारयः कार्यः विडवः शीकरः स्लिकाखिलत्तण
विडङ्कंपयोमेघभागः समस्ताकाशपादोयेषां भिंदभिवयोवस्या सैवा
मेस्लिलकैः पद्मापापर्थायेर्थ्याभा ---- नेषांनिर्याणमंपगदेशः मेरवि
शेषः इत्येवालनिलोमानिवराहसेववनलंमयनेयेषां श्रयणाविनीयष

म
वि॰ टी॰
१८५
189

पगवाप्रकृष्टाया रसौपाहृष्यांसंभूयणांसोभ्यंगुत्कारवेषांभिनिमेतोयेण
हिपानोणास्रोक्रेलतानेकघथाणांवांदुष्यहोरिभपातिप्रिरिनवावभिरिवप्रदोषाः
नपापथनानाणाहरणामेयांपव्रनारांविवरेतिनरवदेनांको। पञ्चानापिवकृषोमाय
रेनेविविव्रवणांनान्गननग्राम्यदूकालाकृनोतःकलिपनेश्विललमकृपश्चेटवेमेग
लक्केभोपिपल्लवाकान्वीक्रिपनेवहिलामयापिकारिहितणकवश्वरविशेषाए
वटवमः प्रववेद्रश्चरोविषोपशोदिकलेवृततेव्रमालागजनाक्रमात्रभवलस्हइवं
क्रिस्वश्चकरंवीणाम्रुवमपिनूपेजानेगगलगभिनेनमपिलस्मोः श्रामारमाव
स्रेरश्चसस्वदर्शनाकांनिमनोयाराजेभिनापिपवाप्रकारोगनिविशेषाः
पूर्वेमकाः नपाचिंनाः महारिरेजितम हरेश्चविसः स्वदर्शनानास्रा ।
चक्रस्वयारयादेनानांवविनमपहतमजीविनोयादितिमेनासंशयम
पवान् निशनपवेसोतणपलोषेः शुरैनिशितेवेणवश्रुरैःपातिपलतते
वोणैनिर्मोरितामिन्नाः खङ्गायाराजोभिकुमकरसखागिनवा ॥ १८५

दस्वैर्विपलायमानमिव दृष्टं प्रविसत्त्रियोऽहिनभःप्राप्तेऽपन्नूपेणाभाहनेऽशिशि
रदीप्तिनिर्मितिरिद्धस्तनेन इव यापांडुस्नानमानेन किं लिखितानारण्यिनामिव पथः
श्लिपत्रवनाख्येन नरकेनाहतनाभूमाकोपभोगनस्रकारणमिति विधिपः
श्रमयपववपत्राणि न स्पृहेनाश्चाकोपस्मभोगेनानम्भवेन स्वविहेनः नाभू
हितिनवाख्यानहस्यगमायातोभ्रवः भ्रमरश्रपिसमीकंसंसरपवनिक
पुगापलांपटः स्तवहर्णगेवाग्रजसहतिः मामणागजश्रृवेलश्रामत् श्र
धवं सः कुटिलेननवेत्तनमभिश्रपीकः कामुकोपिलक्षमेनस्वतेनस्म
मेश्रिवे मनोसंनास्थवरुणः मनस्थमतेवारुणाचनष्किकः नेणामस्यमभा
गैः भोस्मर्शामे संग्राममपवत्संमेनेत्रमस्थराः शाक्षनिश्चपास्वादिकाविन्नवा
दृष्टगाभनकरालकरेभामस्वराविभः श्रुष्कारफलकेनवविंथवः पुलकंकण
कारवकरायविस्वश्चवस्पास्तवकालिलकः दशानमेरलेदेनसंपंचव
लकेविषणाभेगस्थसमेषुगपन् सरशेचवेसयन्नस्वरामनेनवमनेवन

नरमनुः करेस्थेवाशरीरकर्मणीतिनर् अयोघनघतैः प्राजोहननाद्रूपिम
यंनाद्विरूनत्रगतः अस्मिनापिमहायेनलज्ज्ञेतनैशार्यवशात् अस्माभिश्चारणोश्रप
रिघनव्यपनद्रः पाणार्पणीवक्रुरित्यर्थः सम्प्रहारः परस्परहननम् अपरा
परस्परायत्तनपाकृताः पर्याकुलः अविरतविक्लवाइत्यर्थः कम्पेनेहत
नानुकम्पाः कृपायोग्याः भयकातरायत्तनाहशास्परणास्परापलेपाश्रा
भिः शास्त्रेवाप्येउलमामृतादिके चारीनिवर्त्येमंतिक्रोनायिकेश्वक्रियाविशे
षाः कारणेकेनादिकेनलघुष्टवादिवर्मखेटके संस्कारास्त्रणादियोजनम
म् प्रकृत्यादिभ्रभागेनवुत्पादनेचविशुद्धिः कौटिल्यविगमोनिरपद्राह
नावस्थितिः श्रोत्रेवेदस्थसर्वेलेख्याभिमुखंप्रयोगः सहिताः कार्यवफतेक
लाशारिपात्यस्वर्गश्चमवेयोमहाकावादिकमपितदयः शात्रुणोवादि
नोवपराजयः प्रयोक्ता वायानुष्ठाः वक्ताराश्चश्रितविलानीलाश्मम
रकतम् विदिशोदिशाकोणारजोभिकटस्थविप्रचलितम् ॥ ॥ १५०

भ्रान्तानामेव ः परस्परं मोहितानां तामिषुः प्रभाभिर्विकटैर्हेतवः प्राणिधा
निज्ञलागयत्रनारक्तेभ्यः शिखरेमेवाग्निः शिनिमिनस्मटपीकृतः तपनमा
मपूर्खेनांप्रभायस्मसक्रांचिदवन्निभतिपारः नदानमममरीचिरूस्ये नानिकु
वहलादीपिर्वसैनिपेतांप्त सार्वप्नमत्रेष्वाप्रवैसमीवणेनप्रेरणायानगेने
मद्वीमजेयेषां प्राद्धासतेनिस्फंधायोज्ञाटकृत्यानमनेपरं मेगागलीविद्दिनपा
टः स्कंधास्थानानांसाभ्रोड़ेवलेपः प्रवाहेनतिप्रायपलेवलेसंभिद्यतमप्रहेनाग्रहल
गतः शैवीणलनेपगलेननिरीद्धानिक्रंडिनानिनिखमंसयमनेयोगंगानिवा
हिंसामत्याहेनिवमात्रमवधिभेमात्रवारफ्णीनिपितृकालेलेलोगाद्रः प्रपवसि
भनिहनवस्तुप्राहतमानाटेनामसामूयस्त्रादावत्नेवत्पविस्त्रेनोप्रनिमाप्र
नियत्रतथाक्रमापलिनानिवक्राणिंपयागानिभेवप्रीकरपलेनवक्रमप्र
हः प्राप्कादिषुः सोढ्व्य्ह्नसः ॥ इति जयोवनस्थनारिप्रः ॥ परावपरापु
रेम प्रमवहलनःपातः वेष्टाः केनदंडोपि प्रूलायुधेनशोभनाह्नमसि

ह्रूं
वि टी
१५८
19

यिः कथमखंडयरशुषुंभनारह्निनेनिविरोधः अविरोधस्त्वसूलमेवायुधं
अखंडैश्चपरैश्चरैश्छिद्रेतिनिर्वर्स्मातिशयः निर्गतोन्योवारः शक्तुष्टोस्मास्मिति
हस्वासंहतामिलितानाहस्लपवद्देतिरायुधम् लङ्घीयमाणरिणा नतैानसंमानिरू
ननेजसा आवेधोविफलः बलयंवग्रमनुभूषणेकटकत्वादिवह्नितहुपमि
त्वारिग्मतिरेकोत्रानसमेधयः अवभवनाहन्त्यानांपशावभणीनिरेषाश्राम्लानारू
नायसंपादनात् उष्मासमतावोपिपञ्जिणशायनगोश्चश्रीरेवफलस्योननअ
फलेवविंडंमहाघोरणः उज्जेभायुश्मदीयाविशांशीनलधनेशावलम् नालन
मवोविनरनीतिविद्रमेमनत् अंजलिरेवायुधंरत्नाहन्तनात् माशाकमिति विलिं
गवेसामानायक्रमात् अंजलिरेवायुधंरताहेननात् अमसिति सर्वनाशाकोण
नलमेवनिर्दिष्टानिकोणानलपववियमः कोपयुः कारणेऊपिताप्रतिपक्ष
दर्शनेननदुपलक्षणादौर्वसायुनर्भूवजितारनूर्मिनरेनकतमिलितनायातिरे १५८
कडक्कः खनिनेनेगरुदीप्तम्यादिकलापकै अयंचंडापवकरिणोकर्णाः करिः

कर्णा वामे दक्षिणे विशेषा श्रवणयतोद्वेयर्थ्य मगलः करपत्रौर्यत्र मुखश्चिक्षिप्यभेरः
येन यस्य तथा ज्ञात्मनोयो याप्यवसा हूसिकनया सिंहात्तक्तत्र कोनकर्यः आ
दूरत्वाणां मोपादिनो यस्त्रनाटशणानि नस्तो मराणां रिकरनयोन् कर्णपोकाद्द
नाङ्गाविपाण्डुबफलैः पलायनतडुभिः भिसिरडुपाला ग्रामास्पार्थि विद्वग्राणनान् वा
हिंणापोनत्र्वणोसश्चुराधिकनविज्ञालिदिरपा विपलिमाश्रकवश्वरिवृशोभयत्रकी
नरिहृपोरिष्केटपक्कन्याङ्गृहृषा पोरुवमगृत्रगृहृमनहृानो पक्कपत्यो मृकनाम
मदायम्लामिक्वत्वापनिपनिहेयेयवैद्यक्कमाश्रवानिनोषांमक्कत्स्नोनरंगानिम्माया।
मीश्वत्रपवोहमा ध्यपनंमोग्रामागोमहिष्याद्विवर्गाश्रदोहरोपिलापेः देहे
वरहालिपः सेनास्वामिकोपिश्रन्नमागोंक्विद्वश्रिरमम श्रुनन्मपि
वमवैन्कष्टांगंपेन्मम श्रुष्यागमरणस्नेनापृपृबलापिनामराणामा
पान् नश्वमरणपुष्काभिः उप्मारहिनवारेबमश्चिनमनृष्माणामा
णाटर्शनादिनिष्यक्रमेनन्यलापने उष्काभिमनोजीविनस्यरिनेवहतिग

192

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] 192

करावद्भमकरालिमालामस्योवद्भसपत्स्वादिति निवद्धरत् स्पष्टहितेनेव विश्वमीहक
ने श्रीखामसवेनक्षितिनिश्चक्रंटंकमन्मुग्रम् पद्मरागदशाकृतिप्रकुधिरःशूलस
परिभ्रमन्नीविहृतीयंक्रिलीलोलाम्सनजः कालरात्रिश्च सप्तमस्समकरो
त् निश्चपिता निर्मांसीकृतानेकोवद्भविपः श्रमानेनायतनिषेधवधनाः
निरनेवधुकापि न शाहृस्तस्तस्यात्रमपद्मपेतिसमासेविधुरागात्रांगत्वां स
दृष्ट्वा मनोरथायप्रताहितशमामेहासम्भालभ्रुविः क्रुद्धारिस्फुरद्वंधवव
यस्थैर्यमकरोत् ॥ इति हरविजये पंचचत्वारिंशः सर्गः ॥ अथ मुनाहरेणेष
तुरारिवधार्थम् श्रीकृष्णेन यः सकालकूटः ककालिरकनाशसहित
सिवगलेवद्धनिश्चायायोगारोतनवाव समहसरनेशोनायोविमलिंरकरसवभ्रु
कमध्यादिनवनशीशतनन्यामनहिते हवेंद्रगिनोहवौचकलिममीयग्माग
निराऊवे नमहृ धेमासायेन्रणेतन्मनाय भ्यामेन्महायेनस्थः टकोरणभुविणवि
नाथक्रं केनवन्धः शस्यके णरविनाकृना महेशमाणसशवधिहेराजि

ह्र:
विटी
१९३
193

भिरश्चैसमेत्रग्रामनस्यवशारैर्वर्कैतेजसामसविधिः गिरिलोकालोकाख्यग्रानधो
ग्रामः नदासरवाउद्भतसूलकनिराजितमनेपेषा ग्रजेगांसपर्णावा दाज्यार्थमेया
णादिक्रयसग्रसपयेवाङ्कलकाङ्गावसायनः नरसः जवेनयपमानयाणो
तिमायात्या णोनिमायात्यासमसयावसाभिमानयागणानंतोसेनयानते
विल्लीणो नरैस्वैदैत्यमेनावभवमभयंपरित्राणंसमेमगायदेवाणाकनपश्यमावधः
ग्रनेयापवसायायपसः रुविद्यानभिलावसयानंतेशेस्वतयान्द्वनमध्यविलस्मिता।
णोजनानियायंभयापसरसांगनेगीते स्वर्गभूवेव नन्पत्तेरुविदारणाग्राणेड
सेइस्यपसायस्यातयेनर्थः नवशासावन्पयतेउसयमसशारसनयार्थवंदकलया।
मानसंसदसंसेस्वकीडिते तेनवेस्वतिभिः नवस्वर्थवाह्नवाशासमानेसमांय
सपताहशेहस्सवाप्पमानिपुमेनानतापुपलायांव के स्वनवपारेसमाणानरगा
विशिणोमस्वपुनःसेनाचैसेमेरिनेपतश्वाक्षेपुनः क्रतिमकुर्वंगामयतीतियत्रुवः
शकर्षपुननापदयतिविधाणानियसविभोनंनलोकेप्रतिहितक्रियास्रपसा १९३

नालोकानीक्षन्तवमानवसर्वैर्नक्ष्णाग्रसौधपिधाङ्क्षिविनिवेसन्तोविलासपिनमि
क्तेनोसन्तोसरीणेशाङ्क्ष्मिम्रपर्हेनंनवेह्नव्याग्रायसनिसमप्रपन्नेमूत् मस्यथः
शेभानान्रुथः सदेसिवसभास्तापन्तेत्तिनथः कपिशंप्रस्रर्वालासैमंपएना
मवमाश्रश्वस्रतसाञ्चभलससैन्येकपिभिःशावलंविवित्रग्राभीरप्येतिग्रव
ऋममसेनाभिरसंस्कृते श्रनिशेसरास्तिताभिः लग्रभिर्मइतंनांसमाजावेन्ता
सभामविषंसिनाभिःसतिभिःसयंप्रभोनामगएः मगाएसंमगभ्रविसमा
यात् समत्वेमागतानस्वरानम्रनघंइसपेनानापाः नकमएमम्रढ्यना
प्रापन् श्रतपवामेगज्ररवग्रस्तगस्तमाधाक्रमपिनधाकेसरसमूहमेनतंप
मगवद्दयोनोग्रतःनयासममयात् पतःसन्नानानपसर्पैः श्रीगानागः स
इतिनैर्नेर -- वाऋग्रकेननिहन्तोयावैरीनेनाभात् दीप्यमानः जटाभिस्त्र
मृष्टाग्मनः सगएलानस्वराभीमसेनइववव्याग्रल्क प्ररापइनवान् भोमरि
त्रिम्रनामारसमःसपवेनसासोनेनसस्ववतंमानेनटटावेनसरेजजिनः प

स्तुं.
वि. टी.
१९४
194

ष्वार्थो द्वितीयपादस्याश्लिष्टो विरूपत्वात्‌ इत्यागत इति यमकविसन्ति तैव तृतीयपा
दस्यापादानं नवस्यपुष्टार्थत्वात्‌ कार्तिकेयवेनाह्निंद्विसहस्रा सूर्यो सहस्राणीमपि
संभवाद्वसमग्रमेव विशेषणजातं तस्य सभयो रप्युपमानोपमेययोर्योज्यमिति
नास्ति दोषः दैत्यानां गणानां वाधिपः संग्रामरागे ये भवन्ति ते योधास्तेषान्
वुः श्रवद्रतैः सकर्मकत्वाद्रागोपमहन्तव्यात्मनेपदाभावः सगणोद्दाव
तरी(णां) यो रूपसकलयतो गणपतस्तान सुरानवधान्‌ तपकाग्रतया जवा
नलघ्रामसहारवेणाव तेभानेषानुके पपटहे पुलयादादनु व्यमनाद ममहुना
नंगलितमजयत्‌ श्रवयैयैषाश्रनेरवधोविद्धितेसरागतः कृतयाणामः वंदे
णावर्पप्रशालमानः कांतः शिवः पंर्ये नोयवतादृशीश्रियं यत्सभगवाना
पसमनाययो मोर्यं ममनमपंनलेयपसामर्थ्या श्वंदमसः श्रसारोपवक्रय
वात्पलिपादसं न्याहरलोपावैतालीयमहासंलितवसदेवः श्रियंविभ्रत्स्व
तालहरस्म्यपष्टे स्थितावंदप्रशालिकापग्रीववकं वतष्कंवाः आपदित्यर्थः॥ १९४

येनाश्चर्यमयं देवो दैत्यैः सेनोज्जेवैभवि मन्त्रवानवापिनहृत्वावानैव वृत्रान किंपट
हृत्वन् रोनेशु माक्षिनो यातां समाश्रयो यस्य नड्डावद्रथानं नवह्मनातपा
मानावहृत्लीभवेनः किरणायमनाहर्षी वम्पूलमस्य शोभामननोत् व
येनाइनेमेरावलसंखोत्रानवानोस्माधिनो स्ववारा स्वयमन् त्रिखश्र
यामास्तः पाञ्चादिरुद्रेणमोथमादेशः भियाद्यवृसादिनाविकल्पान् श्रीभ
यानान् सम्बुद्धिमायाननान् नालिकानुनिकावदिकावकालत्रेङ्कालमा
मंत्राभिः पारीगावपवःकालस्यवर्तिभिः कालदेवेउनमूर्तिक्रोनिमेदव
दैत्यानि हृदेनयतनेस्म नानवत्तयावधीरित्यर्थः यस्मादोजनवावेचय
प्राभुक्त्वनेहृस्थिरोथे चतेनृतस्मिन्नगाद्विरज्ञोभिर्हृदिनं वेगानितोयोव
तस्यगिते श्रुभुवनभः सकान्यानवेह्मवावलनयनाभिः श्रुमवेत्राभिः
श्रुभुमाभिः भुमश्रूत्वाभिनयसनोवाभिरात्रिमस्यानं वहुयंत्रमेवमंदे मे
स्यानधरणकटकः श्रुस्याहिनस्मरियात्रमन्त्कान्त्ककेमेभीणामरतेमिरणे

नै°
द्वि° टी°
१५५
195

शंभुनाभुग्ने हारिणीहारी हृन्मम नर्मकारेण ह्लितेन नानाविहितनर्मस्पर्धारमेश्वरेनव
मर्त्यानमवत इत्यर्थः हारिणो विस्तारकान् मर्त्यकाशिनीमुखाभ्यां पोषितान् सद्योग
नाम्ना स्मायुगसंबंधजनि नाम्नकीर्तिं शुभ्रिरवेत्नाः सङ्कीरगोवक्षार भयेवधूनित
याकंपितया भुवाभयप्रदः समं भा मा मलः पीवरा इति याबल् मधुसत्यण
मेव कीर्तिं श्रियापूर्वकः नगजा सर्वं शुभिक्षुलितपापपरिमर्कया नाभिवेयमावे
यापकाश्यते इत्यर्थः अकगोत्रप्रशिष्टः स्वसमासम्भ्रमे केवान् रक्षयः याश्रासमा
रविर्यंत्रतथाकूवासहूरमस्मसनताविर्णी संदरनां वियमर्णोत्तोभकनमापसे
मध्येमेहरपिविभ्राणन् तेषां दृष्टान्नामापहृतः मे नास समरस्पविभेदेनलोनाश्रुता
यम्यन द्वावृस्मापरिरनि मधुक न्यविविश्नियानेषमद्गने श्रमदेवापमेशहूवाकभे
श्रवणवृत्तदेवायशः पटलस्तवायमानवान् उंकहं ताने शरणापेशा पारयमानव
स्वसमदामदेनसहूवर्तमानः रसंगनेवणरायशामः श्रसंगलप्रसन्नावृहत १५५
यैवमेषुमपरेवायन्तस्यालयत्रशिमिनामडानिषः समेभवयामप्रजानुविलेविना श्री

देशेषा वाह्यपस्यसः कीर्त्यै वैरिञ्चकीर्तनेनामाद्रेणासंशेवच मस्वराणांसभाभग
वाह्यपसमुः कामतीनन्तंनपुः वैयनोदेत्यां नागणाणामासभानसेववेक्ष्मा
नांसकृतवंते श्रवपुपिंवक्तिवांसमिनिष्ठचिन्पाटः सतनपुकः क्रादिनि
पुमादिगिणिषयथाये श्रहिलानामरीणांमतकेविनाशकंदाह्यपयाहभिः
नानाः हिविमाः करापसद्दमनेवमाटहासम् सदेहानाकिंनामयद्दममसा
नयालोकानुरयासमानयामप्रमाणाया भासमानयावहहामानयामा
सनाह्निविरहो यत्रतथ्याहक्वामयासमानयानः मद्दगतः सममानया
साभिमानयाग्रसमग्रानप्राणायया सप्यासद्दमानेनतानेनप्रज्जयावंतेया
नयादिनिनानांसमितिसम्भूहः तस्यानायकेनविभूनासमरोसे सेविप्रा
नोप्रियेवभूनेमेनेतिसामर्थ्यान् सदत्रुरिपुवमृतिनितपुरुः प्राहः नाय
कः कामकोपिमानोदैत्यादिपरिमाणासहस्त्राव स्त्रनात्सवनरत्नापत्रना
दशीयाविराविषमाग्राजिसत्रविदाविनानरवांदंडकलवाचस्याम् नवाभि

ह:
वि टी
१९८
196

स्तनाभोगेनांशशिखिभिः वनितपंक्तिभिर्विरोधितानाम्रकुंदंदैरैयथासमदैसनाथः स्तन्तुमन
स्यामानस्सीपीडाक्रबाकपोलकांतिशोभाहोक्षिसकटकेहसेविवासिंह्रोस्त
मृदादानसमानमीमांसाशृङ्गो नवित्तमर्यादः विनायकोगणाधिपः कंचित्तिश
सतनुस्लापपवदावोयस्नाहंशनाकोत् विनंभहवे स्पराववशस्वगुपिःस
मांविहृतवादापड्रावेचितविपलान्दुक्रे मनेयोपमकबकमवप्राथ्यपावक्रेक
नुतावहलभातामेवस्याचितामोगोद्दपणाशारीरेणवहशोभामहेष्टा मुजा
नाभिस्त्यपस्मसेवरस्त्रवामहकेपक्रशः भिवैहनाभिसियमथ्यनसमेयम
ह्वत् श्रुसैनान्गणपाद्रिदैवेनविनिलिनः सर्गवृत्रयथानाहंशोमालवेशाभ
तथासमंयोगपदानवेहावेनदागतासमाननागतानानागेनसानूपंदथा
वः सांतरंमृशमर्माविपसवितेनपतेनहूतवान् संभाविताथोपतुपम
त्रासहानकैमेरीभिः परहेस्त्ववतेमानः राणभृक साधायास्ययोत्नणेतेक
यमविनामनक केनापिप्रकारेभिंनवान् यथासानेनसाध्यगिनदिककपरस्तुपकीयं ॥१८

आजेह्लनवार सामर्थ्यमाशुपभेदस्यशाक्तिरूभयह्रूपस्फुटस्सम्यदेवाघाट
रागुलिनोयासस्फुटंहकंबाचसस्पनेवैवाग्घाडिनिपंचयाग्रुनानादैन्यभेदेन
नेत्रमत्रस्योलोकसनिर्मलाविभ्रमेशुद्दलिता शोध्नतमासीन नमवसरे।
भिंश्रेष्टेदिविक्रभ्रमरिपुः षोभा मलामीन नग्राहलाश्चारानेशुद्दनामा।
त्विंशनेतत्तानिष्कहत्तनापिनदवानिषनरूधहस्तानतत्त्रिमाश्चपरिवारः का
शोपिवृक्षलस्वतः कंानिकेयस्तदाहकनदानेवैक्षित्रुदवनैर्नवश्चपारैः म
त्विततेविपत्ताणोयोपायश्रत्वाह शोस्मयवृभ्रंभिंकनवानथा मतेना द्य
न् शुद्दनस्थाभेदानाविपानूतयायनेनंयुत्पत्तनयंनवामभ्यानूरमश्च शेपदःश
त्रुशुवासनः लोमय्यसारवैलनवनीनेववेशाविः ऊमारससघ्यिनीमपा
नेदेउस्यप्रहेशोषससहिमायद्दहिनदोपकार् कनरसारोयग्रनथाकवाश्च
यतेनिष्क्रिनेयोस्वरादलयति सकुमारोखयुसख्येरणेत्तभरत्निगुरुस्थासो
न वादातिहणामनिषयकः पत्रोनेभयस्वतिपः रतिंवद्धरत्नियस्सा

ह्रं
वि टी·
१९०
197

मर्य्यादशैलेन्द्रगाः कष्टशालिनः सप्रमाणेकर्तेनान्न विद्रुमगणाङ्कसरूमद
थ्यावयासरणात् ---- ःकृषिकाभिपरविपाणभिमहितैः सकवीणाव
कांबपिवृत्तियैतैः जगतो मत्त्रुः प्रमाथिनवंशीणवत्रनोदृशाप्तेनायाङ्कमा
रः कृपाजिनानकरावित् रुषाकोपनामरुः कूरः स्वशीजिनेन्द्रीद्रिपः प्रजिन
मभेत्ताघादिनानसिपरंभुपद्भारैः विकटाबाणोयमात् प्रासवीरमभू।
त्वं विकटवनस्तरोषमेनितनश्रुके ततः प्रभृति भूरिकम्पासगात् समाभा
नविपिनिनत्वकृत्यषः कः विधानणकृतेवक्रशेषाविभापेति श्रवणात्
घ्नायवलागलानि फलानि तेषां मरिजनकेरायते तेषंकुर्वाणसमुद्रतमा
लायघ्नानाहशोवकरिकेरेत्वाः परिभाविते मनर्थ्योभमद्भुः रायंते हिवत्र
नम् समरेमाह्कारम समहाणावरोहृति सस्मित्रवमेरेविरमेश्वरुषवि
रणाम यानमकरोत् सविसरा प्रमरेन्यहराणामारभूनावमेवामवं
पानेयत्रविवोरसानलोपश्वहारास्त्रश्रुपिमासवः मत्ते पैसरवर्तते ॥ (८)

नवर्तिनोपिदैत्यानवापिहेत्यर्थः अविरवेवांसनने कृत्वासहस्रवर्षैर्वीरै
र्वेदमभिष्टुवन्नविशेषवत्नेमानेवमवाच्येन्नः नरेवतिमनुःसहस्रनामपितिरहण
प्रेरकः सहस्रैर्विदितजानाबहुभिःश्रूयमाणानासमदासतापत्रलाहंशामममैः
यात्रयपत्रयमस्वरूपः मानसमेननेकृत्वाशुविधीनाविषदमकोलान महेशर
हरूपः – सर्वासत्वविंद्रमपवीसुनमोविद्धन्नेपोउत्सवस्त्वाश्रुपि–
नाकर्णालयवनपतस्मावबद्धभावासाकृत्वःश्रुसोनवायवेयासेगांजेनावा
यातपिवतरगतिनीप्रनाउसहस्रपुलिः चाएत्वाख्मसवैदत्वास – – प्र
पमनमेववविधानावबुध्यनवावासमखायामसेनामभमनं कृत्वावकालि
वीनरेगाः कविकृतवर्णारेगरत्नरंगनेगंसपुन सवविन्निद्रुपम् येनव
नानाविधपत्रस्वयेषाससेनावापीनोनतरंगायस्थानानाटशीवारिकाव्या
नगरीपर्यंकाविभूषिता आसमवयेषिरोणेयननतासनीरिपुवमूस
ह्रांसकृत्वानुकंपिना आस्त्रवक्रियापामसमथसामपंथ्यारहितेनायवा

हं
वि टी
११८
198

समेतान्मनः असमसाधुनवद्धतहणोधेनकनाश्रास्रेणयसनाहशंखशूलि
नेयस्याविनवान् पिनाजनकसर्वेषांपालकत्वात् महारिनिर्मर्थितां
वाभिमस्तात्रिनाशनमाज्ञेनानतुनारातत्रामदैत्यस्तन्यस्वयिनातनोथेष
वेक्षीः यस्मादससमेवकिनामण्डलेयानासमयायास्त्रमव्याजालाकिवियावा
वस्रात् हेथीरसमायायासमगतीस्ताविउसेनाः समरेविजित्यसाधनंरवम
साहेनोयाजेययतश्चकिनासभयः रणदलिकाणडुमरेप्रह्वासंचविकस
रंनामरमेकोरेणयज्ञेनेनामनमयात्वेस्यास्त्ररम्यात्मजः सट्टासंहा।
सितेनसहनिहतः दलितोमरणासंवयः समूहोयेनसमहारिव्या
पार्श्वमाणाभिः करवाललतामिर्निकृत्वाच्छिन्नासिरश्राताछतनः कु
वीनीरथकसनासेनाशरैः व्यापाद्यागितवान ललनावलानावलेन
मारिणात्मनः अर्थमाणोत्रायमानः केषांशिरः शरयातानांजनितोया ११८
सानिकृन्तनीनिनिकृन्त निकराणांछेना सकलंसमरथमकत्रयविदिवसकोस्याग

पद्धिरीणांवसदैवीजमानसमरेखांधीयमानेविशेषेणावेजमानेअ
मर्षमाणेनेहरिविरिपुजनेभ्यियैर्मरीणामपनीनाम् नास्तिरीयंति
येषांमितिहानारीणानिरेषणयोः अत्रवर्मापिविकल्पनेनेअवजिति
प्रसिद्धायामपिनदीसंज्ञयाः पतेमनुस्तानताननिवेथनेनवागमः
विदर्भागनापवाजिनस्तामासविनतिविकामगनकनान्हृयेत
स्मिन्नपुतेनेगतायानामनस्यनरयनलामायश्वतथाहात्वास्मिने
सनिभवैरनेकपानोराजयोविपचहाश्रुजिनास्मचहृरिरद्यंकृताः
दैत्यानोभयविनरितंदानेद्वर्थेरंवगतोनकसत्विपाषरानयेनाजिना
समदवाक्रियावभारयतिपत्नापवभानवस्तेषांराद्रश्वसनोघननेना
नतस्य हश्रेणभुजोविभुत्वदाहृरिरमराणांभुजिनद्राक्षिसमत् यत्तलान
वावातायाम्बसूराणांवधुस्ताश्वावेणीभीनाइत्यर्थः वमृभिःपा
कीयाभिरवधूयमानाः यथमेवाहृतावज्रायाशूरितारानवानोः २

ह॰
वि॰ ह्रीं॰
१५५

तनायाभिः त्रिदिववनसर्गमार्गः सरथिनौवीरादंदैःसमरोप्सरोदर्शनात्स
कामश्रमोमेयैघातन्नाविनसहमाश्रयतर्किंतेतरसाचवेगेनसंघदिनान्‌ तथा
रणमयेनदैध्यासमसमन्नोवलवनाहरिणाश्रियाशुशुभेशारितकमया
विपूर्णोवहनतः मयामसमदैसयोगैर्हं तभिमनसाभिप्रेनयाश्रुतेरोडलेवस
मारथियैसहरेस्त्ररश्रीसररमाणीभिमास्थानंनगरोपयेत ॥ शुभमस्तु ॥

१५५